

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 22

Oveluuden lupaus

Asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet uuden venäläisen sotataidon kiintopisteenä

Juha Kukkola

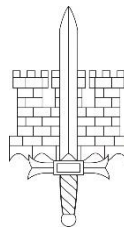
MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
JULKAISUSARJA 2: TUTKIMUSSELOSTEITA NRO 22

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF WARFARE
SERIES 2: RESEARCH REPORTS NO. 22

OVELUUDEN LUPAUS

ASYMMETRIA, EPÄSUORUUS JA EI-SOTILAALLISET
TOIMENPITEET UUDEN VENÄLÄISEN
SOTATAIDON KIINTOPISTEINÄ

JUHA KUKKOLA

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
HELSINKI 2022

Juha Kukkola: *Oveluuden lupaus – Asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet uuden venäläisen sotataidon kiintopisteinä*

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimuseloiteita nro 22

National Defence University

Department of Warfare

Series 2: Research Reports No. 22

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <https://www.doria.fi/handle/10024/73990>

Kannen kuva: Ukrainan presidentin työmatka Kiovan alueelle huhtikuussa 2022. Kuvassa venäläisten tuhottua kalustoa Butshassa.

Kannen kuvalähde: <https://www.president.gov.ua/en/photos/robocha-poyizdka-prezidenta-ukrayini-na-kiyivshinu-4525> (CC 4.0, viitattu 03.10.22)

© Juha Kukkola & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3301-5 (nid.)

ISBN 978-951-25-3302-2 (PDF)

ISSN 2343-5275 (painettu)

ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC 4.0 -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>.

Maanpuolustuskorkeakoulu – Sotataidon laitos

National Defence University – Department of Warfare

PunaMusta Oy
Joensuu 2022

TIIVISTELMÄ

Neuvostoliiton romahdettua venäläinen sotatiede joutui syvän murroksen kohteeksi ja 2000-luvulla sotatieteiden perustaa on rakennettu uudelleen tulkitsemalla Venäjän sotahistoriaa ja neuvostosotatieteitä vastaamaan asevoimien kehittämisen ja osittain poliittisen johdonkin tarpeita. Ydinaseiden varjostamassa suurvaltojen välisessä jatkuvassa kamppailussa asymmetrisia ja epäsuoria toimia sekä ei-sotilaallisia toimenpiteitä on esitetty avaimeksi menetykseen.

Tutkimuksessa tarkastellaan asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisuuden sotatiedollista kehitystä venäläisistä lähteistä käsin ja venäläisiin käsitteisiin sidottuna. Teoreettisena lähtökohtana on, että sotatiede pyrkii tekemään ymmärrettäväksi objektiivisen todellisuuden ilmiöitä kulttuurisidonnaisella tavalla, jossa uudet ilmiöt tulkitaan vanhojen käsitteiden ja teorioiden kautta. Tavoitteena on selventää venäläisen asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisuuden käsitteiden suhdetta ja historiallista kehitystä.

Käsitteiden juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun ja yllätyksen sekä oveluuden periaatteisiin. Vuosikymmenten aikana asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaallisuus ovat venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa muodostuneet sisarkäsitteiksi, vaikkakin niiden suhde toisiinsa on varsin epämääräinen ja kaikilla niistä on useita eri merkityksiä. Asymmetriaa, epäsuoruutta ja ei-sotilaallisia toimenpiteitä ei voi erottaa siitä ajasta ja paikasta, jossa ne ovat muodostuneet ja jossa niitä on käytetty. Käsitteiden kehitys on tapahtunut vuorovaikutuksessa ”todennäköisen vihollisen” eli Yhdysvaltojen sotatiedon ja -tieteiden kanssa. Ne heijastavat venäläisen sodankuvan muutosta ja lisäksi tuovat esiin venäläisessä sotatiedossa esiintyvän lavean, kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen ja luovuuteen ja toisaalta teknologisiin ratkaisuihin ja menetelmiin keskittyvä ajattelun välisen jännitteen.

Tiivistäen voidaan todeta, että ei-sotilaallisuus voi viitata inhimillisen toiminnan aloihin, vaikutusmekanismiin tai valtiosuhteiden jatkumon vaiheissa muuttuvaan ja luonnettaan muuttuvaan ei-väkivaltaiseen voimankäyttöön. Epäsuoruus voi puolestaan viitata historiallisiin auktoriteetteihin perustuvaan taistelutapaan tai strategiaan, rauhan ja sodan kulkuun tai sodankäynnin tasoihin sidoksissa olevaan voimankäyttöön, yllätyksen periaatteen uuteen ilmentymään tai järjestelmäteoreettisiin vaikuttamisen selityksiin. Asymmetria voi tarpeen vaatiessa viitata konfliktin tyyppiin, kansalliseen strategiaan tai sotilasstrategiaan, periaatteeseen, sotateimiin, ei-sotilaalliseen tai epäsuoraan vaikuttamiseen, tapoihin ja välineisiin. Kaikilla käsitteillä on yhteys perinteisiin venäläisiin sodankäynnin periaatteisiin luovuuteen, oveluuteen ja yllätykseen ja pyrkimykseen saavuttaa kustannustehokas etulyöntiasema usein suhteessa vahvempaan vastustajaan.

On varsin epätodennäköistä, että Venäjä omaksuu puhtaasti epäsuoruuden tai asymmetrian doktriinin. Tällaista doktriinia ei onnistuttu toteuttamaan Ukrainan sodassa, eikä vastustajaa yllätetty manipuloidulla, salaamalla tai uusilla tavoilla ja välineillä. On kuitenkin mahdollista, että Venäjän osallistuminen paikallisiin konflikteihin voi tulevaisuudessa tuottaa eräänlaisen asymmetristen konfliktien doktriinin. Oveluuden lupaus on liian houkutteleva ollakseen kiehtomatta venäläisiä sotilaita.

Asiasanat: *Asymmetria, epäsuoruus, ei-sotilaallisuus, Venäjä, strategia, sotataito*

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	i
SISÄLLYS.....	iii
1. JOHDANTO.....	1
1.1 Aikaisempi tutkimus.....	2
2. SOTATIEDE JA OVELUUDEN PERIAATE.....	5
3. GORBATŠOVIN ASYMMETRINEN VASTE.....	21
4. LIDDELL HARTISTA INFORMAATIOSODANKÄYNTIIN.....	27
5. SOTATIETEELLISEN KESKUSTELUN TAUSTATEKIJÄT.....	33
5.1 Sodan luonteen muutos.....	33
5.2 Informaatiokamppailu.....	35
5.3 Systemiteoriat.....	37
5.4 Strateginen deterrenssi.....	38
6. KOLME KÄSITETTÄ 2000–LUVULLA.....	41
6.1 Asymmetrisen vasteen paluu (2000–2008).....	41
6.2 Gerasimovin kuiskaajat (2009–2013).....	49
6.3 Kohti hybridisotaa (2014–2021).....	62
7. SOTATIETEELLISTÄ SEKAKÄYTTÖÄ.....	87
7.1 Tukijasta ratkaisijaksi: Ei-sotilaalliset toimenpiteet.....	87
7.2 Luovaa systemaattisuutta: Epäsuoruus.....	91
7.3 Käsitteellinen kameleontti: Asymmetria.....	94
8. OVELUUDEN ÄÄRELLÄ.....	105
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	117

1

JOHDANTO

Neuvostoliiton romahdettua venäläinen sotatiede joutui syvän murroksen kohteeksi ja 2000-luvulla sotatieteiden perustaa on rakennettu uudelleen tulkitsemalla Venäjän sotahistoriaa ja neuvostosotatieteitä vastaamaan asevoimien kehittämisen ja osittain poliittisen johdonkin tarpeita. Tulkintojen taustalla on vaikuttanut venäläinen suurvaltojen välisen jatkuvan kamppailun idea, joka edellyttää keinoja haastaa vahvemmat kilpailijat. Tässä kilpailussa asymmetrisia ja epäsuoria toimia on esitetty avaimiksi menetykseen. Väkivaltaisten, sotilaallisten toimien rinnalle on globalisaation ja informaatiovallankumouksen johdosta syntynyt uusia, ei-sotilaallisia keinoja vastustajiin vaikuttamiseksi. Uuden ja vanhan synteesisistä on noussut uusia teorioita ja käsitteitä ohjaamaan strategiaa, operaatiotaitoa ja taktiikkaa.

Viimeaikainen läntinen tutkimus on ollut kiinnostuneempi Venäjän toimien taustatekijöiden selvittämisestä, kuin venäläisten asymmetristen tai epäsuorien toimien sotatieteellisen kehityksen tarkastelusta. Ukrainan tapahtumien ja Lännen ja Venäjän vastakkainasettelun tilanteessa tämä on ymmärrettävää. Venäläisen ajattelun ymmärtäminen edellyttää kuitenkin venäläisten käyttämien käsitteiden perinpohjaista analyysiä. Muussa tapauksessa väärinkäsitykset ja poikkeavat ajattelumallit voivat ohjata Venäjän toimien taustatekijöiden analyysin harhapoluille.

Tässä tekstissä esitetään aikaisempaa tutkimusta täydentävä tulkinta venäläisen asymmetrisia, epäsuoria ja ei-sotilaallisten toimia koskevan sotataidollisen ajattelun kehittymisestä. Kehitystä tarkastellaan venäläisestä sotatieteellisestä näkökulmasta ja venäläisiin käsitteisiin sidottuna. Teoreettisena lähtökohtana on, että sotatiede pyrkii tekemään ymmärrettäväksi objektiivisen todellisuuden ilmiöitä kulttuurisidonnaisella tavalla, jossa uudet ilmiöt tulkitaan vanhojen käsitteiden ja teorioiden kautta. Tekstin tavoitteena on siis selvittää venäläisen asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisuuden käsitteiden suhdetta ja historiallista kehitystä.

Venäläisen sotatieteellisen keskustelun ymmärtäminen ei ole sotatieteellisten käsitteiden tarkastelusta saatava ainut hyöty. Tarkastelemalla asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisuuden sotatieteellisten käsitteiden ja toisaalta sotataidollisen käytännön toiminnan suhdetta, voidaan arvioida venäläisen, julkisen sotatieteellisen keskustelun vaikutusta turvallisuuspoliittisten toimijoiden ja asevoimien toimintaan. Koska läntinen sotatieteellinen venäjätutkimus on lähdemateriaaliltaan pitkälti riippuvainen venäläisistä sotilasalan aikakauslehdistä, on tällainen ”*reality check*” tärkeä aika ajoin tehdä.

Tällä ajan hetkellä käytännön näkökulmasta olennaisinta on, että asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisuuden käsitteiden avulla voidaan tarkastella Venäjän toimintaa ennen hyökkäystä Ukrainaan helmikuussa 2022 sekä alkaneen sodan tapahtumia ja seurauksia. Tässä tekstissä tuon analyysin pohjaksi tarjotaan näkökulmia ja lähtökohtia. Esimerkiksi asymmetriakäsitteen analyysissä väitän, että koska venäläisille asymmetria on kontekstisidonnaista ja tilapäistä, asejärjestelmien ja toimintatapojen kehittäminen ei voi ikinä pysähtyä. On aina pyrittävä näkemään askel pidemmälle kuin potentiaalinen vastustaja. Vastustajan uudet asejärjestelmät on tehtävä haavoittuvai-

siksi seuraavan sukupolven omilla järjestelmillä. Kysymys ei siis ole lisääntyvästä tehokkuudesta vaan nollasummapelistä. Tämä näkemys ruokkii turvattomuuden tunnetta ja tämä turvattomuus voi olla yksi syy Venäjän nykyiseen aggressiiviseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Käsitteiden tarkastelu etenee seuraavalla tavalla. Aluksi esittelen aikaisempaa läntistä tutkimusta, josta etenkin Timothy Thomasin tekstit ovat otteeltaan lähimpänä omaa analyysiani. Tämän jälkeen avaan neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotatieteen perusteita ja keskeisimpiä käsitteitä, jotta venäläinen keskustelu asymmetriasta, epäsuoruudesta ja ei-sotilaallisuudesta on paremmin ymmärrettävissä osana sotatieteiden kehitystä. Tekstin kolmannessa ja neljännessä luvussa tarkastelen asymmetria- ja epäsuoruskäsitteiden kehitystä 1960- ja 1970-luvuilta 1990-luvun loppuun. Samalla tuon esille sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden suhteen näihin kahteen käsitteeseen. Viidennessä luvussa esittelen tärkeimpiä 2000-luvun sotatieteellisen keskustelun taustatekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet asymmetriasta, epäsuoruudesta ja ei-sotilaallisista toimista käytyyn keskusteluun ja kuudennessa luvussa tarkastelen käsitteiden kehitystä 2000-luvulla. Seitsemännessä luvussa analysoin asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden käsitteiden merkityksiä sekä suhdetta venäläisen sotatieteen muihin pääkäsitteisiin. Viimeisessä osassa pohdin käsitteiden suhdetta toisiinsa ja tehtyjen päätelmien sotataidollisia seurauksia Venäjän asevoimien näkökulmasta sekä Venäjän helmikuussa 2022 alkanutta sotatoimea Ukrainaa vastaan asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisten toimien näkökulmasta.

Tekstin lähteitä ovat venäläiset sotilasaikakauslehdet sekä neuvostoliittolaisten ja venäläisten sotilasakateemikkojen¹ kirjoittamat kirjat. Artikkelimateriaali on kerätty EastView tietokannasta ja kirjat valittu venäläisessä ja länsimaisessa aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa esiintyviin viittauksiin perustuen. Näin ollen tekstin lähteet rajautuvat pääsääntöisesti Yleisesikunnan akatemian, Sotilasakatemian, sotilasopetuslaitosten ja entisten ja nykyisten venäläisten sotilaiden 1960–2020-luvuilla julkaisemiin kirjoituksiin. Yleisen sotatieteellisen keskustelun kontekstiin saattamiseksi ja sen vaikutusten havainnollistamiseksi tekstissä viitataan myös turvallisuuspoliittisiin asiakirjoihin ja valtiojohdon lausuntoihin. Siellä missä venäjänkieliseen alkuperäisaineistoon ei ole päästy käsiksi on lähteinä käytetty englanninkielisiä käännöksiä. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät julkaisemattomat, turvaluokitellut ja vähäiselle huomiolle venäläisessä julkisessa keskustelussa jääneet tekstit.

1.1 Aikaisempi tutkimus

Asymmetriset ja epäsuorat toimet sekä ei-sotilaallinen vaikuttaminen ovat viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana nousseet venäläisen sotatieteen keskiöön ja löytäneet tiensä turvallisuus- ja sotilaspolitiikan asiakirjoihin. Vielä 1990-luvun alussa käsitteet olivat sotatieteiden marginaalissa tai jopa poliittisesti väärin termien listalla. Nykyään Venäjän asevoimien johto käyttää käsitteitä kuvaillessaan nykyisen ja tulevan sodan luonnetta.² Niiden tärkeyttä osoittaa se, että vuonna 2014 Yleisesikunnan päällikkö kenraali V. V. Gerasimov käski kehittää ”eheän epäsuorien ja asymmetristen

¹ Sotilasakateemikoilla viitataan tässä tekstissä henkilöihin, jotka palvelevat sotilasopetus- tai tutkimuslaitoksissa tai osallistuvat niiden toimintaan ja kirjoittavat niiden sotilasalan joulleihin sotatiedettä tai -taitoa käsitteleviä teoreettisia tekstejä.

² Gerasimov, V.V. Развитие военной стратегии в современных условиях. Задачи военной науки. *Вестник академии военных наук*, № 2 (67) 2019, s. 6–11; Gerasimov, V.V. Генштаб планирует удары. По центрам

toimien teorian.”³ Asymmetrian ja epäsuoruuden sekä niihin liittyvien ei-sotilaallisten toimien matka venäläisen sotatieteen keskiöön on kuitenkin edelleen kesken. Timothy Thomasin mukaan: ”Kaikkia kolmea termiä on käytetty toisiaan korvaavina, ja ne ovat määrättyinä hetkinä vaikuttaneet tarkoittavan samaa asiaa.”⁴

Venäläisten kiinnostus asymmetriaan ja epäsuoriin toimiin ei ole jäänyt läntisissä tutkijapiireissä huomiotta. Venäläisen ajattelun ja toiminnan tulkinnat sidotaan usein ajatukseen marxismileninistisen maailmankuvan jatkuvuudesta venäläisessä, strategiskulttuurisessa, sotataidollisessa ajattelussa. Esimerkiksi Dmitry Adamskyn mukaan venäläisten kiinnostus asymmetriaan ja epäsuoriin toimiin on yhteydessä tsaarin Venäjältä periytyvään ajatukseen ”sotilaallisesta oveluudesta” ja luovuudesta, jota sovelletaan informaatiokamppailun kontekstissa.⁵ Katri Pynnöniemi on puolestaan esittänyt asymmetrisen lähestymistavan koostuvan Neuvostoliiton aikaisten Alexander Bogdanovin organisaatioaseen, Vladimir Lefebvren refleksiivisen kontrollin ja KGB:n aktiivisten toimien menetelmistä, joita sovelletaan nykypäivänä luovasti ja tapauskohtaisesti.⁶ Timothy Thomas on esittänyt asymmetria-ajattelun perustuvan perinteisten venäläisten sotataidollisten periaatteiden soveltamiseen, systeemiteoriaan ja -sodankäyntiin ja epäsuoriin operaatioihin⁷ ja Can Kasapoglu on tiivistänyt venäläisen ajattelun syvien operaatioiden opin ja refleksiivisen kontrollin synteetiksi, jolla pyritään ”naamioituun blitzkrieg-vaikutukseen.”⁸

Edellä mainitut venäläisen strategisen kulttuurin jatkuvuutta korostavat tulkinnat voidaan nähdä vastareaktionä Krimin valtaamisen jälkeen esitettyihin venäläisen sotataidon uutuutta tai katkosta korostaneisiin tulkintoihin.⁹ Eräät tutkijat ovatkin esittäneet, että venäläisten kiinnostus asymmetriaan ja epäsuoriin toimiin on aidosti uusi ilmiö venäläisessä sotatieteellisessä ajattelussa.¹⁰ Esimerkiksi Jānis Bērziņš on esittänyt, että asymmetrinen sodankäynti muodostaa pohjan venäläisen seuraavan sukupolven sodankäynnille, joka on läntistä sotataitoa tulkitsemalla muodostettu oppi matalan tason konflikteista, verkostokeskeisestä sodankäynnistä, 6. sukupolven sodankäynnistä ja refleksiivisestä kontrollista. Bērziņškin mukaan venäläinen ymmärrys asymmetrisestä

принятия решений, пусковым установкам и «пятой колонне». *Независимое военное обозрение*, № 9 (772) за 12 марта 2019 года; Указ-2976. Указ Президента РФ 25 декабря 2014 г., № Пр-2976. *Военная доктрина Российской Федерации*. [<http://base.garant.ru/70830556/>], luettu 21.3.2019; Указ-400. Указ Президента РФ 2 июля 2021 г., № 400. *О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_389271/], luettu 6.6.2022.

³ Герасимов, В.В. Роль Генерального штаба в организации обороны страны в соответствии с новым положением о генеральном штабе, утвержденным президентом Российской Федерации. *Вестник академии военных наук*, № 1 (46) 2014, s. 14–22.

⁴ Thomas, T. *Russian Military Thought: Concepts and Elements*. MITRE Corporation, McLean VA, 2019, s. 5–11.

⁵ Adamsky, D. From Moscow with Coercion: Russian Deterrence Theory and Strategic Culture. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 41, No. 1-2 (2018), s. 33–60.

⁶ Pynnöniemi, K. The Asymmetric Approach in Russian Security Strategy: Implications for the Nordic Countries. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 31, No. 1 (2019), s. 154–167.

⁷ Thomas (2019).

⁸ Kasapoglu, C. *Russia's Renewed Military Thinking: Non-Linear Warfare and Reflexive Control*. NATO Defence College, Rome, 2015, s. 2.

⁹ Äärimmäinen esimerkki lienee Mark Galeotin lanseeraama ”Gerasimovin doktriini.” Keskustelusta ks. Renz, B. Russia and ‘Hybrid Warfare’. *Contemporary Politics*, 2016 Vol. 22, No. 3, s. 283–300; Pynnöniemi, K. & Jokela, M. Perceptions of Hybrid War in Russia: Means, Targets and Objectives Identified in the Russian Debate. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 33, No. 6 (2020), s. 828–845.

¹⁰ Bartles, C. K. Russia's Indirect and Asymmetric Methods as a Response to the New Western Way of War. *Special Operations Journal*, Vol. 2, No. 1 (2016), s. 1–11.

sodankäynnistä on systemistä ja kokonaisvaltaista. Sodan päämäärä voidaan saavuttaa sotilaallisilla ja ei-sotilaallisilla sodankäynnin instrumenteilla.¹¹ Uutuutta korostavissa näkemyksissä painottuu ajatus siitä, että venäläinen sotatiede pyrkii katsomaan eteenpäin, ei pelkästään historiaan, ja se on valmis oppimaan muiden kokemuksista ja teorioista. Etenkin venäläisten tulkintoilla uudesta informaatiotoimintaympäristöstä nähdään olevan suuri merkitys sotataidon kehittämisessä uusille urille.¹²

Edellä mainittuja tulkintoja yhdistää asymmetristen ja epäsuorien toimien esittäminen Venäjän strategisen kulttuurin tuotteina. Tulkinnat eroavat keskenään siinä, kuinka paljon ne korostavat kulttuurin jatkuvuutta ja siinä, miten ne tulkitsevat venäläisen ja läntisen ajattelun vuorovaikutuksen suunnan ja seuraukset. Kulttuuriset tulkinnat eivät siis täysin sulje pois ideoiden kulkeutumista sotatieteellisten yhteisöjen välillä. Ne kuitenkin harvemmin pyrkivät asymmetrian, epäsuoruuden tai ei-sotilaallisten toimien yleismaailmalliseen ymmärtämiseen tai käsitteiden vertailuun. Ajoittain näistä lähtökohdista syntyy vaikutelma, että venäläiset ja läntiset sotatieteet eivät tarkastele samoja ilmiöitä. Venäläisiä tulkintoja tarkastellaan ikään kuin erityistapauksina.

Kolmas joukko tutkijoita liittyy asymmetrian ja epäsuoruuden Venäjän strategisen tason tulkintoihin nykyisestä kansainvälisestä järjestelmästä ja sen muuttamisen mahdollisuuksista.¹³ Näissä tulkintoissa Venäjä nähdään rationaalisena toimijana tai suurvaltana muiden joukossa, vaikkakin analyysiä usein värittävät maan historiallisten ja kulttuuristen erityispiirteiden sisällyttäminen toiminnan tulkintaan. Venäjä etsii suurvaltojen välisessä jatkuvassa kamppailussa sen edut maksimoivia ja vastustajia heikentäviä toimintamalleja. Kiristyneen kilpailun tilanteessa avoimen sodan tai aseellisen voimankäytön alle jäävien keinojen ja menetelmien merkitys korostuu. Asymmetriakeskustelun osalta tutkimukset keskittyvät Venäjän käyttämiin keinoihin ja usein vastakeinojen kehittämiseen ja suositteluun läntisille päättäjille.

Vaikka edellä mainitutkin tutkimukset ovat pyrkineet tarkastelemaan venäläisten asymmetristen ja epäsuorien toimien sotatieteellistä kehitystä, on Timothy Thomasin viimeaikainen tuotanto selvä poikkeus.¹⁴ Hän on pyrkinyt avaamaan venäläistä sotatieteellistä ja -taidollista keskustelua länsimaiselle yleisölle venäläisten käsitteiden ja keskustelun kautta. Thomasin mukaan venäläisen asymmetria-ajattelun taustalla vaikuttavat mm. yllätyksen, systemisodankäynnin, disorganisaation ja epäsuorien operaatioiden ideat.¹⁵ Thomasin tulkintoissa uuden teknologian hyödyntäminen ja refleksiivinen kontrolli nousevat venäläisen asymmetrisen ja epäsuoran ajattelun keskiöön. Käsillä oleva teksti pyrkii omalta osaltaan syventämään ja täydentämään Thomasin analyysiä.

¹¹ Bērziņš, J. The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine and Syria. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 33, No. 3 (2020), s. 355–380.

¹² Ks. myös Thomas, T. *Russian Military Art and Advanced Weaponry*. MITRE Corporation, McLean VA, 2020; Pomerantsev, P. & Weiss, M. *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. The Institute of Modern Russia, Inc., New York, 2014; Jonsson, O. *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines between War and Peace*. Georgetown University Press, Washington, DC, 2019.

¹³ Mearsheimer, J. J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. *Foreign Affairs*, September / October 2014, s. 77–89; Kofman, M. Drivers of Russian Grand Strategy. *Frivärld Briefing*, Nr. 6 (2019). [<https://frivarld.se/wp-content/uploads/2019/04/Drivers-of-Russian-Grand-Strategy.pdf>], luettu 6.6.2022; Blank, S. J. (ed.) *The Russian Military in Contemporary Perspective*. U.S. Army Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, U.S. Army War College, Carlisle, PA, 2019, s. 42–58.

¹⁴ Thomas (2019); Thomas (2020).

¹⁵ Thomas (2019).

2

SOTATIEDE JA OVELUUDEN PERIAATE

Asymmetria tai epäsuorat ja ei-väkivaltaiset sotilaalliset keinot tai menetelmät eivät kuulu perinteiseen venäläiseen sotatieteelliseen tai -taidolliseen käsitteistöön.¹⁶ Ne on pitänyt lisätä ja sovittaa aikaisempaan käsittemalliin. Tästä syystä niiden merkitystä ei voi ymmärtää ymmärtämättä neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotatieteen peruskäsitteitä sekä tuntematta oveluuden, luovuuden ja yllätyksen käsitteistöä.

Neuvostoliittolaisessa sotataidossa sotatieteellä tai -tieteillä oli vähintäänkin juhlapuheiden tasolla merkittävä rooli. Tieteellisen lähestymistavan avulla nähtiin saavutettavan etulyöntiasema idealismia ja metafysikkua harjoittaviin kapitalistisiin vastustajiin nähden.¹⁷ Sotatieteen jatkuvaa merkitystä on peräänkuuluttanut muun muassa Venäjän Yleisesikunnan päällikkö kenraali Valeri Gerasimov. Tieteen tehtävänä on ennustaa tulevan sodan luonne niin, että valmistautuminen siihen onnistuu parhaalla mahdollisella tavalla ja takaa Venäjälle voiton tulevissa sodissa.¹⁸

Sotatiede (военная наука) koostui ja koostuu edelleen useista osista, joista keskeisin on sodan luonteen ymmärtämisen osalta sotataidon (военное искусство) teoria ja käytäntö. Neuvostoliitossa sotatiedettä ohjasi marxismi-leninisin oppi ja sen asettamat ideologiset vaatimukset sekä materialistisen dialektiikan soveltaminen.¹⁹ Neuvostoliiton romahtaminen vei uskottavuuden tältä tieteenfilosofiselta pohjalta. Käynnissä on uuden ”sodan filosofian” etsintä, jossa on tukeuduttu mm. A. E. Snesevin teksteihin.²⁰ Tieteellisen ajattelun jatkuvuutta todistaa kuitenkin se, että neuvostoliittolaisen sotataidon peruskäsitteet ovat edelleen käytössä. Samoin sota nähdään edelleen monimutkaisena historiallisena ja sosiaalipoliittisena ilmiönä ja täten sotataidon käsitteet hitaasti, mutta sisällöltään alati muuttuvina.

Keskeisiä säilyneitä peruskäsitteitä ovat mm. sota, sodan ja aseellisen taistelun lait, sotataidon periaatteet, doktriini, strategia, operaatiotaito ja taktikka, aseellisen voiman käytön muodot, sotatoimet, muodot ja tavat sekä joukot ja välineet. Sotilassankirjoissa käsitteiden muodollinen sisältö eli kuvaukset ovat muuttuneet vain vähän Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Sotilasalan aikakauslehdissä niiden osalta on käyty jonkin verran kriittistä keskustelua, mutta perinteikkäistä käsitteistä ei ole kuitenkaan

¹⁶ Käsitteet eivät esiinny auktoriteettiaseman omaavissa sotilassankirjoissa. Ei-sotilaallisten keinojen (nevoenne mery) käyttö kansallisen turvallisuuden takaamiseksi mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 2007 sanakirjassa (Сердюков, А. Э. (Ред.) *Военный энциклопедический словарь (ВЭС)*. Военное издательство, Москва, 2007, s. 71).

¹⁷ Савкин, В. Е. *Основные принципы оперативного искусства и тактики*. Воениздат, Москва, 1972; Огарков, Н. В. *История учит бдительность*. Воениздат, Москва, 1985.

¹⁸ Bartles, C. K. Getting Gerasimov Right. *Military Review*, January-February 2016, s. 30–38.

¹⁹ Scott, H. F. & Scott, W. F. *Soviet Military Doctrine. Continuity, Formulation, and Dissemination*. Routledge, New York, 2019 (org. 1988).

²⁰ Бельков, О. А. Философия войны: Слова и смыслы. *Власть*, №2 (2019), s. 119–127; Persson, G. Russian Views On Future War – The Legacy Of A. E. Snesev. Teoksessa *Russian Concept of Deterrence in Contemporary and Classic Perspective*. Forsström, P. (ed.) National Defence University, Department of Warfare Series 2: Research Reports No. 11. PunaMusta Oy, Joensuu, 2021, s. 37–44.

haluttu luopua.²¹ Ne muodostavat edelleen käsitteellisen kehyksen sodan ja siihen liittyvän toiminnan luonteen ymmärtämiseksi.

Neuvostoliittolainen sotatiede määritteli sodan tiukasti valtion päämäärien tavoitte-luksi sotilaallisin, väkivaltaisoin keinoin.²² Ideologisista ja propagandistisista syistä so-dan ja rauhan raja haluttiin määritellä selkeästi. Toisaalta sota oli historiallinen ilmiö, jonka luonteen määrásivät sosiaalitaloudelliset tekijät (mm. tuotantovälineiden omis-tus), tieteen ja teknologian kehitys ja materialistisen dialektiikan lait.²³ 1900-luvun so-dan tyypeiksi jaoteltiin maailmansota, imperialistinen sota ja kansallinen vapaus tai si-sällissota. Näistä jälkimmäinen piti sisällään ns. paikalliset sodat. Niiden määrittelyyn neuvostoliittolainen julkinen sotatiede ei juuri käyttänyt voimavaroja. Ne nähtiin lä-hinnä maantieteellisesti rajoitettuna, tavanomaisin asein käytävinä valtioiden välisinä konflikteina. Huomioitavaa on, että vapaussodat ja kumoukselliset sodat olivat lähtö-kohtaisesti moraalisesti oikeutettuja, kun taas imperialistien aloittamat sodat eivät. Huolimatta sotien poliittisten luonteenpiirteiden pysyvyydestä näkemykset niiden käy-misestä kehittyivät koko Neuvostoliiton olemassaolon ajan.²⁴

1990-luvulla sodan luonne näytti muuttuvan radikaalisti. Vuonna 1998 Yleisesikunnan päällikkö V. N. Samsonov jopa esitti, että sota oli mitä tahansa poliittista, taloudellista, informaatio- tai teknologista vastakkainasettelua valtioiden välillä, johon liittyi uhka asevoimien käytöstä.²⁵ Virallisesti vuoden 2000 sotilasdoktriinissa sodat eli sotilaalliset konfliktit on kuitenkin määritelty maltillisemmin päämäärien, mittakaavan ja käytettä-vien keinojen mukaan aseellisiksi konflikteiksi, paikallisiksi, alueellisiksi ja suurso-diksi.²⁶ Niiden luonnetta määrittelevät nykyään marxismi-leninismien oppien sijaan so-dan sosiaalipoliittisen ja sotilasstrategisen puolen keskinäinen suhde.²⁷ Vuodesta 2010 alkaen sotien oikeutus on perustunut Venäjän kansallisiin intresseihin.²⁸ Sodan legitimitetti on siis irronnut ideologiasta ja moraalista.

²¹ Ks. Тютионников, Н. Н. *Военная мысль в терминах и определениях. В трех томах, Том 1.* Издательство Перо, Москва, 2018.

²² Попов И.М. & Хамзатов М.М. *Война будущего: концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли.* Кучково поле, Москва, 2016, s. 407–408.

²³ Sodan olemus (sušnost) väkivaltaisena poliittisena kamppailuna nähtiin suhteellisen pysyvänä, mutta luonne (harakter) historiallisesti muuttuvana. Sodan luonteella oli yhteiskuntapoliittinen ja strateginen puolensa.

Luonnetta vastaava käsite on sisältö (содержание) (Ogarkov (1985), s. 21–22; Сержантов, А.В. Современное понимание сущности и содержания войны. *Вестник академии военных наук*, № 2 (43) 2013, s. 20–23; Lalu, P. Vähällä verelläkö? Näkikö puna-armeija ja sen kehittäjät tulevan sodan kuvan ”oikein”? Teoksessa *Tuleva sota - Ennustamisen sietämätön vaikeus.* Tynkkynen, V. (toim.) Edita, Helsinki 2017, s. 119–147, s. 121.

²⁴ Золотарев, В. А. (Под ред.) *История военной стратегии России.* Кучково поле, Полиграфресурсы, Москва, 2000, s. 448.

²⁵ Шаламберидзе, Е.Г. Теоретические вопросы развития политики национальной обороны России в условиях мирного времени с использованием системы мер невоенного и военного характера. *Вестник академии военных наук*, № 4 (37) 2011b, s. 35–43, s. 37.

²⁶ Ks. doktriini kokoelmasta Шапкленна, Т.А. (Сост.) *Внешняя политика и безопасность современной России. 1991–2002: Хрестоматия в 4-х т. Т.IV: Документы.* АНО “ИНО-Центр”, Москва, 2002. Tarkemmin tul-kinnasta ks. Forsström, P. *Venäjän sotilasstrategia muutoksessa: tulkintoja Venäjän sotilasstrategian perusteiden kehityk-sestä Neuvostoliiton bajoamisen jälkeen.* Akateeminen väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1 Nro 32, Helsinki, 2019, s. 138–139.

²⁷ Тюшкевич, С. А. *О законах войны вопросы военной теории и методологии.* Проспект, Москва, 2017, s. 22–23.

²⁸ Указ-146. Указ Президента РФ от 05.02.2010 N 146 О Военной доктрине Российской Федерации.

[http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_97325/], luettu 6.6.2022. Tarkemmin ks. Forsström (2019), s. 138–139.

Virallisten asiakirjojen ulkopuolella keskustelu sodan luonteesta on 2010- ja 2020-luvuilla käynyt kiivaana.²⁹ Sodan ja rauhan raja ja käytettyjen keinojen luonne eivät ole enää yhtä ehdottomia kuin Neuvostoliiton aikana. Petteri Lalu onkin todennut, että sodasta on, siinä missä muistakin valtion keinoista, tullut Venäjällä materialistisen dialektiikan mukainen jatkuvan kamppailun väline päämäärien saavuttamiseksi.³⁰ Vanhat ajattelumallit ja uudet tulkinnat sodan luonteen muutoksesta on sulautettu toisiinsa. On mahdollista, että tämän kehityksen seurauksena venäläinen tulkinta sodan oikeussäännöistä (kansainvälinen humanitaarinen oikeus) on välineellistynyt.

Neuvostoliittolainen sotatiede pyrki lähestymään sota- ja aseellista taistelua systemaattisesti ja paljastamaan sen objektiivisia lainalaisuuksia.³¹ Matemaattinen mallintaminen, operaatioanalyysi ja systemologia olivat Neuvostoliitossa ja edelleen Venäjällä suosittuja lähestymistapoja.³² Sotilasfilosofi S. A. Tjuškevitš onkin kutsunut sota- Neuvostoliiton marsalkka Ogarkovin tulkintaa noudatellen avoimeksi systeemiksi.³³ Objektiivisten lakien tuntemisen etu on siinä, että se mahdollistaa tulevan sodan ennakoimisen (предвидение) ja ennustamisen (прогнозирование) sekä lakien subjektiivisen tulkinnan ja täten sodan olosuhteiden muuttamisen omaa toimintaa tukevaksi. Nykyisen tulkinnan mukaan sodan lait ovat subjektin tietoisuudesta riippumattomia, mutta historiallisia ja muodoltaan olennaisia, välttämättömiä, vakaita ja toistuvia, vaikkakin käytännössä ilmenevät tilanteesta riippuvalla tavalla.³⁴ Lait heijastavat siis subjektin ulkopuolista objektiivista todellisuutta. Ne eivät ole kuitenkaan deterministisiä. Onkin esitetty, että monet löydetyt lait ovat luonteeltaan itse asiassa lainalaisuuksia (закономерность), eli lakien käytännön heijastumia.³⁵

Huolimatta 1960–1970-luvuilla alkaneesta ja edelleen jatkuvasta etsinnästä sodan ja aseellisen taistelun lakien täsmällisestä määrästä, muodosta ja hierarkiasta ei ole saatu sovittua kaikkia miellyttävällä tavalla.³⁶ Ainoastaan sotaan liittyvistä materialistisen dialektiikan laeista on päästy yhteisymmärrykseen.³⁷ Esitettyjen luetteloiden pohjalta voidaan todeta, että sodan kulkuun ja lopputulokseen (ход и исход) vaikuttavat sodan poliittinen luonne ja päämäärä, osapuolten joukkojen määrälliset ja laadulliset erot sekä osapuolten sotilaallisen, taloudellisen, moraalispoliittisen ja teknologisen potentiaalinen erot.³⁸ Aseellisen taistelun eri muodot ovat alisteisia sodan laeille ja niillä on omat lakinsa. 2000-luvun sotilassanakirjat nimeävät lait ja niiden sisäisen hierarkian,

²⁹ Ks esim. Попов & Хамзатов (2016), s.348; Бартош, А.А. *Гибридная война*. КНОРус, Москва, 2021.

³⁰ Lalu, P. & Puistola, J. *On the Concept of Hybrid Warfare*. Finnish Defence Research Agency, Research Bulletin 01 – 2015.

³¹ Scott & Scott (2019); Ogarkov, N. V. *Always in Readiness to Defend the Homeland* (English translation). FBIS JPRS L/10412 (Released 2007), original 1982, s. 21–22.

³² Kipp, J. W. Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence over the Last 2 Decades. Teoksessa *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald*. Blank, Stephen J. and Weitz, Richard (Eds.) Army War College Strategic Studies Institute (SSI), 2010, 193–263.

³³ Тюшкевич (2017), s. 47; Ogarkov 1982, s. 21–22.

³⁴ Тютюнников (2018), s. 141–142; Савкин (1972), s. 69; Тюшкевич (2017), s. 45–47.

³⁵ Микрюков, В. Ю. *Война: наука и искусство. В 4 кн. Книга 2. Военная наука: монография*. РУСАЙНС, Москва, 2021, s. 91.

³⁶ Scott & Scott (2019); Тюшкевич (2017); Рыбкин, Е.И. & Круглов, В.В. К вопросу о системе законов вооруженной борьбы. *Военная мысль* № 2/1993, s. 48–52.

³⁷ Näitä ovat määrällisten muutosten laadullisiksi ja laadullisten määrällisiksi muuttumisen laki, vastakohtien ykseyden ja taistelun laki sekä kieltämisen kieltämisen laki (Ogarkov (1985), s. 50–52).

³⁸ Савкин (1972), s.75–92; Огарков, Н. В. (председ. Гл. ред. комиссии) *Советская военная энциклопедия 3*. Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1979, s. 375–378.

mutta eivät määrittele yksittäisiä lakeja neuvostoliittolaisten sanakirjojen tarkkuudella.³⁹ Vuonna 2017 Tjuškevitš katsoi aikaisemmin muotoutuneen sodan ja aseellisen taistelun lakien listan olevan voimassa. Hän kuitenkin kiisti lakien tilastotieteellisen luonteen korostaen lakien historiallisuutta ja ”genetiikkaa.” Hän myös lisäsi listaan osapuolten yhteiskunnalliset erot, geopolittisen asetelman ja *ei-sotilaalliset keinot ja välineet*.⁴⁰

Laeissa on pitkälti kyse voimasuhteista (соотношение сил и средств).⁴¹ Sodan ja nykyään myös valtioiden välisen kamppailun kulkua määrittelevät poliittisella, sotilasstrategisella, operatiivisella ja taktisella tasolla vaikuttavat määrälliset ja laadulliset *symmetrisiin* ominaisuuksiin perustuvat voimasuhdelaskelmat.⁴² Voimasuhdelaskelmien on tarkoitus auttaa komentajaa suunnitelmien laatimisessa ja päätöksenteossa.⁴³ Timothy Thomasin mukaan osapuolten joukkojen määrän ja laadun, käytön muotojen ja tapojen vertailu avulla uskotaan saavutettavan ajallinen tai laadullinen ylivoima.⁴⁴ Operatiivistaktisella tasolla vertailu perustuu asejärjestelmien ja joukkokokoonpanojen määrällisesti ilmaistuun taistelupotentiaaliin (боевой потенциал), joka määräytyy suhteessa järjestelmän tai joukon päätehtävään.⁴⁵ Laskelmia käytetään luotettavasti vain symmetristen konfliktien kehityksessä.⁴⁶ Ajan kuluessa voimasuhdelaskelmat ovat kehittyneet sisältämään ensin laadullisia tekijöitä kuten moraalin ja koulutuksen ja myöhemmin systeemitoreettisia keskinäisriippuvuuksia.⁴⁷

Sotatiede ohjaa toimintaa ohjesääntöjen ja ohjausasiakirjojen kautta. Neuvostoliiton aikana sotilasdoktriini, jota ei julkaistu, oli hallituksen kulloinenkin näkemys mahdollisen sodan luonteesta ja päämääristä, maan ja sen asevoimien valmistautumisesta sotaan ja sodankäymisen keinoista. Doktriinilla oli kaksi osaa, joista ensimmäinen perustui yhteiskunnan ja maailmanjärjestyksen poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen luonteen tulkintaan ja jälkimmäinen sotilasteknologian kehitykseen ja sodankäynnin luonteeseen.⁴⁸ Pentti Forsströmin mukaan nykyisin julkisten doktriinien sisältö ja rakenne on vastaavanlainen. Hänen mukaansa: ”sotilasdoktriinilla pyritään ulkoisesti ohjaamaan poliittista ja sotilasstrategista kehitystä maailmassa ja toisaalta asetetaan

³⁹ Горкин, А. П., Золотарев, В. А. & Карев, В. М. (Редкол.) *Военный энциклопедический словарь в двух томах*. Издательство Большая Российская энциклопедия, Рипол Классик, 2001, s. 575–576; Сердюков (2007), s. 265.

⁴⁰ Тюшкевич (2017).

⁴¹ Савкин (1972), s.75–92; Огарков (1979), s. 375–378.

⁴² Lider, J. The Correlation of World Forces: The Soviet Concept. *Journal of Peace Research*, Vol. 17, No. 2 (1980), s. 151–171; Reach, C., Kilambi, V. & Cozad, M. *Russian Assessments and Applications of the Correlation of Forces and Means*. RAND, Santa Monica, 2020; Рогозин, Д. (Под. общ. ред.) *Война и мир в терминах и определениях*. Военно-технический словарь. Вече, Москва, 2016.

⁴³ Reach (2020), s. 87.

⁴⁴ Thomas, T. *Thinking Like a Russian Officer: Basic Factors and Contemporary Thinking on the Nature of War*. FMSO, Fort Leavenworth, KS., 2016, s. 7–8.

⁴⁵ Reach (2020), s. x.

⁴⁶ Reach (2020), s. 35.

⁴⁷ Pipes, R. E. *Correlation of Forces in Soviet Usage – Its Meaning and Implications*. Final report SSC-TN-4383 2. SRI International, Arlington, Virginia, 1978; Lider (1980); Reach, Kilambi & Cozad (2020).

⁴⁸ Огарков (1979), s. 225; Kokoshin, A. A. *Soviet Strategic Thought, 1917–91*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1998, s. 36; Odom, W. E. *The Collapse of the Soviet Military*. Yale University Press, New Haven & London, 1998, s. 26; Glantz, D. M. *The Military Strategy of the Soviet Union: A History*. Frank Cass, Abingdon, Oxon, 1992, s. 34–36; Scott & Scott (2019), s. 29.

suoritevaatimusten sarja Venäjän sotilaalliselle organisaatiolle.”⁴⁹ Doktriineissa esitettyjä näkemyksiä ei tulisi sellaisenaan tulkita sotilaallisen voimankäytön tai käytön suunnittelun ehdottomiksi ilmaisuiksi – doktriinit ovat osa viestintää.⁵⁰

Valtion politiikka toimeenpannaan doktriinin ohjaaman sotilasstrategian, operaatio-aidon ja taktiikan kautta. Tämä määritelmä kehittyi jo Neuvostoliiton aikana. Poliittika määrittää sodan tavoitteet, käymisen tavat ja luo perustan sodan käymiselle. Sotilasstrategia taas ohjaa politiikkaa sotaan valmistautumisessa.⁵¹ Sotilasstrategia on sotataidon teorian ja käytännön korkein muoto. Neuvostoliitossa se sisälsi tieteellisesti perustellun näkemyksen aikakauden sodasta, siihen valmistautumisesta, suunnittelusta ja strategisten (koko asevoimia koskevien) sotatoimien (военное действие)⁵² toteuttamisesta.⁵³ Vuoden 1986 sotilassanakirja lisäsi sodan estämisen (предотвращение) strategian tehtäviin ja täten laajensi sotilasstrategian tehtäväkenttää sotilaspolitiikan ja rauhan ajan piiriin.⁵⁴ Samoihin aikoihin poistui myös marsalkka Sokolovskin korostama erottelu, jossa sotilasstrategia oli alisteista politiikalle ja politiikalla rakennettiin mahdollisuudet sotilasstrategian toteuttamiselle.⁵⁵

Myös hyökkäyksen ja puolustuksen ero hämärtyi. Andrew Monaghan on väittänyt, että 1980-luvulta alkanut puolustusellisen doktriinin omaksuminen on 2010-luvulle tultaessa johtanut puolustusellisen ja hyökkäyksellisen strategian eron hämärtymiseen venäläisessä ajattelussa.⁵⁶ Esimerkiksi strategisen deterrenssin (стратегическое сдерживание) käsitteen kehittyminen on edelleen laajentanut sotilasstrategian alaa rauhan ajan ja ei-sotilaallisten sekä ei-väkivaltaisten toimien suuntaan. Kyseessä on joukko yhteenkuuluvia poliittisia, diplomaattisia, informaatio-, talous-, sotilas- ja muita toimenpiteitä, joilla luodaan deterrenssiä, vähennetään ja ehkäistään uhkia muiden valtioiden suunnalta ja sodan aikana vaikutetaan kohteen toimintaan ja de-eskaloidaan konflikti.⁵⁷ Strategisen deterrenssin käsitteeseen palataan tässä tekstissä myöhemmin.

Strategia asettaa vaatimuksia operaatiotaidolle ja operaatiotaito puolestaan tehtävät taktiikalle ja suunnan sen kehittymiselle. Sotilasstrategialla on keskeinen rooli tulevan

⁴⁹ Forsström, P. *Venäjän sotilasdoktriinien kehittyminen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, julkaisusarja 3: työpapereita nro 3. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2016, s. 77.

⁵⁰ Forsström (2016), s. 135.

⁵¹ Огарков, Н. В. (председ. Гл. ред. комиссии) *Советская военная энциклопедия* 7. Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1980, s. 555–556; Тютюнников (2018), 158–159; Сердюков (2007), s. 699.

⁵² Ахромеев, С. Ф. (Ред.) *Военный энциклопедический словарь (ВЭС)*. Военное издательство, Москва, 1986, s. 145.

⁵³ Огарков (1980), s. 555–556.

⁵⁴ Garthoff, R. L. *New Thinking and Soviet Military Doctrine*. Teoksessa *Soviet Military Doctrine from Lenin to Gorbachev, 1915-1991*. Frank, W. C. & Gillette, P. S. (eds.) Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1992, s. 195–209, s. 204–206. David Glantzin mukaan sodan estämisessä oli kyse *ydinsodan* estämisestä samalla, kun Neuvostoliiton asevoimat valmistautuivat käymään hyökkäyksellistä ennalta ehkäisevää tavanomaista sota (Glantz, D. M. *Soviet Military Operational Art: In Pursuit of Deep Battle*. Frank Cass, New York, 2005, s. 217–218)

⁵⁵ Соколовский, В. А. (под ред.) *Военная стратегия*. Военное издательство министерство обороны СССР, Москва, 1963, s. 28–30.

⁵⁶ Monaghan, A. *How Moscow Understands War and Military Strategy*. CNA, Arlington VA, 2020, s. 22.

⁵⁷ Гареев, М. А. Стратегическое сдерживание: проблемы и решения. *Красная Звезда*, № 183 (2008); Министерство обороны Российской Федерации. 'Сдерживание стратегическое' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio).

[<https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=14206@morfdictionary>], luettu 7.6.2022.

sodan luonteen ennustamisessa ja asevoimien kehityksen ohjaamisessa.⁵⁸ Operaatiotaito on määrättyllä strategisella suunnalla⁵⁹ toteutettavien operatiivisstrategisten ja operatiivisen tason sotatoimien toimeenpanon teoria ja taito. Sillä on yleisen lisäksi joukoista ja puolustushaarasta riippuvaiset erityiset muotonsa.⁶⁰ Operaatiotaito keskittyy erityisesti puolustushaarojen yhteis- ja itsenäisten operaatioiden muotojen ja taitojen (формы и способы) kehittämiseen.⁶¹ Taktiikka käsittää joukko-osastojen ja yksiköiden ja perusyhtymien taistelun (бой), tai tavoitteen, ajan ja paikan mukaan rajatun taistelutehtävän toteutuksen,⁶² ja silläkin on omat muotonsa puolustushaarasta riippuen.⁶³ Taktisella tasolla sotataitoon vaikuttavat ennen kaikkea välineet ja teknologia.⁶⁴ Yleisesti ottaen venäläinen sotataito kiinnittyy organisaatioihin, välineisiin ja toiminnan organisoitumiseen määrättyssä tilassa, ei niinkään toimintaympäristöihin tai ”domaineihin”, kuten läntisessä sotataidossa.

Sodan luonteen kehitys on haastanut aseellisen taistelun (вооруженная борьба), sotatoimien ja taistelutoimien (боевое действие) käsitteiden suhteet ja hierarkian. Aseellinen taistelu viittaa sotilaspolitiikan toteuttamiseen sodan aikana väkivaltaisain keinoin. Sotatoimet ovat perinteisesti viittaneet strategisten tavoitteiden saavuttamiseen ja taistelutoimet operatiivisten ja taktisten tavoitteiden saavuttamiseen. V. V. Babišin mukaan käsitteiden suhteet eivät ole koskaan olleet selviä ja ovat muuttumassa. Sotatoimet voidaan hänen mukaansa ymmärtää kaikenlaisen sotilaallisen voimankäytön valmisteluksi ja käytöksi niin rauhan kuin sodan aikana taistelutoimien liittyessä aseelliseen, väkivaltaiseen taisteluun. Taistelutoimet käsittävät johtamisen, tuhoamisen, suojan ja liikkeen.⁶⁵ Sodan luonteen muutos vaikuttaa siis käsitteiden määritelmiinkin.

Asevoimien käytön muodot (формы применения Вооруженных Сил) muodostavat olennaisen sillan sotilasstrategian ja doktriinin sekä käytännön suunnittelun ja toimeenpanon välillä. Niitä ei erikseen koottu yhteen Neuvostoliiton aikana, mutta nyky-Venäjällä niitä on jäsennetty sotilassanakirjoihin ja sotilasdoktriiniin kuvauksen alle ja

⁵⁸ Сердюков (2007), s. 699.

⁵⁹ Министерство обороны Российской Федерации. 'Стратегическое направление' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio). [https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=10387@morfDictionary], luettu 7.6.2022.

⁶⁰ Огарков, Н. В. (председ. Гл. ред. комиссии) *Советская военная энциклопедия 6*. Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1978, s. 53; Тютюнников (2018), s. 162; Министерство обороны Российской Федерации. 'Оперативное искусство' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio). [https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=7644@morfDictionary], luettu 7.6.2022.

⁶¹ Рогозин (2016).

⁶² Министерство обороны Российской Федерации. 'Бой' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio). [https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=3567@morfDictionary], luettu 7.6.2022.

⁶³ Министерство обороны Российской Федерации. 'Тактика' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio). [https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=10826@morfDictionary], luettu 7.6.2022; Тютюнников (2018), 163–164; Огарков (1980), s. 628.

⁶⁴ Резниченко, В. Г., Воробьев, И. Н. & Мирошниченко, Н. Ф. (и др.) *Тактика*. Воениздат, Москва, 1984, s. 13–14.

⁶⁵ Babišin mukaan aseellinen taistelu (vooruzhonnaja borba) viittaa yleisesti voimankäyttöön (rinnakkaisena terminä taloudellinen ja diplomaattinen taistelu). Taistelutoimet (boevye deistvija) viittaavat joukkojen vihollisen tuhoamiseen tähtäävään toimintaan sekä sen liitännäistoimintoihin. Sotatoimilla (voennye deistvija) viitataan sodan ja taistelutoimien valmisteluun liittyvään toimintaan sekä kaikkiin sodan käymiseen liittyviin toimiin ml. taloudelliset, informaatio jne. Sotatoimi on jo Genrih Leerin (1829–1904) käyttämä käsite. (Бабин, В.В. О вооружённой борьбе, боевых действиях, военных действиях, их месте в системе категорий и понятий военной науки. *Вестник академии военных наук*, № 4 (29) 2009, s. 35–41).

laajennettu. Rauhan aikana niitä ovat *sotilaallisen* pidäkkeen ylläpitäminen tavanomaisin ja ydinasein sekä rauhanturva- ja erikoisoperaatiot. Strategisen ryhmittämisen tai toimeenpanon kautta asevoimat saatetaan sota-ajan tilaan. Strategisiin toimiin kuuluvat asevoimien strategiset operaatiot, jotka liittyvät suoraan sodan päämäärien tavoitteeseen.⁶⁶ Pentti Forsströmin mukaan asevoimien käytön muotojen määrittely nykyisellään kuvaa sodan ja rauhan rajan hämärtymistä neuvostoliittolaiseen näkemykseen verrattuna.⁶⁷

Sotatoimille antavat olemuksen muodot (формы) ja tavat (способы).⁶⁸ Käsitteet perustuvat materialistiseen dialektiikkaan. Muodot ja tavat ovat saman ilmiön kaksi dialektisessa suhteessa olevaa puolta. Muoto kuvaa ulkoista ilmiötä, ilmenevää ja tulosta – tapa kuvaa prosessia, tekijöitä ja olevaksi tulevaa. Tavat siis edeltävät muotoja ja antavat sotatoimille sisällön.⁶⁹ Toisaalta tavat ovat aina riippuvaisia ulkoisista tekijöistä, kuten joukot ja välineet, ja siksi muoto on aina historiallinen.⁷⁰ Sotatoimien muotojen ja tapojen dialektinen suhde saa luonteensa sotatoimien tason, puolustushaaran (toimintaympäristön) (вид), taistelun lajin, maantieteen ja vastustajan kontekstissa.⁷¹

Sotilaallisen toiminnan muodot ovat toiminnan organisoitunut ilmiö, elementtien suhde määrättyssä tilanteessa.⁷² Ne ovat riippuvaisia taistelun koosta, kestosta, tavoitteista ja tehtävästä.⁷³ Niitä ovat erityyppiset strategiset toimet, operaatiot, erikoisoperaatiot, suurtaistelut, taistelutoimet, taistelut, iskut ja manööverit. Muodot ovat toistensa suhteen hierarkkisia eli esimerkiksi operaatiot koostuvat suurtaisteluista, taisteluista, iskuista ja manöövereistä.⁷⁴ Muodot muuttuvat sodankäynnin menetelmien ja teknologian kehityksen johdosta.⁷⁵ Viimeisimpänä muutostekijänä on ollut informaatioteknologian merkityksen kasvu.

Tavat koostuvat menetelmistä, vaiheistuksesta, hyökkäyssuunnasta, pidettävistä tasoista, taistelujärjestyksestä ja liikkeestä eli siitä, miten joukkoja ja välineitä käytetään käsketyt tehtävät toteuttamiseen ajassa ja tilassa.⁷⁶ Kyse ei siis ole vain keinoista vaan

⁶⁶ Указ-2976; Министерство обороны Российской Федерации. 'Формы применения Вооруженных Сил Российской Федерации' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkko-versio). [<https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=14014@morfdictionary>], luettu 7.6.2022.

⁶⁷ Forsström (2019), s. 205. Tämän sanoi ääneen myös kenraali Gerasimov vuonna 2017 (Герасимов, В. Мир на гранях войны. Мало учитывать сегодняшние вызовы, надо прогнозировать будущее. *Военно-промышленный курьер*, № 10 (674) за 15 марта 2017 года).

⁶⁸ Olen kääntänyt venäläisen käsitteen способы "tavaksi", koska en ole halunnut sekoittaa sitä yhdysvaltalaisen ends, ways and means -käsittejoukon vakiintuneeseen käännökseen: päämäärät, keinot ja välineet. Способы määritelmä poikkeaa ways määritelmästä, eikä ole strategisen vaan strategisoperatiivisen ja operatiivisen tason käsite.

⁶⁹ Барвиненко, В. В. Еще раз о методах определения форм военных действий. *Военная мысль* № 8/2012, s. 61–69.

⁷⁰ Огарков (1980), s. 425–426.

⁷¹ Соколовский (1963), s. 373–374. Käsitteistä yleensä ks. Thomas (2019).

⁷² Ромась, Н. А. & Валеево, М. Г. Решении проблем в понимании категории "форма военных (боевых) действий". *Военная мысль* № 10/2019, s. 141–156, s. 149.

⁷³ Forsström (2019), s. 208; Барвиненко (2012), s. 66.

⁷⁴ Forsström (2019), s. 208–209.

⁷⁵ Долгополов, А. В. & Богданов, С. А. Эволюция форм и способов ведения вооруженной борьбы в сетцентрических условиях. *Военная мысль* № 2/2011, s. 49–58.

⁷⁶ Огарков (1979), s. 501; Сердюков (2007), s. 687; Ляпин, В. Р. & Барвиненко, В. В. О формировании способов военных действий. *Военная мысль* № 10/2010, s. 3–12.

tavasta toteuttaa sotatoimi. Termin käyttö ei ole täysin vakiintunut. Tapojen synonyyminä käytetään joskus metodia (метод) tai menetelmää (приём tai технология). Toimenpide (мера) käsitettä käytetään usein kuvaamaan jonkin toimen laatua (ei-sotilaallinen, taloudellinen, diplomaattinen jne.)⁷⁷

Kolmas tärkeä käsitepari on joukot ja välineet (сил и средства). Joukot ovat taistelijoina, yksiköitä ja yhtymiä ja välineet asejärjestelmiä ja kalustoa. Molemmat kehittyvät teknologian ja ihmisyhteisöjen muutoksen mukana ja muodostavat materiaalsen pohjan sodan luonteen muutokselle.

Muotojen, tapojen sekä välineiden ja joukkojen käsitteet osoittavat materialistisen dialektiikan jatkuvan vaikutuksen venäläisessä sotataidollisessa ajattelussa.⁷⁸ Muotojen ja tapojen luonteesta on tosin käyty jonkin verran keskustelua 2010-luvulla.⁷⁹ Keskustelun ytimessä vaikuttaisi olevan pyrkimys päästä eroon materialistisen dialektiikan filosofiasta ja ohjesäännöissä jäykästi määritellyistä muodoista ja tavoista.⁸⁰ Rehabilitoitujen neuvostosotatieteilijöiden Svetšinin ja Snesarevin nostaminen sotataidollisen ajattelun keulahahmoiksi kertoo pyrkimyksestä etsiä uusia näkökulmia. Kehitys voi johtaa sodan lakien, ”tieteellisen” lähestymistavan ja kaavamaisen ajattelun vaikutuksen heikkenemiseen ja viitoittaa muutosta kohti joustavampaa, luovempaa ja tehtäväkeskeisempää ajattelua.⁸¹ Tai sitten keskustelu heijastelee lähinnä sukupolvimurrosta venäläisessä sotatieteessä ja venäläisen sotatieteen tapaa etsiä vastauksia historiallisista analogioista. Muutos ei ole kivutonta, koska tapojen ja muotojen olemuksen ja luonteen muutos voi aiheuttaa kitkaa sotataidon formaalien, matemaattisten sovellusten osalta. Ennen kaikkea käsitteiden muutos haastaa II maailmasodan (Stalinin) jälkeiset historialliset, sotatieteelliset auktoriteetit.

Sotatieteen peruskäsitteiden lisäksi sotataidon periaatteet (принцип) ovat keskeinen osa venäläistä sotataittoa. Petterin Lalun mukaan neuvostoliittolaiset teoreetikot hyljeksivät sotataidon periaatteita porvarillisina käsitteinä, mutta taipuivat 1950-luvun puolivälistä alkaen määrittelemään ja omaksumaan ne.⁸² Periaatteet miellettiin sodan lakien subjektiivisiksi ja historiallisiksi tulkinnoiksi, ohjenuoriksi, joiden noudattaminen mahdollistaisi luovuuteen perustuvan menestyksen taistelukentällä.⁸³ Venäjän asevoimien sotilassanakirjan mukaan nykyisten periaatteiden lista pitää sisällään mm.

⁷⁷ Ks. käytöstä Тютионников (2018).

⁷⁸ Соколовский (1963), s. 373–374. Käsitteistä yleensä ks. Thomas (2019).

⁷⁹ Валеев, М. Г. & Ромась, Н. А. Методические основы определения способов военных (боевых) действий. *Военная мысль* № 6/2010, s. 3–10; Ляпин & Барвиненко (2010); Попов, Н. А. От способов боевых действий войск к закону вооруженной борьбы. *Военная мысль* № 9/2012; Корабельников, А.П. & Попов, Н.А. Применение метода семантического анализа понятийного аппарата в предметной области «способы боевых действий». *Военная мысль* № 10/2019; Ромась & Валеев (2019).

⁸⁰ Esimerkiksi Ноговицын, А. А. & Барвиненко, В. В. Развитие способов и форм военных действий: информационный аспект. *Военная мысль* № 2/2004, s. 2–7. Heidän mukaansa adaptoituvat (tilanteen mukaan muuttuvat) muodot eli USA:n ilmaoperaatiot edellyttävä tapojen variointia. Yhdysvaltojen verkostokeskeinen sodankäynti haastoi näin ollen kaavamaisen neuvostoliittolaisen ajattelun perustan.

⁸¹ Svechin, A. A. *Strategy*. East View Information Services, Minneapolis, Minnesota, 1992, s. 4–5; Persson (2021).

⁸² Lalu, P. *Synää vai pelkästään tibeää: neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operation opit*. Akateeminen väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 Nro 3/2014, Helsinki, 2014. s. 365–366.

⁸³ Савкин (1972), s. 158–170; Микрюков (2021), s. 57.

valmiuden, voiman keskittämisen, yhteistoiminnan, yllätyksen, aktiivisuuden ja päätäväisyyden, aloitteen tempaamisen, menestyksen tukemisen, reservien käytön, taistelukyvyyn tukemisen, keskeytymättömän johtamisen, tulen ja liikkeen, aktiivisen informaation sodankäynnin, moraalipsykologisten tekijöiden hyväksikäytön ja joukkojen kaiken puolisen tukemisen.⁸⁴ Nykytulkintaa edustavan I. N. Vorobevin mukaan periaatteiden filosofinen ydin on siinä, että ne mahdollistavat vapaan tahdon toteuttamisen vaatien kuitenkin samalla huomioimaan tilanteen objektiiviset tekijät, joiden huomiotta jättäminen johtaisi epäonnistumiseen.⁸⁵

On huomioitava, että periaatteiden ilmaisu ohjesäännöissä tai akateemisessa keskustelussa ei välttämättä kerro niiden vaikutuksesta asevoimien koulutukseen, harjoitteluun tai taisteluun. Esimerkiksi toisen maailmasodan jälkeen Neuvostoliitossa ja 1990- sekä 2000-luvun alun Venäjällä asepalveluksen todellisuus ja asevoimien tila vaikuttivat merkittävästi periaatteiden sovellettavuuteen ja soveltamiseen.⁸⁶ Periaatteiden ja todellisuuden välinen ristiriita on ollut havaittavissa myös Venäjän sotatoimissa Ukrainaa vastaan keväällä 2022.⁸⁷

Yllätyksen periaatteeseen liittyvillä viekkaudella, oveluudella ja luovuudella on ollut tärkeä asema venäläisessä sotataidossa. Viekkkaus tai juonikkuus (хитрость) nähdään usein osana venäläistä poliittista kulttuuria. Rehellisyyttä suuremmaksi hyveeksi on koettu kilpakumppanin voittaminen älykkäällä tavalla.⁸⁸ Tämän piirteiden on nähty kehittyneen osiltaan pakon sanelemana. Venäläinen sosiologi Juri Levada nimesi *homo sovieticus*eksi ihmistyyppin, joka käytti älyään ja neuvokkuuttaan neuvostovaltion ikeessä selvitäkseen. Joidenkin tulkintojen mukaan neuvostoihmisen selviytymismalli on palannut käyttöön Putinin hallinnon autoritaarisuuden vahvistuessa.⁸⁹ Eräät, kuten Gulnaz Sharafutdinova, kuitenkin kyseenalaistava yksinkertaiset tulkinnat neuvostovenäläisen kulttuurin jatkuvuudesta. Hänen mukaansa tulkintojen takana on poliittisia

⁸⁴ Министерство обороны Российской Федерации. 'Принципы военного искусства' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio). [<https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=9399@morfDictionary>], luettu 7.6.2022.

⁸⁵ Воробьев, И.Н. *Тактика – искусство боя: Учебник*. Общевойсковая академия ВС РФ, Москва, 2002, s. 85–86. Ks. myös Сизов, В.Ю. О системе законов вооруженной борьбы. *Вестник академии военных наук*, № 1 (42) 2013, s. 85–90.

⁸⁶ Reese, R. R. *The Soviet Military Experience*. Routledge, London, 2000, s. 144–146; Grau, L.W. *The Bear Went over the Mountain: Soviet Combat Tactics in Afghanistan*. National Defense University Press, Washington, D.C., 1996; Oliner, O. *Russia's Chechen Wars 1994–2000: Lessons from Urban Combat*. RAND, Santa Monica, 2001; Thomas, T. The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia. *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 22 (2009), s. 31–67.

⁸⁷ Evans, R. What The Experts Got Wrong (And Right) About Russian Military Power (podcast). *War on the Rocks*, May 30, 2022. [<https://warontherocks.com/2022/05/what-the-experts-got-wrong-and-right-about-russian-military-power/>], luettu 7.6.2022.

⁸⁸ Giles, K. *Moskovan opit. Mikä saa Venäjän vastustamaan Länttä*. Docendo Oy, Jyväskylä, 2020, s. 167–177.

⁸⁹ Gessen, M. *The Future is History. How Totalitarianism Reclaimed Russia*. Granta Publications, London, 2017; Yaffa, J. *Between Two Fires: Truth, Ambition, and Compromise in Putin's Russia*. Tim Duggan Books, New York, 2020.

motiiveja.⁹⁰ Läntisiä tulkintoja venäläisten viekkaudesta onkin helppo väittää orientalististen ajatusmallien tuotteiksi.⁹¹ Juonikkuus, salamyhkäisyys ja kataluus ovat perinteisiä viholliskuviin liitettyjä piirteitä.⁹² Venäjä ja Länsi ovatkin historiallisesti heijastaneet toisiinsa negatiivisia piirteitä ja pelkoja.⁹³ Toisaalta salaaminen ja harhauttaminen ovat osa ihmiskunnalle yhteistä sotataittoa – itse asiassa sen olennainen osa ja menestyksen avaintekijä.⁹⁴ Pelkästään venäläinen piirre viekkaus ja juonikkuus siis tuskin ovat.

Yleisesikunnan akatemian professori kenraali G. A. Leer listasi vuonna 1894 yhdeksi kahdestatoista sotataidon periaatteesta yllätyksen.⁹⁵ Oveluus oli siis tunnustettu periaate keisarin ajan Venäjällä, mutta Venäjän asevoimat eivät sitä Japanin sodassa tai ensimmäisessä maailmansodassa varsinaisesti noudattaneet, pikemminkin päinvastoin.⁹⁶ Sotatieteiden piirissä on silti perusteltua väittää, että viekkaus ja juonikkuus ovat venäläisten aidosti ihannoimia periaatteita viimeistään 1920-luvun lopulta alkaen.⁹⁷ Vuonna 1927 Alexander Svetsšin totesi klassikkoteoksessaan *Strategia*: ”Sotataito ei voi olla huomioimatta yllätyksen vaatimuksia. Sotilaallinen oveluus, sotajuoni, läpäisee operaatiotaidon, on sen olennainen osa yhtä lailla kuin käsitys voimasta, sen organisoimisesta ja rationaalisesta käytöstä taistelussa on taktiikalle.”⁹⁸ Toisen maailmansodan aikana ohjesäännöt korostivat yllätyksen merkitystä ja siihen pyrittiin operaatioita toteutettaessa.⁹⁹ Stalinin lanseeraamat ”pysyvät operatiiviset” tekijät ja tämän kuoleman jälkeen ydinaseiden vahva rooli kuitenkin vaiensivat neuvostoliittolaisen operaatiotaidollisen keskustelun 1960-luvun puoliväliin asti.¹⁰⁰

Keskustelun vapauduttua V. E. Savkin totesi vuonna 1972 julkaistussa kirjassaan yllätyksen olevan yksi seitsemästä merkittävimmästä sotataidon periaatteesta. Periaatteiden onnistunut käyttö perustui komentajan taitoon ja luovuuteen. Olennaista Savkinin tulkinnassa on se, että luovuus laadullisena tekijänä voi vaikuttaa epäsuhtaisella

⁹⁰ Sharafutdinova, G. Was There a “Simple Soviet” Person? Debating the Politics and Sociology of “Homo Sovieticus”. *Slavic Review*, Vol. 78, No. 1, s. 173–195.

⁹¹ Soboleva, O. & Wrenn, A. *From Orientalism to Cultural Capital: The Myth of Russia in British Literature of the 1920s*. Peter Lang, Bern, 2017, s. 12.

⁹² Stein, H. F. The Indispensable Enemy and American-Soviet Relations. *Ethos*, Vol. 17, No. 4 (1989), s. 480–503; Jackson, R. Constructing Enemies: 'Islamic Terrorism' in Political and Academic Discourse. *Government and Opposition* Vol. 42, No. 3 (2007), s. 394–426.

⁹³ Tsygankov, A. P. The dark double: The American Media Perception of Russia as a Neo-Soviet Autocracy, 2008–2014. *Politics*, Vol. 37(1) (2017), s. 19–35; Morozov, V. & Rumelili, B. The External Constitution of European Identity: Russia and Turkey as Europe-Makers. *Cooperation and Conflict*, Vol. 47, No. 1 (March 2012), s. 28–48; Pynnöniemi, K. (ed.) *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion*. Helsinki University Press, Helsinki, 2021.

⁹⁴ Latimer, J. *Deception in War*. John Murray, London, 2015; Rein, C. M. (ed.) *Weaving the Tangled Web: Military Deception in Large Scale Combat Operations*. Army University Press, Fort Leavenworth, Kansas, 2018; Whaley, B. *Stratagem: Deception and Surprise in War*. Artech House, Boston, 2007.

⁹⁵ Савкин (1972), s. 40–41.

⁹⁶ Harrison, R.W. *The Russian Way of War. Operational Art, 1904–1940*. University Press of Kansas, Kansas, 2001.

⁹⁷ Lalu (2014) s. 375; Савкин (1972); Лобов, В. *Военная хитрость*. Голос, Москва, 2001.

⁹⁸ Свечин, А. А. Стратегия. Военный вестник, Москва, 1927, s. 204. Svetsšinia pidetään myös sellaisten keskeisten sotataidollisten käsitteiden kuin operaatiotaito (Лобов (2001), s. 107) ja sodan ensivaihe kehittäjänä (Ivanov, S. P. (ed.) *The Initial Period of War* (Translated, org. 1974). U.S. Air Force. Soviet Military Thought Series, no. 20. 1986, s. 62).

⁹⁹ Glantz, D. *Soviet Military Deception in the Second World War*. Frank Cass, London, 1989.

¹⁰⁰ Scott & Scott (2019), s.18; Glantz (1989), s. 575–576; Glantz (2005), s. 206–208.

tavalla voimasuhteisiin.¹⁰¹ Voimasuhdelaskelmat eivät siis olleetkaan määrällismateriaalisesti deterministisiä vaan saattoivat muuttua luovuuden (komentajan subjektiivisuuden), aloitteen tempaamisen ja yllätyksen tai uusien menetelmien ja teknologian vaikutuksesta.¹⁰² Yllätyksen tavoitteena oli Savkinin mukaan hämmentää vastustajaa, yllättää se valmistautumattomana, lamauttaa tahto vastarintaan, estää tehokkaat vastatoimet ja jopa tuhota ylivoimaiset joukot. Yllätys disorganisoisi¹⁰³ johtamisen ja johtaisi vastatoimien myöhästymiseen ja tehottomuuteen.¹⁰⁴ Uusien asejärjestelmien käyttö paransi yllätyksen mahdollisuutta, mutta realistisempänä lähestymistapana Savkin näki vanhojen järjestelmien uudet käyttötavat sekä uudet taistelun käymisen tavat. Yllätys oli jotain mitä piti suunnitella ja valmistella huolella.¹⁰⁵

Samoihin aikoihin Savkinin kanssa kirjoittanut S. P. Ivanov korosti strategisen yllätyksen kasvanutta merkitystä sodan ensi vaiheessa. Yllätyksen nähtiin tarjoavan mahdollisuus voittaa suurvaltojen välinen sota ilman ihmiskunnan täydellistä tuhoutumista.¹⁰⁶ Sodan ensivaihe ja yllätys ovat kietoutuneet tiukasti yhteen neuvostoliittolaisessa ja venäläisessä sotataidollisessa keskustelussa.¹⁰⁷ Yllätys on nähty ja nähdään niin mahdollisuutena kuin uhkakuvana. Oletuksena oli, että Nato aloittaisi hyökkäyksen Neuvostoliittoa ja sen liittolaisia vastaan yllätyshyökkäyksellä käyttäen ydinaseita.¹⁰⁸ Ainut mahdollisuus estää Natoa tempaamasta aloitetta oli yllättää se. Tätä Neuvostoliiton pyrkimystä yllätykseen ei poliittisista ja ideologisista syistä tosin saanut lausua ääneen.

Yllätys edellyttää nopeutta. Nathan Leitesin mukaan neuvostoliittolaisessa ajattelussa nopeudella oli merkittävä rooli yllätyksen saavuttamisessa.¹⁰⁹ Neuvostoliittolaisessa sotataidossa oli kuitenkin ristiriitansa. Katsottiin, että menestyksen edellytykset luova aktiivisuus piti pakottaa luonnostaan passiivisiin alaisiin.¹¹⁰ Toisaalta perustavanlaatuisella suunnittelulla ainakin taktisella tasolla oli ratkaiseva rooli – improvisaatio ei siis ollut absoluuttinen hyve. Luovuus, nopeus ja tiukka kontrolli olisi pitänyt yhteensovittaa taistelun muutoksiin sopeutuvan joustavan operoinnin kanssa.¹¹¹ Todennäköisesti ristiriita ratkaistiin kylmän sodan aikana nopeuden ja tiukan kontrollin hyväksi ja luovuus korvattiin perusteellisella suunnittelulla ja kaavamaisilla ratkaisuilla.¹¹²

¹⁰¹ САВКИН (1972), s. 217–218, s. 358.

¹⁰² Thomas (2015), s. 452; Thomas (2019), s. 2-7–2-8.

¹⁰³ Disorganisaatio on neuvostoliittolaista perua oleva käsite, joka viittaa vastustajan johtamiskyvyn häiritsemiseen ja lamauttamiseen ja täten sen tavoitteiden saavuttamisen estämiseen. Timothy Thomas on väittänyt sen olevan keskeinen käsite Venäjän informaationsodankäynnin doktriinin ymmärtämisessä (Thomas (2019), s. 6-7–6-8).

¹⁰⁴ САВКИН (1972), s. 303–306.

¹⁰⁵ САВКИН (1972), s. 310–312.

¹⁰⁶ Ivanov (1986), s. 309.

¹⁰⁷ Yllätyksen tärkeyden korostaminen ei ollut venäläinen erityispiirre vaan se esiintyi toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltojenkin sotataidollisessa ajattelussa (Bar-Joseph, U. & McDermott, R. *Intelligence Success & Failure. The Human Factor*. Oxford University Press, New York, 2017, s. 17).

¹⁰⁸ Wardak, G. D., Turbiville, G. H. & Garthoff, R. L. *The Voroshilov Lectures. Materials from the Soviet General Staff Academy. Volume I: Issues of Soviet Military Strategy*. National Defense University Press, Washington, DC, 1989, s. 244–245.

¹⁰⁹ Leites, N. *Soviet Style in War* (revised edition). RAND, Santa Monica, CA, 1982; Reese (2000), s. 118–119, s. 130–132.

¹¹⁰ Leites (1982), s. xv.

¹¹¹ Leites (1982), s. 146–147, s. 177–178.

¹¹² Donnelly, C. *Red Banner. The Soviet Military System in Peace and War*. Jane's Information Group, Coulsdon, 1988, s. 153.

Vuonna 1984 julkaistu Taktika -teos totesi yllätyksen olevan jo muinaisista ajoista lähtien tärkein sotataidon periaate. Se voitiin saavuttaa uusien ja odottamattomien menetelmien ja aseiden käytöllä, salaamalla, harhauttamalla, nopealla toiminnalla, iskemällä odottamattomaan suuntaan, maskirovkalla, taitavalla joukkojen käytöllä sekä eri puolustushaarojen joukkojen yhteiskäytöllä.¹¹³ Viimeistään 1980 -luvulta lähtien maskirovkasta on tullut eräänlainen kattokäsite venäläiselle salaamiselle ja harhauttamiselle. Käsite esiintyy neuvostoliittolaisissa sotilassanakirjoissa¹¹⁴ ja uusimmassa venäläisessä versiossa se määritellään yhteen kuuluvaksi joukoksi toimenpiteitä, ”jotka on tarkoitettu joukkojen ja objektien salaamiseksi viholliselta ja vihollisen hämäämiseksi koskien joukkojen olemassaoloa, ryhmitystä, kokoonpanoa, tilaa, toimintaa ja päämäärää, ja lisäksi johdon suunnitelmia. Maskirovka edistää joukkojen toiminnan yllätyksellisyyttä, taistelukyvyyn säilyttämistä ja lisää selviytymiskykyä.”¹¹⁵ Kyseessä on siis yksi taistelun tukitoimintojen muodoista (боевое / оперативное обеспечение), joka sisältää niin aktiivisia kuin passiivisia toimenpiteitä.¹¹⁶

Neuvostoliittolainen sotataidollinen maskirovka liittyi David M. Glantzin mukaan taistelutoimien valmistelujen, kokoonpanon, ajoituksen, suuntautumisen ja tavoitteen salaamiseen. Sillä on aktiivinen ja passiivinen puolensa. Maskirovka ei tarkoita pelkäämistään operaatioturvallisuuden maksimointia (ml. salaaminen, naamiointi ja suojan käyttöä) vaan myös tiedon manipulointia (disinformaatio), toiminnalla harhauttamista ajan ja paikan suhteen sekä uusien, vastustajalle tuntemattomien, välineiden ja menetelmien käyttämistä.¹¹⁷ Tavoitteena on estää vastustajaa saamasta tietoa, tukea vastustajan ajatteluväristymiä ja estää vastustajaa oppimasta.¹¹⁸ Maskirovkan päämääränä on yllätys, millä voidaan horjuttaa, lamauttaa ja pakottaa vastustaja reagoimaan tilaan, mikä lisää virheellisen toiminnan mahdollisuutta.¹¹⁹ Maskirovkalla on sovellutuksensa niin taktisella, operatiivisella kuin strategisella tasolla.¹²⁰

Huolimatta maskirovka -käsitteen laajasta käytöstä sen luonne ei ole aina selvä. Esimerkiksi yhdysvaltalainen analyytikko Robert Beaumont pohti jo 1980-luvun alussa onko maskirovka pelkkä juhlapuhe tai tyhjä doktriini, joka ei todellisuudessa heijastunut neuvostojoukkojen harjoittelussa ja sodan ajan suunnittelussa.¹²¹ Christopher

¹¹³ Резниченко, Воробьев, & Мирошниченко (1984), s.55–56.

¹¹⁴ Ks. esim. Ахромеев (1986), s. 429.

¹¹⁵ Министерство обороны Российской Федерации. 'Маскировка' *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio). [<https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=7917@morfDictionary>], luettu 7.6.2022.

¹¹⁶ Taistelun ja operatiivisiin tukitoimiin kuuluvat mm. tiedustelu, psykologinen taistelu, vartiointi, elektroninen sodankäynti, suojele ja pioneeritoiminnot. Vastaavasti sotatoimien tukimuotoja ovat operatiivinen, moraalipsykologinen, tekninen tuki ja huolto. (Сердюков (2007), s. 89, s. 496).

¹¹⁷ Glantz, D. M. *The Red Mask: The Nature and Legacy of Soviet Military Deception*. Teoksessa *Strategic and Operational Deception in World War Two*. Handel, M. (ed.) Frank Cass & Co., London, 1987, s. 234–239; Glantz (1989), s. 570.

¹¹⁸ Glantz (1989), s. 568–569.

¹¹⁹ Beaumont, R. *Maskirovka: Soviet Camouflage, Concealment and Deception*. Center for Strategic Technology, The Texas Engineering Experiment Station of the Texas A&M University System, College Station, Texas, 1982. Beaumont tiivistä maskirovkan salaamiseen, naamiointiin, harhautukseen ja aktiivisuuteen, jolla saavutettiin yllätys disorganisaation, demoralisaation ja reagoivaan tilaan saattamisella.

¹²⁰ Cimbala, S. J. The Cold War and Soviet Military Strategy. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 10, No. 3 (1997), s. 25–55.

¹²¹ Beaumont (1982), s. 34.

Jonesin mukaan Neuvostoliiton koko sotilasdoktriini oli aina 1980-luvun lopulle strateginen harhautus eli sen implisiittinen hyökkäyksellisyys oli valetta.¹²² Toisen maailmansodan jälkeen läntiset tutkijat ovat nähneet maskirovkan elementtejä niin Kuuban kriisin, Tšekkoslovakian valtauksen, Afganistanin sodan, Tšetšenian sotien, Georgian sodan kuin Krimin valtauksenkin yhteydessä. Tavoitteeksi on pääasiallisesti tulkittu strateginen yllätys.¹²³ Toisaalta kaksi Yleisjoukkojen akatemian pitkäaikaista tutkijaa valitti vuonna 2014, että johtamis- ja suunnittelusyökin nopeutumisen ja teknologian kehitys sekä kallistuminen ovat johtaneet maskirovkan vesittymiseen koskemaan vain joukkojen suojaamista ja valmiiden malliratkaisujen käyttämistä.¹²⁴ Onkin aihetta kysyä, missä määrin maskirovkaa on läntisissä keskusteluissa ylitulkittu kaiken kattavaksi harhauttamisen kattokäsitteeksi ja missä määrin kyse on vain toiminnan salaamisesta ja naamioimisesta. Tulkintoja tehdessä täytyy muistaa, että ohjesäännöt ja sotilasakateemiset keskustelut eivät välttämättä täydellisesti heijasta joukkojen sotataitoa tai toimintatapoja. Pyrkimys harhauttamiseen ei myöskään ole neuvostoliittolaisen tai venäläisen sotataidon ainutlaatuinen piirre vaan yleisen sotataidon peruselementti.¹²⁵

Oveluus on kiinnostanut venäläisiä myös 2000-luvulla. Kenraali V. N. Lobov, joka toimi viimeisenä Neuvostoliiton Yleisesikunnan päällikkönä, on vuonna 2001 esittänyt teoksessaan Voennaja hitrost (Sotajuoni eng. Stratagem), että yllätys on tapahtuma, joka luodaan salaamalla (скрывать) oma toiminta. Siihen kuuluu maskirovka ja vastustajan tiedustelun estäminen, sekä harhauttaminen (введение в заблуждение). Jälkimmäiseen kuuluu edelleen disinformaatio, imitointi, demonstroivat toimet ja tuntemattomien välineiden ja tapojen käyttö.¹²⁶ Nämä ovat yllätykseen pyrkivän sotilallisen toiminnan muotoja ja tapoja, joiden toimivuus on riippuvainen oveluudesta. Loboville oveluus on sotataidon erillinen osa ja maskirovka salaamisen taktisen tason väline. Hänen mukaansa oveluus on voiman kerroin (коэффициент) ja toisaalta kompensoi määrällisen lisäksi muitakin (laadullisia) eroavaisuuksia. Näin ollen se mahdollistaa heikon voiton vahvemmassa ja voiton vähäisin mahdollisin kuluin.¹²⁷ Lobov kuitenkin toteaa, että oveluus on luovuutta, eikä tarkkaa tiedettä. Näin ollen se ei luontaisesti sovi voimasuhdelaskelmien osaksi. Yllätyksen onnistuminen riippuu siitä, kuinka hyvin vastustaja tunnetaan.

Oveluuden mahdollistama yllätys on siis aina kontekstisidonnainen. Ei ole olemassa valmiita vakiotoimia, eikä mikään väline tai keino mahdollista itsessään yllätystä ilman subjektia, joka luo edellytykset. Yllätykseen pyrkiminen on aina dialektisessa suhteessa

¹²² Jones, C. D. Soviet Military Doctrine as Strategic Deception: An Offensive Military Strategy for Defense of the Socialist Fatherland. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 16, No. 3 (2003), s. 24–65.

¹²³ Maier, M. *A Little Masquerade: Russia's Evolving Employment of Maskirovka*. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2016.

[<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1022096.pdf>], luettu 8.6.2022; Latimer (2001); Hodgson, Q. Is the Russian Bear Learning? An Operational and Tactical Analysis of The Second Chechen War, 1999–2002. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 26, No. 2 (2003), s. 64–91; Ostflaten, A. Russian Strategic Culture after the Cold War the Primacy of Conventional Force. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 20, No. 2, (2021), s. 110–132;

Thomas, T. Russian Tactical Lessons Learned Fighting Chechen Separatists. *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 18, No. 4 (2005), s. 731–766.

¹²⁴ Орлянский, В. И. & Кузнецов, Н. Ф. О проблемах организации оперативной маскировки. *Военная мысль* № 1/2013, s. 17–23.

¹²⁵ Rein (2018); Rothstein, H. & Whaley, B. (Eds.) *The Art and Science of Military Deception*. Artech House, Norwood, 2013.

¹²⁶ Лобов (2001).

¹²⁷ Лобов (2001), s. 399, s. 403.

yllätetyksi tulemisen välttämisen kanssa. Lobovin mukaan objektiivisesti määrätty tilanne käännetään subjektin tulkinnan ja toiminnan kautta toisenlaiseksi, hyödylliseksi. Oveluus on perusta luovuudelle, joka tarkoittaa objektiivisten sodan lakien subjektiivista tulkintaa laadullisesti uudella ja ainutlaatuisella tavalla. Oveluus ei kuitenkaan luo voimaa tyhjästä vaan perustuu valtion taloudelliseen, poliittiseen, moraaliseen, sotilaalliseen ja muuhun potentiaaliin.¹²⁸

Oveluus kehittyi Lobov mukaan II maailmansodan jälkeisellä ajalla sotataidosta politiikan ja informaation alalle ns. paikallisissa sodissa (локальная война), joissa molemmat osapuolet pyrkivät käyttämään ei-sotilaallisia toimia toistensa voittamiseen. Vastoin läntisiä tulkintoja, Lobov väittää etupäässä ”läntisten” spesialistien kehittäneen oveluuden teoriaa 1900-luvulla.¹²⁹

Lobovin näkemyksistä huolimatta sotajuonet, harhautus ja yllätys ovat nykyäänkin osa venäläisen sotataidon periaatteiden joukkoa.¹³⁰ Vuonna 2002 kenraalimajuri I. N. Vorobev Yleisjoukkojen akatemiasta nimesi toiminnan yllätyksellisuuden ja sotilaallisen oveluuden käyttämisen (vihollisen hämääminen) yhdeksi kymmenestä yleisjoukkojen taistelun periaatteista.¹³¹ Oveluus moninkertaistaa joukkojen voiman ja mahdollistaa voiton vähemmillä voimilla ylivoimaisesta vihollisesta.¹³² Vorobev väitti myös yhdessä eversti V. A. Kiselevin kanssa yllätyksen oleva sitä tehokkaampi, mitä enemmän sotapäällikkö käytti uusia tekniikoita, salasi toimintansa, huolehti maskirovkasta, harhautti vastustajaa ja käytti psykologista vaikuttamista. He korostivat uusien menetelmien, välineiden ja epätavanomaisten toimintatapojen hämmentävää vaikutusta viholliseen. Yllätystä ei voinut määritellä materiaalisesti tai sen potentiaalia ilmaista matemaattisesti. Se edusti luovuutta ja älyä.¹³³ Vuonna 2008 Vorobev ja Kiselev totesivat yllätyksen periaatteen merkityksen yhä kasvaneen. Yllätys saattoi ratkaista sodan ja sen saavuttamiseksi käytettiin poliittisia, diplomaattisia, teknologisia, informaatio- ja operatiivisstrategisia menetelmiä (пример) ja tapoja (способ).¹³⁴

Vaikka keskustelu sotataidon periaatteista oli varsin vilkasta 2000-luvulla, yllätys säilytti asemansa ja muotoilunsa.¹³⁵ Esimerkiksi vuonna 2018 eversti Andreev totesi yllätyksen olevan keskeistä menestykselle sodassa ja sen edellyttävän iskun odottamattomuutta, valmistelun, aikautuksen ja paikan salaamista, disinformaatiota ja aseiden käytön epätavanomaisuutta.¹³⁶ Periaatteen historiallisuudesta todisti informaation käytön korostuminen.

Oveluuden ja yllätyksen periaate esiintyy myös poliittisen ja poliittisstrategisen tason toiminnassa. Neuvostoliiton harjoittamat aktiiviset toimet (активные мероприятия)

¹²⁸ Лобов (2001), s. 397–403.

¹²⁹ Лобов (2001), s. 397–390.

¹³⁰ Garejev, M. *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*. Routledge, London & New York, 1998 (org. 1995), s. 107; Lalu (2014), s. 379.

¹³¹ Воробьев (2002), s. 88.

¹³² Воробьев (2002), s. 173.

¹³³ Воробьев, И. Н. О тактике. Основные принципы боя. *Военная мысль* № 4/2002, s. 2–12.

¹³⁴ Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Эволюция принципов военного искусства. *Военная мысль* № 8/2008, s. 2–8.

¹³⁵ Липаткин, А. В. Принципы тактики: необходимость уточнения формулировок. *Военная мысль* № 6/2010, s. 16–23.

¹³⁶ Андреев, В.В. Внезапность как аспект достижения целей в вооруженном противоборстве. *Вестник академии военных наук*, № 2 (63) 2018, s. 58–60.

perustuivat marxilaisleninistiseen näkemykseen jatkuvasta kamppailusta, jossa tavoitteena oli muuttaa maailmaa tai vähintään edes auttaa sen muutosta marxilaisen teorian edellyttämään suuntaan.¹³⁷ Mark Galeottin mukaan niiden vahvuus ja heikkous on salaliittoajattelussa, jossa yhdistyvät kumouksellinen ja vastakumouksellinen ajattelu.¹³⁸ Aktiiviset toimet koostuvat pääasiassa disinformaation levittämisestä. Ne heijastelevat pyrkimystä käyttää luovia keinoja vastustajan heikentämiseksi, mutta historian valossa niiden menestys on ollut varsin kyseenalainen. Luovuus on usein korvautunut määrällä ja lopputulokset ovat ajoittain olleet negatiivisia tai yhdentekeviä.¹³⁹ Huomattavaa on, että aktiiviset toimet eivät ole puhtaasti venäläinen ilmiö. Disinformaation levittäminen ja radikaalimmatkin keinot kuuluivat kylmän sodan aikana niin Neuvostoliiton kuin Yhdysvaltojen keinovalikoimaan.¹⁴⁰

Nyky-Venäjällä marxilaisen ajattelun ovat korvanneet systeemi- ja informaatiotieteistä sekä sosiologiasta ja psykologiasta johdetut teoriat yhteiskunnallisen tietoisuuden manipuloinnista ja muuttamisesta.¹⁴¹ Antti Vasaran mukaan Vladimir Lefebvren luoman refleksiivisen kontrollin teorian soveltaminen ohjaa ainakin osittain Venäjän toimintaa informaatioympäristössä.¹⁴² Vasaran mukaan ”refleksiivinen kontrolli käsittelee vastustajan systeemin päätöksenteon syötteiden muokkaamista niin, että vastustaja ei huomaa olevansa ohjauksen kohteena.”¹⁴³ Vastustajan tilannekuvan ja päätöksenteon doktriinin tai algoritmin tunteminen mahdollistaa sen kontrollin. Kontrolli jakautuu luovaa ja tuhoavaan muotoon. Edellisellä saadaan vastustaja tekemään vaikuttajalle myönteisiä päätöksiä, jälkimmäisellä pyritään häiritsemään päätöksentekoa. Kyse on kohteen ajattelun ja siten toiminnan muuttamisesta kontrollin harjoittajaa hyödyttävällä tavalla informaatiota manipuloimalla. Oman toiminnan päämäärä salataan, jotta vastustaja ei voi manipuloida sen taustalla vaikuttavaa tilanneymmärrystä ja joutuu toimimaan epätietoisuuden vallassa.¹⁴⁴ Vasaran mukaan ”venäläisen ajattelun dialektiikka ulottuu siis refleksiivisen kontrollin alkutekijöihin asti.”¹⁴⁵

Vaikka refleksiivisen kontrollin teorian juuret ovat kybernetiikassa ja systeemitieteissä, sen ytimessä oleva ajatus vastustajan manipulaatiosta tämän tietämättä heijastelee oveluuden ja viekkauksen periaatteita. Refleksiivisen kontrollin nykyteoreetikoista esimerkiksi Chausov esittää, että teknisesti alivoimainen vastustaja voi käyttää refleksiivistä kontrollia aloitteen tempaamiseen, ja Makhinin esittää, että refleksiivisen kontrollin

¹³⁷ Andrew, C. & Mitrokhin, V. *The Mitrokhin Archive: The KGB in Europe and the West*. Penguin Books, London, 2019; Andrew, C. & Mitrokhin, V. *The Word Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World*. Basic Books, New York, 2005; Chotikul, D. *Soviet Theory of Reflexive Control in Historical and Psychocultural Perspective: A Preliminary Study*. Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1986.

¹³⁸ Galeotti, M. Active Measures: Russia's Covert Geopolitical Operations. *The Marshall Center Security Insights*, June 2019, Nro. 031. [<https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/active-measures-russias-covert-geopolitical-operations-0>], luettu 8.6.2022.

¹³⁹ Andrew & Mitrokhin (2005); Andrew & Mitrokhin (2019).

¹⁴⁰ Rid, T. *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2020; O'Rourke, L. A. *Covert Regime Change: America's Secret Cold War*. Cornell University Press, Ithaca and London, 2018.

¹⁴¹ Ristolainen, M. & Kukkola, J. Western World Order in the Crosshairs? A Theoretical Review and Application of the Russian 'Information Weapon'. *Proceedings of the 18th European Conference on Cyber Warfare and Security, University of Coimbra, Portugal, 4-5 July 2019, Edited by Tiago Cruz and Paulo Simoes*. ACPI, 2019, s. 412–419.

¹⁴² Vasara, A. *Theory of Reflexive Control: Origins, Evolution and Application in the Framework of Contemporary Russian Military Strategy*. Finnish Defence Studies 22. Finnish National Defence University, Helsinki, 2020, s. 74–75.

¹⁴³ Vasara, A. *Refleksiivisen kontrollin mallit ja vastustajan päätöksentekoon vaikuttaminen Venäjän sotabarjotuksissa 2010-luvulla*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2019, s. 151.

¹⁴⁴ Vasara (2019), s.76–77.

¹⁴⁵ Ibid., s. 60.

avulla voidaan paikantaa vastustajan taistelujärjestelmän heikkouksia ja saada se romahtamaan.¹⁴⁶ Hieman kärjistäen refleksiivistä kontrollia voidaan pitää oveluuden tieteellisenä ja systematisoituna sovelluksena.

¹⁴⁶ Ibid., s. 81, s. 86.

3

GORBATŠOVIN ASYMMETRINEN VASTE

Termi asymmetria tai sen johdannaiset asymmetrinen sodankäynti tai asymmetriset keinot eivät esiinny neuvostoliittolaisessa sotataidollisessa keskustelussa ennen 1980-lukua. Neuvostoliittolainen tietosanakirja määritteli asymmetrian symmetrian puuttumiseksi ja symmetrian matemaattiseksi, biologiseksi tai taiteeseen ja fysiikkaan liittyväksi käsitteeksi. Symmetrian käsitteessä olennaista oli olion suhteiden vastaavuus (heijastuvuus) ajassa ja paikassa.¹⁴⁷ Neuvostoaikainen Ožekovan sanakirja määritteli käsitteen symmetrian puuttumiseksi tai häiriöksi (нарушение).¹⁴⁸

Termiä ”asymmetrinen vaste” (асимметричный ответ) käytettiin ensimmäistä kertaa julkisessa keskustelussa, kun Mihail Gorbatšov totesi 1986 Reykjavikin huipputapaamisen lehdistötilaisuudessa: ”SDI:hin [Strategic Defence Initiative eli Yhdysvaltojen ohjuspuolustushanke] tullaan vastaamaan. Asymmetrisesti, mutta vastataan kuitenkin. Eikä meidän täydy uhrata paljoa.”¹⁴⁹ Gorbatšov käytti asymmetrian termiä tilanteessa, jossa suurvaltavastustajan hanke uhkasi strategista eli ydinasetasapainoa kiistämällä Neuvostoliiton kostoiskumahdollisuuden. Asymmetrinen vaste olisi koostunut Neuvostoliiton strategisten ydinaseiden paremmasta suojaamisesta, uusien SDI:n läpäisevän ydinaseiden kehittämisestä, itse SDI järjestelmää vastaan hyökkäävistä asejärjestelmistä sekä diplomaattisista toimista.¹⁵⁰ Neuvostoliitto lakkasi olemasta ennen kuin asymmetristä vastetta ehdittiin toteuttaa ja SDI-hankkeestakin pääosiltaan luovuttiin.¹⁵¹ Muutoin asymmetrian käsitettä käytettiin 1980- ja 1990-lukujen taitteessa uuden sotilasdoktriinin perustana olevan ”puolustuksellisen riittävyuden”, ydinaseiden ja tavanomaisten joukkojen vähennysten sekä suurvaltojen tavanomaisten joukkojen ja taktisella tasolla asejärjestelmien epäsuhdan tarkasteluun.¹⁵² Käyttö oli kuitenkin vähäistä ja painottui poliittisstrategiselle tasolle.

Vaikka asymmetrisen vasteen termi ilmestyi käyttöön suhteellisen yllättäen 1980-luvun jälkipuoliskolla, se ei ollut pelkkä aikakauden kuohunnan tuottama uusi käsite. Sen juuret olivat aikaisemmassa neuvostoliittolaisessa ajattelussa. Käsitteen kehittäjäksi nimetyn Andrei Kokošinin mukaan ”asymmetrian ideologia” perustuu Alexander Svetšinin ja Sunzin ajatuksiin.¹⁵³ Tosin myös materialistinen dialektiikka korosti

¹⁴⁷ Прохоров, А. М. (Гл. ред.) *Большая советская энциклопедия*. Сов. энцикл., Москва, 1969–1978.

¹⁴⁸ Ожегов, С.И. & Шведова, Н.Ю. *Толковый словарь русского языка (Издание 4-е)*. ИТИ Технологии, Москва, 2006.

¹⁴⁹ Perestrojka.su. *Выступление генерального секретаря ЦК КПСС М. С. Горбачёва на пресс-конференции в Рейкьявике, 12 октября 1986 года*. [<http://perestrojka.su/documents/1986/Reykjavik.htm>], luettu 8.6.2022.

¹⁵⁰ Hoffman, D. E. *The Dead Hand. The Untold Story of the Cold War Arms Race and Its Dangerous Legacy*. Anchor Books, New York, 2009, s. 262; Kokoshin (1998), s. 181–182; Кокосин, А. "Асимметричный ответ" vs. "Стратегической оборонной инициативы". *Международная жизнь*, № 7–8, 2007.

¹⁵¹ Hoffman (2009).

¹⁵² Kukkola, J. *Digital Soviet Union. The Russian national segment of Internet as a closed national network shaped by strategic cultural ideas*. Doctoral Dissertation. National Defence University Series 1: Research Publications No. 40. National Defence University, Helsinki, 2020.

¹⁵³ Ознобищев, С. К., Потапов, В. Я. & Скоков, В. В. *Как готовился «асимметричный ответ» на «стратегическую оборонную инициативу» Р. Рейгана. Велихов, Кокосин и другие*. Институт стратегических оценок, изд. ЛЕНАНД, Москва, 2008.

keinojen ja vastakeinojen jatkuvaa vuorovaikutusta.¹⁵⁴ Yhtä kaikki neuvostoliittolainen strateginen ja turvallisuuspoliittinen ajattelu oli vahvasti sidoksissa voimasuhteista riippuvaisiin voimatasapainon ja etenkin määrällisen pariteetin ideoihin.¹⁵⁵ 1980-luvulla tämä tasapaino oli uhattuna. Neuvostoliiton taloudellisen heikkouden takia tarvittiin uusia laadullisia keinoja voimasuhteiden muuttamiseksi. Oveluuden periaate sai täten poliittisstrategisen tason sovelluksensa.

Ajatus nopeista ja merkittävistä voimasuhteiden ja tasapainon muutoksista konkretisoitui ”sotilasasioiden vallankumouksissa” (переворот в военном деле)¹⁵⁶, jotka Dmitri Adamskyn mukaan tulkittiin ”laadullisiksi hyppyiksi” sodankäynnissä.¹⁵⁷ Neuvostoliiton marsalkka Ogarkov on tulkinnut uusimman vallankumouksen käynnistyneen 1970-luvulla. Tämä vallankumous uhkasi tuottaa Lännelle kyvyn ennaltaehkäisevään ja yllätykselliseen iskuun.¹⁵⁸ Vallankumous muutti sodankuvaa ja siihen liittyvät johtamissodankäynnin ja informaatioteknologisen ja -psykologisen sodankäynnin merkityksen kasvu 1980-luvun lopussa. Sotataidollisella tutkimuksella ajateltiin saavutettava näiden ”objektiivisten” muutosten ymmärrys ja hallinta ja näin merkittävä sotilaallinen etu tulevaisuudessa.¹⁵⁹

Vaikka asymmetria ei neuvostoaikana suurta sotatieteellistä suosiota saavuttanutkaan, sitä pyrittiin kuitenkin sovittamaan sotataidon piiriin. Vuonna 1988 E. G. Korottšenko, myöhemmin kenraalimajuri ja Frunzen (Yleisesikunnan) sotilaskatemian professori, esitti yhden muotoutumassa olevista sotataidon periaatteista olevan ”asymmetristen uhkien periaate” (принцип асимметричной угрозы). Hänen mukaansa kyseessä oli ”mahdollisuus ja välttämättömyys kaikissa tilanteissa luoda olosuhteet, joissa vihollinen joutuu vastaamaan meidän toimiiimme (vähimmällä määrällä joukkoja ja välineitä) vastatoimilla, jotka käyttävät merkittävän määrän resursseja.”¹⁶⁰ Korottšenkon ajattelun taustalla vaikuttavat olleen paikalliset sodat ja erikoisjoukkojen käyttö.

Huolimatta siitä, että asymmetrian termi ja käsite oli jo 1990-luvun alusta omaksuttu venäläiseen sotataidolliseen keskusteluun, se ei vielä tuolla vuosikymmenellä lyönyt itseään läpi. Asymmetria esiintyi strategisella tasolla kirjoituksissa, jotka käsitelivät ydinaseiden pariteettia, pitkän matkan täsmäaseita ja ohjuspuolustuksen vaikutusta strategiseen tasapainoon.¹⁶¹ Kirjoittajat liittivät asymmetrian joko teknologian kehityksen mukanaan tuomaan voimasuhteiden muutokseen tai toimenpiteisiin, joilla Venäjän tulisi vastata Yhdysvaltojen ohjuspuolustushankkeeseen. Ajattelu liittyi vahvasti

¹⁵⁴ Огарков (1985).

¹⁵⁵ Garthoff, R. L. *Deterrence and the Revolution in Soviet Military Doctrine*. The Brookings Institution, Washington D.C., 1990; Geist, E. M. *Armageddon Insurance. Civil Defense in the United States and Soviet Union, 1945-1991*. University of Northern Carolina Press, Chapel Hill, 2019.

¹⁵⁶ Englanninkielisissä lähteissä termi on käännetty muotoon ”Revolution in Military Affairs” tai ”Military-Technical Revolution” (ks. Adamsky, D. *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the USA, and Israel*. Stanford University Press, Stanford, 2010).

¹⁵⁷ Adamsky (2010), s. 47–48.

¹⁵⁸ Fitzgerald, M. C. *Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs*. CNA, Alexandria, Virginia, 1987a, s. 8–9; Fitzgerald, M. C. *Marshal Ogarkov on Modern War: 1977-1985*. Alexandria, Virginia: CNA, 1987b, s. 13.

¹⁵⁹ Fitzgerald (1987a); Kipp, J. W. Confronting the RMA in Russia. *Military Review* Vol. LXXVII, No. 3 (May-June 1997), s. 49–55; Adamsky (2010); Thomas (2020).

¹⁶⁰ Коротченко, Е.Г. Об эволюции принципов военного искусства. *Военная мысль* № 9/1988, s. 22–30, s. 30.

¹⁶¹ Kukkola (2020).

neuvostoliittolaiseen voimasuhdeajatteluun suurvaltojen suhdetta ja globaalia tasapainoa määrittävänä tekijänä.

Asymmetrinen sota tai sodankäynti eivät termeinä juurikaan esiintyneet 1980–1990-luvun neuvostoliittolaisessa ja venäläisessä sotataidollisessa keskustelussa. Neuvostoliittolainen sodankuva ja asevoimien intressit todennäköisesti heikensivät halua omak-sua asymmetrisen sodan tai sodankäynnin käsitteitä. Lisäksi sissisota, terrorismi ja val-lankumoustaistelut olivat sosialismin tavoitteluun sidottuja kapitalistien, ei Neuvosto-liiton, kohtaamia erityisiä sodan muotoja. Lännessäkin asymmetrisen sodankäynnin käsite otettiin doktriinitasolla käyttöön vasta 1990-luvun puolivälissä ja liitettiin mah-dollisuuksien sijasta uhkiin.¹⁶²

Poliittisella tasolla asymmetria liitettiin Yhdysvaltojen sotilaallisteknologiseen ja talou-delliseen ylivoimaan vastaamiseen. Vuosina 1998 ja 1999 varapuolustusministeri Ni-kolai Mihailov ja puolustusministeri I. D. Sergeev esittivät kumpikin tahoillaan ”asym-metrian periaatetta” ja ”asymmetristä suuntaa” Venäjän sotilasteknologian kehittämi-sen perustaksi.¹⁶³ Mihailov tarkoitti keskittymistä sellaisille osa-alueille, joissa vastus-taja (Yhdysvallat) oli heikko. Sergeev taas kannatti keskittymistä informaatioteknolo-gian ja automatisoitujen johtamisjärjestelmien kehittämiseen. Hänen mukaansa Venä-jän tuli välttää: ”Suoraa sotilaallisteknologista kilpailua kaikista kehittyneimpien mai-den kanssa luomalla ’asymmetrisiä’ aseellisen taistelun välineitä (асимметричные средств вооруженной борьбы), jotka mahdollistaisivat vihollisen avaininfrastruk-tuurin ja pääjärjestelmien kaikkein haavoittuvimpien elementtien tuhoamisen...”¹⁶⁴ Mihailov ja Sergeev toivat ajatuksensa esiin tilanteessa, jossa Venäjän ja Yhdysvaltojen sekä Naton suhde oli kiristynyt mm. Kosovon sodan johdosta, eikä Venäjällä ollut taloudellisia voimavaroja vastata tilanteeseen vastaavilla suorituskyvyillä kuin Lännellä oli käytössään.

Operatiivisella tai taktisella tasolla asymmetriaa käsiteltiin varsin vähän. Esimerkiksi I. N. Batškalo ja P. I. Ivanov tarkastelivat asymmetrian matemaattista mallintamista joukkokoonpanojen optimoinnin kehyksessä.¹⁶⁵ Vuonna 1999 Korottšenko tarkasteli uudelleen operaatiotaidon kehitystä ja väitti sotien muuttuneen tuhoamissodista funk-tionaalisstrukturaalisiksi valikoivaan vaikuttamiseen perustuviksi sodiksi.¹⁶⁶ Muutok-sen johdosta Venäjän oli mahdollista keskittyä ”asymmetristen uhkien periaatteen” mukaisesti kehittämään mm. informaatiokamppailun muotoja ja tapoja (формы и способы информационного противоборства) vastustajan johtamisen disorgani-soimiseksi (деорганизация). Korottšenkon ja kenties laajemmin Yleisesikunnan aka-temian ajattelun muutosta kuvastaa se, että informaationsodankäynti ja asymmetrian

¹⁶² Dunlap, C. J. *Preliminary Observations: Asymmetrical Warfare and The Western Mindset*. Presented originally on November 20, 1997, in Cambridge, MA, to “The Role of Naval Forces in 21st Century Operations” Confer-ence; Metz, S. & Johnson, D. I. *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts*. U. S. Army Strategic Studies Institute: Carlisle, 2001. [<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA387381.pdf>], luettu 20.8.2017.

¹⁶³ Михайлов, Н. Россия может сохранить статус великой державы. *Независимое военное обозрение* № 36/1998; Михайлов, Н. Весомые ответы на военные вызовы. *Независимое военное обозрение* № 16/1999; Сергеев, И. Д. Основы военно-технической политики России в начале XXI Века. *На Боевом Посту* № 99/1998.

¹⁶⁴ Сергеев (1998).

¹⁶⁵ Бачкало, Б.И. & Иванов, П.И. К вопросу обоснования оптимального состава сухопутной группировки войск. *Военная мысль*, № 12/1993, s. 39–53.

¹⁶⁶ Коротченко, Е.Г. Тенденции развития современного оперативного искусства. *Военная мысль*, № 1/1999, s. 11–16. Thomasin (Thomas (2019), s. A-1) väite, siitä että Korottšenko kirjoittaisi että, voima vas-taan voima asetelma pitäisi korvata asymmetrisillä vasteilla ei pidä paikkaansa.

periaate olivat tekstissä ohittaneen valmiuden ja yllätyksen periaatteiden tärkeyden. Korottšenkon ajatukset asymmetrian periaatteesta eivät kuitenkaan vielä 1990-luvulla saaneet suurempaa vastakaikua sotatieteellisissä lehdissä.

Jossain määrin yllättäen asymmetristen sotien käsitteeseen liittyvät paikalliset tai maatalan intensiteetin konfliktit eivät myöskään keränneet huomiota venäläisessä keskustelussa. Vaikka läntisten sotatieteiden perusteella Tšetšenian sodat olisi hyvinkin voitu tulkita luonteeltaan asymmetrisiksi, venäläiset eivät ole käsitettä käyttäneet.¹⁶⁷ Tšetšenian sodista (1994–1996 ja 2000–2009) käytettiin aluksi nimitystä terrorismin vastainen operaatio. Myöhemmin 2000-luvulla taistelutoimet liitettiin ”taisteluun kansainvälistä terrorismia vastaan.”¹⁶⁸ Bettina Renz on esittänyt, että oletettu sodan luonne (suurvaltasota) ja asevoimien intressit (vahvuuden säilyttäminen ja asejärjestelmien kehittäminen) eivät tukeneet kumouksellisten ja vastakumouksellisten sotien tutkimista asevoimien piirissä.¹⁶⁹ Bellamyn havainnot vuodelta 1990 tukevat väitettä. Maatalan intensiteetin konfliktien tai paikallisten konfliktien ei nähty kuuluvan asevoimien tehtäväkenttään.¹⁷⁰ Toisaalta partisaanisodankäynti on ollut hyväksytty osa jo varhaista neuvostoliittolaista sotataitoa. Lisäksi neuvostoliittolaiset sotilasneuvonantajat osallistuivat kumouksellisiin sotiin ja erikois- ja laskuvarjojoukkoja käytettiin niin Tšekkoslovakiassa vuonna 1968 kuin Afganistanissakin vuonna 1979.¹⁷¹ On hyvin mahdollista, että julkisen keskustelun köyhyyttä selittävät sotataidollisen teorian muutostavastarinnan lisäksi sotilaslehtien toimituspolitiikka ja operaatioturvallisuuteen liittyvät seikat.¹⁷²

1980–1990-luvuilla asymmetria liitettiin pääasiassa epäsuhtaiseen, heikkouksia hyväksikäyttävään ja halpaan poliittisstrategiseen vasteeseen, jolla oli vahva teknologinen komponentti, sekä ydinasepariteettiin, strategiseen voimatasapainoon ja sotilaallisiin voimasuhteisiin suurvaltojen välillä. Silloin, kun asymmetria liitettiin poliittiseen tai strategiseen vasteeseen, periaatteisiin tai välineisiin, kuten informaatioteknologiaan, sillä oli selvä positiivinen, mahdollistava luonne. Oveluuden, luovuuden ja uuden teknologian kautta voitiin muuttaa jopa strategisen tason voimasuhteita. Voidaan pohtia, onko ”asymmetria” itse asiassa ollut sisään rakennettuna neuvostosotataidon periaatteiden ja materialistisen dialektiikan lakeihin mm. negaation negaation kautta. Voimasuhdelaskelmiinhan alettiin 1970-luvulta lähtien sisällyttämään laadullisia tekijöitä. Kaiken kaikkiaan marxilaisleninististen sotatieteiden nähtiin tarjoavan laadullisen etu-

¹⁶⁷ Higham, R. & Kagan W. F. (eds.) *The Military History of the Soviet Union*. Palgrave, New York, 2002, s. 278–279.

¹⁶⁸ Malek, M. Russia's Asymmetric Wars in Chechnya since 1994. *Connections*, Vol. 8, No. 4 (Fall 2009), s. 81–98.

¹⁶⁹ Renz, B. *Russia's Military Revival*. Polity Press, Polity Press, 2018, s. 172–173. Ks. myös Ohra-aho, H. Venäläinen näkemys sodan kuvasta. Teoksessa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. Saarelainen, Jorma (et al.) Taktiikan laitoksen Venäjä seminaari 15.–17.12.1999. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietao n:o 1/1999. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1999, s. 37–47, s. 39.

¹⁷⁰ Bellamy, C. D. *The Russian and Soviet View of The Military-Technical Character of Future War, 1877-2017, Volume 2*. Thesis (Ph.D.), University of Edinburgh, 1991b, s. 442–443 & 446.

¹⁷¹ Kipp (1987), s. 8.

¹⁷² Toinen maailmansota oli ja on venäläistä sodankuvaa määrittävä kokemus. Lisäksi ideologia ja propagandistiset syyt pakottivat sotatieteet noudattamaan määrättyä sodankuvaa (ks. esimerkiksi Соколовский (1963)), jonka ”dekonstruointi” ei ole todennäköisesti ollut helppoa.

lyöntiaseman Neuvostoliiton asevoimille. Kenties tarvetta asymmetrian termille ja käsitteelle ei ollut ennen neuvostosotatieteiden tieteenfilosofisen pohjan delegitimatiota.¹⁷³

Uutta tieteenfilosofista pohjaa venäläisille sotatieteille alettiin 1990-luvulla rakentaa osittain systeemitieteiden perustalle. Systeemitieteet ovat todennäköisesti vaikuttaneet tapaan, jolla asymmetria ymmärrettiin 2000-luvulla ja venäläisten sotatieteiden kiinnostus systeemitieteisiin on tuskin tapahtunut täysin erillään läntisen sotataidon samanaikaisesta kehityksestä. Jacob W. Kippin mukaan sotilassystemologia eli kompleksisiin järjestelmiin perustuva järjestelmätiede on korvannut vanhat menetelmät venäläisessä sotataidollisessa tutkimuksessa. Siinä sotaa lähestytään systeemien vuorovaikutuksen kautta ja vastustajaa tarkastellaan systeeminä, jolloin tavoitteena on kriittisten alijärjestelmien horjuttaminen, lamauttaminen tai tuhoaminen.¹⁷⁴ Kriittisten heikkouksien löytämisellä on yhtymäkohtansa aikaisempaan neuvostoliittolaiseen ajatteluun. Sillä on myös yhteytensä läntisiin sotatieteisiin.¹⁷⁵ 2000-luvulla varsinkin kriittisiin heikkouksiin vaikuttaminen liitettiin osaksi asymmetristen toimien määritelmiä.

¹⁷³ Ks. esimerkiksi Ogarkovin ajatukset aiheesta (Ogarkov (1982), s. 25, s. 32). Myös Kipp, J. W. *The Methodology of Foresight and Forecasting in Soviet Military Affairs*. Fort Leavenworth, SASO, Kansas, 1987, s. 6–7.

¹⁷⁴ Kipp (1997), s. 54; Круглов, В. & Дымов, С. Военная системология как научный метод. *Обозреватель* №01/2002.

¹⁷⁵ Systeemitieteiden asemasta Yhdysvaltojen sotatieteissä ks. Adamsky (2010); Lawson, S. Cold War Military Systems Science and the Emergence of a Nonlinear View of War in the US military. *Cold War History*, Vol. 11, No. 3 (August 2011), s. 421–440.

LIDDELL HARTISTA INFORMAATIOSODANKÄYNTIIN

Neuvostosotataito tuomitsi 1960-luvulla ideologisista ja poliittisista syistä brittiläisen sir Basil Liddell-Hartin teorian ”epäsuorien toimien strategiasta.” Marsalkka Sokolovskiin mukaan teorian virhe oli siinä, että se asetti sotilaalliset ja ei-sotilaalliset välineet samalle tasolle. Aseellisen taistelun eli sodan sekoittaminen muuhun valtioiden ja luokkien väliseen kamppailuun oli kapitalistien juoni. Neuvostoideologian näkökulmasta sodan aikana muut poliittisen kamppailu muodot (diplomatia ja talous) kyllä jatkuisivat, mutta olivat riippuvaisia aseellisen taistelun kulusta, jolla oli omat lakinsa. ”Kaksoisajattelun” taustalla olevan logiikan mukaan sosialistisen järjestelmän ”rauhanomainen kamppailu” oli sallittua ja johtaisi lopulta sosialismin voittoon – lännessä tätä kamppailua kutsuttiin Neuvostoliiton harjoittamaksi poliittiseksi sodankäynniksi.¹⁷⁶ Sota taas oli kapitalistinen ilmiö ja johtaisi valtavaan tuhoon, vaikka saattaisikin olla välttämätön sosialismin lopullisen voiton saavuttamiseksi. Jos sotaan päädyttäisiin, siinä tuli tuhota vastustajan asevoimat ja kohteet maa-alueen syvyydessä sekä ”disorganisoida” valtio eli lamauttaa poliittinen, sotilaallinen ja yhteiskunnallinen päätöksentekokyky.¹⁷⁷ Sotilasstrategiassa taloudella ja ennen kaikkea moraalipsykologisilla tekijöillä nähtiin olevan ratkaiseva asema sodan voittamisessa, mutta lähinnä aseellisen taistelun tukielementteinä.¹⁷⁸

Neuvostoliiton Yleisesikunnan akatemian luentomateriaalien perusteella on selvää, että sotataito tunnisti sotaan liittyvän muitakin kuin sotilaallisia toimia (talous, diplomaattinen, ideologinen jne.) ja että se korosti sodan sosiopoliittisia, taloudellisia ja teknologisia tekijöitä. Sotilasstrategian nähtiin kuitenkin keskittyvän vain sotilaallisiin toimiin, jotka kuuluivat asevoimien toimen alaan ja ylijohdon johtoon.¹⁷⁹ Luentomateriaali ei suoraan käsitellyt epäsuoraa toimintaa, mutta operatiivisen tason maskirovka huomioitiin keskitetysti johdettuna ja systemaattisena toimintana.¹⁸⁰

Vähäistä kiinnostusta epäsuorien ja ei-sotilaallisten toimien tarkasteluun selittää osaltaan 1960-luvulla vallinnut näkemys sodan luonteesta ydinasein käytävänä yllätyksellisenä ja suhteellisen lyhyenä, äärimmäisen väkivaltaisena kamppailuna. Kun ajatus tavanomaisen sodankäynnin mahdollisuudesta alkoi vahvistua 1970-luvulla, operaatiotaidon tutkimus alkoi ohjata sotilasakatemikkojen ajatuksia kohti keinojen monipuolisempaa, joustavampaa ja yllätyksellisempää käyttöä.¹⁸¹ Tosin Bellamyn mukaan Yleisesikunnalta vei lähes kymmenen vuotta Brežnevin Tulassa pitämän puheen jäl-

¹⁷⁶ Weiner, T. *The Folly and the Glory: America, Russia, and Political Warfare 1945–2020*. Henry Holt and Co., New York, 2020.

¹⁷⁷ СОКОЛОВСКИЙ (1963).

¹⁷⁸ Ogarkov (1982), s. 41.

¹⁷⁹ Wardak, Turbiville & Garthoff (1989), s. 85.

¹⁸⁰ Ibid., s. 297.

¹⁸¹ Glantz, D. M. *The Soviet Conduct of Tactical Maneuver: Spearhead of the Offensive*. Frank Cass, New York, 1991, s.229–230.

keen, jossa pääsihteerin irtisanoutui sotilaallisen ylivoiman tavoittelusta, hyväksyä tavanomaisen sodan mahdollisuus.¹⁸² Samaan aikaan 1980-luvulla ja aikaisemminkin kapitalistien pyrkimys murentaa sosialistista järjestelmää kaikin käytettävissä olevin keinoin nähtiin järjestelmien välisen kamppailun normaaliksi osaksi.¹⁸³ Sodan ja rauhan ajan kamppailun keinot haluttiin erottaa selkeästi toisistaan.

Marsalkka Ogarkovin käynnistämä muutos johti operatiivisten manööveriryhmien, tiedustelutuli- ja -iskukompleksien sekä automatisoitujen johtamisjärjestelmien kehittämisen ja ennen kaikkea laadullisten, teknologisten, tekijöiden korostamiseen voimasuhdelaskelmissa. Kehitystyön taustalla oli ajatus vastustajan johtamisen ja kriittisten asejärjestelmien lamauttamisesta syvin iskuin.¹⁸⁴ Andrew Monaghanin mukaan muutos oli niin voimakas, että sen seuraukset näkyvät edelleen siinä, miten Venäjän asevoimat on 2020-luvulla organisoitu.¹⁸⁵ Toisenlaisiakin näkemyksiä esitettiin. Vuonna 1988 kenraaliluutnantti V. V. Serebrjannikov esitti, että varoituksen saaminen uhkavasta hyökkäyksestä ja sen estäminen edellytti niin sotilaallisia kuin ei-sotilaallisia keinoja. Sotilaalliset keinot ylläpitivät pariteettia ja poliittiset estivät uhkia materialisoitumasta. Serebrjannikov uskoi ei-sotilaallisten keinojen syrjäyttävän tulevaisuudessa sotilaalliset.¹⁸⁶ Serebrjannikovin näkemykset osoittavat kuinka ideologian ote sotatieteistä ja -taidosta alkoi 1980-luvun lopussa perestroikan, liennytyksen ja neuvostoasevoimien kriisin seurauksena murtua.

Kirjoittaessaan vuonna 1985 sotilaallisesta oveluudesta kenraali Lobov pyrki legitimoimaan osan Liddell Hartin ajattelusta. Vaikka epäsuorien toimien strategia oli Lobovin mielestä virheellinen sodan edellyttäessä tuhoamistaistelua, epäsuorien toimien ajatus itsessään vastasi venäläisiin historiallisiin perinteisiin eli oveluuden käyttämiseen silloin kuin olosuhteet sen mahdollistivat.¹⁸⁷ Vuonna 1988 toinen vaikutusvaltainen akateemikko kenraalimajuri V. V. Larionov käsitteli Liddell Hartin tulkintaa Kurskin taistelusta varsin positiiviseen sävyyn.¹⁸⁸ Lännessä taas Wester Grau esitti, että vuoden 1987 Taktika -teoksessa Neuvostoliiton taktinen ja operatiivinen doktriini omaksui epälineaarisen (nonlinear) taistelutavan.¹⁸⁹ Graun mukaan tämä tarkoitti taistelua ilman rintamalinjoja, erillään olevilla joukoilla ja vastustajan syvyydessä. Taktika -teos ei kuitenkaan itsessään käyttänyt käsitettä epälineaarinen vaan ”taistelutoimien epätasainen kehitys ja paikallinen luonne”.¹⁹⁰ Yhtä kaikki 1980-luvulla neuvostoliittolainen sotataidollinen keskustelu alkoi vapautua ja epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimet alkoivat vähitellen esiintyä sotilaiden kirjoituksissa.

Neuvostoliiton asevoimien muutos huipentui poliittisen ja taloudellisen tilanteen johdosta ironisella tavalla Varsovan liiton puolustuksellisen doktriinin hyväksymiseen

¹⁸² Bellamy, C. D. *The Russian and Soviet View of The Military-Technical Character of Future War, 1877-2017, Volume 1*. Thesis (Ph.D.), University of Edinburgh, 1991, s.27.

¹⁸³ Ogarkov (1982), s.15–16.

¹⁸⁴ Glantz (1991); Glantz (2005).

¹⁸⁵ Monaghan (2020), s. 9.

¹⁸⁶ Серебрянников, В. В. Диалектика политических и военных средств в защите социализма. *Военная мысль*, № 10/1988, s. 3–11.

¹⁸⁷ Лобов, В. Н. Роль и место военной хитрости в военном искусстве. *Военная мысль*, № 9/1985, s.29–39, s. 34.

¹⁸⁸ Ларионов, В. В. Триумф преднамеренной обороны. *Военная мысль*, № 7/1988, s. 12–21.

¹⁸⁹ Grau, L. W. Soviet Nonlinear Combat in Future Conflict. *Military Review*, December 1990, s. 16–28.

¹⁹⁰ Резниченко В.Г. (Под ред.) *Тактика* (2-е изд., перераб. и доп.) Воениздат, Москва, 1987.

1987 ja lopulta Varsovan liiton lakkauttamiseen sekä Neuvostoliiton ja Venäjän asevoimien massiivisiin joukkovähennyksiin.¹⁹¹ 1990-luvun taitteessa sotatieteellisen keskustelun ytimessä olikin kysymys siitä, miten hyökkäys, joka oli sodan voittamisen ainut keino, voitiin yhteensovittaa puolustuksellisen doktriinin ja asevoimien reaalisen tilan kanssa.¹⁹² Uudelleen syntyneen Venäjän ja sen asevoimien surkea taloudellinen tila käytännössä ratkaisi tämän keskustelun 1990-luvun ajaksi.

1990-luvun alun sotataidollisiin keskusteluihin liittyi vahvasti havaittu sodan luonteen muutos. Siinä missä informaatiopsykologiset (moraaliset) tekijät oli huomioitu jo pitkään, informaatioteknologisista tekijöistä tuli teknologian kehityksen ja vuoden 1991 Irakin sodasta tehtyjen havaintojen myötä keskeinen tekijä.¹⁹³ Neuvostoliittolaiset sotilaat olivat alkaneet pohdita johtamisjärjestelmiin liittyvää sodankäyntiä jo 1970-luvulla ja 1980-luvulla johtamissodankäynti nimettiin yhdeksi tärkeimmistä modernin taistelun elementeistä. 1990-luvun alussa informaatioherruuden (превосходство)¹⁹⁴ hankkiminen nostettiin maa-, meri- ja ilmaherruuden rinnalle sodat ratkaisevana tekijänä. Informaatioherruus sisälsi erilliset psykologiset ja teknologiset elementit heti alusta alkaen ja niiden tärkeys vaihteli kirjoittajasta riippuen. Sotilaita kiinnosti informaatioteknologinen puoli, johon laskettiin mukaan elektroninen sodankäynti, ohjelmistohyökkäykset ja eksoottiset aseet. Entisiä turvallisuuspalveluiden työntekijöitä kiinnostivat enemmän psykologiset elementit. Kaikki näkivät informaation merkityksen ratkaisevana.¹⁹⁵ Informaatioherruudesta tulikin myöhemmin epäsuorien toimien ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden keskeinen osa.

On varsin mahdollista, että etenkin 1990-luvulla venäläiset omaksuivat osan näkemyksistään läntisistä lähteistä. Toisaalta Dmitri Adamsky on osoittanut, että nimenomaan neuvostoliittolaiset näkemykset vaikuttivat yhdysvaltalaiseen Revolution in Military Affairs (RMA) -ajatteluun.¹⁹⁶ Joka tapauksessa ajatus informaatioherruudesta rakentui 1990-luvulla hyvin samankaltaiseksi Venäjällä ja Länessä: informaation käytöllä saattoi olla strategisia vaikutuksia, ylivoima perustui parempaan informaatioon ja sen nopeampaan käsittelyyn kuin vastustajalla, oman informaation suojaamiseen ja vastustajan informaation saannin ja käsittelyn kiistämiseen.¹⁹⁷

¹⁹¹ Hines, J. G. & Mahoney, D. *Defense and Counteroffensive Under the New Soviet Military Doctrine*. RAND Corporation, Santa Monica, 1991.

¹⁹² Kokoshin (1998), s.189–192; Hines & Mahoney (1991); Ohra-aho, H. Venäjän maavoimien operaatiotaidon kehitysnäkymät. *Tiede ja ase*, Vol. 52 (1994), s. 58–90.

¹⁹³ Kipp (1997).

¹⁹⁴ Termi превосходство on käännetty sekä herruudeksi että ylivoimaksi riippuen kontekstista. Venäläisten keskustellessa tavoiteltavasta tilasta olen käyttänyt muotoa herruus. Silloin, kun keskustelu on käsitellyt voimeroja tai niiden muuttamista, olen käyttänyt muotoa ylivoima.

¹⁹⁵ Kukkola (2020), s. 136–139.

¹⁹⁶ Adamsky (2010); Adamsky, D. The Art of Net Assessment and Uncovering Foreign Military Innovations: Learning from Andrew W. Marshall's Legacy. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 43 No.5 (2020), s. 611–644.

¹⁹⁷ Печуров, С.А. Революция в военном деле взгляд с Запада. *Военная мысль* № 4/1997, s. 73–80; Суровцева, Е. Запад переходит в информационное наступление. *Красная звезда* № 109/1997. Ks. myös Palmer, D. A. R. The NATO-Warsaw Pact competition in the 1970s and 1980s: a revolution in military affairs in the making or the end of a strategic age? *Cold War History*, Vol. 14, No.4 (2014), s. 533–573; Adamsky, D. Through the Looking Glass: The Soviet Military-Technical Revolution and the American Revolution in Military Affairs. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 31, No. 2 (2008), s. 257–294; Jensen, B. M. The Role of Ideas in Defense Planning: Revisiting The Revolution in Military Affairs. *Defence Studies*, Vol. 18, No. 3 (2018), s. 302–317. Yhdysvaltalaisnäköyksistä 1990-luvulla: “[I]W consists of the actions taken to preserve the integrity of one’s own information systems from exploitation, corruption, or destruction, while at the same time exploit-

Neuvostoliiton romahtaminen ja siihen liittyneet aseelliset konfliktit, kylmä sodan päättyminen, Irakin sota, Jugoslavian hajoamissodat ja Tšetšenian ensimmäinen sota edellyttivät venäläisiltä sotilailta perustavan laatuista sotatieteiden, sodan ja sodankäynnin luonteen uudelleen tarkastelua. Tämä murrosvaihe kesti käytännössä koko 1990-luvun.¹⁹⁸ Keskustelussa keskeisiä teemoja olivat informaatioteknologian vaikutus, tavanomaisten joukkojen tehtävät ja strategisten ydinaseiden rooli. Esimerkiksi Vladimir Sliptškenko esitti tulevaisuuden sodan olevan kontaktiton, tavanomaisilla kaukotäsmäaseilla sekä informaatioaseilla käytävä taistelu, jossa massamaiset, tavanomaiset joukot olivat hyödyttömiä. Sodan tavoitteena oli vihollisen talouden tuhoaminen, sodat olisivat lyhyitä ja voittajana selviäisi parhaiten valmistautunut. Sotaa käytäisiin globaalisti, pitkälle verkottuneilla asevoimilla aina avaruudesta käsin asti. Sliptškenko ei käyttänyt termejä asymmetrinen tai epäsuora, mutta totesi valtion, jolla oli käytössään uudempaa teknologiaa kykenevän hankkimaan strategisen yllätyksen ja voittamaan sodan. Sliptškenkon näkemys kuudennen sukupolven sodasta oli kuitenkin pohjimmiltaan symmetrinen, koska sen perustana oli kahden tai useamman ”tiedusteluinformaatioiskusysteemin” taistelu toisiaan vastaan.¹⁹⁹

Sliptškenkon aikalainen, palvelustoveri ja mahdollinen kilpailija armeijakenraali, entinen Yleisesikunnan varapäällikkö ja Sotatieteiden akatemian johtaja M. A. Garejev julkaisi vuonna 1995 kirjan *Jos sota tulee huomenna?* (Если завтра война?), joka nosti epäsuorat toimet (непрямые действия) sotataidollisen keskustelun hyväksytyyn piiriin.²⁰⁰ Termi oli suora laina Liddell Hartilta ja epäsuorasti Sunzilta. Garejevin mukaan kaikki menestyksekkäs sotataito on ollut ”epäsuoraa” ja kaikki sotataidon periaatteet liittyvät ”epäsuoruuteen.” Hänen mukaansa sodan luonteen muutos on laajentanut käytössä olevien toimien valikoimaa. Epäsuorat toimet kattavat kaikki sodan vaiheet. Ei-sotilaallisilla toimilla (politiikka, talous, rauhanturvajoukot) voidaan saavuttaa poliittiset tavoitteet ilman sotateoimia ja estää sota. Sodan alussa epäsuoria toimia ovat yllätys, tahdon lamauttaminen, maskirovka ja misinformaatio. Itse taisteluissa epäsuorien toimien tapoja (сбоcоб) ovat pääkohteiden tuhoaminen tulella ja liike sivustoihin ja syvyyteen sekä erityiset menetelmät (метод), kuten psykologiset operaatiot, kumoukselliset toimet ja erikoisjoukkojen operaatiot.²⁰¹ Garejev liittyy Svetšinin rehabilitoijien joukkoon esittäessään, että tämän näkemys kulutustaisteluista sisälsi puolustuksen lisäksi myös epäsuoria toimia.²⁰² Garejev toki irtisanoutui puhtaasti ”puolustuksellisesta doktriinista”, koska sota edellytti kykyä vähintään välittömään vastahyökkäykseen.²⁰³ Huolimatta ”epäsuorien toimien” lisäämisestä politiikan ja sodankäynnin keinovalikoimaan sodan ja rauhan raja oli Garejeville edelleen selvä.

ing, corrupting, or destroying an adversary’s information systems and, in the process, achieving an information advantage in the application of force.” Fredrichs, B. E. *Information Warfare at the Crossroads. Joint Forces Quarterly*, Summer 1997, s. 97–103.

¹⁹⁸ Keskusteluista tarkemmin ks. esim. Kipp, J. W. *Forecasting Future War: Andrei Kokoshin and the Military-Political Debate in Contemporary Russia* Andrei Kokoshin: Scholar and Bureaucrat. *Foreign Military Studies Office*, January 1999 [https://fas.org/nuke/guide/russia/agency/990100-kokoshin.htm], luettu 13.6.2022.

¹⁹⁹ Слпшченко, В. И. *Войны шестого поколения. Оружие и военное искусство будущего*. Вече, Москва, 2002.

²⁰⁰ Гареев, М. А. *Если завтра война?* ВладДар, Москва, 1995, s.118. Kirjan arvosteli Neuvostoliiton marsalkka V. G. Kulikov (Куликов, В. Г. *Контуры вооруженной борьбы будущего. Военная мысль*, № 6/1996, s. 74–77.) Garejevin kirjoituksista ks. myös Kytöneva, S. *Voimankäytön oikeutuksen lähtökobtia: Venäjän bengellinen ja kansallinen turvallisuus Garejevin mukaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 3: Työpareireita nro 24, Helsinki, 2021.

²⁰¹ Гареев (1995), s. 118–122.

²⁰² Гареев (1995), s. 117.

²⁰³ Ibid., s.134–135.

Garejevin kirjan jälkeen epäsuorat toimet alkoivat hiljalleen kotiutua venäläiseen sotataidolliseen keskusteluun. Esimerkiksi 1997 I. N. Vorobev kirjoitti ”epäsuorien toimien” liittyvän sotien voittamiseen pääasiallisesti muin kuin sotilaallisin keinoin tai epätavanomaisin sotilaallisin keinoin. Vorobev liitti läntisten teoreetikoiden ajattelussa ”epäsuorat toimet” johtamissodankäynnin käsitteeseen. Sota voitiin voittaa vähällä verellä käyttämällä hyväksi vastustajan teknologisia heikkouksia, avaruuteen sijoitettuja järjestelmiä ja informaatiopsykologisen sodankäynnin metodeja, joita olivat yllätys, harhautus, demoralisointi, informaatioherruuden hankkiminen, informaatiojärjestelmien lamauttaminen ja maskirovka. Jälkimmäisen periaatteita olivat salaaminen, systemaattisuus, aktiivisuus, monialaiset keinot, uskottavuus, vihollisen tunteminen ja refleksiivinen kontrolli. Vorobev kuitenkin katsoi, että yllätyksellisiä, lyhyt kestoisia ja voimakkaita väkivaltaisia toimia tarvittiin sotatoimen loppuun saattamiseen. Hänen mukaansa tulevaisuuden sodissa staattinen puolustus koitui puolustajan tuhoksi.²⁰⁴ Toisaalta Vorobev esitti, että informaatiopsykologinen kamppailu oli käynnissä jo rauhan aikana ja se voitiin ymmärtää ”epäsuorien toimien strategiaksi” (стратегия непрямых действий). Sen avulla voitaisiin saavuttaa valtion tavoitteet käyttämättä suoraan, avointa sotilaallista voimaa.²⁰⁵

Muutkin sotilasakateemikot näkivät informaation merkityksen kasvun muuttavan voimakkaasti sodan luonnetta. Esimerkiksi amiraali V. S. Pirumov ja eversti M. A. Rodionov jakoivat informaatiiosodankäynnin kahteen osaan. Ensimmäinen oli kamppailua informaatioympäristössä (противоборство в информационной сфере), joka oli osa normaalia valtioiden kanssakäymistä. Toinen oli informaatiiosodankäynti, joka perustui informaatioherruuden hankkimiseen aseellisessa konfliktissa.²⁰⁶ Korotšenkon mukaan taas teknologian tuottamat uudet joukot ja välineet vaikuttaisivat sotatoimien muotoihin ja tapoihin ja syntyisi uusia operaatioiden, suurtaisteluiden ja iskujen tyypejä.²⁰⁷

Useille 1990-luvun lopun kommentaattoreille ”epäsuorat toimet” liittyivät Liddell Hartin sijaan entistä tiiviimmin Lännen ei-sotilaallisiin toimiin, kuten taloussanktioihin, kriisinhallintaoperaatioihin ja informaatiovaikuttamiseen.²⁰⁸ Epäsuorat toimien muodot ja tavat esiintyvätkin vuoden 2000 sotilasdoktriinissa nykyaikaisen sodan piirteinä. Niiden rinnalla esiintyivät kontaktittomat väkivaltaisten vaikuttamisen tavat.²⁰⁹ Kaikki eivät suhtautuneet varauksetta epäsuorien ja ei-sotilaallisten toimien käsitteisiin. Vorobevia ja muita epäsuoria ja ei-sotilaallisia keinoja pohtineita kritisoitiin siitä, että nämä hämärsivät sodan ja rauhan eron – jopa Garejev itse osallistui kritiikkiin.²¹⁰ Olennaisin muutos 1990-luvun loppuun tultaessa oli se, että marxilaisleninistinen

²⁰⁴ Воробьев, И.Н. Какие войны грозят нам в будущем веке. *Военная мысль* № 2/1997, s. 18–24.

²⁰⁵ Воробьев (1997), s. 18–24.

²⁰⁶ Пирумов В. С., Родионов М. А. Некоторые аспекты информационной борьбы в военных конфликтах. *Военная мысль*, № 5/1997, s. 44–47.

²⁰⁷ Коротченко (1999).

²⁰⁸ Скворцов, А.С. Горизонты военной науки. *Военная мысль*, № 3/1999, s. 8–11; Клименко, А. Ф. Принципы

стратегической мобильности. *Военная мысль*, № 3/1999, s. 54–55.

²⁰⁹ Указ-706. Указ Президента РФ от 21 апреля 2000 г. N 706 *Об утверждении Военной доктрины Российской Федерации* [<https://base.garant.ru/181993/>], luettu 13.6.2022.

²¹⁰ Гулин, В. П. О новой концепции войны. *Военная мысль*, № 2/1997, s. 13–17; Отюцкий, Г.П. К вопросу о сущности военно-технической революции. *Военная мысль*, № 2/1998, s. 52–59; Гареев, М. А. Война и современное международное противоборство. *Независимое военное обозрение*, № 1/1998.

kamppailun idea omaksuttiin uudelleen suurvaltasuhteita määrittäväksi tekijäksi. Ajattelumuutos tapahtui poliittisella ja poliittisstrategisella tasolla ja kesti aikansa, ennen kuin se alkoi vaikuttaa sotilaiden kirjoituksiin.²¹¹

Epäsuorien toimien kehitys venäläisessä sotatieteessä liittyi 1970-luvulta alkaneeseen sotilasasioiden vallankumoukseen, marxilaisleninististen sotatieteiden delegitimaatioon, Irakin sotaan ja 1990-luvun lopun kiristyneeseen kansainvälispoliittiseen tilanteeseen. Afganistanin ja Tšetšenian sodat osoittivat sotatieteen tieteellisen perustan olleen heikko, ellei virheellinen. Tästä huolimatta dialektisen materialismin mukainen ajattelutapa säilyi 1990-luvun murroksen yli. Se omaksui uusia piirteitä ja muodosti synteesin, jonka perustalle venäläinen sotatiede alkoi uudelleen rakentaa itseään 2000-luvulla. Ennen kaikkea se vapautui sodan sekä sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen roolien tiukkarajaisesta ideologisesta määrittelystä. Sotilaallinen ajattelu sai luvan laajeta sodan ja aseellisen taistelun ulkopuolelle. Informaatioidankäynnistä tai kamppailusta muodostui tärkein ei-väkivaltainen sotilaallinen toiminnan muoto, jonka uudet, voimalaskelmia horjuttavat mahdollisuudet alkoivat rakentaa käsitteellistä siltaa asymmetristen ja epäsuoruuorien toimien välille. Samalla aseellisten ja sotilaallisten keinojen ja välineiden luonne alkoi hämärtyä.

²¹¹ Jonsson (2019); Kukkola (2020); Cheravitch, J. *The Role of Russia's Military in Information Confrontation*. CNA Occasional Paper, June 2021. [https://www.cna.org/CNA_files/PDF/The-Role-of-Russias-Military-in-Information-Confrontation.pdf], luettu 17.6.2022.

SOTATIETEELLISEN KESKUSTELUN TAUSTATEKIJÄT

Venäläisen sotatieteellisen keskustelun taustalla oli 2000-luvulla useita tekijöitä, jotka vaikuttivat asymmetriasta, epäsuoruudesta ja ei-sotilaallisista toimista käytyyn keskusteluun. Sodan luonteen havaittu muutos oli yksi tärkeimmistä. Siihen liittyi tiiviisti informaatio- ja -kamppailun hyväksyminen osaksi sodan luonnetta. Venäläiseen keskusteluun vaikuttivat myös kotimaiset ja läntiset systeemiteoriat, jotka näyttivät tarjoavan uudenlaisen ja tehokkaamman tavan tarkastella sodankäyntiä. Strategisen deterrenssin käsitteen kehittyminen kertoi sotilaallisen turvallisuuden ja sen toimijakentän laantumisesta. Mainittuja tekijöitä käsitellään alla lyhyesti asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisuuden käsitteiden historiallisesti kehystämiseksi.

5.1 Sodan luonteen muutos

Sodan muuttuneen ja muutoksessa olevan luonteen ja olemuksen ymmärtämisestä tuli 2000-luvulla yksi venäläisen sotatieteen keskeisistä kysymyksistä. Sodan muutosta on tarkasteltu sotilasakateemikkojen keskusteluissa aseellisen väkivallan ja sodan suhteen ja sodan laajentuneen luonteen muutoksen sekä sodan uuden filosofisen perustan etsinnän kautta. Virallisissa uhkakuvissa sotilaalliset konfliktit on jaoteltu 2000-luvulla laajuuden, poliittisten tavoitteiden ja käytettyjen välineiden mukaan aseellisiksi konflikteiksi, paikallisiksi ja alueellisiksi sodiksi sekä suursodiksi, joista ensimmäinen pitää sisällään sisällis- ja kumoukselliset sodat. Nämä doktriinin mukaiset sodan tyypittelyt eroavat sotatieteellisessä keskustelussa käytetystä tyypittelystä.²¹²

Timothy Thomasin mukaan venäläiset ovat pyrkineet välttämään sodan stereotyyppisiä luonnehdintoja. Tämä ei ole estänyt heitä tyypittelemästä sotia. 2000-luvulla venäläiset sotatieteilijät ovat esitelleet kuudennen sukupolven, kontaktittoman, uuden sukupolven ja uuden tyyppisen sodan käsitteet.²¹³ Viimeisin virallinen sodan luonteen muunnos ovat ”uuden tyyppiset sodat ja aseelliset konfliktit, joissa käytetään niin klassisia kuin asymmetrisiä toiminnan tapoja”.²¹⁴ Vastaavaa jaottelua klassisiin ja ei-klassisiin esitettiin sotilasakateemikkojen toimesta jo 2007.²¹⁵ Petteri Lalun mukaan Venäjän sotilaallisiksi uhkakuvamalleiksi, joita voidaan pitää myös sodan luonteen kuvauksina, ovat muodostuneet epäedulliset vallanvaihdokset eli väri- ja väkivallankumoukset, keskitetty ohjus- ja ilmaisku sekä sotilasteknologinen jälkeen jääneisyys. Näihin voidaan

²¹² Ks. esim. Горпечников, О.М., Малышев, А.И. & Пивоваров, Ю.Ф. Проблемы типологии современных войн и вооруженных конфликтов. *Вестник академии военных наук*, № 1 (58) 2017, s. 48–53, s. 53.

²¹³ Thomas (2020), s. 11–12.

²¹⁴ Герасимов (2019a), s. 6.

²¹⁵ Соловьев В. Р. *Войны XXI века. Теоретический труд*. ВАГШ, Москва, 2007; Гареев, М.А. Доклад президента Академии военных наук генерала армии. Система знаний о войне и обороне страны на современном этапе. *Вестник академии военных наук*, № 2(43) 2013, s. 7–14, s. 13; Горбунов, В. Н. & Богданов, С. А. О характере вооруженной борьбы в XXI веке. *Военная мысль* № 3/2009, s. 2–15, s. 8.

lisätä myös Venäjä rajojen ulkopuolella käytävät konfliktit, joihin sen asevoimat osallistuvat Venäjän tai liittolaisten intressien turvaamiseksi.²¹⁶

2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä on erotettavissa ainakin neljä toisistaan poikkeavaa näkökulmaa sodan luonteeseen. Ensimmäistä edusti Vladimir Sliptsenko, jonka mukaan tulevaisuuden sodat käytäisiin pitkän kantaman täsmäaseilla, jolloin perinteisten puolustushaarojen merkitys tulisi heikkenemään.²¹⁷ Toista näkökulmaa edustivat yhdysvaltalaisista verkostokeskeistä sodankäyntiä ja laajemmin informaatio-sodankäyntiä ihailevat kirjoittajat. Heidän mukaansa taistelu informaatiosta ja uudet läpimurtoteknologiat (mm. eksoottiset aseet) ratkaisisivat tulevat sodat.²¹⁸ Kolmatta näkökulmaa edusti mm. Makhmut Garejev, jonka mukaan tulevia sotia edeltäisi laaja-alainen ja monimuotoinen vaikuttaminen, jonka tarkoituksena olisi nujertaa vastustaja tai vähintään heikentää sitä ratkaisevasti. Itse sotatoimi perustuisi massiiviseen ilma-avaruusoperaatioon ja sitä seuraavaan maajoukkojen hyökkäykseen.²¹⁹ Neljäs näkökulma perustui strategisten ydinaseiden merkityksen säilymiseen. Suursota päättyisi ennemmin tai myöhemmin niillä uhkaamiseen tai käyttöön.²²⁰ Neljä näkökulmaa eivät olleet toisiaan poissulkevia, vaan vaikuttivat 2000-luvun kuluessa toisiinsa. Kenraalimajuri ja Frunzen akatemian entinen varajohtaja V. A. Sapožinskii esimerkiksi esitti vuonna 2003, että operaatiot jakautuivat edeltävään, alku- ja välittömään vaiheeseen. Ensimmäinen muistutti Garejevin näkemyksiä monimuotoisesta vaikuttamisesta, keskimäinen Sliptsenkon näkemyksiä ja jälkimmäinen piti sisällään perinteisen maaoperaation.²²¹

Sodan luonteen muutokseen on nähty vaikuttavan vaikutuskeinojen spektrin laajenemisen ja sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen suhteen kallistuminen jälkimmäisten hyväksi. Sodan tavoitteeksi on muodostumassa resurssien ja ihmismielien hallinta. Kulttuurista tulee sodan osa ja keino ja se laajenee aseellisen taistelun ulkopuolelle.²²² Tällaisissa tulkinnoissa poliittinen kamppailu ja sota sekoittuvat. Sodan luonteesta käydyn keskustelun keskeisenä kiistakysymyksenä onkin väkivaltaisen aseellisen voiman käytön ja sodan suhde.

Yleisesikunnan sotilasakatemian professorin V. A. Kopytkon mukaan: ”Sotilaallinen väkivalta on sodan olennaisin tunnusmerkki ja esiintyy siinä suorassa muodossa – aseellisena taisteluna.” Sotilaallista voimaa voidaan siis käyttää epäsuorilla tavoilla, mutta aseellinen taistelu määrittelee sodan. Kopytko on tosin avoin aseellisen voiman käytön laillisten ja sopimusperusteisten määritelmien muuttamiselle.²²³ Sotilasakatemian varajohtaja Ju. Ja. Kiršina on toisaalta todennut, että sodan luonne riippuu käytetyistä

²¹⁶ Puolustusministeriö: *Voiman Venäjä*. Puolustusministeriö, Helsinki, 2019, s.51–52.

²¹⁷ Слишченко (2002).

²¹⁸ Esim. Горбачев, Ю. Е. Сетевая война: миф или реальность? *Военная мысль*, № 1/2006, s. 66–76; Донсков, Ю. Е., & Фомин, В. В. Информационное превосходство: пути реализации в операциях. *Военная мысль*, № 11/2003, s. 57–61; Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. От современной тактики к тактике сетевых действий. *Военная Мысль*, № 8/2011, s. 19–27.

²¹⁹ Гареев, М.А. Уроки и выводы из войны в Ираке. *Военная мысль*, № 8/2003, s. 68–76.

²²⁰ Коробушин, В. Метаморфозы стратегического сдерживания. *Независимое военное обозрение*, № 14 (423) 2005; Бочаров, И. Парадоксы ядерного сдерживания. *Независимое военное обозрение*, № 15 (424) 2005; Дворкин, В. СНВ на весах стратегической стабильности. *Независимое военное обозрение*, № 14 2010.

²²¹ Сапожинский, В.А. Взгляды на характер операций (боевых действий) в войнах будущего. *Вестник академии военных наук*, № 2(3) 2003, s. 53–57.

²²² Шигин, А. & Литвиненко, В. Сущность войны и современность. *Армейский сборник*, No.7/2021, s. 11–15; Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Эволюция сущности и содержания понятия "война" в XXI столетии. *Военная мысль*, № 1/2007, s. 30–43.

²²³ Копытко, В.К. К вопросу о сущности войны. *Вестник академии военных наук*, № 1(58) 2017, s. 19–21.

aseista sekä ei-sotilaallisista taistelun muodoista (формы борьбы) poliittisten ja muiden tavoitteiden saavuttamiseksi.²²⁴ Samoilla linjoilla on myös A. V. Dolgobolov, joka toteaa sodan luonteen riippuvan keinojen spektrin laajenemisesta ja sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen käytön järjestyksestä.²²⁵ Oleellista näissä määrittelyissä on kiinnittyminen teknologian kehitykseen ja aseisiin – luokkataistelun tai tuotantovälineiden jakautumisen sijaan, joka oli neuvostoliittolainen tapa jäsentää sotia. Sotilaallisesti hyväksikäytettävä teknologia siis määrittelee sotaa. Kamppailu ihmisyyhteisöjen välillä voi sen sijaan olla ilmenemismuodoiltaan paljon laajempaa.

Filosofisemmissa keskusteluissa muun muassa Andrei Snegarev ja Alexander Svetšinin sekä hieman nuoremman Vladimir Serebriannikovin kirjoituksista on etsitty tukea uudelle ei-marxilaisella sodan filosofialle. Tämä olisi ei-deterministinen ja ei-materialistinen, mutta venäläinen ja dialektiikan parhaat puolet säilyttävä filosofia. Sota on pyritty nostamaan politiikan/valtion ja talouden rinnalle kolmanneksi itsenäiseksi tekijäksi ihmisyyhteisöjen luonteen ja suhteiden määrittelyssä. Sitä on pyritty tarkastelemaan ihmisyyhteisöjen jatkuvana kamppailuna, filosofisena, poliittisen ja sotataidollisena kysymyksenä.²²⁶

Sodan luonteen määrittely on ollut keskusteluun osallistujien mielestä tärkeää, koska sen pohjalta määritellään asevoimien tehtävät ja rakennetaan asevoimien suorituskyvyt. Venäläinen keskustelu sodan luonteesta pitää siis asettaa myös organisaatioiden resurssikamppailun kehukseen, jotta kaikki näkökulmat tulevat ymmärrettäviksi. Yleisesikunta ja Sotatieteiden akatemia ovatkin aika ajoin pyrkineet suitsimaan sodan luonteesta käytyä keskustelua. 2020-luvulle tultaessa ne vaikuttavat hyväksyneen sodan rajojen hämärtyksen ja voimankäytön keinojen monipuolistumisen nykyaikaisen sodan luonteeseen – ja asevoimien tehtäväkenttään – liittyvinä piirteinä.²²⁷

5.2 Informaatiokamppailu

Yksi merkittävimmistä tekijöistä sodan luonteen ja olemuksen muutoksessa on venäläisten mukaan ollut informaatioteknologian ja informaatioyhteiskuntien kehitys. Suurvaltojen sotatoimien johtamisesta on tullut riippuvaisia sensoreista, tietoverkoista ja tietojärjestelmistä. Yhdysvaltalainen verkostokeskeinen sodankäynti ja sen heikkouksien hyväksikäytön mahdollisuudet ovat vaikuttaneet merkittävästi venäläisten tulkintaan sodan luonteesta. Toisaalta Internet ja sosiaalinen media mahdollistavat ihmismielten ja yhteiskuntien manipuloinnin laadullisesti ja määrällisesti uusilla tavoilla. Vastustajan päätöksentekoon ja tahtoon teknologisesti ja psykologisesti vaikuttamisella nähdään olevan strategisia mahdollisuuksia. Viimeistään 2000-luvun alusta alkaen

²²⁴ Киршина, Ю.Я. Сущность и содержание современных войн. *Вестник академии военных наук*, № 2(43) 2013, s. 29–35.

²²⁵ Долгополов, А.В. Современное понимание сущности и содержания войны. *Вестник академии военных наук*, № 1(58) 2017, s. 41–47.

²²⁶ Мельков, С. Туманная сущность войны. *Независимое военное обозрение*, № 13/2010; Микрюков, В. Ю. Сущность и содержание войны. *Армейский сборник*, №.11/2010, s. 30–39; Долгополов (2017); Микрюков (2010). Kruglov väittää Snegarevin ymmärtäneen, että valtion (politiikan) ja talouden neuvostodialektiikka oli väärinymmärrys totuuden ollessa kolmiyhteys valtion, talouden ja sodan välillä. Talouden ja asevoimien vahvuus kietoutuvat yhteen. (Круглов, В. Фундаментальные законы мироздания - основа новой теории войны. *Обозреватель*, №8 (187) 2005).

²²⁷ Турко, Н. И., Гареев, М.А. Война: современное толкование теории и реалии практики. *Вестник Академии военных наук*, 1(58) 2017, s. 4–10; Герасимов, В.В. Векторы развития военной стратегии. *Красная звезда*, 2019. [<http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>], luettu 17.6.2022.

venäläiset tutkijat ovat pitäneet informaatioherruutta sodat ratkaisevana tekijänä.²²⁸ Myös Venäjän valtiojohto suhtautuu vakavasti informaation käytöstä ja informaatio-teknologisesta jälkeenjääneisyydestä nouseviin kansallisiin uhkiin. Esimerkiksi tekoälykehityksessä jälkeen jäämisellä nähdään olevan turvallisuuspoliittisia seurauksia ja kansallinen informaatiotila halutaan sulkea ulkopuoliselta vaikuttamiselta.²²⁹

Manoilo et al. ovat jakaneet venäläiset informaatioteoreetikot kolmeen ryhmään: Niihin, jotka pitävät informaatiotosodankäyntiä määrättyjen keinojen käyttönä, niihin, jotka pitävät sitä määrättyinä sodan tai operaation tyyppinä, ja niihin, jotka pitävät informaatiotosodankäyntiä avoimesta sodankäynnistä erillisenä geopolitiittisen kamppailuna.²³⁰ Strategisella tasolla voidaan siis puhua informaatiokamppailusta valtioiden tai arvoyhteisöjen välillä. Teknologinen ja psykologinen puoli ovat yhteen kietoutuneita ja informaatioherruus tarkoittaa oman arvomaailman ja intressien etuasemaa kansainvälisessä järjestelmässä ja etenkin kotimaassa.²³¹ Mainolo et al. itse määrittelevätkin informaatiokamppailun sosiaalisten järjestelmien kilpailuksi informaatiopsykologisessa tilassa, jonka päämääränä on strategisten resurssien hallinta. Heidän mukaansa informaatio on lähtökohtaisesti asymmetristä, koska se muuttuu jatkuvasti ja muuttaa ympäristöään eli omaa tulkintakehystään.²³²

Operatiivisella tasolla informaation ja elektronisen sodankäynnin elementtejä on yhdistetty perinteisiin sotatoimien muotoihin. Lopputuloksena on syntynyt sellaisia käsittepareja kuin informaatio-operaatio sekä informaatio-, informaatiotuli tai ELSO-isku (удар).²³³ Niiden kohteina ovat johtamis- ja tiedonsiirtojärjestelmät, joiden lamauttamisella voidaan hankkia informaatioherruus. Kriittistä infrastruktuuria vastaan voidaan iskeä esimerkiksi mobilisaation tai joukkojen siirron vaikeuttamiseksi. Operatiivisen tason ajattelussa informaatio on selkeästi aseistettu ja verrattavissa voimankäyttöön vaikutuksiltaan. Teknologinen puoli ei kuitenkaan syrjäytä psykologista vaan lähinnä korostuu vaikuttamisen välineenä.

Grinjaev on yrittänyt selkeyttää tätä asetelmaa esittämällä, että informaatiotosodankäynti voidaan jakaa informaatioteknologiseen ja -psykologiseen. Niiden pääero fyysiseen sodankäyntiin on siinä, että ne eivät pyri tuhoamaan kohdettaan vaan manipuloimaan

²²⁸ Kari, M. J. *Russian Strategic Culture in Cyberspace Theory of Strategic Culture – a tool to Explain Russia's Cyber Threat Perception and Response to Cyber Threats*. JYU Dissertations 122. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2019; Jons-son (2019); Kukkola (2020); Pynnöniemi (2020).

²²⁹ Гапотченко, Д. Десятилетие ИИ: Владимир Путин предлагает трансформировать страну с помощью искусственного интеллекта. *CNEWS*, 29 июня 2021. [https://www.cnews.ru/reviews/ii_2021/articles/desyatiletie_ii_vladimir_putin_predlagaet], luettu 17.6.2022.

²³⁰ Манойло, А. В. *Государственная информационная политика в особых условиях*. МИФИ, Москва, 2003. Muos Manoillo A. V., Petrenko A. I. & Frolov D. B. *Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны*. 3-е изд., стереотип. Горячая линия – Телеком, Москва, 2012; Вепринцев, В.Б., Манойло, А.В., Петренко, А.И. & Фролов, Д.Б. *Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник*. Горячая линия – Телеком, Москва, 2011.

²³¹ Панарин, И.Н. & Панарина, А.Г. *Информационная война и мир*. ОЛМА-ПРЕСС, Москва, 2003; Kukkola (2020), s. 180.

²³² Манойло (2012).

²³³ Донсков, Ю. Е. & Никитин, О. Г. Место и роль специальных информационных операций при решении военных конфликтов. *Военная Мысль*, № 6/2005, s. 30–34; Воробьев, И. Н. Прогноз характера и содержания операций (боевых действий) в войнах будущего. *Военная Мысль*, № 3/2005, s. 2–12; Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Начальные периоды войн и их влияние на подготовку страны к войне будущего. *Военная Мысль*, № 12/2012, s. 14–27; Федорова, А.В. & Цигичко, В.Н. (общ. ред.) *Информационные вызовы национальной и международной безопасности*. ПИР-Центр, Москва, 2001.

vastustajan johtamisjärjestelmiä tai vastavuoroisesti mieltä.²³⁴ Samassa hengessä useat eri sotilasakateemikot ovat erotelleet informaatioidankäynnin keinoja välineiden ja vaikutusten kautta. Tuloksena on ollut keinolistoja, jotka sisältävät haittaohjelmat, elektronisen sodankäynnin keinot, psykologisen manipulaation ja eksoottiset aseet.²³⁵

Informaatiokamppailuun ja sodankäyntiin liittyvät ajatukset ovat vaikuttaneet Venäjän asevoimien doktriiniin ja strategiaan asiakirjoihin. Kenraali Gerasimov mukaan informaatiokamppailu on liitetty osaksi joukkojen harjoitustoimintaa ja sotilastiedustelun (GRU) psykologisten operaatioiden joukot toteuttavat informaatiokamppailua.²³⁶ Informaatiokamppailu esiintyy strategisissa asiakirjoissa vuoden 2009 kansallisen turvallisuuden strategiasta ja vuoden 2010 sotilasdoktriinista alkaen, mutta on periaatteessa jo läsnä vuoden 2000 informaatioturvallisuudoktriinissa.²³⁷ Teknologisen ja psykologisen informaatiokamppailun painottamisen taustalla on nähtävissä yhtäältä Neuvostoliiton väitetty romahtaminen informaatiovaikuttamisen tuloksena, Tšetšnian ja Georgian sotien koetut ”informaatiotappiot”, Putinin toisella presidenttikaudella aloitettu kansallisten arvojen, hengen ja yhtenäisyyden rakentaminen ja kolmannella kaudella valtaeliitin kokema vallankumouksen pelko.²³⁸ Samaan aikaan Venäjällä on seurattu informaatioidankäynnin merkityksen korostumista läntisessä sotataidossa, tosin lännessä strategiseksi kommunikaatioksi, psykologiseksi operaatioiksi ja kybersodankäynniksi kutsuttuna.

5.3 Systeemiteoriat

Voimasuhdelaskelmat ovat 2000-luvulla säilyttäneet roolinsa operatiivisessa suunnittelussa. Ne ovat lähestyneet systeemitieteitä ja sisällyttäneet itseensä laadullisia muutujia. Vuosina 2005–2006 useat venäläiset sotatieteilijät esittivät *sotilassystemologian* tarjoavan uuden metodologisen pohjan sotatieteille. Sotilassystemologia perustuu kompleksisia järjestelmiä tutkiviin yleisiin järjestelmätieteisiin, perinteisten sotatieteiden perustuessa analyyttiseen induktioon.²³⁹ RANDin tutkijat ovat puolestaan esittäneet, että Yleisesikunta yritti vuonna 2008 puolipakolla ottaa käyttöön voimasuhdelaskennan systeemiteoreettisen mallin, joka edusti paluuta yksinkertaisiin materiaalisperustaisiin laskelmiin eli Metodin. Metodia on ilmeisemmin kritisoitu voimakkaasti.²⁴⁰ Vuonna 2015 Tšekinov ja Bogdanov kirjoittivat asevoimien suunnittelun noudattavan systemologian periaatteita vähintäänkin hengessä, ellei kirjaimellisesti.

Tšekinov ja Bogdanov eivät kertoneet, miten ei-sotilaallisten ja epäsuorien toimien teoria, jonka he näkevät sotataidon erillisenä teoriana, sulautettaisiin systemologiaan.²⁴¹ Myöskään Metodi ja vastaavat mekanistiset ja määrälliset voimasuhdelaskelma-

²³⁴ Гриняев, С. Н. *Поле битвы - киберпространство: Теория, приемы, средства, методы и системы ведения информационной войны*. Харвест, Москва, 2004, s. 93–96.

²³⁵ Thomas (2019); Thomas (2020).

²³⁶ Cheravitch (2021), s.7.

²³⁷ Kukkola (2020).

²³⁸ Näistä teemoista ks. esim. artikkelit lehdessä Sotilasfilosofinen aikakauslehti (Военно-философский вестник, No 1/2008).

²³⁹ Гладышев, Ю.П. & Иванов, Г. В. Военная наука и военная системология. *Военная мысль*, № 911/2005, s. 61–64; Голубев, Ю.Н. & Каргин, В.Н. Военная системология и военная информатизация: единство концептуальных подходов. *Военная мысль* № 11/2006, s. 75–80.

²⁴⁰ Reach, Kilambi & Coza (2020).

²⁴¹ Чекинов, С. Г. & Богданов, С.А. Развитие современного военного искусства с точки зрения военной системологии. *Военная мысль* № 11/2015, s. 23–33.

menetelmät eivät kykene ottamaan huomioon asymmetriaa tai epäsuoruutta. Ne huomioivat enintään ase- ja vasta-aseen keskinäisestä suhteesta nousevat erot. Toisaalta mallintamisjärjestelmiä ja simulaatioita, jotka kykenevät esimerkiksi huomioimaan järjestelmien poikkeavan käytön ja olosuhteiden muutokset, ei luulisi olevan mahdotonta rakentaa.

Järjestelmätieteet ovat vaikuttaneet myös informaatioteoreetikkojen ajatteluun. Sergei Rastorguev (1958–2017) on esimerkiksi esittänyt, että yhteiskunnat ovat itseoppivia ja -organisoiduvia järjestelmiä, joita voidaan manipuloida ulkopuolelta syötetyllä informaatiolla.²⁴² Myös Tsyganov ja Buharin ovat esittäneet, että informaatiokamppailu on sivilisaatioiden, eli adaptiivisten kompleksisten järjestelmien, välistä kamppailua arvoista.²⁴³ Rastorguevin ja kumppaneiden ajattelu tukee näkemystä informaatioidenkäynnistä strategisen tason kamppailuna valtioiden, liittokuntien ja laajempien ihmis-yhteisöjen välillä. Heidän tekstinsä tukevat myös väitettä siitä, että refleksiivisen kontrollin teoria vaikuttaa edelleen venäläisten sotilasteoreetikkojen maailmankatsomukseen.

Järjestelmätieteet ja voimasuhdeanalyysi ovat edellä mainittujen Snesarevin ja Svetšinin ”filosofian” ohella tarjonneet tietoteoreettista perustaa uudelle venäläiselle sotatieteelle. Järjestelmäteorioita soveltaneet teoreetikot ovat esittäneet ainakin kolme näkemystä epäsuoruudesta: 1) vastustajan järjestelmän muokkaaminen manipulaatiolla, 2) sosiaalisen systeemin tai niiden vuorovaikutuksen eli sodan ohjaaminen määrättyllä tavalla tai 3) erillisen muuttujan laskelmissa.²⁴⁴ Asymmetria ja epäsuoruus eivät kuitenkaan ole olleet keskeisessä asemassa systeemiteoreetikkojen teksteissä.

5.4 Strateginen deterrenssi

Venäläiset ovat 2000-luvulla ottaneet käyttöön strategisen deterrenssin käsitteen. Sen esitteli kenraali Garejev usealla eri foorumilla vuosina 2005–2006, jonka jälkeen käsite on hyväksytty osaksi venäläistä sotatieteellistä käsitteistöä.²⁴⁵ Strateginen deterrenssi on vastaus suurvaltakilpailijoiden sodankäyntitapojen ja suorituskyykyjen kehitykseen – sodan luonteen ja olemuksen muutokseen – sekä pyrkimykseen tasapainottaa Venäjän heikkenevää asemaa. Strateginen deterrenssi perustuu Neuvostoliiton aikaiseen pyrkimykseen estää vahingossa tai vastustajan toimesta syttyvä *epäedullinen* sota.²⁴⁶ Sen teoreettinen pohja perustuu kuitenkin yhdysvaltalaisen deterrenssiteorian soveltamisen Venäjän turvallisuusympäristöön ja -ajatteluun.

Pentti Forsströmin mukaan strateginen deterrenssi on kokonaisvaltainen keinojen ja välineiden järjestelmä, jolla hallitaan valtion turvallisuutta asteittaisesti, ennaltaehkäisevästi ja proaktiivisesti. Tällaisella deterrenssillä ei siis ole ennalta määrättyjen toimien asteikkoa vaan sen käyttö perustuu joustavuuteen ja yllätykseen. Deterrenssin ja

²⁴² Расторгуев С. П. *Математические модели в информационном противоборстве*. ЦСОиП, Москва, 2014, s. 14.

²⁴³ Расторгуев С.П. *Информационная война*. 2-е изд. Радио и связь, Москва, 1999, s. 99; Бухарин, С.Н. & Цыганов, В.В. *Методы и технологии информационных войн*. Академический проект, Москва, 2007, s. 27.

²⁴⁴ Расторгуев (2011); Круглов, В. В. Новый подход к анализу современного противоборства. *Военная Мысль*, № 12/2006, s. 50–61; Бачкало & Иванов (1993).

²⁴⁵ Гареев, М.А. Структура и основное содержание новой военной доктрины. *Военно-промышленный курьер*, № 3 (169) 2007; Гареев, М.А. Национальные интересы и национальная безопасность России на современном этапе. *Вестник Академии военных наук*, №1 (22) 2008, s. 8–22; Гареев, М.А. О характере вооруженной борьбы будущего. *Вестник Академии военных наук*, №2, 2005, s. 11–14; Гареев (2008b).

²⁴⁶ Donnelly (1988), s. 62–63; Scott & Scott (2019), s. 102–103; Gartoff (1990), s. 16–17.

aseellisen voimankäytön raja on tarkoituksellisesti häivytetty.²⁴⁷ Kristin Ven Bruusgard on määritellyt strategisen deterrenssin “kokoelmatermiksi, jota käytetään kuvaamaan seuraavia toimia: toimet, joiden päämääränä on uhkien materialisoitumisen ehkäisy Venäjää vastaan; toimet, joiden päämääränä on estää suora aggressio Venäjää vastaan; ja, viimeiseksi, toimet, jotka tähtäävät vastustajan pakottamiseen taipumaan vastakkainasettelussa Venäjän etujen mukaisella tavalla.”²⁴⁸ Bruusgardin mukaan strateginen deterrenssi ulottuu rauhan ajasta sotaan ja sisältää kaikki käytössä olevat välineet sekä niiden käytön uhkaamisesta ei-hyväksyttävän vahingon aiheuttamiseen.

Dmitry Adamsky on esittänyt Venäjän strategian perustuvan deterrenssin sijaan poikkitoimintaympäristölliseen pakottamiseen (cross-domain coercion). Siinä yhdistyvät “holistisesti” ei-sotilaalliset ja sotilaalliset sekä tavanomaiset ja epätavanomaiset keinot turvallisuuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.²⁴⁹ Reachin mukaan tällainen lähestymistapa voi perustua siihen, ettei Venäjällä ole kykyä luoda tavanomaisiin aseisiin ja joukkoihin sekä kontaktittomaan kineettiseen vaikutukseen perustuvaa deterrenssiä.²⁵⁰ Strategisen deterrenssin monialaisuus ja kokonaisvaltaisuus voi siis perustua koettuun heikkouteen suhteessa tärkeimpiin vertaisvastustajiin.

Venäläiset ovat aikaisemmin erottaneet toisistaan poliittisen tason deterrenssin ja sotilaalliset toimet sodan estämiseksi tai vastustajan pakottamiseksi konfliktin aikana. Esimerkiksi V. V. Serebrjannikovin mukaan sodan estäminen ja deterrenssi ovat käsitteellisesti eri asioita.²⁵¹ Tämän erottelun käytännön merkitys on siinä, että eri toimijat ja toimet vastaavat uhkien muodostumisen ehkäisemisestä uhan kehityksen eri vaiheissa ja eri areenoilla. Sota ja asevoimat pidetään erossa rauhasta ja politiikasta. Strategisen deterrenssin käsite palvelee asevoimien roolin laajentamista yhteiskunnallisten uhkien torjunnassa. Sen käyttöönnoton taustalla saattaa olla yhtä lailla valta- ja resursipoliittisia tekijöitä kuin kulttuurisia tekijöitä.

Informaatiokamppailun idea on vaikuttanut voimakkaasti strategisen deterrenssin käsitteeseen. Koska informaatiokamppailun ja -sodankäynnin strategisia vaikutuksia ei ole voinut jättää huomiotta, informaatiotoimintaympäristöstä tuli yksi, eräiden mielestä tärkein, deterrenssin osa.²⁵² Informaatioulottuvuuden korostamisen lisäksi strateginen deterrenssi nivoo yhteen valtiolliset turvallisuustoimijat. Se on eräänlainen venäläinen ”kokonaisturvallisuuden” sovellutus. Olkoonkin, että turvallisuusuhat ymmärretään lähinnä valtion ja sen poliittisen järjestelmän jatkuvuuteen kohdistuvina kovina uhkina. Laaja-alainen uhkien torjunta edellyttää kaikkien valtion turvallisuustoimijoiden osallistumista. Strategisen deterrenssin olennaisin piirre on se, että se perustuu valtion turvallisuusympäristön aktiiviseen manipulaatioon. Tämä pitää sisällään

²⁴⁷ Forsström (2019).

²⁴⁸ Bruusgaard Ven, K. Russian Strategic Deterrence. *Survival*, Vol. 58, No.4 (2016), s. 7–26, s. 19.

²⁴⁹ Adamsky, D. Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. *Proliferation Papers*, No. 54, November 2015, s. 12.

²⁵⁰ Reach, C. Russian Views on COFM (Assessed Correlation of Forces and Means). Teoksessa *Russian Concept of Deterrence in Contemporary and Classic Perspective*. Forsström, P. (ed.) National Defence University, Department of Warfare Series 2: Research Reports No. 11. PunaMusta Oy, Joensuu, 2021.

²⁵¹ Серебрянников, В. В. Предотвращение войн: теория и практика. *Военная мысль*, № 12/2008, s. 2–13.

²⁵² Дылевский И. Н., Комов С. А., Коротков С. В., Родионов С. Н. и Федоров А. В. Военная политика Российской Федерации в области обеспечения международной информационной безопасности. *Военная мысль*, № 4/2006, s. 2–7; Комов, С.А. (под общ. редакцией). *Международная информационная безопасность: дипломатия мира*. Сборник статей. Военинформ, Москва, 2009.

uhkien torjunnan lisäksi intressien edistämisen. Nämä ajatukset sisällytettiin kansallisiin strategisiin ohjausasiakirjoihin vuosina 2009–2010.²⁵³

²⁵³ Указ-146 (2010); Указ-537. Указ Президента РФ от 12 мая 2009 года N 537. *О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года* [<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102129631>], luettu 19.6.2022.

KOLME KÄSITETTÄ 2000–LUVULLA

Asymmetriasta, epäsuoruudesta ja ei-sotilaallisista toimista käydyllä keskustelulla oli 2000-luvulla useita vaiheita, joihin vaikuttivat ulko- ja turvallisuuspoliittiset tapahtumat. Seuraavissa alaluvuissa käsittely on jaettu kolmeen osaan, jotka käsittelevät sotatieteellistä keskustelua ja sen heijastumista virallisissa asiakirjoissa ajanjaksoina 2000–2008, 2009–2013 ja 2014–2021. Jokainen keskustelua käsittelevä alaluku alkaa keskustelua taustoittavalla aikajakson tärkeimpien tekijöiden esittelyllä. Keskustelu itse esitetään analysoimalla sotilasakateemikkojen ja siviilitutkijoiden tekstejä pääsääntöisesti kronologisessa järjestyksessä. Ensimmäisen ja kolmannen alaluvun lopuksi tarkastellaan ajanjaksoilla julkaistuja virallisia asiakirjoja.

6.1 Asymmetrisen vasteen paluu (2000–2008)

2000-luvun alun sotatieteelliseen keskusteluun vaikuttivat sodan luonteen ja olemuksen muutoksesta tehtyjen päätelmien lisäksi Venäjän omat kokemukset. Globalisaation nähtiin, toisin kuin Lännessä, kiristävän suurvaltojen välistä kilpailua.²⁵⁴ Tšetšenian sodat vaikuttivat yhdessä entisissä neuvostotasavalloissa tapahtuneiden niin kutsuttujen väri vallankumousten sekä Arabikevään kanssa sotilaallisiin uhkakuviin ja asevoimien ja turvallisuuspalveluiden tehtävien uudelleen jäsentymiseen. Asevoimat eivät voineet enää varautua vain valtioiden väliseen suursotaan.²⁵⁵ Ulkopuolelta tuetuista kansannousuista kehittyi eksistentiaalinen uhka. Yhdysvaltojen johtama terrorismin vastainen sota, hyökkäys Irakiin ja Afganistaniin, korostivat teknologian, informaatiotosodankäynnin ja taloudellisten toimien merkitystä tulevissa sodissa, mutta myös ei-valtiollisten toimijoiden uhkaa. Georgian sota osoitti lopputuloksestaan huolimatta Venäjän asevoimien kärsivän merkittävistä heikkouksista.²⁵⁶ Asymmetriasta, epäsuoruudesta ja ei-sotilaallisesta sodankäynnistä käyty keskustelu ei siis koskenut pelkästään sodan luonnetta yleensä vaan myös Venäjän asevoimien tehtäviä, tilaa ja tulevaisuutta.

Kenraaliluutnantti V. A. Sapožinskii totesi Venäjän sotilasakatemian järjestämässä seminaarissa vuonna 2003, että koska Venäjällä ei ollut riittävää määrää nykyaikaisia asejärjestelmiä, sen tuli etsiä uusia joukkoja, välineitä, tapoja ja muotoja hyökkääjän asymmetristen toimien (действие) estämiseksi. Näillä toimilla hän tarkoitti täsmäaseita ja verkostokeskeistä sodankäyntiä.²⁵⁷ 2000-luvun alussa osa venäläisistä sotilasakateemikoista siis piti edistyksellistä aseteknologiaa ja yhdysvaltalaisista taistelutapaa asymmetrisenä verrattuna tavanomaisiin, suursotaan tarkoitettuihin joukkoihin ja asejärjestelmiin. Tämä näkemys sai rinnalleen toisenlaisen tulkinnan, kun Venäjä päätti aloittaa omien asevoimiensa modernisoinnin ja vastakeinojen kehittämisen yhdysvaltalaisista taistelutapaa vastaan.

²⁵⁴ Федорова & Цигичко (2001); Маноїло et al. (2012), s. 11–12; Круглов (2006), s. 56.

²⁵⁵ Herspring, D. R. *The Kremlin and the High Command: Presidential Impact on the Russian Military from Gorbachev to Putin*. University Press of Kansas, Lawrence, KS, 2006.

²⁵⁶ Blank & Weitz (2010).

²⁵⁷ Сапожинский (2003).

Sotahistorioitsijat Igor Domnin ja Aleksander Savikin löysivät, perivenäläiseen tapaan, Lännessä kehitetylle asymmetrisen sodankäynnin idealle venäläisen, vanhemman ja kenties hienostuneemman vastineen Venäjän sisällissodassa valkoisten joukoissa palvelleeseen emigrantti Evgeni Messnerin kirjoituksista. Messner oli luonut nk. ”kumoussodan” (мятежевойна) käsitteen 1960–1970-luvuilla julkaisemissaan kirjoissa, jotka oli kirjoittanut Venäjän sisällissodan kokemustensa pohjalta.²⁵⁸ Kumoussodan ydin oli epätavanomaisten keinojen, etenkin psykologisen vaikuttamisen, strategisesti johdettussa käytössä pitkällä aikavälillä vastustajan moraalien ja yhteiskunnan murtamiseksi ilman eettisiä reunaehtoja. Kumoussodassa sodan ja rauha dikotomia menetti merkityksensä.²⁵⁹ Kumoussodan moderni versio ylittää rauhan ja sodan rajan, pyrkii vihollisen tahdon ja hengen lamauttamiseen ja perustuu terrorismiin, sabotaaseihin ja propagandaan sekä horisontaalisti organisoituihin, maantieteellisesti hajaantuneisiin joukkoihin, joiden toimia koordinoidaan globaalin informaatioverkon avulla kansannousun toteuttamiseksi.²⁶⁰ Messnerin kirjoitukset on myöhemmin liitetty ”verkostosotien” (сетевая война) tai ”verkostokeskeisten sotien” (сетцентричная война) käsitteeseen. Huolimatta termien samankaltaisuudesta ne eivät viittaa yhdysvaltalaiseen korkeanteknologian sodankäynnin doktriiniin, vaan kamppailuun, joka muistuttaa Garejevin ”epäsuorien toimien strategiaa.”²⁶¹ Verkostosodan käsitteen venäläisen version kehitti Alexander Dugin. Termien sekoittaminen on todennäköisesti tahallista, koska Duginin tavoitteena oli esittää Yhdysvaltojen globaali toiminta strategisena, ihmisverkostoja manipuloivana toimintana.²⁶² Messnerin ajatukset ovat vaikuttaneet venäläisen asymmetriaan ja epäsuoruuteen liittyvään ajatteluun koko 2000-luvun, ja vaikuttivat taustalla, kun hybridisodankäynnille piti löytää venäläinen tulkinta 2010-luvun puolivälissä.

Kenraaliluutnantti (evp.) ja Venäjän tiedeakatemian johtava tutkija Vladimir Serebrjannikov kirjoitti vuonna 2004, että informaatioteknologian kehityksen johdosta ei-sotilaallisilla ja ei-väkivaltaisilla välineillä, etenkin informaatiopsykologisilla menetelmillä, voitiin saavuttaa sellaisia strategisia päämääriä, joihin aikaisemmin oli tarvittu väkivaltaisia välineitä. Hänen mukaansa siis politiikalla, diplomaattialla, informaatiolla ja taloudella oli väkivaltaiset muotonsa. Lisäksi nämä välineet sotilaallistuivat, saavuttivat määrällislaadullisia kyvykkyyksiä, kun niitä käytettiin sotilaallisten toimien rinnalla sotilaallisten päämäärien saavuttamiseksi. Serebrjannikovin mukaan varsinainen sotilaallinen väkivalta tai voimankäyttö voidaan jakaa suoraan, eli aseelliseen taisteluun, ja epäsuoraan, eli pelotteluun ja painostamiseen. Sotilaallisen voimankäytön epäsuoria toimia voitiin toimeenpanna niin rauhan kuin sodan aikana. Serebrjannikovin jaottelu tuotti sotilaallisten – ei-sotilaallisten, väkivaltaisten – väkivallattomien ja suorien ja epäsuorien toimien voimakäytön matriisin. Tässä matriisissa sota oli vain äärimmäisin ja tuhovoimaisin sotilaallisen voimankäytön muoto, jossa päämääränä oli tuhota vastustajan joukot ja pakottaa se omaan tahtoon (навязать ему свою волю).²⁶³ Sodankin

²⁵⁸ Домин, И. & Савинкин, А. Асимметричное воевание. *Отечественные записки*, № 5(26) 2005.

²⁵⁹ Klus, A. Myatezh Voina: The Russian Grandfather of Western Hybrid Warfare. *Small Wars Journal*, 7.10.2016. [<https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/myatezh-voina-the-russian-grandfather-of-western-hybrid-warfare>], luettu 17.1.2022.

²⁶⁰ Раскин, А. В. & Пеляк, В. С. К вопросу о сетевой войне. *Военная мысль*, № 3/2005, s. 21–27.

²⁶¹ Александров, М. Сетцентрические войны будущего и подготовка государства к их отражению. *Обозреватель—Observer*, № 11 (322) 2016, s. 109–118.

²⁶² Fridman, O. The Russian Perspective on Information Warfare: Conceptual Roots and Politicisation in Russian Academic, Political, and Public Discourse. *Defence Strategic Communications*, Vol. 2 (2017), s. 61–86.

²⁶³ Imaisu viittaa clausewitziläiseen sodan paradigmaan (Clausewitz, C. *On War*. (trans. Howard, M. & Paret, P.) Princeton University Press, New Jersey, 1976, s. 75.

aikana muut voimankäytön muodot ovat mahdollisia ja niillä voidaan tukea vastustajan taivuttamista. Serebrjannikovin näkökulmasta oleellista oli, että sotilaallisilla keinoilla ei yksinään voida torjua ei-sotilaallisten keinojen käyttöä.²⁶⁴

Myöhemmin vuonna 2007 Serebrjannikov vaati, että Venäjän sotilasdoktriini olisi pitänyt nimetä sotilaallisen turvallisuuden doktriiniksi. Näin siksi, että ”ei-sotilaallisten välineiden toimien tapoja” (способы действия невоенных средства), voitiin käyttää strategisten päämäärien saavuttamiseen. Valikoimaan kuuluivat mm. kansainvälinen eristäminen, taloudelliset sanktiot, disinformaatio, päätöksentekijöiden painostaminen, toisinajattelijoiden käyttäminen, sotilasjohtoon vaikuttaminen, taistelutahdon raputtaminen voimannäytöillä, pitkään jatkuva informaatiovaikuttaminen ja antipatrioottisen mielialan vahvistaminen. Näitä tapoja Yhdysvallat oli Serbrjannikovin mukaan käyttänyt lietsoakseen väri vallankumouksia entisissä neuvostotasavalloissa. Ei-sotilaallisten ja sotilaallisten välineiden käyttö liittyi etenkin uhanalaiseen aikaan ja sodan alkuvaiheeseen (угрожаемый период и начала войны). Serebrjannikov toteaa, perinteisen asymmetriakäsityksen vastaisesti, että käyttämällä ei-sotilaallisia välineitä Länsi tekee tyhjäksi heikonkin vastustajan mahdollisuudet löytää tapoja Lännen sotilaallisen ylivoiman vähentämiseksi. Ei-sotilaalliset välineet ovatkin siis Lännen asymmetrinen etu.²⁶⁵ Serebrjannikoville ei-sotilaallisilla välineillä oli käyttönsä niin rauhan kuin sodan aikana. Hän nosti ei-sotilaalliset välineet nykyajan sodan olemuksen keskiöön. Hänen merkittävin havaintonsa oli kuitenkin erilaisten voimankäytön muotojen jaottelu ja näiden muotojen epäsuhtaan liittämisen asymmetriaan.

Kenraalimajuri I. N. Vorobev ja eversti V. A. Kiselev Yleisjoukkojen akatemiasta kirjoittivat yhdessä tai erikseen useita artikkeleita 2000-luvun alussa (2003–2009), joissa he käsitelivät epäsuorien toimien tai strategian käsitettä. Heidän teksteissään epäsuoruus liitetään vahvasti informaatioisodankäyntiin, hämäykseen ja yllätykseen sekä niihin liittyviin periaatteisiin.

Vorobev esitteli vuonna 2003 elsotulioperaation käsitteen, joka hänen mukaansa kuvasi nykyaikaista sodankäyntiä. Tämä oli uusi sotatoimen muoto, jota voitiin soveltaa taktisella ja operatiivisella tasolla. Se sisälsi ajatuksen samanaikaisesta operoinnista useassa toimintaympäristössä (многомерная обменная операция), kaukovaikuttamisen eli kontaktittoman taistelun, elso-, ilma-, ilmatorjunta- ja merijoukkojen samanaikaisen käytön, syvyyden lisääntymisen, taistelukentän hajaantumisen (очаговая борьба), erikoisjoukkotoiminnan ja tiedustelutulijärjestelmien käytön. Tavoitteena oli vihollisen joukkojen tuhoaminen, johtamisen disorganisointi, ilmapuolustuksen häirintä ja tiedustelutulijärjestelmien tuhoaminen.²⁶⁶ Vorobevin elsotulioperaation käsite perustui Yhdysvaltojen sotilasoperaatioiden analyysiin ja hän pyrki löytämään keinoja siltä puolustautumiselle. Vuonna 2007 Vorobev esitteli informaatioiskuoperaation käsitteen elsotulioperaation rinnalle. Se koostui informaatioiskuista, jotka kohdistuivat vastustajan informaatioresursseihin psykologisten, biologisten (kemialliset yhdisteet sekä säteily), radioelektronisten ja ohjelmistollisten vaikutusten kautta. Yhdessä tulivaikutuksen kanssa informaatioiskuista muodostui informaatiotulitaisteluita ja -suurtaisteluita.²⁶⁷ Vorobev pyrki kirjoituksissaan sulauttamaan uuden teknologian ja sodankäyntitavat perinteisiin käsitteisiin.

²⁶⁴ Серебрянников, В. В. О понятии "война". *Военная мысль*, № 10/2004, s. 61–65.

²⁶⁵ Серебрянников (2004).

²⁶⁶ Воробьев (2005).

²⁶⁷ Воробьев, И. Н. Информационно-ударная операция. *Военная мысль* № 6/2007, s. 14–21.

Vuonna 2006 Vorobev ja Kiselev esittelivät yhteisessä artikkelissaan ”epäsuorien toimien strategian” käsitteen. He väittivät sen osatekijöiden olleen läsnä antiikin ajoista itäisessä ja läntisessä sotataidossa ja nykyään etenkin Yhdysvaltojen operaatiotaidossa. Sunzin ja Liddell Hartin olivat strategian merkittävimpiä teoreetikoita. Epäsuorien toimien strategian osatekijöitä ovat Vorobevin ja Kiselevin mukaan: oveluus, maskirovka, suunnitelman salaaminen, hämääminen, yllätys, aloitteen tempaaminen, odottamattomuus, luovuus, vihollisen heikkouksien hyväksikäyttö ja omien suojeleminen, vihollisen tahdon lamauttaminen ja manööveri etenkin sivustaan. Viimeisen tekijän osalta kirjoittajat korostivat organisatorisen ja teknologisen muutoksen vaikutusta. Käytännössä Vorobev ja Kiselev summasivat Garejevin (1995) ja Lobovin (2001) aikaisemmin esittämiä näkemyksiä uuden käsitteen alle.²⁶⁸

Vorobev ja Kiselev liittivät epäsuorien toimien strategiaan refleksiivisen kontrollin idean samoin kuin ilmaisun ”oman tahdon pakottaminen viholliseen”. Kirjoittajien mukaan epäsuorien toimien strategia nykyisellään koostuu etenkin informaatiopsykologisesta sodankäynnistä yhdistettynä uusiin asejärjestelmiin ja strategiseen manööveriin. Kaksiulotteiset operaatiot ovat muuttuneet monitoimintaympäristöiksi ja kolmiulotteisiksi, ja toiminnalle ovat ominaista laaja muotojen ja tapojen käyttö, mukaan lukien uuteen teknologiaan perustuvat informaatio- ja poliittiset toimet. Vorobev ja Kiselev kirjaimellisesti rinnastavat tällaisen strategian asymmetriseen strategiaan.²⁶⁹ Kenties mielenkiintoisin Vorobevin ja Kiselevin väite on se, että heikompi, puolustava osapuolikin voi noudattaa ”epäsuorien toimien strategiaa” toteuttaen vastamanöövereitä ja vastayllätyksiä. Heikommalla osapuolella he tarkoittivat epäsuorasti Venäjää.

Vorobevin ja Kiselevin näkemys ”epäsuoruudesta” perustuu historiallisiin periaatteisiin, teknologian tuomiin mahdollisuuksiin, refleksiiviseen kontrolliin (jota informaatiovaikuttamisen mahdollisuuksien kasvu korostaa), manööveriin ja vastustajan manipulointiin. He liittivät epäsuoruuden vain osiltaan ei-sotilaallisiin keinoihin. Vorobeville ja Kiseleville epäsuoruus oli yhtäältä operatiivisen tasan manööveria ja toisaalta strategisen tasan refleksiivistä kontrollia.²⁷⁰ Myöhemmässä artikkelissa vuodelta 2008 Vorobev ja Kiselev kuitenkin liittivät yllätyksen periaatteen nykyisessä muodossaan ei-sotilaallisiin toimiin, uuteen teknologiaan ja ei-traditionaalisiin tapoihin toteuttaa operaatioita, jolloin epäsuoruuden strategia ja yllätyksen periaate ja tavoittelu kietoutuivat yhteen.²⁷¹ Ei-sotilaallisten toimenpiteiden merkitys vahvistui ja yllätyksestä tuli ratkaiseva tekijä ja päämäärä. Ajattelun kehitys liittyy osiltaan siihen, että Vorobev ja Kiselev näkivät tulevan sodan luonteen lyhyenä ja tuhoisana. Valtioiden välillä ajallisesti pitkäkestoiseen kulutussotaan ei ollut aikaa eikä varaa. Se piti ennaltaehkäistä tai voittaa nopeasti.

Vorobev ja Kiselev kirjoittivat myös vastakumouksellisesta sodankäynnistä. Vuonna 2000 kirjoittamassaan tekstissä he esittivät, että kumouksellisiin kuuluivat mm. tšetšeenit ja II ms aikainen Ukrainan vastarinta-armeija. Kumoukselliset käyttävät poliittisia (ml. sekasorron aiheuttaminen), taloudellisia (ml. talouselämän häirintä), informaatio (mm. pakokauhun levittäminen) ja sotilaallisia (laittomat sotilasjoukot ja iskut) metodeja (методы) sekä laajasti rikollisen toiminnan muotoja. Kumoukselliset voitiin

²⁶⁸ Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Стратегия не прямых действий в новом облике. *Военная мысль* № 9/2006, s. 2–10.

²⁶⁹ Воробьев & Киселев (2006).

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Воробьев & Киселев (2008).

jakaa separatistisiin, reformistisiin, pseudovallankumouksellisiin, konservatiivisiin, vastavallankumouksellisiin ja taantumuksellisiin. Kumoukselliset saivat usein miten tukea ulkopuolisilta valtioilta. Taistelussa kumouksellisia vastaan piti käyttää sotilaallisia, poliittisia, taloudellisia, ideologisia ja informaatiotoimenpiteitä (мера). Monet Vorobevin ja Kiselevin ehdottamista keinoista olivat varsin maltillisia ja edustivat ns. hearts and minds -strategiaa. Huomion arvoista on, että partisaanit eivät Vorobevin ja Kiselevin mukaan olleet kumouksellisia, sillä he edustivat edistyksellistä, kansasta nousevaa vapautusliikettä.²⁷²

Yhdeksän vuotta myöhemmin Vorobev ja Kiselev olivat edelleen sitä mieltä, että Venäjältä puuttui vastakumouksellisen toiminnan teoria, vaikka kumoukselliset sodat olivat ikiaikaisia sosiaalisia ilmiöitä. Heidän asenteensa oli koventunut ja he korostivat kumouksellisten joukkojen ”puhdistamista” eli tuhoamista määrättyllä alueella viitaten sisällissodan ja toisen maailmansodan aikaisiin oppeihin. Vastatoimien piti olla ideologisia ja informaatiopsykologisia ja yhdistää taktisella tasolla väkivaltaisista ja väkivallattomia taistelun muotoja.²⁷³ Vorobevin ja Kiselevin kirjoitukset vastaavat yhtäältä siihen kysymykseen, miksi asymmetriaa ei Venäjällä ole useinkaan liitetty kumouksellisiin sotiin. Neuvostoliiton aikana keskusvalta voitti lopulta kaikki kapinat, joten asymmetriaa ei ole tarvittu selittämään asevoimien tai turvallisuuspalveluiden kyvyttömyyttä palauttaa järjestystä. Toisaalta ”hyvät kumoukselliset” eli partisaanit ja erikoisjoukot nähdään välineinä, joissa ei sinällään ole mitään epäsuhtaista tai koko sodan luonteeseen vaikuttavaa. Välineet eivät venäläisen sotatieteen näkökulmasta määrittele sotaa.

Vuonna 2003 kenraaliluutnantti (evp.) S. A. Bogdanov Yleisesikunnan Sotilasstrategisen tutkimuksen keskukselta julkaisi ensimmäisen tekstinsä tulevan sodan luonteesta. Hän tulisi jatkamaan aiheesta usean artikkelin verran S. G. Tšekinovin kanssa. Bogdanov väitti, että nykyisiä sotia leimasi hyvissä ajoin aloitettu informaatio-, psykologinen, ideologinen, diplomaattinen ja taloudellinen vaikuttaminen aseellisen voimankäytön edellytysten luomiseksi. Näihin kuului kansainvälisen informaatiotilan valmistelu hyökkäyksen oikeuttamiseksi sekä kohdemaan taistelutahdon murentaminen. Disinformaation avulla pyrittiin harhauttamaan vastustajaa (введение в заблуждение). Bogdanovin mukaan varsinaisissa sodissa olisi vain alku- ja loppuvaihe. Informaatioherruus oli välttämätön sotatoimen tavoitteiden saavuttamiseksi. Sen saavuttaminen saattoi jopa mahdollistaa sotilaspoliittisten tavoitteiden saavuttamisen ilman aseellisen voiman käyttöä. Mikäli sotilaallisen voiman käyttöön päädyttäisiin, hyökkäystä edelsi laaja-alainen tiedustelu ja itse hyökkäys alkoi ilma-avaruusoperaatiolla. Maajoukkojen tehtävänä oli tuhota vastustajan ilmaiskuista selvinneet joukot. Bogdanovin mukaan Venäjän olisi tullut 2000-luvun alun heikkouden tilassaan valmistautua mm. voimannäyttöön, ydinaseilla uhkaamiseen, rajoittamattomaan voimankäyttöön hyökkääjän kriittistä infrastruktuuria vastaan ja vastustajan hämäämiseen informaatiolla.²⁷⁴ Bogdanov rakensi sodan kuvauksensa Irakin sotien pohjalta, mutta korosti teknologian

²⁷² Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. К вопросу об организации противоповстанческой борьбы. *Военная мысль*, № 3/2000.

²⁷³ Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Борьба с повстанческим движением в системе военных действий. *Военная мысль*, № 5/2009, s. 22–28.

²⁷⁴ Богданов, С. А. Вероятный облик вооруженной борьбы будущего. *Военная мысль*, № 12/2003, s. 2–7.

sijaan ei-sotilaallista informaatiotilan valmistelua ja herruutta. Epäsuoruuteen ja asymmetriaan viittasi osa vastakeinoista eli harhauttaminen ja kriittisiin heikkouksiin iskeminen.

Bogdanov nosti teksteissään esiin myös muiden ei-sotilaallisten toimenpiteiden merkityksen. Vuonna 2007 Bogdanov kirjoitti yhdessä V. N. Gorbunov kanssa vastustajan taloudelliseen potentiaaliin vaikuttavista muodoista ja tavoista. Tekstin pohjalta on pääteltävissä, että venäläiset, kuten neuvostoliittolaisetkin, sotilasakateemikot tunnistivat talouden keskeisen roolin nykyisissä ja tulevilla sodissa. Näkemyseroja esiintyi sen suhteen, oliko taloudellinen kamppailu politiikan ohjaama itsenäinen kamppailun muoto vai kuuluiko se tai osia siitä sotilasstrategian ohjaukseen. Jälkimmäinen näkökulma olisi edellyttänyt valtiotalouden tiukempaa sitomista asevoimien prioriteetteihin.²⁷⁵

Sotilasakatemian johtaja Makhmut Garejev jatkoi sotatieteellisen keskustelun ohjaamista 2000-luvulla. Vuonna 2002 hän esitti Venäjään kohdistuvan kolme uhkaa: Ulkovaltojen pyrkimykset heikentää Venäjää poliittisilla, taloudellisilla, psykologisilla, informaatio- ja terroristisilla toimilla (акция), joihin piti vastata ei-sotilaallisilla välineillä, sekä ydinaseet ja asevarustelu, jolla pyrittiin sotilasteknologiseen herruuteen.²⁷⁶ Vuonna 2003 Garejev totesi sodan luonteen muuttuneen niin, että Venäjän piti ehkäistä itseensä kohdistuvia uhkia poliittisdiplomaattisilla, taloudellisilla ja informaatio- eli ei-sotilaallisilla välineillä. Näin siksi, että eräät valtiot pyrkivät tuhoamaan toisia ilman välittömän sotilaallisen voiman käyttöä. Uhan vakavuutta lisäsi se, että poliittisdiplomaattinen, taloudellinen, psykologinen ja informaatiokamppailu kasvoivat mitta-kaavalta ja tehokkuudeltaan – pitkälti teknologian vaikutuksesta.

Teksteissään Garejev käytti vaihtelevasti termejä ei-sotilaalliset välineet ja taistelun muodot (формы борьбы) ja näki niiden puolustuksellisen käytön poikkihallinnollisena ja kansallisena kysymyksenä. Ei-sotilaallisia välineitä voitiin myös käyttää siihen, ettei voimankäyttöä lopulta tarvita tai että sillä on erittäin suotuisat edellytykset onnistua. Varsinaisten sotatoimien aikana Garejev katsoi epäsuorien toimien (непрямые действия) roolin kasvavan. Epäsuorilla toimilla Garejev tarkoitti poliittista, taloudellista ja moraalipsykologista vaikuttamista viholliseen disinformaation ja sisältä käsin horjuttamisen kautta. ”Kyse on suuremmasta sotataidollisesta joustavuudesta ja täydellisemmästä erilaisten välineiden ja tapojen käytöstä ml. ei-sotilaalliset ja ei-perinteiset.”²⁷⁷ Varsinaisen taistelun aikana psykologiset operaatiot, sabotaasi ja erikoisjoukkojen operaatiot olivat osa epäsuorien toimien systeemiä. Informaatioidankäynti läpäisi kokonaisuudessaan aseellisen taistelun. Ei-sotilaallisilla ja epäsuorilla toimilla oli Garejevin mukaan merkittävä rooli paikallisissa sodissa ja terrorismin vastaisessa taistelussa.²⁷⁸

²⁷⁵ Горбунов, В. Н. & Богданов, С. А. Военно-стратегическое противоборство: формы и способы воздействия на экономический потенциал противника. *Военная мысль*, № 12/2003, s. 50–59.

²⁷⁶ Гареев, М. Какие вооруженные силы нужны России? *Отечественные записки*, № 8(9) 2002.

Garejevin kirja vuodelta 1995 liittyy todennäköisesti Sotilasakatemian perustamiseen ja 2002–2003 artikkelit akatemian lehden julkaisun aloittamiseen ja akatemian profiilin nostamiseen. Niissä esitetyt uhkakuvat ovat nähtävissä myös Venäjän sotilasdoktriineissa (Ks. Sotilasakateemiasta ja Garejevistä Puurunen, M. *Sotatieteiden akatemian roolista sotilasdoktriinien valmistelussa: Uhkien perusteet*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon Laitos, Julkaisusarja 3: Työpaperieita Nro 23, Helsinki, 2021).

²⁷⁷ Гареев, М. А. Доклад президента Академии военных наук генерала армии М.А.Гареева. *Вестник Академии военных наук*, №2(3), 2003, s. 9–17, s. 14.

²⁷⁸ Гареев, М. А. О некоторых характерных чертах войн будущего. *Военная мысль* № 6/2003, s. 52–59; Гареев (2005a); Гареев, М.А. Отстаивая национальные интересы. *Военно-промышленный курьер*, № 48 (115) 2005b; Гареев (2008).

Vaikka Garejev hyväksyikin sodan luonteen muutoksen, hän totesi ”asymmetristen sotien” tai kontaktittoman sodan olevan puutteellisia tai jopa turhanpäiväisiä käsitteitä. Epäsuoruus ja ei-sotilaallisuus oli siis välineiden, menetelmien ja toimien piirre, ei sodan. Garejeville lähimpänä asymmetriaa olivat kaukovaikutteiset täsmäaseet ja informaatioidankäynnin keinot (ml. ELSO) eli teknologinen etulyöntiasema, joka mahdollisti yllätyksen ja sodan alkuvaiheen voittamisen ja täten sodan ratkaisun.²⁷⁹ Garejev ei yhdistänyt asymmetriaa terrorismiin tai paikallisiin sotiin, joita käsittelee useissa teksteissään. Hän ei myöskään nähnyt asymmetriaa sodan luonnetta tai ole-musta määrittelevänä piirteenä. Garejeville ei-sotilaallisten välineiden markkinointi uhkana oli keino edistää puolustuskäsitteen (оборона) laajentamista koskemaan koko kansakunnan turvallisuutta ja turvallisuusviranomaisten yhteistyötä.

Asymmetrisen vasteen käsitteen kehittäjä, duuman edustaja ja MGU:n dekaani Andrei Kokošin kirjoitti vuonna 2007 *Meždunarodnaja žizn* -lehdessä Neuvostoliiton ”asymmetrisen vasteen” historiasta ja osallistui samalla käsitteen palauttamiseen poliittiseen diskurssiin. Kirjoituksen kontekstina toimi Yhdysvaltojen presidentti George W. Bush nuoremman uudelleen aktivoima ohjusuolustushanke. Kokošin korosti asymmetrisen vasteen tieteellisen, ohjusuolustuksen murtavan, puolen lisäksi informaatiovai-kuttamista. Vasteen päämäärä oli strategisen tasapainon säilyttäminen. Kokošin tosin myönsi ”symmetrisen vasteen” toimeenpanon jatkuneen asymmetrisen rinnalla.²⁸⁰ Myöhemmin vuonna 2009 Kokošin vaati, että Venäjän asevoimien reformin tulisi perustua asymmetriaan, koska symmetriaan ja suoraan vasteeseen ei ollut varaa. Tämä edellytti varustamisen ja sotajuonien yhdistämistä eli viisautta. Venäjän tuli kehittää asymmetrisia eskalaatiodominaation välineitä, jotka olivat luonteeltaan poliittisia, diplomaattisia, psykologisia ja sotilaallisia.²⁸¹

Kokošinin näkemykset toivat yhteen strategisen deterrenssin ja asymmetrian käsitteet. Kaikki eivät kuitenkaan hyväksyneet hänen visioitaan, etenkin kun edellinen asymmetrisen vaste oli epäonnistunut Neuvostoliiton pelastamisessa.²⁸² Kokošin otti myös kantaa sodan luonteen kehitykseen ja väitti vuonna 2005, että sodankäynnin vallankumousten luonteenpiirteisiin kuului asymmetria: Yksi konfliktin osapuolista käytti uusia sodan muotoja ja metodeja toisten sotiessa menneen aikakauden ideoihin perustuen. Kokošin korosti asymmetristen toimien (асимметричные действия) perustuvan teknologian lisäksi tai jopa sijaan joukkojen laadullisille piirteille ja johtamiselle.²⁸³

Asymmetrisen vasteen idea tarjosi mahdollisuuden joidenkin aselajien tai -järjestelmien edustajille ajaa omaa asiaansa asevoimien reformin ja resurssikilpailun puitteissa. Vuosina 2007–2009 esitettiin useita vaihtoehtoja asymmetriseksi vasteeksi: informaation käyttö, elektroninen sodankäynti, teknologiset järjestelmät, maavoimien kehittäminen, vetäytyminen sopimuksista, ydinaseiden kehittäminen ja eksoottiset asejärjestelmät.²⁸⁴ Tarjotut ratkaisut pohjasivat potentiaalsiin teknologisiin läpimurtoihin tai jonkin Neuvostoliiton aikaisen varusteluhankkeen henkiinherättämiseen. Asevoimien

²⁷⁹ Гареев (2003b); Гареев (2005a); Гареев (2008a).

²⁸⁰ Кокосин (2007).

²⁸¹ Кокосин А. А. Революция в военном деле и проблемы создания современных вооруженных сил России. *Вестник Московского университета*. Серия 25. Международные отношения и мировая политика № 1/2009, s. 46–62.

²⁸² Кулаков, А. Асимметричный ответ не спасет. *Независимое Военное Обозрение*, № 25/2008.

²⁸³ Кокосин, А. О революции в военном деле в прошлом и настоящем. *Отечественные записки*, № 5(26) 2005.

²⁸⁴ Tarkemmin näistä Kukkola (2020).

virallinen kanta asymmetriaan vaihteli. Yleisesikunnan päällikkö Juri Baluevskii totesi vuonna 2006, että Venäjä ”hylkäisi symmetrian periaatteen” ja rakentaisi joukkonsa asymmetrian pohjalle.²⁸⁵ Tämä linjaus keräsi kritiikkiä, koska asymmetrian nähtiin perustuvan ”ihmeaseisiin” ja vihollisen heikkouksien ennustamiseen.²⁸⁶

Systemiteoreetikot kulkivat asymmetriateorioiden osalta joissain määrin omia polkujaan verrattuna edellä esitettyihin laadullisiin sotateoreettisiin näkemyksiin. Esimerkiksi V. Kruglov, joka on osallistunut systemologian kehittämiseen, selitti vuonna 2005 konflikteihin liittyvän asymmetrian ja epäsuoruuden termodynamiikan ja systeemiteorian kautta. Kruglovin mukaan järjestelmän (ml. sosiaalisen) kaaoksen ja järjestyksen astetta voidaan manipuloida impulssien, koordinaattien ja toiminnan vapauden asteiden kautta. Näistä jälkimmäinen tekijä selittää sen, miksi entropian laki ei aina päde eli, miksi toimijoiden vapaus voi vaikuttaa materialistisen dialektiikan lakien mekaaniseen toteutumiseen. Se mahdollistaa tavoitteiden saavuttamisen ilman sotilaallisia toimia.²⁸⁷ Ilman haastatteluja tai tuntematta ei-julkista venäläistä sotatieteellistä keskustelua on vaikea ottaa kantaa siihen, mikä vaikuttavuus Kruglovin tai muiden vastaavien systeemiteoreetikkojen kirjoituksilla on ollut venäläiseen sotataitoon.

Sotatieteellinen keskustelu heijastui virallisiin asiakirjoihin. Puolustusministeri Ivanovin nimeä kantava asevoimien kehittämisen konsepti vuodelta 2003 totesi merkittävän osan 1990–2000-luvun sotien olleen asymmetrisia. Tällä viitattiin joukkojen teknologisen kehityksen tasoon ja laatuun.²⁸⁸ Vuoden 2003 doktriini oli venäläisen sotataidon ”yhdysovaltalaistumisen” huippu. Sen jälkeen kansallisten ratkaisujen etsiminen ja yhdysvaltalaisen sotataidon ja suorituskykyjen kumoamisen keinot alkoivat hallita keskustelua. Jo vuonna 2007 yleisesikunnan päällikkö, armeijakenraali Juri Baluevskii totesi, että sotilasdoktriinin tulisi tähdätä sotilaallisen turvallisuuden ylläpitämiseen myös ei-sotilaallisin toimenpitein, joihin lukeutuivat diplomatia, kansainvälinen oikeus, informaatio ja talous.²⁸⁹ Asymmetria palasi Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskiöön, kun presidentti Putin totesi vuosina 2006 ja 2007 Venäjän vastineen Naton laajenemiseen ja Yhdysvaltojen ohjuspuolustukseen tulevan olemaan asymmetrinen ja vaikuttava.²⁹⁰ Ei-sotilaalliset toimenpiteet uhkina ja toisaalta ei-sotilaalliset välineet sotilaallisten vaarojen ja uhkien neutralisoinnina esiintyivät vuoden 2010 sotilasdoktriinissa useita kertoja. Samassa doktriinissa esiintyivät myös asymmetriset ja epäsuorat tavat.²⁹¹ Käsitteet esiintyivät myös vuoden 2015 asiakirjoissa.²⁹² Vaikka virallisissa asiakirjoissa ei tarjottukaan määritelmiä tai viitattu lähteisiin, on selvää, että

²⁸⁵ Балуетский, Ю. Генерал армии Юрий Балуетский: Генеральный штаб и задачи военного строительства. *Красная звезда*, 25.01.2006

²⁸⁶ Кольванов, Г. Непонятная асимметрия. Генштаб попытался сказать новое слово в военной науке. *Независимое Военное Обозрение*, № 4/2006; Растопшин, М. В лабиринте асимметричных ответов. *Независимое Военное Обозрение*, № 17/2007.

²⁸⁷ Круглов (2005).

²⁸⁸ Красная звезда. Актуальные задачи развития Вооруженных Сил Российской Федерации. *Красная звезда*, 11.10.2003. [http://old.redstar.ru/2003/10/11_10/3_01.html], luettu 20.6.2022.

²⁸⁹ Балуетский, Ю. Н. Теоретические и методологические основы формирования военной доктрины Российской Федерации. *Военная мысль*, № 3/2007, s. 14–21.

²⁹⁰ Путин, В. *Стенографический отчет о пресс-конференции для российских и иностранных журналистов, 1 февраля 2007 года*. Kremlin.ru. [<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24026>], luettu 20.6.2022; Путин, В. *Послание Президента РФ Федеральному Собранию от 10.05.2006*. Consultant.ru. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_60109/#dst0], luettu 20.6.2022.

²⁹¹ Указ-146 (2010).

²⁹² Указ-2976 (2014).

vuosien 2000–2009 sotatieteelliset keskustelut vaikuttivat virallisiin asiakirjoihin ja poliitikkojen lausuntoihin. Samalla käsitteet itsessään alkoivat politisoitua.

6.2 Gerasimovin kuiskaajat (2009–2013)

Sotatieteellinen keskustelu jatkui kiivaana Georgian kanssa vuonna 2008 käydyssä sodan, puolustusministeri Serdjukovin käynnistämän asevoimien uudistus- ja varustamisohjelman ja edelleen heikentyvien länsisuhteiden kirvoittamana. Julkisella keskustelulla haluttiin vaikuttaa asevoimien kehityksen suuntaan ja päättäjien sekä virassa olevien sotilaiden näkemyksiin sodan luonteesta ja olemuksesta. Keskustelun sävy muuttui aggressiivisemmaksi ja selvästi länsivihamieliseksi Krimin valtaamisen ja Ukrainan sodan seurauksena, joten vuosia 2009–2013 tarkastellaan tässä omana ajanjaksonaan.

Tor Bukkvollin mukaan asevoimien uudistukset lisäsivät niin sanottujen modernistien vaikutusvaltaa, joihin hän laski mm. Kokošinin, vaikka vuoden 2010 sotilasdoktriini olikin kompromissi ns. traditionalistien ja modernistien välillä.²⁹³ Strategisen deterrenssin käsitteestä tuli osa sotilasdoktriinia ja sen taustalla vaikutti ajatus Venäjän ja sen päävastustajan eli Yhdysvaltojen sotilaallisteknologisesta asymmetriasta, jota piti kompensoida muin kuin symmetrisin väkein.²⁹⁴ Venäläinen sotatieteellinen keskustelu omaksui monia läntisiä käsitteitä, joita muokattiin ja käytettiin sotilaspolitiikan tehtävien ja asevoimien roolin laajentamisen perusteluun. Sodan ja rauhan rajat ja sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen erot alkoivat voimakkaasti hämärtyä. Samaa keskustelua alettiin Lännessä käydä vastaavalla intensiteetillä vasta Krimin ja Ukrainan tapahtumien seurauksena.

Ei-sotilaallisia, epäsuoria ja ei-väkivaltaisia toimia aikaisemmin tarkastellut Serebrjannikov esitti Georgian sodan seurauksia tulkitsemalla, että aikaisempi näkemys sodan estämisen (предотвращение войны) käsitteestä korosti liiaksi vastustajan tai vastustajien välisen suhteen muuttamista. Hänestä sodan estäminen tarkoitti sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen käyttöä aseellisen konfliktin estämiseksi tekemällä tilanne sellaiseksi, että rauha oli kaikille osapuolille mieluisin vaihtoehto. Serebrjannikov väitti, ettei Venäjällä viimeiseen kahteenkymmeneen vuoteen ollut tutkittu sodan estämistä lainkaan. Lisäksi sotilasjohto oli hänen mielestään nykypäivänä lähinnä kiinnostunut suursodan estämisestä samaan aikaan, kun aggressiiviset voimat pyrkivät käyttämään pieniä sotia tavoitteidensa saavuttamiseksi.²⁹⁵ Serebrjannikov siis kiisti intressien tai toimijoiden perusolemuksen muuttamisen sodan ehkäisyn keinona. Deterrenssi syntyi tilanteessa, jossa eri keinoin tehtiin selväksi, että sota olisi hyödytöntä deterrenssin kohteelle.

Jossain määrin Serebrjannikovia mukailleen sotilasakatemian professori E. G. Šalamberidze julkaisi vuosina 2011–2012 sarjan artikkeleita, joissa hän systematisoi suorien ja epäsuorien sekä sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden käytön valtiosuhte-

²⁹³ Bukkvoll, T. Iron Cannot Fight – The Role of Technology in Current Russian Military Theory. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 34, No. 5 (2011), s. 681–706.

²⁹⁴ Fink, A. The Evolving Russian Concept of Strategic Deterrence: Risks and Responses. *Arms Control Today*, Vol. 47, No. 6 (Jul/Aug 2017), s. 14–20; Bruusgaard Ven, K. Russian nuclear strategy and conventional inferiority. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 44, No. 1 (2021), s. 3–35.

²⁹⁵ Серебрянников (2008).

den jatkumolla (ei vastakkainasettelua, aseeton vastakkainasettelu, aseellinen vastakkainasettelu ja konfliktin jälkeinen aika) valtioiden välisen kamppailun malliksi.²⁹⁶ Malli muistuttaa siinä määrin Yleisesikunnan päällikön kenraali Gerasimovin myöhemmin esittelemää, että on vaikea uskoa, etteikö jälkimmäinen perustuisi edelliseen.²⁹⁷

Šalamberidze näki epäsuorien toimenpiteiden käytön tavoitteena kohdevaltion heikentämisen ja sen hallintojärjestelmän sekä muiden kriittisten systeemien saattamisen epävakaiseen tilaan. Toisaalta tavoitteena oli saada kohde tekemään hyökkääjää hyödyttäviä ratkaisuja. Näkökulma oli siis osittain järjestelmätieteellinen ja osittain siinä oli refleksiivisen kontrollin piirteitä. Valtiosuhteiden kiristyessä ei-sotilaallisista (politiikka, informaatio, talous) ja epäsuorista sotilaallisista (tiedustelu, sotilasdiplomatia, erikoisoperaatiot, kriisinhallintaoperaatiot jne.) toimenpiteistä siirryttiin kohti sotilaallisia ja suorita toimenpiteitä. Näiden toimien sosioinformatiiviset, sosiokäytännölliset, ympäristölliset ja teknologiset vaikutukset voisivat vaikuttaa vastustajan päätöksentekojärjestelmään, puolustusvalmiuteen ja yhteiskunnan asenteisiin. Tavoitteena oli siis muuttaa vastustajan järjestelmää sen heikkouksien kautta. Ajatustensa pohjalta Šalamberidze jakoi valtiota kohtaavat vaarat ei-sotilaallisiin, epäsuoriin sotilaallisiin, latentteihin suoriin sotilaallisiin ja aktualisoituviiin suoriin sotilaallisiin. Jälkimmäiset kaksi koostuivat tavanomaisella sotilaallisella voimalla ja ydinaseilla uhkaamisesta, käytön valmistelusta ja niiden käyttämisestä.²⁹⁸ Šalamberidze väitti näkemyksiensä perustuvan yhdysvaltalaiseen vaikutusperustaisen sodankäynnin ja verkostokeskeisen sodankäynnin doktriineihin. Epäsuora kamppailu oli amerikkalainen keksintö, johon Venäjän piti löytää vastakeinot.

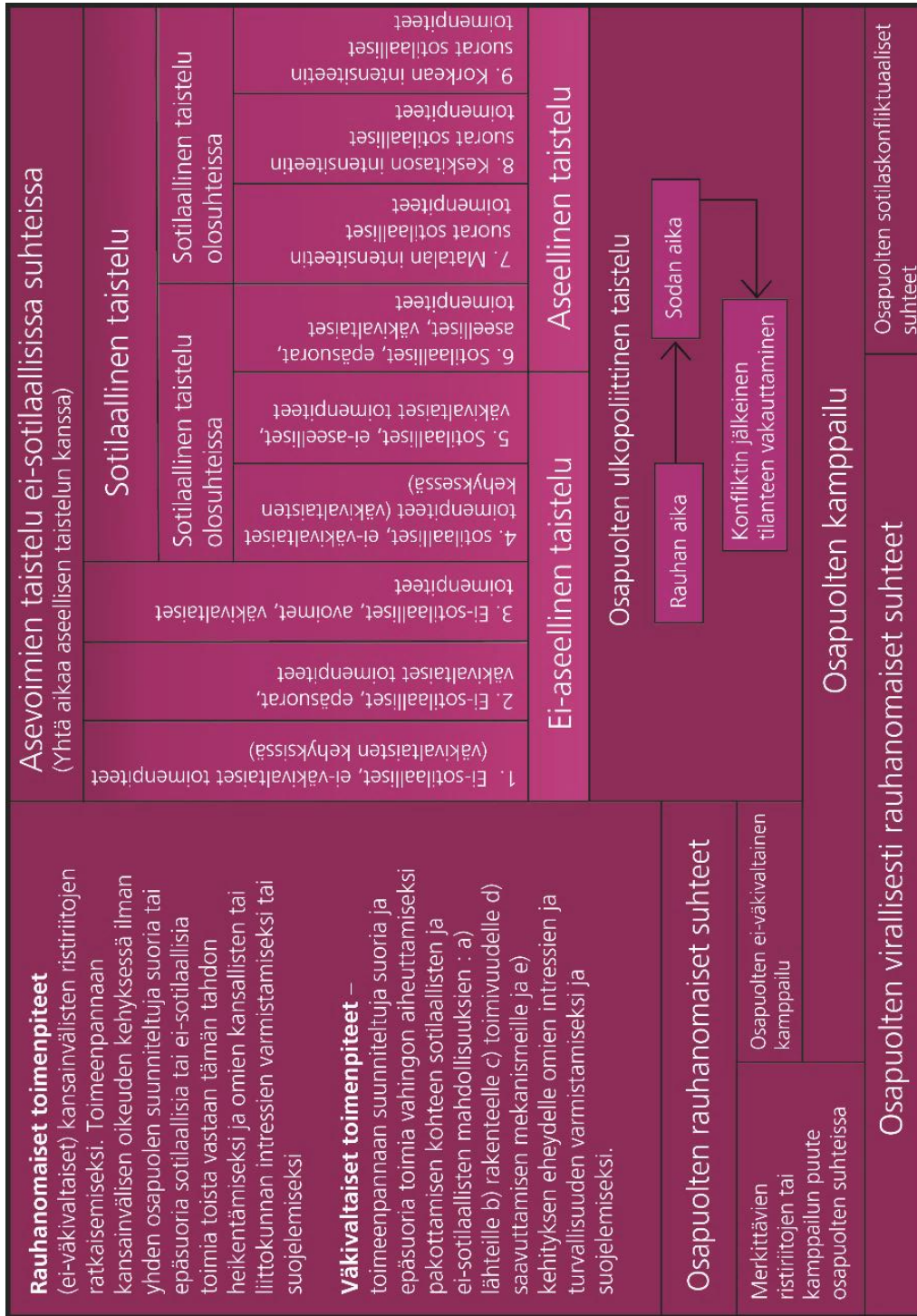
Toisessa artikkelissaan Šalamberidze kirjoitti sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden käytöstä ulkopoliittisten ja sotilasstrategisten tavoitteiden saavuttamisessa. Hänen mukaansa nykyaikaista kansainvälistä kamppailua luonnehtivat epäsuoran eli *asymmetrisen, salatun ja uusiin periaatteisiin perustuvan*, väkivaltaisen sotilaallisen ja ei-sotilaallisen vaikuttamisen (воздействие) strategiset vaikutukset. Vastustajaan kyettiin siis vaikuttamaan jo rauhan aikana tavoilla, jotka aikaisemmin olivat vaatineet sotilaallisen voiman käyttöä. Šalamberidze jakoi valtioiden suhteet rauhanomaiseen ja ulkopoliittiseen kamppailuun (ks. Kuva 1). Edellinen jakautui tilaan, jossa kamppailua ei käyty ja tilaan, jossa kamppailua käytiin ei-väkivaltaisilla toimenpiteillä. Ulkopoliittinen kamppailu sen sijaan jakautui aseettoman ja aseellisen kamppailun osiin ja edelleen yhdeksään vaiheeseen, jotka määräytyivät väkivaltaisten ja ei-väkivaltaisten, sotilaallisten ja ei-sotilaallisten, avoimien ja salaisten sekä suorien ja epäsuorien toimenpiteiden yhdistelmien käytön ja intensiteetin seurauksena. Ääripäässä olivat yhtäältä ei-sotilaalliset ja ei-väkivaltaiset toimenpiteet ja toisaalta suorat, korkean intensiteetin sotilaalliset, väkivaltaiset toimenpiteet. Tällaisessa maailmassa valtioiden tuli joko pelotella tai heikentää vastustajiaan tai pyrkiä hävittämään vastakkainasettelun poliittiset juurisyyt.²⁹⁹

²⁹⁶ Шаламберидзе Е.Г. Непрямое противоборство в сфере военной безопасности в условиях мирного времени. *Вестник Академии военных наук*, № 1 (34) 2011а, s. 20–30; Шаламберидзе (2011b); Шаламберидзе Е.Г. Национальная оборона Российской Федерации: стратегические задачи и возможные перспективы. *Вестник Академии военных наук*, № 4 (41) 2012а, s. 30–37; Шаламберидзе Е.Г. Национальная оборона и информационная борьба государства в современных условиях мирного времени. *Информационные войны*, № 3(23) 2012b, s. 11–19.

²⁹⁷ Герасимов, В. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер*, № 8 (476) 2013а, s. 1–3.

²⁹⁸ Шаламберидзе (2011а).

²⁹⁹ Шаламберидзе (2011b)

Kuva 1. Šalamberidzen konfliktimalli³⁰⁰

Šalamberidze ei kirjoituksissaan suoraan käsitellyt asymmetriaa. Käyttäessään käsitettä hän vaikutti liittävän asymmetrian epäsuoruuteen. Šalamberidze pyrki systematisoimaan epäsuorien ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden aseman ja luonteen strategian teoriassa. Näillä toimilla oli kuitenkin selkeästi asymmetrinen luonne, koska jos niihin ei vastattu oikein suunnitellulla ja toimeenpannulla kansallisen turvallisuuden doktriin-

³⁰⁰ Kuva esitetty Шаламберидзе (2011b), s. 41; Piirros Samuel Ahosola / Puolustusvoimat (CC4.0)

nilia, ne johtaisivat kohteen tuhoutumiseen. Tästä syystä Šalamberidzen viimeinen kirjoitus käsittelikin Venäjän kansallisen turvallisuuden systeemin rakentamista. Hän esitti asiaan liittyvän kaavakuvan, jossa Venäjän intressit tuli maksimoida ja uhat minimoida optimoimalla turvallisuussysteemi pienin mahdollisin kuluin. Mallissa on selviä yhtymäkohtia ”asymmetrisen vasteen” ideaan, vaikkakaan Šalamberidze ei ilmeisesti uskonut luovuuteen vaan systemaattisuuteen perustuviin ratkaisuihin. Šalamberidze esittelee kirjoituksessa myös aiemmassa artikkelissaan³⁰¹ julkaisemansa kuvan (ks. Kuva 2) ei-sotilaallisista, sotilaallisista, epäsuorista ja suorista uhista, joissa on muuttanut uhat toimenpiteiksi.³⁰² Kuvan epäsuorat sotilaalliset toimenpiteet vastaavat jossain määrin läntisiä näkemyksiä asymmetrisen sodankäynnin keinoista. Toisaalta näkökulma on vahvasti valtiokeskeinen ja näin ollen kuvasta puuttuvat sellaiset toimet kuin terrorismi, kumouksellinen sodankäynti tai järjestynyt rikollisuus.

S. G. Tšekinov ja S. A. Bogdanov Yleisesikunnan sotilasstrategisen tutkimuksen keskukselta ovat 2010-luvulla kirjoittaneet useita artikkeleita asymmetrisistä ja epäsuorista toimista (действие). Vuoden 2010 kirjoituksessaan he esittivät, että ei-sotilaallisten toimenpiteiden merkitys oli kasvamassa, koska aseiden tuhovoima oli kasvanut liaksi toimiakseen kilpailun välineenä. Ei-sotilaalliseksi toimenpiteiksi he listasivat taloudelliset, poliittiset, ekologiset, väestölliset, informaatio ja teknologiset toimet. Niiden merkityksen kasvun taustalla oli globalisaatio, jota Yhdysvallat ja sen liittolaiset käyttivät hyväkseen. Globalisaatio synnytti asymmetristen toimien ilmiön (so. asymmetriset konfliktit ja sodat), koska suurimmalla osalla maailman valtioista ei ollut kykyä taistella ”globalisaation sotakoneistoa” (so. Yhdysvaltoja) vastaan. Asymmetristen toimien sisältö oli heikkojen taistelussa vahvoja vastaan. Niiden piirteitä olivat: Taistelujen tuloksen ennustamattomuus, strategia, jossa heikot käyttivät hyväkseen vahvojen heikkouksia, kiellettyjen sodankäynnin menetelmien ja epäsuorien sotilaallisten toimien käyttö, vahvojen kyvyttömyys puolustaa asemiaan tai lyödä heikompa osapuolta sekä epätraditionaalisten välineiden, muotojen ja tapojen käyttö. Asymmetriset toimet mahdollistivat poliittisen voiton sodassa, jossa muuten käytetään ns. klassisia keinoja.³⁰³

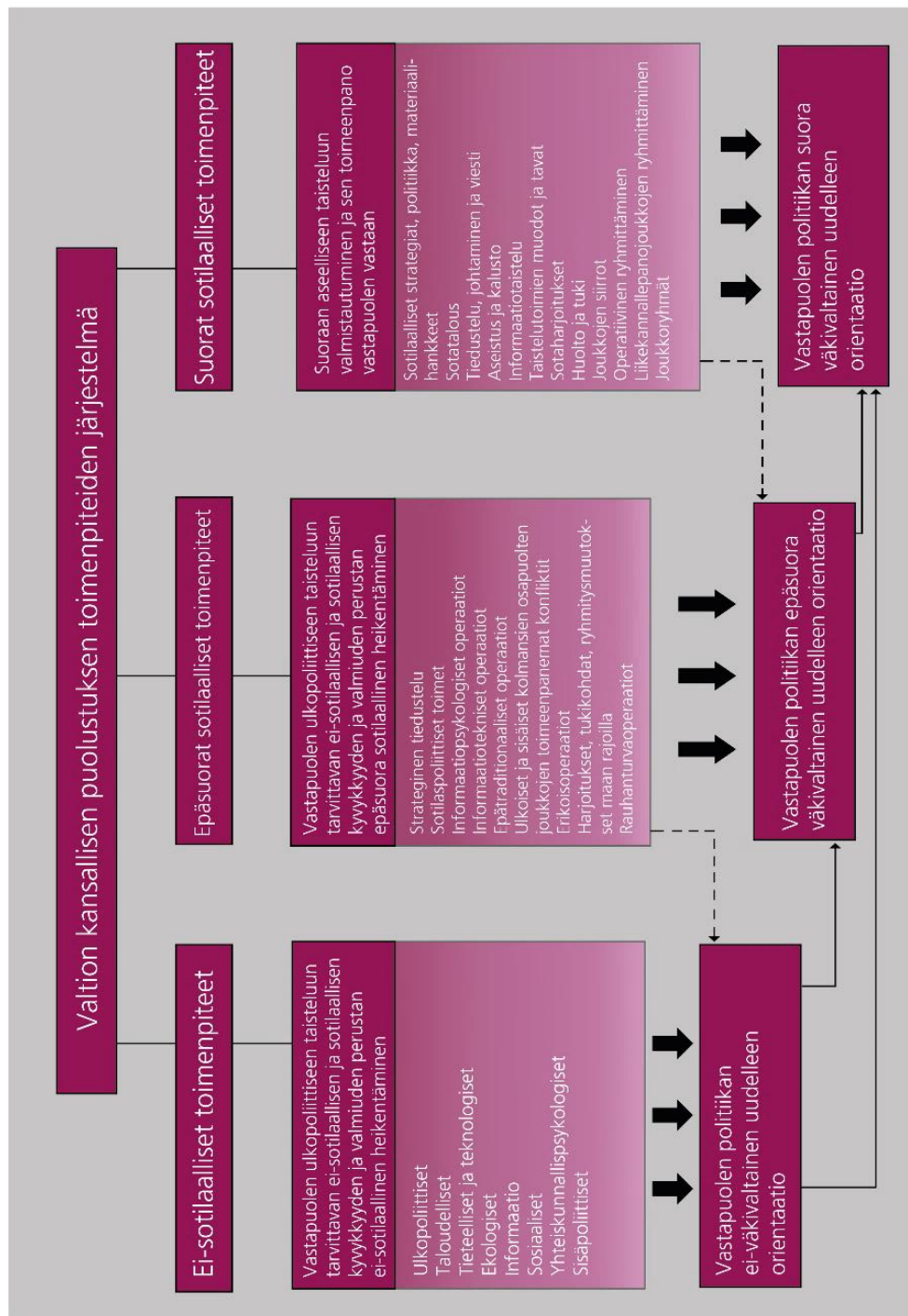
Tšekinov ja Bogdanov käyttävät asymmetristen toimien käsitettä kuten sotatoimien käsitettä. Toimien luonteen määrittivät siis muodot ja tavat. Toimien historiallisina ilmentyminä he pitivät Mao Zedongin johtamaa Kiinan kommunistien vallankumoustaistelua, Vietnamin sotaa ja 2000-luvun kansainvälistä terrorismia. Toisaalta he liittävät asymmetriset toimet myös vastakumoukselliseen toimintaa ja täten vahvojen keinovalikoimaan. Tältä pohjalta Tšekinov ja Bogdanov väittivät, että ”asymmetrinen lähestymistapa” (ПОДХОД) tai ”asymmetriset toimet” vastaavat sisällöltään ”epäsuoria toimia” tai ”epäsuorien toimien strategiaa.” He viittaavat Liddell Hartiin, Sunzihin, G. A. Leeriin ja täten epäsuorasti Garejeviin, joka nosti nämä ajattelijat esiin jo 1990-luvulla. Epäsuorien toimien strategia ohittaa tärkeydessä ”voiman strategian”, joka perustui joukkojen ja välineiden määrälliseen ylivoimaan. Esimerkkinä Tšekinov ja Bogdanov viittaavat vuoden 1991 Irakin sotaan, jonka irakilaiset hävisivät määrällisestä ylivoimastaan huolimatta. Ei-sotilaallisen strategian muodoiksi ja tavoiksi

³⁰¹ Шаламберидзе (2011а), s. 28.

³⁰² Шаламберидзе (2012b).

³⁰³ Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности России. *Военная Мысль*, № 3/2010, s. 13–22.

Tšekinov ja Bogdanov listaavat informaatio-, kontaktittoman, segmentoituneen ja polysentrisen sodankäynnin sekä elstotuli-, maameri-, ilma-avaruusisku- ja satelliittiopeeraatiot. Erityisesti he korostava informaatiovaikuttamista, jolla voi olla strategista merkitystä johtamiseen vaikuttamisen, harhauttamisen ja yhteiskunnan mielialaan vaikuttamisen kautta.³⁰⁴

Kuva 2. Šalamberidzen kansallisen puolustuksen ja ulkopoliittisten tavoitteiden turvaamisen malli³⁰⁵

³⁰⁴ Чекинов & Богданов (2010).

³⁰⁵ Kuva esitetty Шаламберидзе (2012b), s. 16. Esitetty myös Шаламберидзе Е. Г. Национальная оборона Российской Федерации: стратегические задачи и возможные перспективы. *Вестник Академии военных наук*, № 4 (41) 2012a, s. 30–37; Piirros Samuel Ahosola / Puolustusvoimat (CC4.0).

Analyyssinsä pohjalta Tšekinov ja Bogdanov esittävät, että vastatakseen tällaisiin uhkiin, Venäjän pitää toteuttaa systemaattisia ja kompleksisia asymmetrisia toimenpiteitä. Tällaisia toimia olivat pelon aiheuttaminen perustuen Venäjän potentiaalisten vastatoimien luonteeseen, voimannäyttäminen niin, että viholliselle syntyy kuva ei-hyväksyttävistä tappioista (неприемлемый ущерб) sekä vihollisen haavoittuvuuksien uhkaaminen mm. täsmäaseilla ja erikoisjoukoilla. Jälkimmäinen toimi piti sisällään iskut patoihin, ydinvoimalaitoksiin ja kemianteollisuuden varastoihin.³⁰⁶ Tšekinovin ja Bogdanovin ”systemaattiset ja kompleksiset asymmetriset toimenpiteet” olivat käytännössä yhdistelmä rankaisuun perustuvaa deterrenssiä ja iskemistä potentiaalisen hyökkääjän haavoittuvuuksiin tämän puolustuksen kiertävin keinoin.

Tšekinoville ja Bogdanoville asymmetriset toimet olivat niin heikkojen kuin vahvojenkin välineitä. Ne olivat myös niin valtioiden kuin ei-valtiollisen toimijoiden välineitä. Asymmetrian ydin vaikuttaa olevan siinä, että se mahdollistaa poliittisten päämäärien saavuttamisen ilman voiman kohdistamista voimaa vastaan eli epäsuorien toimien kautta. Asymmetrinen lähestymistapa perustuu ei-identtisiin toimintamahdollisuuksiin pohjautuviin toimintatapoihin ja suorituskykyihin, jotka mahdollistavat poliittisen voiton ilman suoraa yhteenottoa. Se on nimenomaisesti lähestymistapa tai strategia, ei mikään määrätty väline, kyky tai toimintatapa. Myöhemmissä artikkeleissaan Tšekinov ja Bogdanov päätyivätkin käyttämään enenevässä määrin epäsuoruden käsitettä asymmetrian sijaan. Heidän kirjoitustensa tulkinnassa on huomioitava, että he nimenomaisesti etsivät ratkaisuja Venäjän sotilaallisen turvallisuuden takaamiseen.

Tšekinov ja Bogdanov palasivat epäsuorien toimien aiheeseen vuonna 2011. He hylkäsivät asymmetrian käsitteen ja keskittyivät epäsuoriin toimiin tai niiden strategiaan. Niiden pohjalta he esittelivät valtioiden välisen kamppailun epäsuoran strategian käsitteen. Se oli ”kokoelma valtiollisia, sosiaalisia instituutioihin perustuvia, poliittisia, oikeudellisia, taloudellisia, arvopohjaisia, informaatio- ja teknologisia järjestelmiä, joita valtio käytti vaikuttaakseen sisäisiin ja ulkoisiin valtioiden välisiin suhteisiin tavoitteenaan aseellisten konfliktien ja paikallisten sotien rajoittaminen ja ratkaiseminen.”³⁰⁷ Tšekinov ja Bogdanov esittivät strategian tavoitteet rauhanomaisina, mikä, heidän mielestään, erotti sen esimerkiksi Yhdysvaltojen päällepäin samankaltaisesta toiminnasta. Tätä Yhdysvaltojen ”tuhoavaa” epäsuorien toimien strategiaa oli käytetty Neuvostoliiton romahduttamiseen 1980-luvulla. Tšekinov ja Bogdanov korostivat globalisaation merkitystä, joka edesauttoi vahvoja vaikuttamaan heikkoihin. He korostivat myös informaation merkitystä, jonka avulla voitiin vaikuttaa yksilöiden ja yhteiskuntien tietoisuuteen sekä valtion ja sotilaalliseen johtoon ja sitä kautta poliittiseen ja taloudelliseen järjestelmään. Informaatioteknologia oli yksi valtion turvallisuuden takaamisen tärkeimmistä keinoista.³⁰⁸

Šalamberidzen tavoin Tšekinov ja Bogdanov lainasivat selitysmalliinsa systeemitieteellisiä piirteitä. He väittivät ”organisaatioaseen [организационное оружие] eli järjestelmäsunnittelun käyttämisen niin, että määrätty yhteiskunta, organisaatio [...] kuluu loppuun”³⁰⁹ olevan läntisen strategian tiimessä. Tällaisen aseiden avulla oli mahdollista

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Влияние непрямых действий на характер современной войны. *Военная мысль*, № 6/2011, s. 3–13, s.7.

³⁰⁸ Чекинов & Богданов (2011).

³⁰⁹ Чекинов & Богданов (2011), s.7.

metaohjelmoida kilpailevia yhteiskuntia ja sivilisaatioita itsetuhoon.³¹⁰ Informaatioteknologisten keinojen lisäksi Tšekinov ja Bogdanov väittivät ilmaston uudelleen ohjelmoimisen olevan mahdollista lähitulevaisuudessa. Tšekinov ja Bogdanov päätyivät esittelemään varsin mielikuvituksellisia ja salaliittoteoreettisia näkemyksiä Yhdysvaltojen salaisen maailmanhallinnan strategiasta.

Vuonna 2012 kirjoittamassaan artikkelissa Tšekinov ja Bogdanov väittivät, että sodan alkuvaihe oli laajentunut rauhan suuntaan. Valtiot pyrkivät käyttämään monenlaisia keinoja vastustajien disorganisoimiseksi ja hämäämiseksi jo ennen asevoimien käyttöä. Itse voimankäyttö olisi yllättävää, lyhyt aikaista, rajua, minimaalisiin omiin tappioihin pyrkivää ja luonteeltaan ratkaisevaa. Näistä syistä Venäjän tulisi pyrkiä niin sotilaalliseen voimaan kuin muihinkin keinoihin perustuvaan deterrenssiin (сдерживание). Muuta keinot saivat ”ei-sotilaallisten välineiden ja epäsuoran (asymmetrisen) strategian muodon.”³¹¹ Näin ainakin Tšekinovin ja Bogdanovin ajatuksissa strateginen deterrenssi ja epäsuoruus alkoivat yhdistyä eräänlaiseksi turvallisuusympäristön hallinnan malliksi.

Vuonna 2013 Tšekinov ja Bogdanov kirjoittivat kenraali Gerasimovin Sotilasakatemiassa pitämän esitelmän innoittamana tai sen taustoittamiseksi uuden sukupolven sodasta (война нового поколения). Tässä sodassa informaatioteknologinen ja -psykologinen herruus oli edellytys sodan tavoitteiden saavuttamiselle. Kehittynyt teknologia muutti voimasuhdelaskelmia niin, ettei määrällä ollut enää samaa merkitystä kuin ennen. Informaatioteknologian kehitys muuttaisi joukkojen käytön muotoja ja tapoja. Lisäksi ”asymmetristen toimien avulla voitiin tasoittaa [нивелировать] vihollisen ylivoima aseellisessa taistelussa käyttämällä poliittisia, taloudellisia, informaatio, teknologisia ja ekologisia menetelmiä [мероприятие] osana epäsuoria toimia ja ei-sotilaallisten välineiden käyttöä.”³¹²

Uuden sukupolven sotaan liittyi Tšekinovin ja Bogdanovin aikaisemmin esittelemä epäsuorien toimien strategia. Sen ytimenä olivat tällä kertaa ei-sotilaallisten toimien muodot ja tavat sekä välineet kuten informaatiotosodankäynti. Informaatiotosodankäynnin Tšekinov ja Bogdanov ymmärsivät kattavan kaikki menetelmät julkisesta viestinnästä ja salaisiin vaikutusoperaatioihin. Sotilaallista voimankäyttöä edeltäisi aina hyvissä ajoin aloitettu suunnitelmallinen ei-sotilaallinen vaikuttaminen, johon saattoi kuulua ekologisten ja biologisten aseiden ja menetelmien käyttö. Itse aseelliseen taisteluun saattoi kuulua uusiin fysikaalisiin periaatteisiin kuuluvien aseiden käyttö.³¹³

Tšekinovin ja Bogdanovin visiot noudattelivat Yleisesikunnan näkemyksiä, mutta olivat jossain määrin lennokkaampia. Heidän näkemyksensä asymmetriasta tiivistyi ei-sotilaallisten ja epäsuorien menetelmien kykyyn neutraloida vastustajan ylivoima usein miten salaamisen tai yllätyksen kautta. Tšekinov ja Bogdanov näkivät informaation käytön merkittävimpänä epäsuoruuden menetelmänä. Näin ollen teknologisen kehityksen ero oli asymmetrian perusta. Uusien menetelmien käytön ja vihollisen manipulaation avulla voitiin päästä niin taktiseen, operatiiviseen kuin strategiseen yllätykseen.

³¹⁰ Mielenkiintoisena huomiona Tšekinov ja Bogdanov esittivät ”metaprogramming” käsitteen kehittäjäksi amerikkalaista John C. Lillyä.

³¹¹ Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Начальные периоды войн и их влияние на подготовку страны к войне будущего. *Военная мысль*, № 11/2012, s. 14–27.

³¹² Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. О характере и содержании войны нового поколения. *Военная мысль*, № 10/2013, s. 13–24.

³¹³ Чекинов & Богданов (2013).

Tšekinovin ja Bogdanovin ajattelussa korostuivatkin välineet enemmän kuin luovuus ja oveluus.

Sergei Bogdanov on kirjoittanut sodan luonteesta ja olemuksesta myös muiden kuin Tšekinovin kanssa. Vuonna 2009 hän ja eversti V. N. Gorbunov määrittivät 2000-luvun sotien pääpiirteiksi: ”kolmiulotteiset, kaikki toimintaympäristöt (maa, meri, ilma, avaruus) kattavat aseellisen kamppailun muodot, joissa elektroninen, väkivaltainen ja informaatiovaikuttaminen toteutetaan kiihtyneellä intensiteetillä niin ajassa kuin tilassa, mikä mahdollistaa ratkaisevien tulosten saavuttamisen lyhyimmässä ajassa, aloitteen ja liikkeen vapauden riistämisen vastustajalta.”³¹⁴ Bogdanovin ja Gorbunovin mukaan aseellisen taistelun ei-sotilaallisten muotojen käytettävyys oli kasvamassa. Viollisen heikentäminen sisäisesti oli mahdollista informaatio-, psykologisen, moraaliseettisen, ilmastollisen ja organisationaalisen vaikuttamisen kautta. Ulkoisesti heikentäminen onnistui poliittisten, taloudellisten, oikeudellisten, informaatio ja muiden toimien kautta. Näihin toimiin liitettyä tekoälyllä ja uusiin fyysisiin periaatteisiin perustuvilla aseilla voitiin saavuttaa jopa ydinaseita vastaavia vaikutuksia.

Bogdanovin ja Gorbunovin mukaan ei-sotilaallisen vaikuttamisen välineiden ja tapojen käytöllä oli suurin vaikutus sodan estämisessä. Sotatoimissa väkivaltaiset toimet olivat kuitenkin edelleen määrävssä asemassa. Bogdanov ja Gorbunov toistivat muidenkin esittämän näkemyksen siitä, että suursota oli epätodennäköinen ydinaseiden pidäkevaikutuksen ja ei-sotilaallisten vaikutuskeinojen tehokkuuden kasvun ansiosta.³¹⁵ Kuten eräät muutkin he pyrkivät määrittelemään ei-sotilaallisten toimenpiteiden suhdetta sotaan. Tuloksena oli jatkumo, jossa toimenpiteet muuttivat muotoaan ja vaikutustaan valtiosuhteiden edetessä rauhasta sotaan.

Sekalainen joukko muitakin sotilasakateemikkoja otti sotilasaikakausilehtien sivuilla kantaa sodan luonteen muutokseen. Esimerkiksi Kenraalimajuri S. V. Kuralenko, Yleisesikunnan akademia sotataidon laitoksen johtaja, kirjoitti 2012 sodan luonteen muuttuneen niin, ette enää ei pyritty iskemään vihollisen joukkoja vaan johtamisen, talouden ja yhteiskunnan infrastruktuurin kriittisiä avainobjekteja kohtaan. Informaatioteknologia mahdollisti johtamisprosessin nopeuttamisen niin, ettei teknologisesti heikompi vastustaja kyennyt reagoimaan tilanteen muuttumiseen. Samaan aikaan elektronisesta sodankäynnistä oli muodostumassa aseellisen taistelun väline muiden tuhoamisen keinojen rinnalla. Maasodankäynti ei siis enää ollut ratkaiseva tekijä. Tästä huolimatta Kuralenko varoitti nostamasta mitään muuta toimintaympäristöä ratkaisevaan asemaan. Sotilaallisesti kehittyneet maat kykenivät valitsemaan sodassa käytettävät muodot ja tavat ja näin pakottamaan vastustajan sotimaan niiden säännöillä tai ne kykenivät käyttämään asymmetrisiä aseellisen taistelun muotoja ja tapoja. Keskittyminen yhteen toimintaympäristöön johtaisi yllätetyksi tulemiseen.³¹⁶

Venäjä ohjus- ja tykistöjoukkojen tiedeakatemia johtaja Vasilii Burenok kritisoi vuonna 2013 tapaa, jolla sodankäynnin käsitettä oli lavennettu. Tämä johti hänen mielestään epäselvyyteen koskien asevoimien tehtäviä. Burenok väitti, että sodassa oli ky-

³¹⁴ Горбунов & Богданов (2009), s. 6.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Кураленко, С. В. Тенденции изменения характера вооруженной борьбы в военных конфликтах первой половины XXI века. *Военная мысль*, № 11/2012, s.40–46.

symys suoran, kineettisen voiman ml. kyberhyökkäysten käyttämisestä vihollisen joukkoja tai infrastruktuuria vastaan.³¹⁷ Toisessa artikkelissaan Burenok jakoi valtioiden välisen kamppailun sotaan, joka tarkoitti aseellista voimankäyttöä, ja ei-aseelliseen vastakkainasetteluun, jossa käytettiin pehmeää voimaa tai taloudellisia ja informaatiokeinoja. Burenokin pääviesti oli, että jälkimmäisen kamppailun käyminen edellytti uusia organisaatioita.³¹⁸ Burenokin kirjoitukset osoittavatkin, kuinka ei-sotilaallisista toimenpiteistä käydyllä keskustelulla oli potentiaalista vaikutusta instituutioihin, niiden tehtäviin ja resursseihin. Keskustelu ei siis ollut puhtaan akateemista.

Vuonna 2011 Yleisesikunnan akatemian professori ja sotataidon laitoksen varajohtaja A. V. Seržantov ja samaisen laitoksen tohtoriopiskelija A. P. Martofljak kirjoittivat nykyaikaisen sodan piirteistä sekä sotatoimien muodoista ja tavoista. Kirjoittajat kuvasivat tapoja taistelumenetelminä: voiman käyttämisenä ajassa, tilassa ja vastustajaa vastaan. Kirjoittajat määrittivät asymmetrian, väittämänsä mukaan amerikkalaisia mukaillen, ”tavoiksi käyttää aseellisen taistelun keinoja, joihin eivät päde tavalliset säännöt (правила).”³¹⁹ Esimerkkinä he käyttivät irakilaiden ilmavalvontatutkien sulkemista ja valelähettimien käynnistämistä vuoden 2003 Irakin sodassa Yhdysvaltojen ilmaiskujen aikana. Toinen esimerkki asymmetrisestä sodasta oli Messnerin kumous-sota ja laajemmin kapinallisten ja ei-vakinaisten joukkojen käyttö. Seržantov ja Martofljak väittivät myös aseellisen taistelun laajentuneen uusiin toimintaympäristöihin (сфера), kuten avaruuteen ja informaatioympäristöön, joissa sotilaallisia ja ei-sotilaallisia joukkoja ja välineitä käytettiin integroidusti (комплексное). He esittivät Eric Hobsbawmiin viitaten, että ”hybridisodat”, joissa käytettiin sotilaallisten tapojen rinnalla poliittisia ja taloudellisia tapoja, olivat nykyaikaa. Lisäksi he esittävät nykyisissä sodissa pyrittävän joukkojen tuhoamisen sijasta avainkohteiden tuhoamiseen.³²⁰

Myöhemmin vuonna 2013 Seržantov otti osaa keskusteluun sodan olemuksesta (сущность) suhteessa sen sisältöön/luonteeseen (содержание). Hän kieltäytyi jaottelemaasta sotia traditionaalsiin ja ei-traditionaalsiin. Oli olemassa vain ei-traditionaalisia tapoja eli asymmetrisiä tai epäsuoria toimia, ja nekin vain laajensivat kamppailun keinovalikoimaa. Olemukseltaan sota oli organisoitua aseellista taistelua, johon saattoi tai saattoi olla liittymättä ei-sotilaallisten välineiden käyttöä. Seržantov jopa kiisti ajatuksen pehmeästä ja kovasta voimasta. Oli vain voimaa, jota käytettiin eri ympäristöissä ja ympäristö määritteli voimankäytön muodon ja tuloksen. Hän kuitenkin esitti, että nykyisen sodan luonteeseen kuului vihollisen aseellisen voiman tuhoamisen sijaan sen neutraloiminen sotilaallisin ja ei-sotilaallisin keinoin. Tämä oli mahdollista, koska kehittyneillä mailla oli vallitsevassa maailman tilanteessa käytössään neutralointiin kykeneviä menetelmiä. Seržantovin mukaan epäsuorat ja asymmetriset toiminnan tavat mahdollistivat tällaisen teknologisen ylivoiman neutraloinnin.³²¹ Seržantov selvästi etsi keskitietä keskustelussa sodan luonteesta. Hänen mukaansa ei-sotilaallisten toi-

³¹⁷ Буренок, В. За рамками здравого смысла: Облик грядущих войн и новых систем вооружения определяет только наука. *Военно-промышленный курьер*, № 10 (478) 2013.

³¹⁸ Буренок, В. О некоторых видах межгосударственного противоборства. *Вестник Академии военных наук*, № 2(43) 2013, s. 15–19.

³¹⁹ Сержантов, А. В. & Мартофляк, А. П. Анализ особенностей современных военных конфликтов. *Военная мысль* № 5/2011, s. 39–40.

³²⁰ Сержантов & Мартофляк (2011).

³²¹ Сержантова (2013).

mien vaikuttavuus oli sidoksissa johtavien suurvaltojen voimaan ja asymmetriset menetelmät taas liittyivät kykyyn neutraloida samaisten suurvaltojen teknologinen ylivoima. Sodan luonne saattoi muuttua ajassa, mutta olemus säilyi.

Eläkkeelle jäänyt operaatiotaidon professori Ju. V. Krinitskii tarjosi vuonna 2010 kompromissia väittelyyn asymmetrian suhteesta sodan luonteeseen. Asymmetria ja symmetria olivat olennainen osa kaikkia sotia. Krinitskii väitti kaikkien sotien olevan alkuvaiheessa asymmetrisiä laadullisesti tai määrällisesti. Hyökkääjä pyrki aina ylivoimaan, jota seurasi puolustajan pyrkimys vähintään symmetriaan eli voimaeron tasoittamiseen. Tämä oli mahdollista, jos puolustajan talous oli hyökkääjää vahvempi. Asymmetrian lähteenä saattoi olla määrällisen voimaeron lisäksi organisoituminen tai teknologian kehityksen tuottamat uudet asejärjestelmät. Teknologian tuoma etulyöntiasema oli kuitenkin lyhytikäinen. Todelliset läpimurrot olivat mahdollisia uusiin, ei-traditionaalisiin, fyysisiin periaatteisiin perustuvien välineiden kautta. Krinitskii varoitti, että tällaiset välineet tuli erottaa välineistä, jotka vain vaikuttivat olevan uusia, mutta olivat käytännössä vanhojen järjestelmien päivitettyjä versioita. Jonkin ominaisuuden määrällinen kehittyminen ei tehnyt järjestelmästä vallankumouksellista. Krinitskii varoitti myös, että asymmetrian tavoittelu ydinaseiden saralla oli äärimmäisen vaarallista.³²²

Krinitskiille asymmetria, ylivoima ja voimasuhde olivat keskinäisriippuvaisia. Asymmetriset toimet eivät olleet itsetarkoitusta vaan metodi ylivoiman saavuttamiseksi. Asymmetria voitiin saavuttaa operatiivistaktisella tasolla uusien tapojen, toimivan organisaation ja uusien aseiden tuloksena. Strategisella tasolla talouden vahvuus oli ratkaiseva tekijä asymmetrian saavuttamisessa. Pitkällinen kehitystyö ja vahva talous tuottivat uusia ja mahdollisesti vallankumouksellisia asejärjestelmiä. Asymmetria strategisella tasolla ei siis voinut olla halpaa, eikä pysyvää, koska vastustajat pyrkivät samoihin päämääriin. Kirjoittamansa perusteella Krinitski totesi, että rauhan aikana symmetria sotilasstrategisella tasolla oli välttämätöntä, mutta heti konfliktin alettua asymmetriasta tai sen ehkäisystä tuli ratkaiseva tekijä.³²³ Krinitskin ajattelussa omaperäistä on se, että hän erotti toisistaan strategisen ja operatiivistaktisen tason asymmetrian – taloudelliset voimavarat ja teknologiset asejärjestelmät. Ne olivat keskinäisriippuvaisia, mutta operoivat eri aikajanelalla. Krinitski myös poikkesi monista muista todetessaan, että strategisen tason asymmetria ei ikinä voinut olla halpaa.

Teknologiaan ja asejärjestelmiin liittyvä asymmetria kiehtoi etenkin maavoimien edustajia. Vuonna 2011 Yleisjoukkojen akatemiaa edustavat Vorobev ja Kiselev väittivät, että verkostokeskeisistä toimista oli tulossa uusi operaatiotaidon perusta. Siihen liittyvällä taktiikalla oli omat periaatteensa, joista yksi oli asymmetria. Asymmetrian periaate korvasi nykyaikaisen taktiikan aktiivisuuden periaatteen. Uusi periaate koostui mm. aloitteen kaappaamisesta, tuho vaikutuksen ulottamisesta vastustajan koko syvyyteen, UAV:iden ja robottien käyttämisestä, vihollista nopeammasta tiedustelusykklistä, uusien fyysisiin periaatteisiin perustuvien asejärjestelmien ja kaikkien toimintaympäristöjen käytöstä.³²⁴ Käytännössä Vorobev ja Kiselev purkivat periaateluettelossaan

³²² Криницкий, Ю. В. Асимметричные средства и способы ведения войны. *Военная Мысль*, № 11/2010, s. 25–30.

³²³ Криницкий (2010).

³²⁴ Воробьев, И. Н., Киселев, В. А. От современной тактики к тактике сетцентрических действий. *Военная Мысль*, № 8/2011, s. 19–27.

vanhan aktiivisuuden periaatteen verkostokeskeisen sodankäynnin voimankäyttöön liittyvien piirteiden luetteloksi.

Lähtökohtaisesti samoilla linjoilla olivat myös Maavoimien tutkimusalaa edustavat Dulnev ja Korablin, joiden mukaan teknologisesti kehittyneemmällä konfliktin osapuolella olisi etulyöntiasema. Dulnev ja Korablin kuitenkin esittivät, että toinen osapuoli voisi käyttää asymmetrisiä toimia, vihollisen tuhoamiseksi haavoittuvaisessa kohdassa, jolloin tämä menettäisi mahdollisuuden vastatoimiin ja teknologisen ylivoimansa hyödyntämiseen. Asymmetriset toimet perustuvat sabotaasi-, partisaani- ja terrorimenetelmien (методы) sekä ei-traditionaalisten ja halpojen välineiden käyttöön. Toisaalta informaatioherruus, joka tuotti herruuden johtamisen alalla, mahdollisti aloitteen kaappaamisen ja menestyksen. Yllätyksen saavuttaminen ja oveluuden käyttö oli Dulnevin ja Korablinin mukaan mahdollista, mikäli joukkojen toiminta kyettäisiin salaamaan teknologian avulla.³²⁵ Hieman ristiriitaisen analyysinsä lopputuloksena Dulnevin ja Korablinin hylkäsivät ajatuksen asymmetriasta ja esittivät maavoimien joukkojen suorituskykyjen rakentamista läntisen verkostokeskeisen sodankäynnin perusteiden mukaiseksi.

Teknologiset ratkaisut kiehtoivat muitakin. Vuosina 2009–2013 asymmetrisinä vastaina tarjottiin mm. elektronista vaikuttamista, jolla voitiin vastata yhdysvaltalaiseen verkostokeskeiseen sodankäyntiin.³²⁶ Esimerkiksi Ju. Ju, Bobkov ja N. N. Tjutjunnikov esittivät, että Venäjän tuli omaksua aktiivisia ja passiivisia muotoja omaava asymmetrinen vaste. ELSO-järjestelmät kuuluivat risteilyohjusten ohella aktiivisiin muotoihin ja passiiviset perustuvat lupaaviin uusiin teknologioihin.³²⁷ Myös Kopylov oli samoilla linjoilla todetessaan, että NCW-konseptin heikkouksien tunteminen mahdollisti sen käyttäjän sotilaallisen informaatiopotentialin heikentämisen haavoittuvuutta hyväksikäyttämällä.³²⁸

Luonnollisesti kenraali Garejev otti myös kantaa sodan luonteen kehitykseen ja epäsuoriin sekä asymmetrisiin toimiin. Vuonna 2009 Garejev totesi strategista deterrensia käsitellessään, että Venäjän taloudellisesta ja sotilaallisesta heikkoudesta johtuen ”nouseviin uhkiin oli välttämätöntä vastata entistä joustavammin, muttei suoriin vaan asymmetrisin toimenpitein.”³²⁹ Hän ei selventänyt, mitä tällaisilla toimilla tarkoitti, mutta korosti jatkuvaa valmiutta ja uhkien neutralisointia jo ennen konfliktien syttymistä. Vuonna 2010 Garejev väitti suorien ja epäsuorien toimien suhteen muuttuvan epäsuorien eduksi, koska ydinaseet estivät suorien sotilaallisten toimien toteuttamisen. Epäsuoriin toimiin Garejev laski poliittisen, taloudellisen ja moraalipsykologisen vaikuttamisen viholliseen. Epäsuoria toimia luonnehti laaja-alainen ja joustava ei-sotilaallisten ja epätraditionaalisten välineiden ja tapojen käyttö. Koska nykysotaa luonnehti Yhdysvaltojen yksipuolinen teknologinen ylivoima, Garejev näki elektronisen sodankäynnin

³²⁵ Дульнев, П.А. & Кораблин, В.В. Взгляды на боевые действия XXI века и вытекающие. *Вестник Академии военных наук*, № 2(31) 2010, s. 76–80.

³²⁶ Горбачев, Ю. РЭБ в операциях XX и XXI века. *Военно-промышленный курьер*, № 44 (61) 2004; Дульнев, П. А., Ковалев, В. Т. & Ильин, Л. Н. Асимметричное противодействие в сетевцентрической войне. *Военная Мысль*, № 10/2011, s. 3–8.

³²⁷ Бобков, Ю. Я. & Тютюнников, Н. Н. *Концептуальные основы построения АСУ Сухопутными войсками ВС РФ*. Палеотип, Москва, 2014.

³²⁸ Копылов, А. В. О слабых сторонах американской концепции "сетевцентрических войн (операций)". *Военная Мысль*, № 7/2011, s. 53–62.

³²⁹ Гареев, М. А. Проблемы стратегического сдерживания в современных условиях. *Военная мысль*, № 4/2009, s. 2–9, s. 6.

halpana asymmetrisenä välineenä. Toisaalta Garejev peräänkuulutti perinteisiä rintamakomentajien hyveitä: luovuutta, skeemojen hylkäämistä ja päättäväisyyttä.³³⁰

Vuonna 2012 Garejev totesi kansallisen turvallisuuden uhkatekijöitä tarkastellessaan: ”sotilaallisten ja ei-sotilaallisten valtioiden välisen kamppailun tapojen rajan hämärty-
misen ja salaisen, asymmetrisen ja väkivaltaisen sotilaallisen vaikuttamisen tehokkuu-
den vahvistumisen johtavan sotilaallisen voimankäytön peittämiseen ja rajoittami-
seen.”³³¹ Tällaiseen voimankäyttöön Garejev liitti ”ohjatun kaaoksen” eli vallanku-
mousten käyttämisen hallitusten vaihtamiseksi vihollismaissa. Garejevin luettelemia
muita uhkakuvia olivat, kuten jo vuonna 2002, pyrkimykset rapauttaa ydinasetasapai-
noa ja sodankäynnin laadullinen, teknologinen kehitys.

Vuonna 2013 Garejev toisti näkemyksensä siitä, että asymmetrisillä eli elektronisen
sodankäynnin välineillä oli mahdollista vähentää vastapuolen ylivoimaa. Oleellista oli
välttää sellaisen sodan käyminen, johon vastustaja halusi kohteensa vetää, ja välttää
ulkomaisten muoti-ilmidiöiden suoraa kopiointia. Garejev myös totesi, että ei-sotilaal-
listen välineiden käytön lisääntyminen vaikutti sodan ja rauhan rajoihin ja luonteeseen,
mutta että sota oli edelleen oma, väkivaltainen ja aseellinen ilmiönsä. Tästä näkemyk-
sestä Garejev oli pitänyt kiinni 1990-luvulta asti. Garejevin mukaan kyber- ja infor-
maatiohyökkäykset olivat saaneet teknologian kehityksen myötä väkivaltaisen luon-
teen ja tästä syystä eräät katsoivat niiden vastaavan sotatoimia. Hän huomautti, että
ei-sotilaallisten välineiden käytöllä oli rauhan ja sodan aikana omat, erilaiset tapansa.³³²
Epäsuorina välineinä ja tapoina Garejev piti tiedustelua ja vastatiedustelua, harhautta-
mista ja oveluutta, psykologisia operaatiota ja disinformaation levittämistä sekä ku-
mouksellista toimintaa.³³³ Garejev summasi näkemyksensä toteamalla: ”Neuvostoliit-
tolla oli ydinaseita. Nämä aseet ovat edelleen olemassa, Neuvostoliitto ei. Siksi tavan-
omaisten joukkojen kehittämiseen on välttämätöntä kiinnittää erityistä huomiota.
Maavoimien, ilmavoimien ja merivoimien kehittämisessä painopiste on luotavat vi-
hollisen teknologisen ylivoiman neutralisoimiseksi asymmetrisin välinein.”³³⁴ Verrat-
tuna esimerkiksi Tšekinoviin ja Bogdanoviin voidaan todeta, että Garejev liitti epä-
suoruuden ja asymmetrian paljon voimakkaammin sotataitoon ja periaatteisiin kuin
välineisiin ja teknologiaan.

Vaikka Garejevin edustaman Sotilasakatemian yhtenä tehtävänä oli ohjata sotatieteel-
listä keskustelua, piti Venäjän asevoimien johto huolen siitä, että heidän näkemyk-
sensä huomioitiin sotilasakateemisissa piireissä. Vuonna 2010 silloinen Yleisesikun-
nan päällikkö N. E. Makarov piti Sotilasakatemian konferenssissa esitelmä, jolle ken-
raali Gerasimovin vuoden 2013 esitelmä tulisi olemaan jatkoa. Makarovin mukaan ei-
sotilaallisten välineiden (poliittinen, taloudellinen ja informaatio) käyttö oli syrjäyttä-
mässä suoran aseellisen voiman käytön. Etenkin informaatioidankäynnin merkitys
kasvasi. Kun sotilaallista voimaa käytettäisiin, se tapahtuisi paikallisissa sodissa. Koh-
teena olisivat etenkin vastustajan kriittiset kohteet, joiden tuhoaminen horjuttaisi ja
disorganisoi vastustajan johtamista ja häiritisivät sen talouden toimintaa. Tekoälyllä,

³³⁰ Гареев, М.А. Уроки и выводы из опыта Великой Отечественной войны, локальных войн для строи-
тельства и подготовки Вооруженных Сил РФ. *Вестник Академии военных наук*, № 2(31) 2010, s. 7–17.

³³¹ Гареев, М.А. Итоги деятельности Академии военных наук за 2011 год и задачи академии на 2012
год. *Вестник Академии военных наук*, № 2(39) 2012, s. 7–17, s.12

³³² Гареев (2013a).

³³³ Гареев (2013a); Гареев, М.А. Характер современных военных и невоенных угроз безопасности Рос-
сии и организация обороны страны. *Вестник Академии военных наук*, № 4(45) 2013b, s. 4–9.

³³⁴ Гареев (2013b), s. 4–9, s. 6.

nanoteknologialla ja robotiikalla olisi ratkaiseva rooli tulevaisuuden sodissa ja informaatioherruuden saavuttamisesta tulisi sotatoimien menestyksen perusta. Erikoisjoukoilla ja verkostokeskeisellä sodankäynnillä tulisi olemaan merkittävä rooli. Etenkin ei-standardinomaiset eli asymmetriset toimet olisivat tärkeitä, koska niillä voitaisiin saavuttaa tavoitteet taloudellisesti, vähemmillä joukoilla ja välineillä. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että Makarov oli viimeisiä johtavia sotilaita, joka mainitsi Kiinan mahdollisena uhkana Venäjälle.³³⁵

Pari vuotta myöhemmin ja jälleen Sotilasakatemian konferenssissa Makarov keskittyi sodan luonteen ja olemuksen sijaan asevoimien reformin esittelyyn. Hän kuitenkin esitti aikaisemmasta poiketen, että vaikuttaminen vastustajan ICT-teknologiaan perustuviin järjestelmiin ”avaisi laajoja asymmetrisiä mahdollisuuksia vastustajan taistelupotentiaalin heikentämiseksi.” Makarov oli jopa valmis luomaan kyberjohtoportaan.³³⁶ Makarovin esitykset osoittivat Yleisesikunnan ja sotilaskateemikkojen ajatusten samankaltaisuuden. Ne myös osoittavat, kuinka venäläinen sotilasajattelu alkoi nähdä asymmetrian etenkin suurvaltavastustajan voimanlähteen kiistämisenä tai heikentämisenä sen sijaan, että tulkitsisi Yhdysvaltojen toimet asymmetrisinä ja Venäjää uhkaavina. Uhasta oli tulossa mahdollisuus.

Vuoden 2013 alussa Yleisesikunnan uusi päällikkö kenraaliversti Valeri Gerasimov esitti Sotatieteiden akatemian konferenssissa paljon Lännessä huomiota herättäneen näkemyksensä sodan luonteen muutoksesta.³³⁷ Samainen esitys julkaistiin myös *Voенно-Промышленныи Курьер* -lehdessä.³³⁸ Kenraalin mielestä ei-sotilaallisten tapojen (способы) rooli poliittisten ja strategisten tavoitteiden saavuttamisessa oli monessa tapauksessa ohittanut sotilaalliset välineet. Ei-sotilaallisia toimenpiteitä eli poliittisia, taloudellisia, informaatio, humanitaarisia ja muita käytettiin yhdessä kansalaisten protestimielialan manipulaation ja salaisten erikoisjoukko-operaatioiden kanssa. Avoin sotilaallisen voiman käyttö tapahtui usein rauhanturva- ja kriisinhallintaoperaatioiden varjolla. Gerasimovin esittämässä sotilaallisen konfliktin mallissa konfliktin edettyä sotatoimien käyttöön ei-sotilaallisia toimenpiteitä käytettiin yhdessä uusien muotojen ja tapojen kanssa. Näihin kuuluivat asymmetriset ja epäsuorat toimet. Asymmetrisillä toimilla tasoitettiin (нивелировать) vastustajan ylivoima aseellisessa taistelussa. Toimiin kuuluivat erikoisjoukkojen käyttö, sisäisen opposition käyttö ja informaatiovaikuttamisen muodot ja tavat. Sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden suhde tulevaisuuden konfliktissa oli 1:4:ään. Informaatiokamppailu oli osa molempia ja se tarjosi asymmetrisiä mahdollisuuksia vihollisen taistelupotentiaalin pienentämiseksi. Informaation asemointi osoittaa, että Yleisesikunta oli omaksunut näkemyksen informaation sotilaallisista ja ei-sotilaallisista vaikutuksista.

Gerasimovin esittämä konfliktin vaiheistus noudatteli yhdysvaltalaisessa yhteisoperaatioiden doktriinissa esitettyä mallia. Gerasimov kuvaili amerikkalaisten operaatioista johdettua modernia sota, ei uutta venäläistä doktriinia. Lisäksi taustalla vaikuttivat

³³⁵ Макарова, Н.Е. Вступительное слово начальника Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации. *Вестник Академии военных наук*, № 2(31) 2010, s. 6.

³³⁶ Макарова, Н.Е. Выступление начальника Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации. *Вестник Академии военных наук*, № 2(39) 2012, s. 20–26. Venäjä ei vielä ole virallisesti perustanut kyberjohtoporrasta asevoimien organisaatioon.

³³⁷ Герасимов, В.В. Основные тенденции развития форм и способов применения Вооруженных Сил, актуальные задачи военной науки по их совершенствованию. *Вестник академии военных наук*, № 1(42) 2013, s. 24–29.

³³⁸ Герасимов (2013a).

Yleisesikunnan akatemian ja Sotatieteiden akatemian tutkijoiden aiemmin esittämät näkemykset uuden tyyppisistä tai uuden sukupolven sodista. Nämä ajatukset pohjautuivat Yhdysvaltojen ja Naton operaatioihin sekä väri vallankumouksien ja Arabikevään tapahtumien tulkintaan. Gerasimov korosti epätavanomaisen, luovan ja uuden ajattelun tärkeyttä viitaten syvän taistelu- ja operaatioiden oppien luojiin. Esitelmässään Gerasimov antoi sotilaskateemikoille tehtäväksi kehittää epäsuorien ja asymmetristen toimien kattavan (comprehensive)³³⁹ tai holistisen (holistic)³⁴⁰ teorian, käännöksestä riippuen (alkup. *tslostnyĭ*), ja välttää ulkomaisten mallien kopiointia. Tämän käskyn hän toisti myöhemmin vuosina.³⁴¹ Vaikka Gerasimov ei kuvaillutkaan doktriinia, hän kuitenkin johti esittämästään mallista tehtäviä Venäjän asevoimien kehittämiseksi. Niihin kuuluivat asymmetriset toimet, teknologian käyttö, informaatiokamppailu, alueellisen puolustuksen ja viranomaisyhteistyön kehittäminen sekä sotilaallisen voiman ei-väkivaltainen käyttö.³⁴²

Huolimatta Gerasimovin esittämistä hienostuneista malleista hänen käsitteiden käyttöön ei voi pitää täysin loogisena tai eheänä sotataidon käsitteistön näkökulmasta. Muotojen ja tapojen alle kuului asymmetrisiä toimia, joihin taas kuului muotoja ja tapoja. Informaation yhteydessä käytettiin sekä käsitettä toimenpide sekä muoto ja tapa. Asymmetria liitettiin sotilaallisiin toimiin, mutta epäsuoruus jää Gerasimovin teksteissä määrittelemättä. Ristiriidat ja epäselvyydet eivät sinällään ole yllättäviä. Peräänkuuluttihan Gerasimov nimenomaan uuden teorian luomista. Gerasimovin kanssa samoilla linjoilla oli kenraalimajuri (evp.), Yleisesikunnan akatemian Strategisen tutkimuksen instituutin tutkija V. Ju. Sizov, joka totesi vuonna 2013, ettei asymmetrisille sotatoimille (военные действия) ollut vielä löytynyt paikkaa sodan lakien kehityksessä. Tällaiset sotatoimet koostuivat ei-klassisista kamppailun muodoista ja ”epäsuorien toimien strategiasta.” Sizovin mukaan niiden käyttö edellytti tietoisuuden ja mielen huomioimista aseellisen taistelun ja sotatoimien lakeja muotoiltaessa.³⁴³ Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, että materialistiseen dialektiikkaan pohjautuva sotatieteen teoria ja käsitteet eivät aivan helposti mukautuneet sodan uuteen, ei-materialistiseen luonteeseen.

6.3 Kohti hybridisotaa (2014–2021)

Krimin miehitys, Itä-Ukrainan sota ja Syyrian operaatio vaikuttivat voimakkaasti venäläiseen sotatieteelliseen keskusteluun vuoden 2013 kevään jälkeen.³⁴⁴ Tor Bukkvolin mukaan kiristynyt suurvaltakilpailu muutti Venäjän asevoimien reformin suuntaa

³³⁹ Gerasimov, V. The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations. Originally published in *Military-Industrial Kurier*, 27 February 2013.1 Translated from Russian 21 June 2014 by Robert Coalson, editor, Central News, Radio Free Europe/Radio Liberty. *Military review*, January-February 2016, s. 23–29.

³⁴⁰ Thomas (2019).

³⁴¹ Герасимов (2014); Герасимов, В.В. Организация обороны Российской Федерации в условиях применения противником «традиционных» и «гибридных» методов ведения войны. *Вестник Академии военных наук*, № 2 (55) 2016, s. 19–23, s. 20.

³⁴² Герасимов (2013a); Герасимов, В.В. Будущее закладывается сегодня. *Военно-промышленный курьер*, № 10 (478) 2013, s. 4–5.

³⁴³ Сизов (2013).

³⁴⁴ Ks. McDermott, R. N. Does Russia Have a Gerasimov Doctrine? *Parameters*, No 46(1) Spring 2016, s. 97–105; Ellis, G. *Russia's military campaign in Syria, September 2015 to December 2017 – new warfare and lessons identified?* Changing Character of War Centre, Pembroke College, University of Oxford, 2018; Adamsky, D. Russian campaign in Syria – change and continuity in strategic culture. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 43, No. 1, s. 104–

ja korosti teknologian asemaa asymmetrisen vasteen perustana.³⁴⁵ Gerasimovin puheen myötä Yleisesikunta oli virallisesti hyväksynyt asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaalliset toimet sotataidon osaksi. Käsitteitä ei kuitenkaan ollut määritelty riittävällä tavalla, mikä ruokki niistä käytyä keskustelua. Vuoteen 2017 mennessä monet kommentaattorit hyväksyivät asymmetrisen vasteen Venäjän viralliseksi strategiaksi Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia vastaan.³⁴⁶ Keskustelussa tapahtui vuosien 2017–2018 tienoilla eräänlainen sukupolvenvaihdos, kun Garejev, Tšekinov ja Bogdanov sekä Vorobev ja Kiselev lopettivat kirjoittamisen sotilasjournaleihin. Yleisesikuntakaan ei enää pyrkinyt yhtä julkisesti kuin aikaisemmin ohjaamaan sotatieteellistä keskustelua.

Makhmut Garejev osallistui keskusteluun aina kuolemaansa, vuoteen 2019 saakka. Vuonna 2015 Garejev esitti Venäjän asevoimien kehittämiseksi kaksi suuntaa teknologisesti ylivoimaisen vihollisen lyömiseksi: Uusien asejärjestelmien kehittämisen tai sellaisen operatiivisstrategisten toimien (действие) kehittämisen, jotka neutraloisivat vastustajan ylivoiman ja pakottaisivat sen taistelemaan tavalla, jota se pyrki välttämään. Tällä hän tarkoitti lähikontaktia.³⁴⁷ Vuonna 2016 Garejev totesi ei-sotilaallisten välineiden käytön kasvaneen valtioiden välisissä suhteissa, mutta vastusti sotien jakamista tämän pohjalta traditionaalsiin ja ei-traditionaalsiin. Hänen mukaansa ei-sotilaallisia keinoja (poliittisdiplomaattinen, taloudellinen ja informaatio) oli aina käytetty aseellisen voimankäytön rinnalla. Garejev korosti Venäjän taloudellisen ja patrioottisen hengen vahvistamista sekä turvallisuusviranomaisten yhteistyön kehittämistä, mutta piti silti tiukasti kiinni tavanomaisten aseiden tarpeellisuudesta.³⁴⁸

Vuonna 2017 Garejev kirjoitti yhdessä professori, kenraalimajuri N. I. Turkon kanssa: ”Nykyaikaisissa olosuhteissa politiikkaa ei jatketa väkivallalla pelkästään sotilaallisin välinein vaan myös ei-sotilaallisin. Aktiivinen kovien, ei-sotilaallisten keinojen käyttö yhdessä pehmeiden ei-traditionaalisten keinojen kanssa (pääasiassa informaation) muodostaa nykyaikaisen sodan ensivaiheen pääominaispiirteen.”³⁴⁹ Kybernetiikka, radioelektroniset välineet ja informaatioteknologia kasvattivat ei-sotilaallisten välineiden vaikutusta. Näillä perusteilla Garejev ja Turko esittivät, että jokaisella maalla tuli olla oikeus julistaa olevansa sodassa, kun sen (itse määrittelemää) kansallista turvallisuutta (ml. talous, ideologinen ja informaatioympäristö) uhattiin, vaikka aseellista hyökkäystä ei ollut tapahtunutkaan.

Yhdeksi Garejevin viimeisistä kirjoituksista jäi E. A. Derbinin ja N. I. Turkon kanssa vuonna 2019 kirjoitettu teksti, jossa jälleen todettiin ei-sotilaallisten toimenpiteiden ja välineiden saavuttaneen tehokkuudessaan sotilaalliset tai jopa ohittaneen nämä. Nämä

125; Chekov, A. D., Makarycheva, A. V. Solomentseva, A. M., Suchkov, M. A. & Sushentsov, A. A. War of the Future: A View from Russia. *Survival*, Vol. 61, No. 6 (2019), s. 25-48.

³⁴⁵ Bukkvoll, T. Why Putin Went to War: Ideology, Interests and Decision-making in the Russian Use of Force in Crimea and Donbas. *Contemporary Politics*, Vol. 22 No. 3 (2016), s. 267–282.

³⁴⁶ Иванько, А. Эшелонированная брешь Мысль всегда будет эффективнее самого высокоточного боеприпаса. *Военно-промышленный курьер*, № 12 (627) 2016; Казеннов, С. & Кумачев, В. Хочешь мира - готовься... к чему? *Независимое Военное Обозрение*, № 19/2015; Казеннов, Сергей, Кумачев, Владимир. Ах, если б вам служить на суше... *Независимое Военное Обозрение*, № 28 7.8.2015; Ивашов, Л. Удар Валадая. Выступление президента России на собрании дискуссионного клуба в Сочи стало главной мировой новостью. *Военно-промышленный курьер*, № 41 (705) 2017.

³⁴⁷ Гареев, М.А. В интересах обороноспособности страны. *Вестник Академии военных наук*, № 1(50) 2015, s. 4–9.

³⁴⁸ Гареев, М.А. Итоги деятельности Академии военных наук за 2015 год и задачи академии на 2016 год. *Вестник Академии военных наук*, № 2(55) 2016, s. 7–18.

³⁴⁹ Гареев, М.А. & Турко, Н.И. Война: современное толкование теории и реалии практики. *Вестник Академии военных наук*, № 1(58) 2017, s. 4–10, s. 5.

toimenpiteet mahdollistivat valtioiden alistamisen tai tuhoamisen ilman ”kuumia sota.” Ne olivat poliittisdiplomaattisia, kansainvälisoikeudellisia, taloudellisia, informaatio, ideologisia ja psykologisia. Garejev, Derbin ja Turko esittelivät ”valtioiden välisten vihamielisten toimien” käsitteen, joka kuvasi kaikkea kamppailua epäsuorista, salaisista toimista aina avoimeen väkivaltaan. Vihamieliset toimet ulottuivat taloudelliseen, poliittiseen, sosiaaliseen, informaatio ja maantieteelliseen tilaan ja niiden kohteena oli poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia systeemejä, informaatio- ja fyysisiä objekteja. Näin ollen valtion puolustuksen piti kattaa kaikki tilat ja toimintaympäristöt. Puolustus suunnitelman tuli neutraloida kaikki ei-sotilaalliset ja sotilaalliset vaikutusmahdollisuudet Venäjän valtiota kohtaan.³⁵⁰ Käytännössä Garejevin, Derbinin ja Turkon tavoitteena oli perustella valtiollisen puolustuskomitean perustaminen, joka olisi johtanut kaikkia ministeriöitä kansalliseen turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Yleisesikunta oli samoilla linjoilla.³⁵¹

Garejevin lisäksi muutkin johtavat sotilasakatemikat ottivat kantaa keskusteluun. Vuonna 2021 Yleisesikunnan sotilasakatemian johtaja kenraalievosti Zarudnitski totesi, että Venäjän asevoimien on valmistauduttava taistelemaan niin puolisolitaallisia joukkoja kuin suuria liittoumaperustaisia joukkoryhmiä vastaan. Zarudnitskin mukaan sotilaspoliittiset tavoitteet saavutetaan yhä useammin vastustajan taloudellinen ja informaatiopotentiali murentaen vain välttämätöntä sotilaallista voimaan käyttäen. Informaatioteknologian avulla murennettaisiin kansakuntien yhtenäisyys (ml. perustamalla ”viidensia kolonna”), sotilaallisten toimien ollessa salattuja, epäsuoria ja asymmetrisiä. Ei-sotilaallisilla toimenpiteillä ennalta ehkäistään konfliktien syttymistä. Tärkein niistä on informaatiokamppailu, jolla voitaisiin tuhota kohdemaan yhteiskunnallinen ja kulttuurinen perusta vaikuttamalla kansalaisten tietoisuuteen ja luomalla vaihtoehtoinen todellisuus. Varsinaisen konfliktin aikana informaatiovaikuttamisen ja ei-sotilaallisten toimien merkitys suhteessa sotilaallisiin oli kasvamassa. Lisäksi ei-valtiollisten toimijoiden epäsuorat toimet, jotka perustuvat asymmetrisiin tapoihin, ovat Zarudnitskin mukaan lisääntymässä.³⁵²

Zarudnitski väitti refleksiiviseen kontrolliin perustuvien psykologisten aseiden kehittyvän tulevaisuudessa merkittäväksi tekijäksi. Sotatoimia tulaisiin toteuttamaan yhtä aikaa kaikissa toimintaympäristöissä (многосферность) kaikkien puolustushaarojen yhteisoperaatioina globaalissa mittakaavassa. Sotatoimet ulotettaisiin avaruuteen, mikä edellytti vastaavan doktriinin kehittämistä. Aseellisen taistelun välineiden valikoima kasvaisi uuden teknologian myötä jatkuvasti ja tulella tuhoamisesta siirtyttäisiin monimuotoiseen (комплексный) vaikuttamiseen integroituun tiedustelun, vaikuttamisen ja johtamisen järjestelmään tukeutuen.³⁵³ Zarudnitskin mukaan ei-sotilaallisten toimintatapojen, painopisteisesti informaation, rooli, tehtävä ja vaikutus muuttuisi rauhan, ns. harmaan vaiheen ja sodan aikana. Hänen näkemyksensä olivat hyvin lähellä aikakauden läntisiä visioita.

Myöskin Yleisesikunnan sotilasakatemiaa edustavat kenraalimajuri A. V. Seržantov, kenraalimajuri A. V. Smolovyi ja eversti A. V. Dolgopolov kirjoittivat vuonna 2021

³⁵⁰ Гареев, М.А., Дербин, Е.А. & Турко, Н.И. Дискурс: методология и практика совершенствования стратегического руководства обороной страны с учетом характера будущих войн и вооруженных конфликтов. *Вестник Академии военных наук*, № 1(66) 2019, s. 4–13.

³⁵¹ Герасимов (2014).

³⁵² Зарудницкий, В.Б. Характер и содержание военных конфликтов в современных условиях и обозримой перспективе. *Военная мысль*, № 1/2021, s. 34–44.

³⁵³ Зарудницкий (2021).

uuden tyyppisestä konfliktista, jossa valtioiden välisiä vastakkainasetteluja ratkottiin väkivaltaisilla ja väkivallattomilla, epäsuorilla ja asymmetrisillä toimien tavoilla (способы действий). He kutsuivat tätä hybridimetodien käytöksi. Uuden tyyppisen konfliktin uutuus oli ei-valtiollisissa toimijoissa, ”hallitsemattomien alueiden” käytössä tukialueina sekä valtioiden ja ei-valtiollisten toimijoiden lyhytaikaisissa liittoumissa. Poliittisen ja taloussympäristön (сфера) kautta ajettiin vastustaja sekasortoon. Lisäksi sodankäynti painottui informaatioympäristöön. Ihmismielet ja yhteiskuntarakenteet muodostuivat sodankäynnin kohteiksi. Sodan päämääränä ei ollut enää aseellisen voiman tuhoaminen tai alueiden valtaaminen vaan tilan ja mielten hallinta. Suoran, tavanomaisten joukkojen käytön korvasivat epäsuorat toimet (partisaani, sabotaasi) ja ei-sotilaalliset toimet (informaatio, talous ja muut). Suora sotilaallisen voiman käyttö verhottiin muilla toiminnoilla kuten rauhanturvaamisella.³⁵⁴

Seržantovin, Smolovyin ja Dolgopolovin mukaan kamppailun välineiden käytön järjestys oli muuttunut: Sodan alkuvaiheen massiivisen sotilaallisen voimankäytön ovat korvanneet ei-sotilaalliset toimet ja rajoitetut ja tarkat väkivaltaiset sotilaalliset toimet. Sodan aikavaihe-malli oli myös muuttunut, kun sodan ja rauhan väliin on ilmestynyt ”harmaa vaihe”, jossa poliittiset tavoitteet pyritään saavuttamaan ei-sotilaallisilla keinoin (talous, informaatio, diplomatia). Seržantov, Smolovyi ja Dolgopolov jakavat uuden (hybridi) sodan kahdeksaan vaiheeseen, joista neljä ensimmäistä perustuvat ei-sotilaallisiin toimiin, viides sisältää ei-väkivaltaisen ja salatun väkivaltaisen sotilaallisen voimankäytön, ja kolme viimeistä perustuvat väkivaltaisen sotilaallisen voimankäytölle. Mikä tahansa vaihe voi saavuttaa halutut poliittiset tavoitteet.³⁵⁵ Vuonna 2022 kirjoittamassaan tekstissä Seržantov, Smolovyi ja Terentev korostivat ei-sotilaallisten toimenpiteiden merkitystä sodan kaikissa vaiheissa. He jaottelivat nykyaikaiset konfliktit traditionaalsiin, asymmetrisiin ja hybridikonflikteihin, joissa toimeenpantuja sotatoimia oli vaikea jaotella strategisiin, operatiivisiin tai taktisiin. Konfliktit tulisivat olemaan usein paikallisia, niistä puuttuisivat selkeät rintamalinjat ja kaikki keinot olisivat sallittuja.³⁵⁶

Myös itse Yleisesikunta jatkoi osallistumistaan sodan luonteesta käytyyn keskusteluun. Operatiivisen päähallinnon päällikkö kenraaliluutnantti A. V. Kartapalov esitti Sotilasakatemian konferenssissa vuonna 2015 oman näkemyksensä suorista ja epäsuorista toimista. Hänen mukaansa nykyaikaisissa aseellisissa konflikteissa tavoitteena ei ollut enää vihollisen tuhoaminen vaan sen johdon alistaminen omaan tahtoon. Uusi teknologia mahdollisti ”epästandardinomaisten tai niin sanottujen ”hybridimetodien” käytön, joihin kuuluivat sotilaalliset ja ilman sotilaallista voimaan toimeenpantavat toimenpiteet.”³⁵⁷ Hybridimetodi tarkoitti epäsuoria toimia ja koostui poliittisesta, taloudellisesta, informaatio-, ja psykologisesta painostamisesta, valtion johdon disorientoisesta, opposition aseistamisesta, kansainvälisen mielipiteen muokkaamisesta, erikoisjoukkojen salaisesta käytöstä, kyberhyökkäyksistä, sabotaaseista sekä terrorismista, sisäisen opposition tukemisesta ja uusien asejärjestelmien käytöstä. Näistä siirryttäisiin informaatiovaikuttamisen tukemana avoimen sotilaallisen voiman käyttöön.

³⁵⁴ Сержантов, А.В., Смоловый, А.В. & Долгополов, А.В. Трансформация содержания войны: от проплого к настоящему — технологии «гибридных» войн. *Военная мысль*, № 2/2021, s. 20–27.

³⁵⁵ Сержантов, Смоловый, & Долгополов (2021).

³⁵⁶ Сержантов, А.В., Смоловый, А.В. & Терентьев, И. А. Трансформация содержания войны: контуры военных конфликтов будущего. *Военная мысль*, № 6/2022, s. 19–30.

³⁵⁷ Картаполов, А.В. Уроки военных конфликтов, перспективы развития средств и способов их ведения. Прямые и непрямые действия в современных международных конфликтах. *Вестник Академии военных наук*, № 2 (51) 2015, s. 26–36, s. 29.

Kartapalov väitti, että informaatiovaikuttamisen ja voimatoimien suhde konfliktin ratkaisemisessa oli jopa 1:5. Kartapalovin kuvaus muistutti vahvasti Garejevin jo vuonna 1995 esittämää epäsuorien toimien strategiaa. Hän kuitenkin täsmensi epäsuoruuden käsitettä esittämällä, että se tarkoitti yhtäältä ei-sotilaallisia keinoja, joilla yritettiin heikentää potentiaalista vastustajaa, ja toisaalta salaisia toimia mahdollisesti kolmannen osapuolen kautta toteutettuna. Kartapalov myös lanseerasi käsitteen ”uuden tyyppinen sota”, jota hän vertasi perinteisiin sotiin. Käsite kuitenkin katosi pian käytöstä.

Kartapalovin vastasi Gerasimovin vaatimukseen ja esitti asymmetristen toimien määritelmän. ”Asymmetriset toimet ovat ominaislaatuista sellaiselle konfliktille, jossa heikompi osapuoli toimeenpanee asymmetristä aseellisen taistelun strategiaa (taktiikkaa) taloudellisin, diplomaattisin, informaatio- ja suoriin sotilaallisin toimenpitein omien rajallisten resurssiensa puitteissa neutraloidakseen vahvemman osapuolen sotilasteknologisen ylivoiman.”³⁵⁸ Asymmetrisen toiminnan ytimessä oli vihollisen haavoittuvimpiin ja heikoimpiin kohtiin vaikuttaminen pienimmän mahdollisin kuluin. Kartapalov esitti asymmetrisiä toimia jopa uutena aseellisen taistelun periaatteena, jonka piirteinä olivat salainen toiminta (скрытность), heikkouksien etsiminen, kiellettyjen välineiden käyttö, vastustajan pakottaminen oman tahdon mukaiseen kamppailuun, voimien keskittäminen heikkouksia vastaan ja resurssien vähäinen kuluminen suhteessa vastustajan kuluihin. Periaate ei sisältänyt luovuutta, oveluutta tai yllätystä, mutta ne olivat implisiittisesti läsnä heikkoihin kohtiin iskemisessä. Kartapalov totesi, että asymmetrian tekijät olivat konfliktikohtaisia ja ilmiö itsessään tilapäinen, koska vastustaja pyrki sopeutumaan tilanteeseen. Kartapalovin esitelmä on jäänyt läntisissä tutkijapiireissä Gerasimovin tekstejä vähemmällä huomiolla, vaikka hän käytännössä määritteli käsitteitä, joihin kukaan muu ei ollut aikaisemmin pyrkinyt tai pystynyt.

Hybridisodankäynti löi itsensä läpi tilapäisesti Yleisesikunnassa vuosina 2016–2017. Vuonna 2016 Gerasimov esitti perinteisen sotatieteen perusteista poikkeavan väitteen todetessaan, että aseellisen taistelun muotoja ja tapoja eivät enää säädelleet välineiden (eli teknologian) kehitys vaan globalisaatio ja informatisaatio.³⁵⁹ Hän myös esitteli ”hybridimetodin” käsitteen, johon kuuluivat ei-sotilaallisten toimenpiteiden (poliittinen, taloudellinen, informaatio ja muut) monimuotoinen (комплексный) käyttö sotilaallisen voiman tukemana. Käytännön toimia olivat vastustajan taloudellisen ja sotilaallisen potentiaalin murentaminen, informaatiopsykologinen vaikuttaminen (etenkin Internetin kautta), sisäisen opposition tukeminen, väri vallankumousten organisointi, salatut sotilaalliset toimet ja tarvittaessa avoin voimankäyttö kriisinhallinnan varjolla. Etenkin informaatiovaikuttaminen oli hybridimetodin vaikuttavin sodankäynnin asymmetrinen tapa. Gerasimovin mukaan ”hybridisodan” epäsuorien ja asymmetristen toimien ja tapojen käyttö mahdollistaa vastustajan faktisen suvereniteetin riistämisen ilman sen alueen valtaamista sotilasvoimin.³⁶⁰ Gerasimovin mukaan perinteiset sotatoimet noudattivat sotataidon sääntöjä ja olivat ennustettavissa, mutta epäsuorat menetelmät eivät. Toisaalta taas traditionaalisia sotatoimia ei voinut enää toteuttaa ilman hybriditoimia. Gerasimovin mukaan valtion tuli kehittää puolustusta ei-sotilaallisia uhkia vastaan esimerkiksi yhtenäisen johdon ja alueellisen puolustuksen kautta. Lisäksi asevoimien tuli kehittää keinoja vastustaa asymmetrisiä taistelun tapoja, taistelua ”implisiittisiä” vihollisia vastaan ja toimintaa vahvemman korkeateknologisen vastustajan

³⁵⁸ Картаполов (2015), s. 35.

³⁵⁹ Герасимов (2016).

³⁶⁰ Герасимов (2016), s. 20.

voiman tasoittamiseksi.³⁶¹ Gerasimov yhdisti tekstissään aikaisemmat venäläiset näkemykset asymmetriasta, epäsuoruudesta ja ei-sotilaallista toimenpiteistä läntiseen hybridikäsitteeseen. Asymmetria ja epäsuoruus säilyttivät kuitenkin myös positiiviset sävynsä.

Vuonna 2017 Gerasimov jatkoi keskustelua ”hybridimetoista” ja totesi Syyriassa käytetyn yhtä aikaa traditionaalisia ja epätraditionaalisia sotilaallisia ja ei-sotilaallisia toimia. Gerasimovin mukaan ”hybridisodan” käsite ei kuitenkaan vastannut todellisuutta vaan kyse on pikemminkin rauhan ja sodan rajojen hämärtymisestä. Poliittisia, taloudellisia, diplomaattisia ja informaatio- sekä muita ei-sotilaallisia toimenpiteitä käytettiin yhdessä väestön protestimielialan manipuloinnin kanssa. Hänen mukaansa ei-sotilaalliset taistelun muodot ja tavat ovat saaneet vaarallisen luonteen teknologian kehityksen johdosta. Ei-sotilaallisten metodien ja välineiden käyttö voisi johtaa valtiolle elintärkeiden toimintojen romahtamiseen. Gerasimov kuitenkin totesi, että sodan sanakirjamääritelmää ei tule muuttaa. Näin oli ilmeisemmin Yleisesikunnan sotilasakatemian ja Turvallisuusneuvoston tarkasteluissa päädytty linjaamaan.³⁶² Gerasimovin teksti julkaistiin myös Voенно-Промышленныи Курьер -lehdessä, kuten vuoden 2013 ”Gerasimov-doktriini” esitelmäkin.³⁶³

Vuonna 2018 Gerasimov totesi valtioiden välisen eli Lännen ja Venäjän kamppailun saavuttaneen lähes totaalisen luonteen ulottuen politiikkaan, talouteen, informaatioon, diplomaattiaan, tieteeseen, urheiluun ja kulttuuriin. Ei-sotilaalliset toimenpiteet lisäsivät sotilaallisen voimankäytön uhkaa.³⁶⁴ Vuotta myöhemmin Gerasimov esitti, että nykyisen sodan luonteeseen kuuluivat ei-valtiolliset toimijat, aktiivinen ei-sotilaallisten toimenpiteiden käyttö yhdessä sotilaallisen voiman näytön kanssa ja paikalliset sekä korkean teknologian sodat. Venäjän asevoimien tuli valmistautua käymään uuden tyyppisiä konflikteja klassisilla ja asymmetrisillä toimien tavoilla (способы). Tämä edellytti sodan sijaan strategian olemuksen ja luonteen uudelleen tarkastelua. Gerasimovin mukaan Yhdysvaltojen sotilasstrategian tavoitteena on kohdemaiden valtiollisuuden likvidointi, suvereniteetin rapauttaminen ja vallan vaihtaminen. Venäjän ”aktiivisen puolustuksen strategian” piti vastata tähän. Sotilasstrategian ulkopuolelle jäi kuitenkin muissa toimintaympäristöissä tapahtuva kamppailu. Sotilasstrategian periaatteiksi Gerasimov nimesi muun muassa yllätyksellisyyden ja haavoittuvaisiin kohtiin vaikuttamisen. Sotilasstrategian toimeenpanossa korostuivat uudet teknologiat ja omien haavoittuvuuksien eli kriittisen infrastruktuurin objektien ja kansalaisten tietoisuuden suojaaminen.³⁶⁵

Jopa puolustusministeri Sergei Šoigu otti kantaa sodan luonteesta käytyyn keskusteluun ja esitti asevoimien konferenssissa vuonna 2019 uuden sukupolven konfliktin koostuvan klassisista ja asymmetrisistä aseellisen taistelun tavoista.³⁶⁶ Sotilasjohdon esittämä näkemys sodan luonteesta osoittaa, että sota haluttiin säilyttää sotilaallisena

³⁶¹ Ibid.

³⁶² Герасимов, В.В. Современные войны и актуальные вопросы обороны страны. *Вестник Академии военных наук*, № 2(59) 2017, s. 9–13.

³⁶³ Герасимов (2017).

³⁶⁴ Герасимов, В.В. Влияние современного характера вооруженной борьбы на направленность строительства и развития Вооруженных Сил Российской Федерации. Приоритетные задачи военной науки в обеспечении обороны страны. *Вестник Академии военных наук*, № 2(63) 2018, s. 16–22.

³⁶⁵ Герасимов (2019).

³⁶⁶ Шойгу, С. Глава российского военного ведомства поставил задачу обновить теорию ведения войн. *Минобороны России*, 18.6.2019.

[https://function.mil.ru/news_page/world/more.htm?id=12237313@egNews], luettu 23.6.2022.

ilmiönä, mutta että asymmetrialle etsittiin edelleen paikkaa strategian, operaatiotaidon ja taktiikan tavoista.

Edellä esitetystä voidaan päätellä, että Yleisesikunta ei ole halunnut jakaa sotia traditionaalsiin tai ei-traditionaalsiin, klassisiin tai ei-klassisiin. Sen sijaan jaottelu on tehty toimien, muotojen ja tapojen sekä välineiden tasolla. Asymmetriset toimet on nähty osiltaan klassisten tai perinteisten toimien vastakohtana. Niitä ei varsinaisesti määriteltä, Kartapalovin esitystä lukuun ottamatta, mutta läpimurtoteknologioihin perustuvat asejärjestelmät, informaation psykologinen ja teknologinen käyttö, vastustajien haavoittuvuuksien hyväksikäyttö ja salattu aseellinen voimankäyttö (toisen maailmasodan aikaiseen partisaanijoukkojen käyttöön viitattiin usein) esiintyvät asevoimien kehitysvaatimuksissa. Ei-sotilaallisilta uhilta pyrittiin suojautumaan samaan aikaan, kun etsittiin vastustajan haavoittuvuuksia sietämättömien tappioiden tuottamiseksi tai mahdollisuuksia sen ylivoiman neutraloimiseksi. Ei-sotilaalliset uhat konkretisoituivat usein miten taloussaaroksi, sanktioiksi, liittolaissuhteiden heikentämiseksi, kansainvälisen mielipiteen kääntämiseksi kohdemaata vastaan, median ja Internetin kautta tehtäväksi informaatiovaikuttamiseksi ja levottomuuksien lietsomiseksi valtion sisältä. Ei-sotilaallisten toimenpiteiden ja epäsuorien toimien suurin ero oli siinä, että jälkimmäinen piti sisällään myös aseelliseen voimankäyttöön liittyviä keinoja. Erityisen selkeästi määriteltäjä nämä käsitteet eivät kuitenkaan ole.

Vuosina 2014–2021 asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet herättivät huomattavaa kiinnostusta venäläisten sotilasakateemikkojen keskusteluissa. Tšekinov ja Bogdanov jatkoivat aiheen käsittelyä ja kirjoittivat vuonna 2015 kaksi artikkelia *Voennaja Mysl* lehteen, jotka jatkoivat vuosien 2011–2013 tekstejä. Niissä näkyivät voimakkaasti Lännen ja Venäjän heikentyneet suhteet. Ensimmäisessä artikkelissaan Tšekinov ja Bogdanov väittivät, että ei-sotilaallisista toimenpiteistä ja epäsuorista toimista oli tullut yhä merkittävämpi osa sodan luonnetta. Ei-sotilaallisia toimia olivat poliittisdiplomaattiset, oikeudelliset, psykologiset (ideologiset), hengellismoraaliset (humanitaariset) toimet ja informaatiovaikuttaminen väestöön ja asevoimiin. Näillä pyrittiin vaikuttamaan kohdevaltion sisä- ja ulkopolitiikkaan. Epäsuoriin toimiin kuului uuden teknologian aikakaudella suuri joukko ei-sotilaallisia ja väkivallattomia toimia. Näihin Tšekinov ja Bogdanov laskivat kuuluvaksi kontaktittoman vaikuttamisen tavat, vastustajan neutraloimisen ilman voimankäyttöä ja sellaiset tavat (asymmetriset, epätraditionaaliset ja informaatio), jotka edesauttoivat yllätyksen saavuttamista. Uutena piirteenä Tšekinovin ja Bogdanovin ajattelussa oli se, että epäsuoruus liittyi korostetusti oveluuteen, salaamiseen, harhauttamiseen ja yllätyksen hankkimiseen – teknologisten erojen sijaan. He summasivat uudet sotateimet: ”kolmiulotteisiksi, kaikissa aseellisen taistelun toimintaympäristöissä (maa, meri, ilma-avaruus) käytäviksi, joissa elektroniset, taloudelliset, psykologiset, informaatio- ja väkivaltainen vaikuttaminen toimeenpannaan kiihtyvällä intensiteetillä ajassa ja tilassa.”³⁶⁷ Näin riistettäisiin vastustajalta aloite ja liikkeenvapaus.

Sarjan toisessa artikkelissa Tšekinov ja Bogdanov kiistivät sodan olemuksen, joka perustui aseelliseen taisteluun, muuttuneen. Huolimatta ei-sotilaallisten toimenpiteiden roolin kasvusta sotilaallinen voima oli säilyttänyt merkityksensä, koska sillä tuettiin ei-sotilaallisia toimia. Epätraditionaalsiin aseellisen taistelun keinoihin he listasivat, kuten aikaisemminkin, ekologisten aseiden käytön. Uusi teknologia muuttaisi aseellisen

³⁶⁷ Чекинов, С. Г. & Богданов, С.А. Военное искусство на начальном этапе XXI столетия: проблемы и суждения. *Военная мысль*, № 1/2015, s.32–43.

taistelun muotoja ja tapoja, periaatteita ja jopa lakeja. Tšekinov ja Bogdanov listasivat aseellisen taistelun muodot sotilaallisiin, ei-sotilaallisiin ja erityisiin ei-väkivaltaisiin toimenpiteisiin (мероприятие), joihin kuuluivat monimuotoinen poliittisten, taloudellisten, informaatio-, teknologisten ja ekologisten toimenpiteiden käyttö. ”Uuden tyyppisen sodan” he liittivät ”hybridisodan” käsitteeseen ja informaatiovaikuttamiseen. Tšekinov ja Bogdanov totesivat sodan voittamisen tulevaisuudessa olevan mahdollista ilman informaatioherruutta. Tämän saavuttamiseksi tarvittiin kyber-, ELSO- ja psykologista vaikuttamista sekä suojautumista. Informaatiopsykologiset operaatiot liitettiin yhtäältä vastustajan sotilaallisen potentiaalin heikentämiseen ja toisaalta ikiaikaiseen harhauttamisen ja yllätyksen hankkimisen periaatteeseen. Jälkimmäiseen tavoitteeseen liittyivät uusien asejärjestelmien ja muotojen sekä tapojen käyttö.³⁶⁸ Tšekinovin ja Bogdanovin ajattelu asymmetrian osalta kehittyi vahvan osapuolen teknologiaan perustuvasta sisältämään myös heikomman oveluuteen ja yllätykseen perustuvan muodon. He eivät viittaneet enää Liddell Hartin tai Sunzin vaan esimerkiksi Svetšinin ajatuksiin sotataidon jatkuvan kehittämisen tärkeydestä.

Vuonna 2016 Tšekinov ja Bogdanov kirjoittivat sotilasstrategian merkityksestä tulevaisuudessa. Siis kolme vuotta ennen kuin Gerasimov nosti strategian tärkeyden esille Sotatieteiden akatemian konferenssissa. Sotilasstrategian sanakirjamääritelmä oli Tšekinovin ja Bogdanovin mukaan vanhentunut johtuen ei-sotilaallisten, epäsuorien ja asymmetristen toimien lisääntyneestä käytöstä. Nämä tuli sisällyttää sotilasstrategian teoriaan ja käytäntöön etenkin, koska ne mahdollistivat valtion turvallisuuden ja intressien edistämisen rauhan aikana. Epäsuorien toimien strategia voitiin toimeenpanna strategisena operaationa epäsuoria, asymmetrisia ja ei-väkivaltaisia toimia käyttämällä (saarrot, rauhanturvaoperaatiot ja kyberhyökkäykset). Ei-sotilaallisilla toimenpiteillä voitiin heikentää potentiaalista vastustajaa ja sen toimintamahdollisuuksia. Sodan aikana ei-sotilaallisilla toimenpiteillä vahvennettiin sotilaallisten toimien vaikuttavuutta. Valtioidenvälisen kamppailun muotojen laajentuessa kasvoi sotilasstrategiankin kenttä sodan ajasta rauhan aikaan ja sotilaallisista asioista ei-sotilaallisiin.³⁶⁹

Analyysinsä pohjalta Tšekinov ja Bogdanov esittivät aseelliseen taisteluun liittyviksi strategian periaatteiksi yllätystä, päättäväisyyttä, asymmetrisiä toimia, joukkojen käytön yhteensovittamista, lujaa ja jatkuvaa johtamista, aloitteen kaappaamista ja toiminnan ennaltaehkäisevää luonnetta. Kaikki strategia oli siis asymmetristä. Esittäessään asymmetriaa sotataidolliseksi periaatteeksi Tšekinov ja Bogdanov olivat samoilla linjoilla kuin Vorobev ja Kiselev (2011). Toisaalta Tšekinov ja Bogdanov pitivät tiukasti kiinni siitä, että materialistisen dialektiikan lait olivat pysyviä, ja sodan ja aseellisen taistelun lait olivat löydettävissä tieteen kautta. Sodan tieteenfilosofinen perusta rakentui edelleen marxilaisleninistisen neuvostotieteen pohjalle. Samoin Tšekinov ja Bogdanov korostivat kaikesta epäsuoruuden painottamisesta huolimatta talouden vahvuuden ja teknologisen kehityksen merkitystä onnistuneen sotilasstrategian tavoitteena ja perustana.³⁷⁰ Tšekinovin ja Bogdanovin näkemys sotilasstrategiasta oli hyvin samankaltainen kuin Šalamberidzen, vaikka he eivät omissa teksteissään esitelleetkään yhtä jäsenneltyä teoriaa.

³⁶⁸ Чекинов, С. Г. & Богданов, С.А. Прогнозирование характера и содержания войн будущего: проблемы и суждения. *Военная Мысль*, № 10/2015, s. 41–49.

³⁶⁹ Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Военная стратегия: взгляд в будущее. *Военная Мысль*, № 11/2016, s. 3–15.

³⁷⁰ Чекинов & Богданов (2016).

Vuonna 2017 Tšekinov ja Bogdanov edelleen kiistivät sodan olemuksen muuttuneen. Muiden valtioiden välisen kamppailun tapojen merkitys oli kasvanut sodankäynnin rinnalla. Lisäksi sodassa aseellisen taistelun rinnalle ja tueksi kehittyivät jatkuvasti ei-väkivaltaiset taistelun muodot, mikä muutti sodan luonnetta. Tšekinov ja Bogdanov olivat näkemyksissään tiukempia kuin Yleisesikunta ja kielsivät lähtökohtaisesti kaikki sodalle annetut uudet nimitykset ja määritelmät. Tšekinovin ja Bogdanovin mukaan ajatus perinteisen ja ei-perinteisen sodan jaottelusta perustui lähinnä ei-sotilaallisten (taloudellinen, informaatio, sosiaalipoliittinen jne.) välineiden ja tapojen lisääntymiseen ja ei-sotilaallisten ja sotilaallisten välineiden käytön järjestyksen muuttumiseen. Informaatioidankäynnin Tšekinov ja Bogdanov jaottelivat sotilaalliseen ja ei-sotilaalliseen, joista edellinen perustui kohteiden tuhoamiseen ja oli verrattavissa aseelliseen taisteluun, ja jälkimmäinen tahtoon, tietoisuuteen ja päätöksentekoon vaikuttamiseen.³⁷¹

Huolimatta kielteisestä asenteestaan sodan tyyppittelyä kohtaan Tšekinov ja Bogdanov esittivät uuden tyyppisen sodan tai kylmän sodan olevan käynnissä ja perustuvan Lännen pyrkimykseen hallita maailmaa. Lännen toiminta voitiin määritellä sodaksi, koska se perustui suuryhteiskuntien (so. sivilisaatioiden), ei valtioiden, kamppailuun toisiaan vastaan. Sota oli siirtymässä materiaalisesta maailmasta virtuaaliseen, informaatio- ja kognitiiviseen ympäristöön.³⁷² Tšekinovin ja Bogdanovin kirjoituksessa ei-sotilaalliset toimenpiteet olivat todella muuttaneet sodan luonnetta nostamalla sodan uudelle globaalille ja sivilisaatioiden tasolle. Kirjoitus itsessään toimii esimerkkinä siitä, miten uhkakuvien rakentaminen vie terävyyden sotatieteelliseltä, käsitteiseen perustuvalta keskustelulta, johon Tšekinov ja Bogdanov olivat aikaisemmin pyrkineet. Toisaalta kirjoitus heijastaa venäläisten poliittisten tieteiden kasvanutta kiinnostusta kansalliseen arvoperustaiseen teoretisointiin.³⁷³ Vastakeinoksi uusiin uhkiin vastaamiseksi Tšekinov, Bogdanov ja O. B. Popova tarjosivat epäsuoria toimia, joina he luettelivat poliittisdiplomaattiset, finanssitaloudelliset, kansainvälisoikeudelliset, uskonnolliskulttuuriset ja sotilaalliset toimet geopolitiiseen tilanteeseen vaikuttamiseksi.³⁷⁴

Myös Vorobev ja Kiselev jatkoivat kirjoittamista sodan uudesta luonteesta ja sen muodoista. Vuonna 2014 he kirjoittivat uuden ajan tuhoamisen (сокрушение) ja kuluttamisen (измор) strategioista. Nykyaikana vastustajan hallinnon hajottaminen (разрушение) oli siirtynyt informaatioverkostoituneeseen ympäristöön. Täten ”ohjattun kaaoksen” mallia eli väri vallankumousten ja Arabikevään kaltaista valtion ulkopuolelta suoritettua kumouksellisen toiminnan manipulaatiota voitiin pitää kehittyneenä tuhoamisen strategiana. Malliin kuuluivat sotilaalliset ja ei-sotilaalliset, salamat toimet ja erikoisjoukkojen operaatiot, joiden kulissina toimi ns. virtuaalinen vastustaja. Informaatiovaikuttaminen toimi kuin virus, mikä aiheutti kohdevaltion itsetuhoutumisen, väittivät Vorobev ja Kiselev lainaten systeemitoreetikoiden ajatuksia. He väittivät myös, että uuden tyyppistä sotaa käytiin ilman sääntöjä. Se edellytti Venäjältä vastavallankumouksellista doktriinia ja erikoisjoukkojen kehittämistä.³⁷⁵ Vorobevin ja

³⁷¹ Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Эволюция сущности и содержания понятия "война" в XXI столетии. *Военная Мысль*, № 1/2017, s. 30–43.

³⁷² Чекинов & Богданов (2017).

³⁷³ Tsygankov, A. P. & Tsygankov, P. Constructing National Values: The Nationally Distinctive Turn in Russian IR Theory and Foreign Policy. *Foreign Policy Analysis*, No. 17(4) 2021.

³⁷⁴ Чекинов, С.Г., Богданов, С.А. & Попова, О.Б. Проблема современной военной безопасности России в условиях глобализации. *Вестник академии военных наук*, № 4(53) 2015, s. 172–181.

³⁷⁵ Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Стратегии сокрушения и измора в новом облике. *Военная Мысль*, № 3/2014а, s. 45–57.

Kiselevin kirjoitus oli jatkumoa heidän kiinnostukselleen vastakumouksellista sodankäyntiä kohtaan, mutta nyt he entistä selvemmin esittivät kumouksellisuuden valtioiden välisen kamppailun välineenä. Vaikka tekstissä ei epäsuoruutta tai asymmetriaa mainittu, ohjattu kaaos oli selvästi epäsuorien toimien strategian käytännön ilmentymä.

Vorobev ja Kiselev jatkoivat vuonna 2014 Vorobevin elso/informaatioiskuoperaatioiteeman käsittelyä lisäten mukaan kyberoperaatiot. Nämä operaatiot olivat osa epäsuorien toimien strategiaa, joiden avulla voitiin jo rauhan aikana kohdistaa vastustajaan informaatio-, kauko-, segmentoitunutta, polysentristä, elektronistuli-, ideologista ja kumouksellispsykologista vaikutusta. Niillä voitiin iskeä vastustajan heikkouksia vastaan ennen avoimien sotateimien alkua. Tällaisen uhka edessä Vorobevin ja Kiselevin mielestä valtion turvallisuus kybertoimintaympäristössä voitiin taata asymmetristen toimien strategialla. Teknologisesti heikomman asymmetristen toimien strategian tuli perustua kyberhyökkäysten torjuntaan ja neutralointiin. Vastahyökkäyksen kohteena olivat vastustajan johtamisjärjestelmien kriittiset objektit. Kyberoperaatiot tulisi toteuttaa verkostokeskeisen sodankäynnin oppimien mukaan: vaikutus keskittäen, harhauttaen ja parveilua hyväksikäyttäen. Asymmetristen toimien strategian tapoihin kuului moniulotteisuus, kaavamaisuuden hylkääminen, hierarkisuuden korvaaminen joustavalla hajauttamisella ja keskittämällä, vaikutusten keskittäminen, asymmetriaa symmetriaa vastaan ja toisin päin, vaihtoehtoisuus, ennaltaehkäisy, modulaarisuus, moninapaisuus ja moninaisuus. Erityisenä mahdollisuutena ja tavoitteena oli kybertoimintaympäristössä suoritettavalla tuli-iskumanööverillä saavutettava yllätys.³⁷⁶ Vorobev ja Kiselev sulauttivat toisiinsa oman tulkintansa verkostokeskeisestä sodankäynnistä ja asymmetriasta, mikä oli jatkoa heidän vuonna 2011 julkaisemalleen tekstille. Asymmetria perustui siis teknologiaan ja uusiin toimintatapoihin. Yhtäältä epäsuorien toimien strategia oli laajempi kokonaisuus, joka piti sisällään sotateimiin liittyvän asymmetristen toimien käytännön strategian. Toisaalta strategiat olivat rinnakkaisia: Epäsuora oli Yhdysvaltojen strategia ja asymmetrinen Venäjän strategia.

Vuonna 2017 Kiselev väitti sotilaallisten konfliktien kehittyvän tulevaisuudessa kolmeen suuntaan: Pelkästään kaukovaikutteisilla aseilla käytäviin pakottaviin sotiin tai sellaisiin, jossa näiden aseiden käyttöä seuraisi maan tai sen osan miehittäminen maa-joukoilla ja hallituksen vaihtaminen, tai sellaisiin, jotka käytäisiin kumouksellisen toiminnan avulla ilman sodan julistamista hallitusten kaatamiseksi. Sotia edelsivät diplomaattiset, taloudelliset, finanssi- ja muut toimet. Sodan luonteen muutokseen vaikuttivat avaruus- ja informaatiotaistelutoimintaympäristöjen (сферы ведения боевых действий) kehittyminen. Muutos korosti entisestään informaatioteknologisen kehitystason merkitystä sotilaallisen potentiaalin osana. Näin ollen teknologinen kamppailu, informaatiokamppailu, sisäpoliittiset toimet ja käytökseen vaikuttava (поведенческий) kamppailu tuli nähdä sodan erottamattomana osana. Käyttäytymiseen vaikuttavalla kamppailulla Kiselev tarkoitti yksilöiden ja yhteiskuntien ohjailua massiivisiin tietovarantoihin perustuen.³⁷⁷

Kiselev varoitti perustamasta voimasuhdelaskemia kaluston ja joukkojen määriin, koska teknologian merkitys oli kasvanut huomattavasti. Uusiin fyysisiin periaatteisiin

³⁷⁶ Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Киберпространство как сфера непрямого вооруженного противоборства. *Военная мысль*, № 12/2014b, s. 21–28.

³⁷⁷ Киселев, В. А. К каким войнам необходимо готовить Вооруженные Силы России. *Военная Мысль*, № 3/2017, s. 37–46.

perustuvat aseet tulisivat muuttamaan sotatoimien muotoja. Kiselev väitti Tšekinovin ja Bogdanovin tavoin, että materialistisen dialektiikan lait määrittivät aseellisen taistelun kehittymistä (tekniikka määritteli taktiikkaa). Kiselev kuitenkin kiisti sen, että sodan tulokset voitaisiin määrittellä mekanistisesti. Asymmetrisillä toimilla voitiin kiistää (neutraloida) vastustajan ylivoima ja tuottaa sille tappioita minimaalisin kustannuksin. Kiselev esitti asymmetristen toimien periaatteiksi valmistelun ja toimien salaamisen, vastustajan heikkouksien paljastamisen ja voimien keskittämisen niihin sekä vastustajan pakottamisen oman tahdon mukaiseen kamppailuun. Tässä Kiselev toisti Kartapalovin vuoden 2015 asymmetriamallin periaatteet. Analyysinsä perusteella Kiselev vaatii, että oli erittäin tärkeää kehittää asymmetristen ja epäsuorien toimien teoriaa sellaisen tilanteen varalta, jossa vastustajana on lukumääräisesti ja teknologisesti ylivoimainen liittokunta.³⁷⁸

Kiselevin ja Vorobevin 2010-luvun kirjoituksissa ei-sotilaallisten ja sotilaallisten toimenpiteiden raja hämärtyy. He eivät ole yhtä selvärajaisia sodan määrittelyssä kuin eräät muut. Epäsuorien toimien strategian toimeenpano tarkoittaa sotilaallisten päämäärien tavoittelua jo rauhan aikana keinoilla, jotka ovat Kiselevin ja Vorobevin mielestä pakottavia ja tuhoavia. Epäsuoruudella oli heidän teksteissään neutraali tai negatiivinen luonne. Sen sijaan asymmetrialla oli positiivinen sävy ja se oli heikomman mahdollisuus. Asymmetria oli tilanteesta riippuen strategia, toiminnan muoto tai toiminnan periaate. Ajoittain se oli yhteydessä informaatiokeskeisen sodankäynnin luonteeseen. Asymmetria oli voimasuhdelaskelmien muuttuja, jolla oli vähintäänkin jännitteinen suhde materialistisen dialektiikan mekanistisiin lakeihin.

Tšekinovin ja Bogdanovin sekä Kiselevin ja Vorobevin lopetettua kirjoittamisen varsinakin asymmetrian käsite menetti kehittäjänsä. Katkos oli kuitenkin tilapäinen sillä vuosina 2019–2020 V. V. Selivanov ja Ju. D. Ilin Valtion Moskovan Teknologisesta yliopistosta kirjoittivat sarjan artikkeleita, joissa he kehittivät asymmetrisen vasteen teoriaa tavalla, joka poikkesi huomattavasti aikaisemmasta, kieltämättä käsiteellisesti hieman sekavasta käsittelystä. Vuonna 2019 Selivanov ja Ilin kirjoittivat asymmetrisen vasteen tarkoittavan monimuotoista sotilaallisen suunnitelman toimea, johon kuului diplomaattisia, poliittispropagandistisia toimenpiteitä sekä ohjelma strategisten asejärjestelmien ja tieteellisteknologisen perustan kehittämiseksi. Asymmetrisen vasteen piti mahdollistaa epästandardi, tehokas ja halpa vaikuttaminen vastustajaan, joka teki hyödyttömäksi tämän korkean teknologian asejärjestelmiin käyttämät varat. Selivanov ja Ilin väittivät, että asymmetrinen vaste turvasi nykypäivän strategisen tasapainon. Asymmetrinen vaste kohdistui vastustajaan, joka oli sotilaallisesti ylivoimainen. Tavoitteena oli etsiä haavoittuvia solmukohtia ja iskeä niihin. Vähäiset resurssit tuli käyttää innovatiivisten asejärjestelmien kehittämiseen, joita voitiin oikeaan aikaan ja paikassa käyttää ylivoimasta vihollista vastaan. Yllätys oli toimivan asymmetrisen vasteen piirre, samoin sietämättömän vahingon aiheuttaminen.³⁷⁹

Selivanov ja Ilin esittivät, että asymmetristä vastetta tuli tarkastella neljällä tasolla: kansallisen turvallisuuden, strategisella, operatiivisstrategisella ja taktisella. Vaste perustui näiden tasojen keskinäisriippuvuudelle ja se voitiin ymmärtää eri tarkastelutasoilla eri

³⁷⁸ Киселев (2017).

³⁷⁹ Селиванов, В. В. & Ильин, Ю. Д. Методические основы формирования асимметричных ответов в военно-техническом противоборстве с высокотехнологичным противником. *Военная Мысль*, № 2/2019, s. 5–14.

tavalla. Asymmetrisen vasteen tavoittelu edellytti tieteellisteknologista itsenäisyyttä, läpimurtojen tavoittelua ja ylivoimaa valituilla alueilla ja vihollisen haavoittuvuuksien paikantamista sekä symmetristen toimenpiteiden välttämistä ja omintakeisten ja tuhovoimaisten toimenpiteiden käyttöä. Vihollinen piti saattaa tieteellisteknologiseen ansaan eli tuhlaamaan varojaan näköalattomiin hankkeisiin. Vaste edellytti strategista suunnittelua. Asejärjestelmien asymmetrisyyttä piti arvioida aika-kulu-tehokkuus kriteerien mukaan. Arviointia varten Selivanov ja Ilin tarjosivat laskentakaavan, jossa määräävinä olivat osapuolten kulujen suhteen ja vasteen neutralisointiin kuluva aika.³⁸⁰ Asymmetrisen vaste oli siis yhtäältä laadullinen, ortogonaalinen³⁸¹ ja epäjatkuva (mitä tuli yksittäisiin keinoihin tai välineisiin), mutta toisaalta suhteellinen käsite (mitä tuli teknologiseen kehitykseen, aikaan ja kuluihin). Asymmetrisen vasteen vaikutus ei ollut pelkästään suora (tuhova) vaan myös epäsuora (manipuloiva). Sen ydin oli heikon tekeminen rajatulla alalla vahvaksi ja näin vahvan tekeminen heikoksi. Tämä onnistui, koska vastustaja oli systeemi, jolla oli heikkoja kohtia.

Vuonna 2020 Selianov ja Ilin jatkoivat asymmetrisen vasteen kehittämistä. He väittivät asymmetristen toimien olevan mahdollisia finanssitaloudellisesti ja teknologisesti heikommalle osapuolelle informaatioympäristössä kyber- ja kognitiivisen sodankäynnin kautta. Taloudelliseen painostukseen, asevarusteluun ja kyber- sekä informaatiovaihuttamiseen voitiin vastata sotilaallisilla ja ei-sotilaallisilla toimenpiteillä (poliittisdiplomaattiset, taloudelliset, informaatiopsykologiset, oikeudelliset, henkismoraaliset ja muut). Yhtäältä Selianov ja Ilin korostivat teknologiseen kehitykseen ja läpimurtoteknologioihin investoimista ja toisaalta ”asymmetristen asejärjestelmien” kehittämistä. Näillä pitäisi pystyä vaikuttamaan reaaliajassa ja tarkasti vastustajan hyökkäysaseita ja haavoittuvimpia kohteita vastaan. Selianoville ja Ilinille asymmetrisen vaste ei ollut vain hyökkäyskeino vaan osa pidäkettä (сдерживание). Asymmetrisellä vasteella tuli olla puolustuksellinen puolensa, jotta teknologisesti ylivoimaisen vihollisen asejärjestelmiltä kyettiin suojautumaan. Asymmetrisen vaste ei myöskään ollut lyhytaikainen ratkaisu vaan pitkän aikavälin tieteellinen, taloudellinen ja sotilaallinen strategia. Huolimatta teoreettisesta lähestymistavastaan Selianov ja Ilin päätyivät esittämään universaalien asymmetristen asejärjestelmien kehittämistä, sellaisten kuten Poseidon (sukellusveneen kaltainen ydinpommi), koska ne toimivat kaikilla tasoilla ja niillä oli sotilaallisia ja ei-sotilaallisia vaikutuksia.³⁸² Verrattuna vuoden 2019 kirjoitukseen Selianovin ja Ilinin näkemys asymmetrisestä vasteesta näytti muuttuvan yksinkertaisemmaksi, konkreettisemmaksi ja määrättyä ratkaisua markkinoivaksi.

Kolmannessa artikkelissaan vuodelta 2020 Selianov ja Ilin esittelivät kahteen edelliseen perustuen asymmetrisen vasteen määrittelyn algoritmin, joka tuottaisi konkreettisia hankkeita asevarusteluohjelmaa varten. Se perustui vastustajan objektien ja halutun vaikutuksen määrittelyyn taktisella, operatiivisella ja strategisella tasolla (painopisteen ollessa objekteissa, joihin ei ole aikaisemmin pystytty vaikuttamaan), ryhmitteilyyn, priorisoimiseen, vaikutuskeinojen määrittelyyn (painopisteen ollessa uusissa vaikutuskeinoissa), taloudellisimman vaikutuskeinon valintaan (aika-kulut-tehokkuus perusteella) ja asymmetristen asejärjestelmien hankkeistamiseen. Analyysin perusteella

³⁸⁰ Селиванов & Ильин (2019).

³⁸¹ Ortogonaalisella viitataan tässä vektoriin, joka on kohtisuorassa tai hyvin lähellä kohtisuoraa toisen vektorin suhteen. Tällöin niiden vektoreiden tulo lähestyy nollaa. Asymmetrisen vaste on siis toimintaa tai olevaisuutta, joka kumoaa toisen toiminnan tai olevaisuuden.

³⁸² Селиванов, В. В. & Ильин, Ю. Д. О комплексировании средств и способов подготовки асимметричных ответов при обеспечении военной безопасности. *Военная Мысль*, № 1/2020а, s. 48–60.

syntyneestä listasta poistettaisiin kannattamattomat ja tehottomat ratkaisut.³⁸³ Selianovin ja Ilinin asymmetrisen vasteen teoria kuvasi siis strategisella tasolla tehtävää suunnittelua asymmetristen asejärjestelmien kehittämiseksi. Asymmetrian luonne ei liittynyt pelkästään asejärjestelmiin vaan myös siihen, miten potentiaalinen vastustaja reagoi kehityshankkeisiin.

Selianov ja Ilin viittaavat vuoden 2020 artikkelissaan mielenkiintoiseen blogikirjoitukseen, jossa kenraalileversti E. E. Kondakov tarkastelee ei-sotilaallisia toimenpiteitä uhkaavana aikana, sotilaallisen konfliktin alussa ja sisäisissä aseellisissa konflikteissa. Uhkaavana aikana poliittisdiplomaattiset, taloudelliset, informaatiopsykologiset ja oikeudelliset keinot ovat avoimia, pyrkivät ehkäisemään konfliktin syntymisen, perustuvat pitkälti liittokuntiin, taloudelliseen varautumiseen, neuvotteluihin ja instituutioihin sekä painostamiseen. Sotilaallisella voimalla tuetaan ei-sotilaallisia toimenpiteitä (harjoitukset, siirrot ja ryhmitykset rajoille, valmiuden nostaminen jne.)³⁸⁴

Konfliktin alussa poliittisdiplomaattiset toimenpiteet keskittyvät aggression tuomitsemisen takaamiseen kansainvälisellä tasolla, liittolaisblokin aktivointiin ja maan siirtämiseen sotatilaan. Talouden alalla pyritään hyökkääjän kansainväliseen taloussaartoon ja sanktioihin, tuetaan taloudelliset liittolaismaita ja rangaistaan hyökkääjän liittolaisia. Informaatiopsykologisilla toimilla taataan oman väestön tuki, mustamaalataan hyökkääjä kansainvälisesti, pyritään estämään tuki hyökkääjälle, vaikutetaan vihollisen asevoimiin ja johtoon ja heikennetään vihollisen operaatioiden vaikutusta. Oikeudelliset toimet keskittyvät kansainvälisten instituutioiden tuen hankkimiseen ja ns. lawfareen (tätä termiä ei tekstissä käytetä). Hengellismoraalisilla toimenpiteillä nostetaan kansalaisten ja asevoimien taistelutahtoa.³⁸⁵

Kondakovin näkemys ei-sotilaallisista toimista sisäisessä aseellisessa konfliktissa vastasi läntisiä 2000-luvun näkemyksiä vastakumouksellisesta sodankäynnistä. Kondakov huomauttaa, että ei-sotilaallisten toimenpiteiden ehtona on vahva talous. Ilman sitä ei kyetä toteuttamaan ei-sotilaallisia tai sotilaallisia toimenpiteitä.³⁸⁶ Kondakovin kirjoitus on yksi harvoista venäläissotilaiden julkaisemista teksteistä, jotka järjestelmällisesti luettelevat ei-sotilaallisia toimenpiteitä skenaarioiden tai vaikutusten tarkastelun sijaan.

Selivanov jatkoi asymmetriasta kirjoittamista kenraaliluutnantti, professori S. V. Tšvarkovin kanssa, joka edusti Sotatieteiden akatemiaa. Näissä kirjoituksissa tarkastelun kohteena oli vahvan ja heikon osapuolen asymmetria. Vuonna 2020 Selivanov ja Tšvarkov kirjoittivat ”asymmetristen toimien strategiasta ja konseptista.”³⁸⁷ Heidän mukaansa asymmetrisia toimia tuli tarkastella sotatoimien muotona (вид). Asymmetriset toimet kuuluivat niin vahvan kuin heikon valtion (ei-valtiollisen toimijan) toimivalikoimaan. Selivanovin ja Tšvarkovin mukaan *molemmat voivat toimia asymmetrisesti pyrkinessään maksimaaliseen menestykseen minimaalisin kuluin*. Käytetyt keinot riippuvat osapuolten voimasuhteesta. Rauhan aikana vahva osapuoli saattoi pyrkiä poliittisiin pää-

³⁸³ Селиванов, В. В. & Ильин, Ю. Д. Методика комплексной подготовки асимметричных ответов при программно-целевом планировании развития вооружения. *Военная Мысль*, № 2/2020, s. 53–58.

³⁸⁴ Кондаков, Е.Е. Невоенные меры обеспечения военной безопасности Российской Федерации и основные проблемы их реализации. *Mil.press flot*. [https://flot.com/publications/books/shelf/safety/11.htm], luettu 9.1.2021.

³⁸⁵ Кондаков (2021).

³⁸⁶ Ibid.

³⁸⁷ Селиванов, А.А. & Чварков, С.В. О стратегии и концепции ассиметричных действий. *Вестник академии военных наук*, № 3 (72) 2020а, s. 57–63.

määriin heikentämällä kohdevaltion sisäistä ja ulkopoliittista asemaa. Heikompi osapuoli pyrki luomaan pidäkkeen mahdollisimman vähäisin kuluin, hankkimaan kansainvälisen oikeutuksen itsepuolustukselleen, hankkimaan liittolaisia, turvaamaan taloutensa, vaikuttamaan informaatioympäristöön intressiensä turvaamiseksi ja hankkiimaan aikareservin mobilisaatiolle. Konfliktin ollessa väistämätön vahvempi osapuoli pyrki oikeuttamaan mahdolliset omat tappionsa kansalaistensa ja operaationsa kansainvälisen yleisön silmissä, salaamaan todelliset tarkoituksensa ja luomaan suotuisat olosuhteet sotilasoperaatiolle heikentämällä kohdevaltion päätöksentekoa, puolustus- tahtoa ja asevoimia. Heikompi osapuoli joutui valitsemaan toimensa taloudellisen, sotilaallisen, valmiudellisen ja teknologisen heikkouden ehdoilla. Se ei kyennyt hankki- maan herruutta yhdessä tai useassa toimintaympäristössä. Näin ollen se pyrki heiken- tämään hyökkääjän kykyä toimeenpanna operaatiota pitkälti ei-sotilaallisin toimin. So- tilaallisen konfliktin aikana vahvempi osapuoli pyrki mm. nopeaan ratkaisuun, luo- maan rintaman vastustajan selustaan, heikentämään vastustajan kykyä korvata tappi- oitaan ja vaikuttamaan kohdemaan kansalaisiin, asevoimiin ja päättäjiin. Heikompi osapuoli pyrki mm. sissisotaan, sodan pitkittämiseen ja hyökkääjän kustannusten kas- vattamiseen ja vaikuttamaan hyökkääjään moraalipsykologisin keinoin.³⁸⁸

Selivanov ja Tšvarkov väittävät voimasuhteiden johdosta vahvemman strategian ole- van aina asymmetristä suhteessa heikompaan. Se oli asymmetristä myös, koska se pe- rustui todellisten tavoitteiden salaamiseen. Heikompi oli pakotettu asymmetriseen strategiaan, joka taas oli luonteeltaan avointa. Heikolle symmetrisen tai ”peilistrate- gian” (зеркольный) valita merkitsi tuhoa. Selivanov ja Tšvarkov määrittivät hei- komman osapuolen asymmetrisen strategian käytännössä päämäärätietoiseksi toimin- naksi vastustajan edun tasaamiseksi vähemmällä kuluilla mutta tehokkaasti.³⁸⁹ Teori- assa strategia perustui vahvemman heikkouteen jollain merkittävällä osa-alueella. Vah- vemman osapuolen asymmetrinen strategia oli päämäärätietoista toimintaa vihollisen haavoittuvuuden ja oman edun kasvattamiseksi traditionaalisten ja ei-traditionaalisten, avoimien ja salaisten toimenpiteiden avulla. Strategia perustui siihen, että vahvem- malla oli käytössään laaja valikoima toimenpiteitä. Selivanov ja Tšvarkov määrittivät vahvemman osapuolen asymmetristen toimien muodoiksi (ВИД) ja tyypeiksi (ТИП): ku- moukselliset, protesti, ääriliike, erikoisjoukko, diplomaattiset, taloudelliset ja humani- taariset. Heikomman osapuolen muodoiksi ja tyypeiksi he määrittivät: vapautus, par- tisaani, erikoisjoukko ja humanitaariset.³⁹⁰ Selivanovin ja Tšvarkovin näkemyksen mu- kaan vahvemman asymmetrinen strategia perustui suurempiin resursseihin, toiminnan vapauteen ja salaamiseen ja heikomman strategia vahvemman mahdollisuuksien ta- soittamiseen ilman yhtäläisten suorituskykyjen kehittämistä. Selivanoville ja Tšvarko- ville asymmetria itsessään oli vahvan ja heikon suhteen ominaisuus, joka ei determi- noinut konfliktin lopputulosta vaan mahdollisti asymmetriset toimet, jotka vuorostaan ratkaisivat konfliktin.

Toisessa yhteydessä Selivanov ja Tšvarkov kirjoittivat asymmetristen toimien koostu- van aseellisesta voimankäytöstä kansainvälisen oikeuden vastaisella tavalla, aseellisen taistelun ei-traditionaalisten muotojen ja tapojen käytöstä ja sotatoimien vakiintuneen logiikan rikkomisesta. He määrittivät asymmetriset toimet traditionaalisen sotilaalli-

³⁸⁸ Селиванов & Чварков (2020а).

³⁸⁹ Ibid., s. 61.

³⁹⁰ Ibid.

sen voiman ja ei-sotilaallisen teknologian (metodien ja välineiden) ja ei-traditionaalisten muotojen ja tapojen kokonaisuudeksi olosuhteissa, joita määritteli osapuolten epätasaisuus ja mahdollisuus kääntää osapuolen vahvuudet sen heikkouksiksi.³⁹¹ Ilmeisemmin Selivanov ja Tšvarkov yrittivät löytää määritelmän, joka kattaisi sekä vahvan että heikon osapuolen asymmetriset toimet.

Vuoden 2020 kolmannessa artikkelissaan Selivanov ja Tšvarkov esittivät asymmetristen toimien lisäksi teorian asymmetrisestä konfliktista, jonkalainen heidän mukaansa puuttui venäläisestä sotatieteestä. Tällaisessa konfliktissa vahvempi osapuoli pyrki toimien symmetriaan ja perinteisiin sodankäynnin muotoihin ja heikompi vastakkaiseen tilanteeseen. Vahvan voima ei asymmetrisessä konfliktissa toimi pidäkkeenä heikommien toimille, jonka arvot laskelma poikkeavat vahvan vastaavista. Usein miten konfliktiin sekaantuivat kolmannet tahot tai niissä käytettiin sijaistaistelijoita. Selivanovin ja Tšvarkovin mukaan nykyaikaisten asymmetristen konfliktin erityinen luonne on osapuolten taloudellisissa ja teknologisissa eroissa sekä tavoitteissa, jotka ovat vaihtuneet asevoimien lyömisestä vastustajan taistelukyvyyn lamauttamiseen.³⁹²

Mielenkiintoisena lisänä Selivanov ja Tšvarkov esittivät, lähdeä mainitsematta, Yleisesikunnan akatemian asymmetrisen sodan periaatteiksi: Tarkan kohteen valinnan, voiman keskittämisen vastustajan tärkeimpään kohtaan tai joukkoon, vastustajan disorientaation, siirtymisen asymmetrisistä toimista perinteiseen sodankäyntiin ilman asymmetristen etujen menetystä, vastustajan tuhovoiman heikentämisen, omien joukkojen tehokkuuden kasvattamisen, vastustajan demoralisoinnin, vastustajan johdon disorganisoimisen, vastustajan tukitoimien disorganisoimisen ja olosuhteiden rajoittamattoman hyväksikäytön. Omiksi asymmetrisen sodan periaatteikseen Selivanov ja Tšvarkov tarjoavat peräti 21 periaatetta. Näitä ovat mm. joukkojen modulaarinen, universaali ja joustava käyttö, diametrisesti vastakkaiset taistelutavat suhteessa vastustajaan, monitasoinen harhautus, olosuhteiden hyväksikäyttö ja kääntäminen vastustajaa vastaan, korkea valmius, valmius siirtyä perinteiseen sodankäyntiin, henkilö- ja materiaalireservin muodostaminen rauhan aikana, epäsuorat toimet (ei määritellä - viitataan vain Liddell Hartiin), suunnitelman joustavuus, tavoitekeskeisyys ja voiman kiertäminen, vahvuuksien ja vastaavan voiman välttäminen, kaikkien toimintaympäristöjen käyttö, toiminnan jaksottelun muuttaminen, ennakoimattomuus, vastustajan toimien mustamaalaaminen, nopeat operaatiot odottamattomista suunnista ja halpojen kopioiden luominen kalliista järjestelmistä.³⁹³ Asymmetristen konfliktien teorian sijaan Selivanov ja Tšvarkov siis esittävät asymmetrisen sodankäynnin periaatelistan. Asymmetria voi heidän mukaansa olla yhtäältä osapuolten ominaisuuksista riippuvainen konfliktin piirre, mutta toisaalta myös toimintaa ohjaavien periaatteiden summa.

Selivanovin ja Tšvarkovin kirjoitukset käsittelevät suoraan ja epäsuorasti Yhdysvaltojen ja Venäjän suhdetta ja asymmetristen toimien määrittelyssä näkyi määrätty arvolaus. Venäläiset asymmetriset toimet olivat luonteeltaan erilaisia kuin yhdysvaltalaiset, eivätkä nämä erot olleet täysin johdettavissa heikon suhteesta vahvempaan vaan mukana oli poliittisia, kulttuurisia ja historiallisia tekijöitä. Toisaalta Selivanov ja Tšvarkov

³⁹¹ Селиванов, А.А. & Чварков, С.В. Война супердержавы против заведомо слабого противника // *Независимое военное обозрение*, № 9/2020б.

³⁹² Селиванов, А.А. & Чварков, С.В. Методологический подход к определению асимметричного конфликта. // *Независимое военное обозрение*, № 11/2020с.

³⁹³ Селиванов & Чварков (2020с).

pyrkivät enemmän kuin monet muut irtautumaan historiallisesta tilanteesta ja tarjoamaan objektiivisemmän asymmetristen toimien ja konfliktien teorian. Jostain syystä he kuitenkin vaikuttavat luopuneen originaalista vahvan ja heikon osapuolen asymmetrian teoriastaan yleisen selitysmallin hyväksi.

Tšvarkov kuitenkin piti kiinni ajatuksesta vahvan ja heikon asymmetriasta. Hän kirjoitti vuonna 2020 kenraaliluutnantti V. N. Zaritskiin kanssa ”uusista” sodista, joiden he väittivät olevan Lännen geopoliittisen herruuden tavoittelun, neoliberaalin talouspolitiikan levittämisen ja demokratisoinnin seuraus. Uusien sotien käsite oli lainattu Mary Kaldorilta. Uusiin sotiin kuuluivat valtioiden hajoaminen, puolisoitilaalliset joukot, ääriajattelun leviäminen, kulttuurinen vastakkainasettelu ja tuho, informaatioympäristön käyttö kansalaisyhteiskuntaa vastaan (eli ei-sotilaallisin välinein toteutettu asymmetrinen toiminta). Vahvan ja heikon väliseen asymmetriaan kuului sodan jatkuva muutos, koska ratkaisevia taisteluja ei ole ja heikko etsii jatkuvasti uusi keinoja. Vahva taas voi voittaa ainoastaan näännyttämällä heikon ja kiistämällä sen toiminnan vapauden.³⁹⁴ Asymmetria oli siis ”uusien” sotien piirre, vaikkakin (informaatio)teknologian uudelleen muotoilema. Asymmetria oli myös muuttuva ilmiö, koska osapuolten toimet ylläpitivät sen logiikan.

Asymmetrian lisäksi informaation käyttö valtioiden välisessä kamppailussa kiinnosti merkittävässä määrin venäläisiä sotilasakateemikkoja. Vuosina 2016–2017 Strategisten ydinasejoukkojen sotilasakatemian tutkijat V. K. Novikov, S. V. Golubtšikov ja V. V. Zaharov kirjoittivat useita tekstejä informaatiotosodasta sodan uutena muotona. Heidän mukaansa informaatiotosodalla oli useita eri muotoja, jotka erosivat toisistaan metodeiltaan, kohderyhmiltään ja tavoitteiltaan. Päämääränä oli kohdemaan saattaminen kaokseen, sen itsenäisyyden kiistäminen, hajottaminen osiin ja taloudellisten varojen kaappaaminen. Kirjoittajille informaatiotosota oli itsenäinen, sodalle rinnakkainen ilmiö, joka perustui refleksiiviseen kontrolliin ja laajemmin ei-sotilaallisiin toimenpiteisiin.³⁹⁵ Se oli politiikan jatkamista väkivaltaisilla, informaatioperustaisilla välineillä. Novikovin, Golubtšikovin ja Zaharovin mukaan informaatioteknologisten ja -psykologisten välineiden vaikutus ylitti nyky maailmassa tavanomaisten joukkojen ja välineiden vaikutuksen. Näin ollen puolustuksen kehittäminen pelkästään tavanomaisten ja ydinaseiden varaan oli väärä ratkaisu.³⁹⁶

Novikovin et al. kirjoitukset ovat informaatiotosodan sotatieteellisen analyysin lisäksi propagandistinen kirjoitus viholliskuvien luomiseksi. Heidän ja monet samankaltaiset vuoden 2014 jälkeen julkaistut tekstit politisoivat asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisten toimien käsitteitä esittämällä ne yksinomaan Yhdysvaltojen toimenpiteiksi ja vaikeuttavat kuvan saamista siitä, mitä venäläiset sotilasakateemikot todella ajattelivat näistä käsitteistä. Toisaalta keskustelu heijasteli samanlaista kriisimentaliteettia kuin mitä kyberuhkat herättivät samaan aikaan Länessä.

³⁹⁴ Зарицкий, В.Н. & Чварков, С.В. Некоторые аспекты подготовки и ведения «новых» войн. *Вестник академии военных наук*, № 2(71) 2020, s. 53–59.

³⁹⁵ Новиков, В.К. & Голубчиков, С.В. Современные сценарии ведения информационных войн и их итоги. *Вестник академии военных наук*, № 2(59) 2017, s. 64–70.

³⁹⁶ Новиков, В.К. & Голубчиков, С.В. Анализ информационных войн за последние четверть века. *Вестник академии военных наук*, № 3(60), s. 10–16; Новиков, В.К. & Голубчиков, С.В. & Захаров, В.В. Основные причины и условия возникновения и ведения информационных войн. *Вестник академии военных наук*, № 4(61), s. 28–32.

Venäläisten kirjoituksissa informaatiota lähestyttiin usein geopoliittisesta ja suorastaan sivilisaationaalista näkökulmasta. Esimerkiksi vuonna 2017 Tšvarkov ja A. G. Lihonosov Yleisesikunnan akatemiasta esittivät pehmeän voiman käytön tavoittelevan vihollisen rauhanomaista neutralointia. Se käytti laajaa valikoimaan informaatiopsykologisia keinoja kohteen mentaalisen ympäristön (ментальная сфера) muuttamiseksi. Tšvarkov ja Lihonosov rinnastivat epäsuorien toimien strategian, pehmeän voiman käytön ja ohjatun kaaoksen teknologian. Ne kaikki perustuivat suoran, väkivaltaisen yhteenoton välttämiseen salaisia ja kumouksellisia teknologioita hyödyntäen ja kohdemaan valtiollisuuden hävittämiseen. Kyseessä oli geopoliittisen tason kamppailu, joka sai sivilisaationaalisia, tunnustuksellisia ja kansalliseen identiteettiin vaikuttavia piirteitä, ja jossa tavoitteena oli kohdemaan itsenäisyyden hävittäminen.³⁹⁷ Tšvarkovin ja Lihonosovin kirjoituksessa yhdisteltiin aikaisemmin esitettyjä käsitteitä malliksi, jossa painottui geopoliittinen, informaatiopsykologinen kamppailu. Mallilla oli yhtymäkohtia Kiselevin esittelemään käyttäytymiseen vaikuttavaan kamppailuun. Samanlaisia ajatuksia esitti professori V. N. Remartšuk Moskovan yliopistosta kirjoittaessa sosiaalisista teknologioista. Ne olivat monimuotoinen kokoelma yhteisen tavoitteen yhdistämiä joukkoja ja välineitä (psykologisia, informaatio, ideologisia), joilla pyrittiin ohjaamaan ihmisyhteisöä riippumatta tuon yhteisön intresseistä. Pehmeän voiman käyttö oli sosiaalisen teknologian muoto ja epäsuorien toimien strategia sen tuhoava versio.³⁹⁸

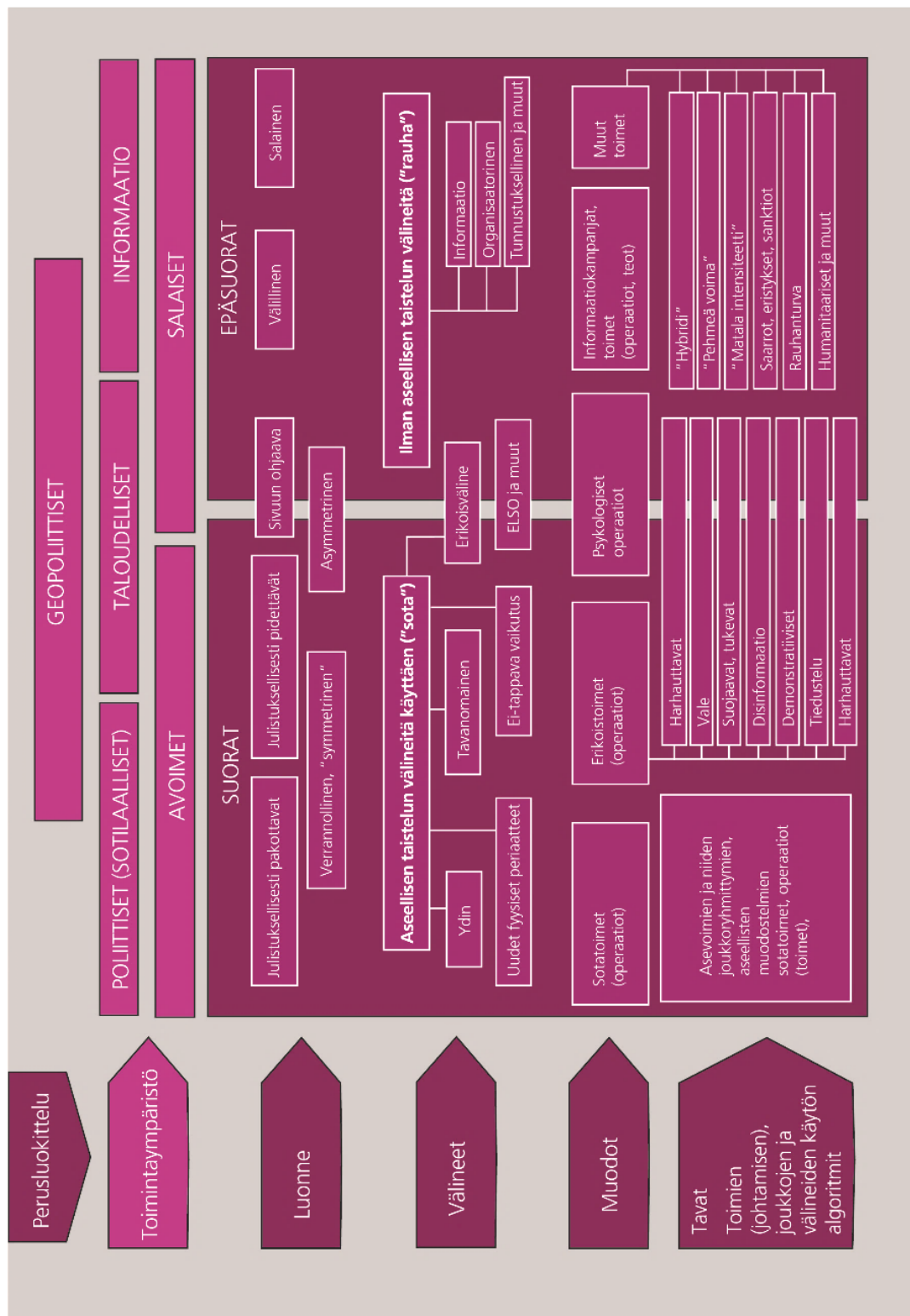
Myös E. A. Derbin esitti vuonna 2017 nykyaikaisen kamppailun liittyvän valtioiden, liittokuntien ja sivilisaatioiden väliseen taisteluun, joka tapahtui geopoliittisessa, taloudellisessa, poliittisessa, informaatio- ja sotilaallisessa ympäristössä. Derbin katsoi sodan perustuvan kohteen taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen identiteetin tuhoamiseen ja toisaalta objektin pyrkimykseen turvata suvereniteettinsa, eheyttänsä ja identiteettinsä. Tältä pohjalta Derbin esitti mallin (ks. Kuva 3), jossa hän jaotteli kamppailun osatekijät ympäristön, luonteen, välineiden, muodon ja lajin (вид) sekä tavan mukaan. Kamppailun luonne jakautui yhtäältä avoimeen, suoraan (väkivaltainen, pidättävä) ja symmetriseen ja toisaalta epäsuoraan (harhauttava, sijaistojen, salainen), salattuun ja asymmetriseen – vaikkakin asymmetrinen oli osaltaan avoimen ja salaisen luonteen välimaastossa. Suoran kamppailun alle kuuluivat aseelliset välineet (mm. tavanomaiset, ydinaseet) ja epäsuoran alle ei-aseelliset välineet (informaatio, organisaatio ja tunnustukselliset). Edelleen suoran kamppailun alle kuuluivat sotilas- ja erikoisjoukkooperaatiot ja epäsuoran alle informaatiokampanjat ja muut toimet (hybridi, pehmeä voima, matalan intensiteetin, sanktiot ja saarrot, rauhanturva- ja humanitaariset muodot ja lajit). Väliin jäivät psykologiset operaatiot (demonstratiivinen, imitoiva, tukeva, disinformaatio, tiedustelu, ELSO muodot ja lajit).³⁹⁹ Derbin ei määritellyt käyttämiään käsitteitä, eikä hänen jaottelunsa juuri poikennut aiemmin esitetyistä (esim. Šalamberidze). Sen mielenkiintoisin piirre oli luonteeltaan asymmetristen ja muodoltaan psykologisten toimien sijoittaminen suorien ja epäsuorien toimien välille. Asymmetria ei

³⁹⁷ Чварков, С.В. & Лихоносков, А.Г. Новый многовекторный характер угроз безопасности России, возросший удельный вес «мягкой силы» и невоенных способов противоборства на международной арене. *Вестник академии военных наук*, № 2(59) 2017, s. 27–30.

³⁹⁸ Ремарчук, В.Н. Разрушение современной государственности посредством «социальных технологий». *Вестник академии военных наук*, № 2(59) 2017, s. 46–51.

³⁹⁹ Дербин, Е.А. Методологические аспекты анализа сущности современных войн. *Вестник академии военных наук*, № 1(58) 2017, s. 11–18.

siis ollut lähtökohtaisesti suoraa tai epäsuoraa, avointa tai salattua, eivätkä psykologiset operaatiot yksinomaan aseellisia tai aseettoman taistelun muotoja.

Kuva 3. Derbinin malli⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Дербин (2017), s. 16; Piirros Samuel Ahosola / Puolustusvoimat (CC4.0).

Asymmetriaa, epäsuoruutta ja ei-sotilaallisia toimenpiteitä käsitteleviä yksittäisiä kirjoituksia julkaistiin vuosina 2011–2021 suhteellisen paljon. Alla esitellään niistä muutamia, siltä osin kuin kirjoitukset nimenomaisesti keskittyivät mainittuihin käsitteisiin. Esimerkiksi vuonna 2015 FGBU 47 TSNII tutkija S. R. Tsyrenboržiev esitti MGIMO:n lehdessä, että ei-sotilaalliset uhat liittyivät valtion, yhteiskunnan ja kansalaisten olemassaoloon ja kehitykseen sekä kansallisen yhtenäisyyden, sosiaalisen pääoman ja taloudellisen omaisuuden häirintään, arvon alenemaan ja tuhoon. Ei-sotilaallisten ja sotilaallisten uhkien ero oli siinä, että edelliset eivät usein vaikuttaneet suoraan kohteeseensa. Uhkiin rinnastuen ei-sotilaalliset toimet olivat taas diplomaattisia, poliittisia, informaatio- ja taloudellisia toimenpiteitä, joilla pyrittiin vähentämään vastakkainasetteluja ilman väkivaltaa.⁴⁰¹

Vuonna 2017 Yleisesikunnan sotilasakatemian tutkijat O. M. Goršetšnikov, A. I. Malyšev ja Ju. F. Pivovorov vertailivat läntisiä ja venäläisiä sotilaallisten konfliktin kategorioita. Tutkijoiden mukaan Lännessä konfliktit jaettiin käytetyn strategian mukaan traditionaalisiin ja ei-traditionaalisiin. Traditionaaliset perustuivat ”salamasotaan” ja ei-traditionaaliset kaaoksen luomiselle ja asymmetrisille toimille. Venäläinen sotilas-konfliktien luokittelu oli tutkijoiden mukaan monimuotoisempi. Luokitteluun sisältyvän ”joukkojen käytön periaatteet” kategorian alle kuuluivat klassiset, asymmetriset, verkostokeskitetyt ja hybriditoimet. Ei-sotilaalliset (poliittiset, diplomaattiset, taloudelliset, informaatio ja ideologiset) taistelun muodot eivät kuuluneet luokitteluun, mutta kirjoittajien mukaan niitä toimeenpantiin jo rauhan aikana kansallisten intressien turvaamiseksi ja sodan aikana niitä kiihdytettiin.⁴⁰² Goršetšnikovin, Malyševin ja Pivovorovin vertailussa olennaista on asymmetrian sijoittaminen Lännessä strategian elementiksi ja Venäjällä joukkojen tai voimankäytön periaatteeksi. Lisäksi Lännessä ei-sotilaalliset toimet olivat osa sodan luonnetta, kun taas Venäjällä ei-sotilaalliset toimet olivat osa normaalia valtioiden kamppailua.

Vuonna 2019 A. S. Fadeev ja V. I. Nitsšipor Yleisesikunnan sotilasakatemian Sotilas-instituutista esittivät omissa nimissään lähes täydellisen kopion Kartapalovin vuoden 2015 tekstistä.⁴⁰³ On toki mahdollista, että he olivat kenraalin esitelmän alkuperäiset kirjoittajat. Fadeev ja Nitsšipor väittivät pääosan nykyisistä sodista perustuvan epäsuorien toimien käyttöön, joilla suurvallat legitimoivat kohdevaltioiden taloudellisten resurssien kaappaamisen. Epäsuoria toimia olivat mm. taloudelliset sanktiot ja valtion sisäisen vastakkainasettelun lietsominen, ei-valtiollisten toimijoiden käyttäminen ja ”kriisinhallintaoperaatiot.” Informaatiokamppailuun liittyvän ”demokratisointiprosessin” he katsoivat olevan yhtä tuhoisan kuin suurhyökkäyksen. Fadeev ja Nitsšipor esittivät asymmetristen kamppailun tapojen mahdollistavan hyökkääjän ylivoiman ta-
soittamisen.

Vuonna 2019 kenraaliluutnantti V. O. Ostankov Yleisesikunnan sotilasakatemian esitti, että epäsuorat, ei-sotilaalliset ja asymmetriset toimet olivat luonteeltaan yhtäläisiä. Niiden päämääränä oli poliittisten tavoitteiden saavuttaminen minimaalisella aseellisella vaikuttamisella pääpainon ollessa kohteen sotilaallisen ja taloudellisen potentiaalain rapauttamisessa ja valtiollisen ja sotilaallisen johdon disorganisoimisessa sekä

⁴⁰¹ Цырендоржиев, С.Р. К вопросу о сущности военных угроз и невоенных мер их парирования. *Вестник МГИМО-Университета*, № 2(41) 2015, s. 140–149.

⁴⁰² Горпечников, Малышев & Пивоваров (2017).

⁴⁰³ Фадеев, А. С. & Ничипор, В. И. Военные конфликты современности, перспективы развития способов их ведения. Прямые и не прямые действия в вооруженных конфликтах XXI века. *Военная мысль*, № 9/2019, s. 33–41.

kansakunnan yhtenäisyyden rapauttamisessa. Edellä mainittuja toimia tuettiin salaisella, sotilaallisten toimenpiteiden käytöllä. Ostankov mukaan Venäjä oli onnistunut kehittämään teknologisesti kehittyneitä aseita, joiden ansiosta sitä ei enää voinut ilman rangaistusta uhata ilma-avaruusiskulla.⁴⁰⁴ Ostankov uskoi, että aikaisemmin koettuun teknologiseen heikkouteen uskottiin löydetyn vaste. Sitä ei suoraan kutsuttu asymmetriseksi ehkäpä siitä syystä, että pitkänmatkan täsmäaseet muistuttivat Yhdysvaltojen suorituskykyjä eli olivat symmetrisiä. Lopputuloksena oli, että suurvallat kykenivät kamppailemaan keskenään vain epäsuoria toimia käyttäen.

Yhdysvaltojen toiminta oli varsin yleinen lähtökohta asymmetrian ja epäsuoruuden analyysille. Ostankovin lisäksi muun muassa A. S. Brytškov, V. L. Dorohov ja G. A. Nikonorov väittivät vuonna 2019, että Yhdysvallat aikoo käydä maalla, merellä, ilmassa, avaruudessa ja kybertilassa jatkuvaa hybridi-, asymmetristä ja vastakumouksellista sotaa massamedian tukemana. Tähän analyysiin perustuen heikomman osapuolen (Venäjä) tuli käyttää asymmetrisiä ja epäsuoria toimia vihollisen edun tasoittamiseksi. Periaatteita olivat resurssiperustainen suunnittelu, kulujen minimointi suhteessa vastustajan kuluihin, voimien keskittäminen vastustajan haavoittuvuuksiin, asymmetristen toimien ylivoima tai tasaväkisyys suhteessa vastustajaan, salaisuus, konfliktin maantieteellisen alan ja ajallisen pituuden kasvattaminen. Toimien kohteena olivat vastustajan merkittävät sotilaskohteet, johtamiskaikat, infrastruktuuri, henkilöstö, informaatio- ja telekommunikaatioverkot ja väestö. Heikomman osapuolen tuli toimia ennaltaehkäisevästi tai toimeenpanna partisaanisota.⁴⁰⁵

Kuten edellä on käynyt selväksi, venäläiset sotilaskateemikot olivat 2000-luvulla hyvin perillä Yhdysvalloissa käydystä uusliberaalin talousjärjestelmän levittämistä, demokratian edistämistä ja pehmeää voimaa koskevasta keskustelusta. Monet heistä tulkit-sivat keskustelussa esitetyt näkemykset ja teoriat Venäjää vastaan kohdistettuna todellisenä strategiana ja perustivat sodan luonteen muutoksesta esittämänsä väitteet tähän tulkintaan. Esimerkiksi I. V. Šamin esitti Joseph Nye Jr. soft power ja smart power käsitteiden kuvaavan Yhdysvaltojen toteuttamaa globaalia epäsuoran kamppailun menetelmää. Epäsuoruus tarkoitti taloudellisten, poliittisten, diplomaattisten, informaatiokulttuuristen, demografisten, kumouksellisten ja tukevien sotilaallisten instrumenttien käyttöä.⁴⁰⁶ Venäläisten asevoimia ja turvallisuuspalveluita lähellä olleiden siviilitutkijoiden piirissä läntiset teoriat tulkittiin säännönmukaisesti todellisen strategian kuvauksiksi.⁴⁰⁷

I. M. Popov ja M. M. Hamzatov liittivät vuonna 2018 julkaistussa kirjassaan Tulevaisuuden sota asymmetrian vakinaisten (регулярный) ja puolisotilaallisten (иррегулярный) joukkojen suhteeseen. Heidän mukaansa vakinaiset joukot eivät ole valmistautuneet asymmetriseen konfliktiin, jolla kirjoittajat vaikuttavat tarkoittavan suorien

⁴⁰⁴ Останков, В.И. Характер современных военных конфликтов и его влияние на военную стратегию. *Вестник Академии военных наук*, № 2(67), s. 30–34.

⁴⁰⁵ Брычков, А.С., Дорохов, В.Л. & Никоноров, Г.А. О гибридном характере войн и вооруженных конфликтов будущего. *Военная мысль*, № 2/2019, s. 15–28.

⁴⁰⁶ Esim. Шамин, И. В. Базовые составляющие американской технологии осуществления «непрямого» геополитического противоборства «умная сила». *Вестник академии военных наук*, № 2(71), s. 36–44. Ks. myös Гриняев (2004); Карякин В. В. Стратегии непрямых действий, «мягкой силы» и технологии «управляемого хаоса» как инструменты переформатирования политических пространств. *Информационные войны*, № 3(31) 2014, s. 29–38.

⁴⁰⁷ Kukkola (2020).

taisteluiden välttämistä, oletettujen sääntöjen ja toimintatapojen rikkomista ja konfliktin venyttämistä. Asymmetria oli siis sodan tyyppi. Esittäessään asymmetrian konfliktin luonteena Popov ja Hamzatov poikkeavat yleisestä venäläisestä linjasta.⁴⁰⁸ Heidän näkökulmansa olikin lähempänä läntisiä näkemyksiä. Popov ja Hamzatov liittivät asymmetrian vahvan ja heikon osapuolen olemassaoloon. Tämän määrällisen suhteellisen eron lisäksi on oltava olemassa laadullinen (ei-materiaalinen, subjektiivinen), pohjimmiltaan muuttumaton ero joukoissa, välineissä ja mahdollisuuksissa. Esimerkkinä asymmetrisestä konfliktista Popov ja Hamzatov tarjoavat Messnerin kapinasodan sekä yhdysvaltalaisen 4. sukupolven sodankäynnin. Popov ja Hamzatov esittivät myös varsin omaperäisiä näkemyksiä. He rinnastivat heikon ja vahvan osapuolen eron miesten ja naisten välisiin eroihin ja väittivät asymmetristen konfliktien heikkojen osapuolten olevan luonteeltaan naisellisia.⁴⁰⁹ Tällainen tulkinta ei todennäköisesti saa kannatusta ainakaan kaikissa kansainvälisissä tutkijapiireissä.

Myös MGIMO:n tohtoriopiskelija Ja. A. Tšiževski tarkasteli asymmetristä konfliktia sotilasaikakausilehden kirjoittamassa artikkelissaan. Asymmetrisen konfliktin Tšiževski esitti tilanteena, jossa heikompi osapuoli käyttää ei-traditionaalisia taistelutoimien tapoja aiheuttaakseen vahvemmalle materiaalista ja psykologista vahinkoa, pakottaakseen tämän käymään konfliktia epäsuotuisalla tavalla ja venyttääkseen konfliktia. Toisaalta Tšiževski esitti, että verkostokeskeisyys yhdistettynä yksityisten sotilasyritysten käyttöön mahdollisti vahvemman osapuolen tehokkaat sotatoimet asymmetrisessä konfliktissa. Tšiževski kuitenkin totesi, että vahvemman tehokkaammat sotatoimet eivät välttämättä johtaneet voittoon.⁴¹⁰ Tšiževskin, Popovin ja Hamzatovin tekstit ovat esimerkki muutoksesta, jossa asymmetria sodan tai konfliktin tyyppinä alkoi saada legitimitettiin venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa. Aikaisemmin asymmetria oli esitetty pääsääntöisesti toiminnan muotona.

Edellä esitetyistä teksteistä osa päätyi vuonna 2018 julkaistun Voennaja Mysl -lehden sotilassanakirjan lähteiksi. Esimerkiksi asymmetriset toimet määriteltiin Tšekinov ja Bogdanov vuonna 2010 kirjoittaman artikkelin mukaan.⁴¹¹ Asymmetria verkostokeskeisessä sodassa taas määriteltiin Vorobevin ja Kiselev vuoden 2014 artikkelin mukaan.⁴¹² Epäsuorat toimet määriteltiin M. V. Motsakiin viitaten ”ennaltaehkäiseviksi ja vastatoimiksi ilman ryhtymistä avoimeen aseelliseen vastakkainasetteluun tilanteen rauhanomaiseksi ratkaisemiseksi.”⁴¹³ Ei-sotilaalliset toimenpiteet määriteltiin V. I. Lutovinoviin viitaten ”joukoksi valtion sisä- ja ulkopoliittikan kohdennettuja ja erityisiä toimia, jotka toimeenpannaan sotilaspolitiikkaan liittyvän toiminnan täydentämiseksi tai korvaamiseksi.” Niillä pyrittiin lisävoimien hankkimiseen, sotilaallisten vaarojen ja uhkien heikentämiseen, hyökkääjän mahdollisuuksien vähentämiseen ja rajoittamiseen aina aggressiosta luopumiseen asti. Ei-sotilaallisia toimenpiteitä olivat poliittis-diplomaattiset, taloudelliset, oikeudelliset, informaatiopsykologiset, informaatioteknologiset, humanitaariset ja hengellismoraaliset toimenpiteet.⁴¹⁴ Sanakirjan julkaisu

⁴⁰⁸ Попов & Хамзатов (2016), s. 294–295.

⁴⁰⁹ Ibid., s. 369.

⁴¹⁰ Чижевский, Я.А. Основные тенденции трансформации природы и характера современных военно-политических конфликтов. *Военная мысль*, № 6/2020, s. 6–23.

⁴¹¹ Тютюнников (2018), s. 29.

⁴¹² Тютюнников, Н. Н. *Военная мысль в терминах и определениях. В трех томах, Том 3*. Издательство Перо, Москва, 2018b, s. 221.

⁴¹³ Тютюнников (2018), s. 123.

⁴¹⁴ Тютюнников (2018), s. 123.

osoittaa, että sotatieteellinen kenttä ei ollut täysin tyytyväinen viralliseen sotilassanakirjaan, joka perustui edelleen huomattavissa määrin Neuvostoliiton aikana luotuihin määritelmiin. Lisäksi sanakirja toimii todisteena siitä, että Venäjällä oli lähes kahdessakymmenessä vuodessa tehty huomattava määrä töitä käsitteiden määrittelyn eteen.

Käytännön tasolla vuosien 2014–2021 välillä konkreettisiksi asymmetrisiksi vasteiksi tarjottiin elektronisen sodankäynnin ja uuteen teknologiaan perustuvien ihmeaseiden lisäksi edelleen uudenlaisia strategisia ydinaseita, kaukovaikutteisia täsmäaseita ja ohjustentorjuntajärjestelmiä.⁴¹⁵ Monet perustuivat jonkinlaiseen uuteen teknologiaan, joka lupasi edun kilpailijoihin nähden. Alexei Arbatov on esimerkiksi liittänyt asymmetrian hyökkäyksellisten ja puolustuksellisten strategisten asejärjestelmien suhteeseen. Vain yhden strategisen ydinaseen pitää läpäistä puolustus tuottaakseen hyväksyttömät tappiot suhteessa puolustukseen käytettyihin resursseihin.⁴¹⁶ Vastaava ajattelu näyttäisi ohjaavan Venäjän uusien strategisten asejärjestelmien kehittämistä.⁴¹⁷

Lopuksi todettakoon, että hybridisodan ja sen liitännäiskäsitteiden tarkastelu on tässä tekstissä tähän asti sivuutettu niiden avoimen poliittisuuden takia. Hybridisodasta, -metodeista ja sodankäynnistä tuli muotitermi venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa vuoden 2014 jälkeen. Yleisesikunta vaikutti aluksi hyväksyvän käsitteen vaikkakin myöhemmin otti siihen etäisyyttä. Vuonna 2021 hybridisota näyttää palanneen Yleisesikuntaa edustavien kirjoittajien agendalle. Se on edelleen sidottu tulkintaan Lännen strategiasta, mutta mukana ovat myös Syyrian opit. Entistä selvemmin asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimet pyritään saattamaan samaan teoreettiseen kehykseen, jolle ”hybridisota” näyttää tarjoavan sopivan kehyksen. Šalamberidzen ja Gerasimovin esittämä malli näyttää 2020-luvulle tultaessa vakiintuneen venäläisessä sotatieteellisessä ajattelussa tavaksi jäsentää valtioiden välisen kamppailun luonnetta.

Hybridisodan osalta Robert Johnson on esittänyt, että Yleisesikunta ja Gerasimov etsivät vastauksia läntiseen ”kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan” (comprehensive approach), jonka tulkitsivat hyökkäykselliseksi doktriiniksi.⁴¹⁸ Läntinen diskurssi tarjosi sopivan käsitteen, johon venäläiset näkemykset voitiin sovittaa. Katri Pynnöniemi ja Minna Jokela ovatkin todenneet, että hybridisota on Lännelle varattu käsite, joka on tarkoitettu ohjaamaan keskustelua Venäjää kohtaavasta uhasta.⁴¹⁹ Toisaalta Maxim Suchkovin mukaan venäläiset ”uusien” sotien moninaiset käsitteet ovat yritys sulauttaa yhteen tsaarin ajan, Neuvostoliiton ja Venäjän sotatieteen filosofiset perusteet, näkemykset Lännen strategiasta ja sotataidosta ja modernin teknologian tarjoamat taktiset mahdollisuudet. Hän väittää, että hybridisodankäynti käsitteenä on tunkeutunut

⁴¹⁵ Сивков, К. Глобальный контрудар Способы нейтрализации национальной ПРО США могут быть асимметричными и весьма неординарными. *Военно-промышленный курьер*, № 21 (587) 2015 Сивков, К. Асимметричный калибр. *Военно-промышленный курьер*, № 28 (741) 2018; Сивков, К. Асимметричный «Сармат» Ракеты средней дальности – оружие малой ценности. *Военно-промышленный курьер*, № 45 (709) 2017; Орленко, А. Быстрый глобальный удар США по России – миф или реальность? *Независимое Военное Обозрение*, № 22 (953) 2017; Евсюков, А. В. & Хряпин, А. Л. Роль новых систем стратегических вооружений в обеспечении стратегического сдерживания. *Военная мысль*, № 12/2020, s. 26–30.

⁴¹⁶ Арбатов, А. Стратегические асимметрии и системы ПРО. *Независимое Военное Обозрение*, № 1/2012.

⁴¹⁷ Bendett, S., Boulègue, M., Connolly, R., Konaev, M., Podvig, P. & Zysk, K. *Advanced military technology in Russia Capabilities and implications*. Research Paper, Russia and Eurasia Programme, September 2021. Chatham House, London, 2021.

⁴¹⁸ Johnson, R. Hybrid War and Its Countermeasures: A Critique of the Literature. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 29, No. 1 (2018), s. 141–163, s. 142.

⁴¹⁹ Pynnöniemi & Jokela (2020).

Venäjän akateemiseen ja poliittiseen kielenkäyttöön ja voi alkaa ohjata eliitin maailmankuvan muodostamista ja voimankäyttöä.⁴²⁰ Useat muut läntiset tutkijat ovat sitä mieltä, että läntisen hybridisodankäynnin käsitteen käyttämisessä Venäjän toimien tulkintaan on merkittäviä haasteita ideoiden vuorovaikutuksen, epämääräisyyden ja käsitteiden poliittisen käytön johdosta.⁴²¹ Gudrun Persson toteaaakin salaliittoajattelun ja epäloogisuuden vaikuttavan ainakin osaan venäläistä hybridisota-ajattelua.⁴²² Tämä koskee etenkin hybridisodan käsitteen pääpropagoijaa, Sotatieteiden akatemian kirjenvaihtajaa Aleksandr Bartošia. Hän on kirjoittanut aiheesta kymmenittäin artikkeleita ja vähintään kolme kirjaa.⁴²³

Bartoš esittää viimeisimmässä kirjassaan vuodelta 2021 viitaten Sneseviin ja Svetšiniin, että sota heijastaa yhteiskunnallista kehitystä. Sodan luonne ja yhteiskunnallinen kehitys ovat siis dialektisessa suhteessa.⁴²⁴ Hybridisodan subjekteja voivat olla valtiot, valtioiden sponsoroidut ja ei-valtiolliset toimijat sekä sivilisaatiot.⁴²⁵ Hybridisodan käsite sisältää muttei rajoitu seuraaviin piirteisiin: kolmiulotteinen, verkostollinen, asymmetrinen, kontaktiton, informaatiopohjainen, kumouksellinen. Sen muotoja ovat sisällissota, vapautussota, terrorismi ja yksityisten joukkojen käyttö. Asymmetriset toimet sisältävät erikoisoperaatiot, yksityiset sotilasyritykset, sisäisen opposition ohjaamisen, informaatiovaikuttamisen, vaikutusagenttien käytön ja ns. viidennet kolonnat. Periaatteina ovat vastustajan voiman kierto, heikkouksien hyväksikäyttö ja odottamattomat menetelmät.⁴²⁶ Bartošin mukaan hybridisodassa käytetään väkivaltaisia ja ei-väkivaltaisia (poliittinen, diplomaattinen, informaatio ja taloudellinen) teknologioita. Vallankumouksen toimeenpano ilman virallista sodan julistamista sekä sitä seuraava ”rauhanturvaoperaatio” ovat äärimmäisin keino vastustajan voittamiseksi. Koska Bartoš tulkitsee ei-sotilaallisen vaikuttamisen sotilaalliseksi voimankäytöksi sotilaallispoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi, hän väittää hybridisodankäynnin olevan sodan muoto ja tämän sodan olevan jo käynnissä. Hybridisota on siis kattokäsite, joka sisältää kaikki sodan muodot. Bartošin tulkinta on käytännössä peilikuva läntisistä Venäjä tulkintoista ja sinällään poliittinen projekti. Hän käyttää termejä ei-sotilaallinen, ei-voimankäyttöllinen, epälineaarinen, asymmetrinen ja epäsuora varsin vaihtelevasti.

Vuosien 2011–2021 aikajakson osalta on vaikeampi osoittaa, heijastuiko sotatieteellinen keskustelu virallisiin asiakirjoihin vain toisin päin. Asymmetrialle, epäsuoruudelle ja ei-sotilaallisille uhkakuville oli poliittista tilausta. Kun Yhdysvallat ja Euroopan Union asettivat sanktioita Venäjälle seurauksena Krimin laittomasta miehittämisestä, asymmetrisestä vasteesta tuli poliittinen ja taloudellinen kysymys. Pääministeri Dmitri Medvedev esimerkiksi totesi, että: ”sanktiot ovat aina taloudellisia ja vastineet niihin poliittisia – ja poliittinen on aina asymmetristä.”⁴²⁷ Venäjän pysyvä edustaja Natossa

⁴²⁰ Suchkov, M. A. Whose hybrid warfare? How ‘the hybrid warfare’ concept shapes Russian discourse, military, and political practice. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 32, No. 3 (2021), s. 415–440.

⁴²¹ Bērziņš (2020); Renz (2018).

⁴²² Persson, G. *Russian thoughts on hybrid war and colour revolutions*. Russian Studies Series 1/20. NATO Defence College, Rome, 2020.

⁴²³ Ks. esim. Бартош, А.А. Модель гибридной войны. *Военная мысль*, № 5/2019, s. 6–23; Бартош, А.А. «Серые зоны» как ключевой элемент современного операционного пространства гибридной войны. *Военная мысль*, № 3/2021, s. 25–37.

⁴²⁴ Бартош (2021).

⁴²⁵ *Ibid.*, s. 44, s.73.

⁴²⁶ *Ibid.*, s. 38–40.

⁴²⁷ Лысова, Т., Стеркин, Ф. & Харатьян, К. Есть вещи страшнее ограничения поставок. *Ведомости*, 8.9.2014 [https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2014/09/08/est-veschi-postrashnee-ogranicheniya-postavok-dmitrij#ixzz3Ci26r445], luettu 23.6.2022.

Aleksandr Gruško taas ilmoitti vuonna 2016, että Venäjä ”valmistautuisi antamaan asymmetrisen vasteen rajoillaan lisääntyviin Naton joukkoihin, mikä olisi maksimaalisen tehokas, muttei erityisen kallis.⁴²⁸ Puolustusministeri Sergei Šoigu toisti saman uhkauksen vuonna 2019.⁴²⁹ Presidentti Putinkin totesi puheessaan liittoneuvostolle keväällä 2021 Venäjän vastaavan ”asymmetrisesti, nopeasti ja tiukasti” provokaatioihin.⁴³⁰ Silloin kun poliittisessa kielenkäytössä puhuttiin symmetrisistä vastatoimista, lähinnä talouspakotteiden, ydinaserajoitussopimusten ja diplomaattien karkottamisten yhteydessä, käytettiin usein miten termiä ”peilimäisesti” (зеркально).⁴³¹

Vuoden 2014 sotilasdoktriinissa todettiin epäsuorien ja asymmetristen toimien tapojen käytön kuuluvan nykyaikaisten sotilaallisten konfliktien piirteisiin. Vastaavasti vuoden 2015 kansallisen turvallisuuden strategia listasi poliittiset, sotilaalliset, sotilasteknologiset, diplomaattiset, taloudelliset, informaatio ja muut toimenpiteet osana strategista pidäkettä ja konfliktien ennaltaehkäisyä, muttei maininnut epäsuoria tai asymmetrisiä toimia.⁴³² Uusin, vuonna 2021 julkaistu kansallisen turvallisuuden strategia toteaa sotilaspolitiikan tehtäväksi Venäjän suojaamisen ulkoisten uhkien lisäksi myös sekaantumiselta Venäjän sisäisiin asioihin. Strategian mukaan epäystävälliset maat pyrkivät käyttämään epäsuoria metodeja (непрямые методы) yhteiskunnallisen järjestyksen horjuttamiseksi. Informaatiotila, ja avaruus, mainitaan aktiivisten sotatoimien ympäristönä. Venäjä varaa itselleen oikeuden vastata symmetrisillä ja asymmetrisillä toimenpiteillä suvereniteettiaan ja alueellista eheyttään uhkaaviin toimiin mukaan lukien poliittiset ja taloudelliset sanktiot sekä informaatiokommunikaatioteknologian käyttö. Strategian mukaan strategiseen deterrenssiin ja konfliktien ennaltaehkäisyyn kuuluu yhteen kietoutunut joukko poliittisia, sotilaallisia, sotilasteknologisia, diplomaattisia, taloudellisia, informaatio- ja muita toimenpiteitä.⁴³³ Vuoden 2021 strategia ei sisältänyt määritelmiä asymmetrialle, epäsuoruudelle tai ei-sotilaallisille toimille. Käsitteiden esiintyminen kuitenkin osoitti, että ne oli omaksuttu osaksi virallista turvallisuuspoliittista kielenkäyttöä. Lisäksi niin asymmetrialla ja ei-sotilaallisilla toimilla kuin strategiseen deterrenssiin liittyvällä garejevilaisella epäsuoruudella oli positiivinen, mahdollistava funktio.

⁴²⁸ Мухин, В. Россия и НАТО вышли на дистанцию танковой атаки. Независимая газета, № 65 (6679) 2016.

⁴²⁹ ТАСС. Шойгу предупредил НАТО об ассиметричных мерах в ответ на действия альянса у границ РФ. ТАСС, 24.4.2019. [<https://tass.ru/armiya-i-opk/6369278>], luettu 22.6.2022.

⁴³⁰ Путин, В. *Послание Президента Федеральному Собранию, 21 апреля 2021 года*. Kremlin.ru. [<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/65418>], luettu 22.6.2022.

⁴³¹ ТАСС. Путин заявил, что Россия будет зеркально отвечать на санкции США. ТАСС, 19.12.2019 [<https://tass.ru/politika/7379899>], luettu 23.6.2022; РИА Новости. Россия будет зеркально отвечать на санкции США, заявил Путин. *РИА Новости*, 19.12.2019. [<https://ria.ru/20191219/1562582382.html>], luettu 23.6.2022; Интерфакс. Шойгу поручил разработать наземный вариант "Калибра" в 2019-2020 годах. *Интерфакс*, 5.2.2019. [<https://www.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=501141&lang=RU>], luettu 23.6.2022.

⁴³² Указ-2976 (2014); Указ-683. Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 *О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/], luettu 23.6.2022.

⁴³³ Указ-400 (2021).

SOTATIETEELLISTÄ SEKAKÄYTTÖÄ

Asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet ovat toisiinsa sidoksissa olevia käsitteitä. Ne mainitaan usein samoissa teksteissä ja niitä käytetään usein toistensa rinnakkaiskäsitteinä tai jopa synonyymeinä. Käsitteiden olemuksen tarkempi tarkastelu, niiden välisten suhteiden analyysi sekä asettaminen venäläisen sotatieteen pääkäsitteiden piiriin osoittaa niillä olevan itsenäisenkin luonne, joskin tämä luonne on muuttunut ajan ja käyttötavan mukana. Seuraavissa alaluvuissa esitetään käsitteiden merkitysten analyysi ja summaus aikaisemmin esiteltyjen venäläisten sotilaskateemikkojen tekstien pohjalta.

7.1 Tukijasta ratkaisijaksi: Ei-sotilaalliset toimenpiteet

Adjektiivi ei-sotilaallinen liitetään valtioiden välistä voimankäyttöä kuvattaessa, etenkin strategisen ja poliittisen tason suhteita käsittelevissä teksteissä, usein substantiiviin toimenpide (мера). Selvästi harvemmin se liitetään sanoihin toimi (действие), väline (средство), tapa (способ) tai muoto (форма). Käytetty substantiivi ei aiheuta merkityksiin suurta eroa, mutta osoittaa, että käsitteiden käytössä on venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa määrättyä horjuvuutta. Tässä luvussa käytetään selkeyden vuoksi käsitettä ei-sotilaallinen toimenpide.

Venäläisten sotilaiden kiinnostus ei-sotilaallisiin toimenpiteisiin pohjaa siihen, että sotilaallinen ajattelu sai 1990-luvulla luvan laajeta sodan ja aseellisen taistelun ulkopuolelle. Samalla aseellisten ja sotilaallisten keinojen ja välineiden luonne alkoi hämärtyä. Tämä edellytti uudenlaista ajattelua, kun totaalinen eskatologinen sodankuva ei enää tarjonnut vastauksia strategiselle ja operatiiviselle suunnittelulle. Ei-sotilaallisten toimenpiteiden kiinnostavuudessa ei siis ollut kyseessä 2010-luvun ”hybridisota” keskustelun tuote vaan paljon aikaisemman tapahtumakulun seuraus.

Yksinkertaisimmillaan ei-sotilaallinen on sotilaallisen negaatio, se mitä ei kuulu sotilaallisten toimenpiteiden joukkoon. Kuten edellä esitelty venäläinen keskustelu kuitenkin osoittaa, sotilaallisen ja ei-sotilaallisen välisen rajan vetäminen on kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Ei-sotilaallisille toimenpiteille annetaan usein miten merkitys listaamalla joukko inhimillisen toiminnan aloja. Listan vakiotermejä ovat 2000-luvulla olleet poliittisdiplomaattinen, poliittinen, taloudellinen ja informaatio. Joissain tapauksissa listaan on lisätty humanitaariset, moraaliseettiset, ideologiset, oikeudelliset, teknologiset ja jopa ekologiset toimenpiteet. Yleisesti ottaen ei-sotilaallisten toimenpiteiden toiminnan alojen lista on kasvanut vuosien saatossa. Vain harvat kirjoittajat ovat teksteissään avanneet toimenpiteiden sisältöä.

Toisenlainen tapa listata ei-sotilaallisia toimenpiteitä perustuu vaikutusmekanismeihin. Näitä ovat olleet eristäminen, sanktiot, taloudellisen ja sotilaallisen potentiaalimurentaminen, painostaminen, disinformaatio, mielialojen manipulaatio, yhteiskunnan eheyden rapauttaminen, sosiaalisen pääoman heikentäminen, sisäisen opposition tukeminen, johdon disorganisaatio sekä voimannäyttö, joka tosin sijoittuu jo osittain sotilaallisen voimankäytön puolelle. Vaikutusmekanismien kautta tarkasteltuna ei-sotilaallisissa toimenpiteissä korostuu välittömän verenvuodatuksen puute ja pyrkimys

vastustajan heikentämiseen tai sen toiminnan ohjaamiseen tai pakottamiseen itselle hyödylliseen suuntaan.

Ei-sotilaallisista toimenpiteistä informaatiopsykologiset ovat vaikuttaneet pisimpään venäläisessä sotataidollisessa ajattelussa. Tämä ei sinällään ole yllättävää, sillä ajatus suurvaltojen välillä jo rauhan aikana käytävästä informaatiokamppailusta perustuu marxilaisleninistiseen maailmankuvaan. Sotataidollisessa ajattelussa informaatiopsykologisia vaikutuskeinoja ei missään vaiheessa unohdettu, mutta 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa informaatioteknologiset mahdollisuudet veivät osansa venäläisten sotatieteilijöiden huomiosta. Teknologinen näkökulma ohjasi ajattelua eksoottisten aseiden, elektronisen sodankäynnin ja kybersodankäynnin suuntaan, jotka sotatieteellisessä keskustelussa laskettiin sotilaallisten toimenpiteiden joukkoon.

Vuoden 2015 tienoilla informaatiopsykologisissa toimenpiteissä alkoivat korostua ”tietoisuuteen” tai ”käyttöön” vaikuttavat muodot. Tarkastelutaso siirtyi yhteiskunnalliselle, strategiselle ja geopolittiselle tasolle ja tätä voidaan pitää eräänlaisena refleksiivisen kontrollin ja systeemitieteiden synteessä. Refleksiivinen kontrolli tarjosi perusmekanismin vastustajan manipulaatioon ja systeemitieteet tavan vastustajan tai kamppailun molempien osapuolten mallintamiseksi systeemeinä. Mallinnuksen kautta voitiin löytää keinoja ei-sotilaallisen informaatiovaikuttamisen toimeenpanemiseksi ja vastustajan (valtiojohdon, kansakunnan tai sivilisaation) toiminnan manipuloimiseksi tai itsetuhon käynnistämiseksi.⁴³⁴

Systeemitieteellisestä näkökulmasta katsottuna kulttuurista on tullut sodan osa ja siihen vaikuttamisesta keino. Sota on laajentunut aseellisen taistelun ulkopuolelle. Tässä ajattelussa sodan tavoitteeksi on muodostunut resurssien ja ihmismielten hallinta. Systeemitieteet ovat myös korostaneet vastustajan ei-sotilaallisiin objekteihin ja alajärjestelmiin vaikuttamista sodan tai kilpailun päämäärien tavoittamiseksi. Ei-sotilaallisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa ei-sotilaallisiin kohteisiin tai saada aikaan ei-sotilaallisia mutta ratkaisevia vaikutuksia, mitä voidaan etenkin sotatilassa pitää epäsuorana toimintana.

2020-luvulle tultaessa informaatioteknologisesta ja -psykologisesta herruudesta on tullut keskeinen osa venäläistä sotataidollista ja strategista ajattelua. Informaatioherruuden saavuttaminen ennen herruuden hankkimista muissa toimintaympäristöissä tai viimeistään yhtäaikaaisesti ratkaisee sodat. Manoilo et al. jo vuonna 2003 esittämä jaottelu informaatio- ja sotataidollisista keinoista, sodan tai operaation tyyppinä tai geopolittisena kamppailuna antaa osuvan kuvan venäläisen ajattelun kehityksestä ja nykytilasta.⁴³⁵ Informaatioherruuden hankkiminen on ratkaisevaa riippumatta toiminnan tasosta ja se yhdistää poliittista johtoa ja sotilaita.

Ei-sotilaalliset toimenpiteet saavat merkityksensä negaation ja listojen lisäksi valtiosuhteiden jatkumosta. Ei-sotilaallisten toimenpiteiden itsenäinen rooli on vahvimmiltaan rauhan aikana, jolloin ne estävät sotia syttymästä manipuloimalla tai heikentä-

⁴³⁴ Venäläisten kyberneettiset mallit eivät useinkaan huomioi inhimillisten järjestelmien itseään korjaavia ominaisuuksia. Tässä niitä voi värittää Neuvostoliiton kohtalo, joka tulkitaan ulkoa tuotetuksi romahdukseksi. Todellisuudessa syytä oli monia ja Neuvostoliittokin olisi voinut selvittää 1980-luvun kriisistä (Brown, A. The Soviet Union: Reform of the System or Systemic Transformation? *Slavic Review* Vol. 63, No. 3 (Autumn, 2004), s. 459–488).

⁴³⁵ Манойло (2003).

mällä vastustajia tai vahvistamalla valtion asemaa esimerkiksi liittokuntien muodostamisen, neuvottelujen, taloudellisen varautumisen tai oman yhteiskunnan maanpuolustustahdon vahvistamisen kautta. Sodan lähestyessä ei-sotilaallisilla toimilla voidaan merkittävästi rajoittaa potentiaalisen vastustajan toimintamahdollisuuksia ja edelleen pakottaa se luopumaan aggressiosta. Samalla voidaan tietenkin vahventaa omaa asemaa mahdollisessa tulevassa konfliktissa ja jopa pakottaa potentiaalinen vastustaja myönnytyksiin. Sodan aikana ei-sotilaallisilla toimenpiteillä on sotilaallisen voimankäytön vaikuttavuutta tukeva rooli. Tämä rooli on kahtalainen. Yhtäältä toimenpiteet toimivat eräänlaisena voimasuhteiden kertoimena ja toisaalta ne luovat perustan valtion kyvyille yleensäkin käydä sellaista sota, joka ylittää sen rauhan ajan asevoimien suorituskyvyt. Näin siksi, että ei-sotilaalliset toimenpiteet eivät kohdistu vain vastustajaan vaan myös omaan yhteiskuntaan sitä vahventaen ja voimavaroja mobilisoiden. Ei-sotilaallisilla toimenpiteillä on siis sisäinen ja ulkoinen roolinsa.

Äärimmäisin näkökulma ei-sotilaallisiin toimenpiteisiin esiintyy hybridisodankäynnin kontekstissa. Sen kautta tulkittuna sotilaallisilla ja ei-sotilaallisilla toimenpiteillä ei ole selvää rajaa vaan ei-sotilaallisia toimenpiteitäkin voidaan pitää sotatoimina. Hybridisotakeskustelu on Venäjälläkin nostanut keskustelun aiheeksi kysymyksen siitä, minkä katsotaan kuuluvan tai rinnastuvan voiman aseelliseen käyttöön ja mitä voiman aseellinen käyttö itse asiassa tarkoittaa. Kuitenkin vain osa venäläisistä sotilasakateemikoista pitää hybridisodankäynnin käsitettä varteenotettava sotatieteellisenä käsitteenä.

Venäläisessä ajattelussa ei-sotilaallisilla toimenpiteillä voi olla strategisia vaikutuksia. Toki eräiden sotilasakateemikoiden mielestä ei-sotilaallisilla toimenpiteillä ei muuteta valtioiden välisiä pohjimmaisia suhteita vaan lähinnä tilannesidonnaisia intressejä.⁴³⁶ Yhtä kaikki niiden arvo on siinä, että ne mahdollistavat poliittisten tavoitteiden saavuttamisen ilman avointa väkivaltaa ja valtion olemassaolon asettamista uhanalaiseksi. Ei-sotilaallisilla toimenpiteillä on siis oma strateginen käyttötarkoituksensa, aikansa ja paikkansa, vaikka ne voivatkin limittyä muihin toimenpiteisiin ja tilanteisiin.

Ei-sotilaallisten toimenpiteiden suhde asymmetriaan ja epäsuoruuteen on monimutkainen. Esimerkiksi ei-sotilaallisten toimenpiteiden hinnasta on eriäviä näkemyksiä. Eräiden mielestä ne ovat halpoja vaihtoehtoon eli avoimeen sotaan verrattuna. Toisten mielestä on kuitenkin niin, että vain johtavilla suurvalloilla on varaa ei-sotilaallisten toimenpiteiden käyttöön. Vain suurvalloilla on tarvittavat resurssit ja vaikutusvalta sanktioiden toimeenpanoon, liittokuntien muodostamiseen ja kansainvälisen mielipiteen manipulointiin. Ei-sotilaallisten toimien suhde asymmetriaan on ristiriitainen, koska yhtäältä ei-sotilaalliset toimenpiteet toimivat voimasuhteiden ulkopuolella, mutta toisaalta ei-sotilaallisten toimenpiteiden hyödyntäminen edellyttää voimaa.

Vaikuttaisi siltä, että väkivallattomuus tai ainakin laajamittaisen, organisoidun väkivallan puuttuminen on yksi ei-sotilaallisten toimenpiteiden ominaispiirteistä. Tätä piirrettä epäsuoruus tai asymmetria eivät edellytä. Ei-sotilaallisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa heikkouksiin, joihin sotilaallisella voimalla ei kyetä vaikuttamaan tai voidaan, mutta se on usein liian myöhäistä tai mahdotonta, mikäli halutaan välttää sota. Sodan aikana ei-sotilaalliset toimenpiteet voidaan kohdistaa sellaisiin heikkouksiin, joihin

⁴³⁶ Серебрянников (2008).

aseet eivät yllä, esimerkiksi liittokuntiin. Näin ollen ei-sotilaalliset toimenpiteet vastaavat monissa tapauksissa luonteeltaan epäsuoria toimia, kuten seuraavassa alaluvussa havaitaan.

Koska ei-sotilaallisia toimenpiteitä ei voida ainakaan kokonaan torjua sotilaallisilla toimenpiteillä, on sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden suhde ajoittain asymmetrinen. Ennen kaikkea informaatiovaikuttaminen on luonteelta sellaista ei-sotilaallista vaikuttamista, jota voidaan pitää epäsuorana ja asymmetrisenäkin, mikäli kohde ei kykene suojautumaan. Näin ollen ei-sotilaallisille toimenpiteille on löydettävissä oma erityinen luonteensa, mutta toimeenpanossa niitä on mahdoton erottaa epäsuorista ja asymmetrisistä toimista, joiden kiinteä osa ne ovat.

Garejevilaisittain epäsuorien toimien strategian alkuvaihe koostuukin ei-sotilaallisista toimenpiteistä. Tämä ajattelu siirtyi strategisen deterrenssin teoriaan, jossa ei-sotilaalliset toimenpiteet muodostavat sodan ehkäisyn merkittävimmän välineen. Kyse on valtion toimintaympäristön aktiivisesta manipuloinnista. Näin ollen rauhan aikana ei-sotilaallinen ja epäsuora toiminta ovat lähestulkoon yksi ja sama asia. Ei-sotilaalliset toimenpiteet ovat keino muiden joukossa, eivät sotaa tai valtiosuhteita määrittelevä tekijä. Toisaalta Garejev itse on todennut, että ydinaseet ovat tehneet ei-sotilaallisista toimista entistä tärkeämpiä.⁴³⁷ Garejevin lisäksi monet muutkin ovat väittäneet, että riippuen konfliktin vaiheesta ja teknologian kehityksestä ei-sotilaalliset toimet voivat muuttua luonteeltaan sotilaallisiksi tai tuottaa sotilaallisen voimankäytön kaltaisia vaikutuksia (kuten kyberhyökkäykset ja informaatiovaikuttaminen). Näin strategisen deterrenssin malli itse asiassa laajentaa sotilaiden oikeutta toimeenpanna ei-sotilaallisia toimenpiteitä.

Yhdensuuruus ero ei-sotilaallisuudessa verrattuna asymmetriaan ja epäsuoruuteen on konfliktin vaiheistuksessa. Ei-sotilaallisuus on määräävässä roolissa konfliktin alkuvaiheessa etenkin, jos epäsuoruus tulkitaan salattuina sotilaallisina toimina. Toisenlainen ero on tarkastelun tasossa. Asymmetria ja epäsuoruus voidaan tulkita strategian tai operaatiotaidon periaatteina tai luonteena. Ei-sotilaalliset toimenpiteet ovat poliittisen tason itsenäisiä strategisia välineitä tai strategiaa ja operaatiotaitoa tukevia välineitä. Kolmas ero on vaikutuksessa. Epäsuoruus voi olla sotilaallista tai ei-sotilaallista riippuen tilanteesta ja päämäärästä, mutta ei-sotilaallisuus sidotaan usein vaikutukseen eikä tapaan. Ei-sotilaallinen voi olla epäsuoraa silloin, kun se ohittaa vastustajan vahvuudet. Näin ollen ei-sotilaallisia vaikutuksia voidaan saavuttaa sotilaallisilla tavoilla ja toisinpäin. Tällainen vastavuoroinen syyseuraus suhde tunnustetaan yleisesti venäläisessä ajattelussa.

Eräät kirjoittajat liittävät ei-sotilaalliset toimenpiteet epätraditionaaliseen sodankäyntiin ja sodankäynnin menetelmiin. Koska epätraditionaalisen sodankäynnin tai menetelmien luonteesta ei vallitse yhteisymmärrystä, on ei-sotilaallisten toimenpiteiden suhdetta niihin vaikea määrittellä. Toki voidaan olettaa, että traditionaalinen viittaa lähinnä suurien, järjestyneiden sotavoimien käyttöön. Ei-sotilaallisiin toimenpiteisiin liittyy näin ollen epätraditionaalisuuden kautta uutuuden piirre. Se viittaa implisiittisesti vastustajan yllättämiseen ja ylivoima-aseman hankkimiseen. Ei-sotilaallisissa toimenpiteissä on siis piilossa olevaa potentiaalia, eikä niiden koko olemusta ja luonnetta ole määritelty tai voida määrittellä yhteiskuntien ja teknologian jatkuvasti kehittyessä.

⁴³⁷ Гапеев (2010).

Erot ei-sotilaallisen, epäsuoruuden ja asymmetrian suhteen säilyivät hämärinä koko 2000-luvun, vaikka pyrkimys nimenomaan näiden käsitteiden erottamiseen ja määrittelyyn on läsnä venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa. Venäläistä keskustelua analysoitaessa on huomattava, että sotilasakateemikot ja virassa olevat upseerit käyttivät ei-sotilaallisia toimenpiteitä ja toimintatapoja keppihevosenä kansallisen puolustuksen vahvistamisessa, yhteiskunnan turvallisamisessa ja kansakunnan militarisoimisessa. Turvallisamista ja militarisoimista kritisoivia näkemyksiä ei sotilaiden lehdissä esiintynyt ja näin ajattelu ei-sotilaallisten toimenpiteiden ja asevoimien suhteesta sai kehittyä melko vapaasti ja ajoittain lennokkaastikin.

7.2 Luovaa systemaattisuutta: Epäsuoruus

Epäsuoruuden käsitteen toi laajempaan venäläiseen sotilaalliseen keskusteluun Makhmut Garejev. Hän käytti alun perin käsitettä epäsuorat toimet, mutta myöhemmät venäläiset sotilasakateemikot ovat käyttäneet myös käsitettä epäsuorien toimien strategia käsitellessään Garejevin kuvaamaa ilmiötä. Käsitteet poikkeavat jonkin verran merkitykseltään, vaikka niille annetaan myös täysin yhteneviä merkityksiä. Epäsuorien toimien ja epäsuorien toimien strategian käsitteiden erojen tarkasteluun ei tässä uppouduta syvemmälle vaan keskitytään epäsuoruuden erilaisiin merkityksiin.

Epäsuorien toimien käsite on liitetty ei-sotilaallisia toimenpiteitä ja asymmetriaa voimakkaammin historiallisiin auktoriteetteihin. Garejev yhdisti epäsuorat toimet Sunzihin ja Liddell Hartiin ja näin tekevät monet muutkin venäläiset sotilasakateemikot.⁴³⁸ Sunzihin viitataan yleensä hänen maksiimiensa kautta, joissa korostuu suoran aseellisen yhteenoton välttäminen vahvan vihollisen kanssa.⁴³⁹ Liddell Hartiin viitataan hänen luomansa epäsuoran strategian käsitteen yhteydessä ja samalla korostetaan strategian psykologiseen horjuttamiseen pyrkivää piirrettä.⁴⁴⁰ Ajoittain Svetšinkin on mainittu epäsuoruuden teoreetikona.⁴⁴¹ Viittaukset Svetšiniin liittyvät usein miten venäläisen sotatieteellisen keskustelun argumentointitekniikkaan eli kotimaisten teoreetikojen merkityksen korostamiseen ja oman argumentin rakentamista heidän ”olkapäilleen.” Svetšin itse ei suoraan kirjoittanut epäsuoruudesta, vaikka liittikin manööverin ja yllätyksen operaatiotaidon osaksi.⁴⁴²

Nykyaikaisessa keskustelussa epäsuorilla toimilla on käsitteellinen yhteys sotatoimiin, joilla viitataan sodan valmisteluun sekä kaikkiin sodan käymiseen liittyviin toimiin ml. taloudelliset ja informaatio, joilla pyritään strategisiin päämääriin. Garejev jakoi epäsuorat toimet käytännössä kolmeen osaan: rauhanaikaiseen ei-sotilaalliseen toimintaan, sodan alkuvaiheen painopisteisesti yllätykseen pyrkivään toimintaan ja sodan aikaiseen erityiseen toimintaan. Epäsuorat toimet ovat siis yhtäältä rinnasteisia sotatoimiin ja toisaalta niiden osa. Epäsuorat toimet mahdollistavat poliittisten päämäärien ajamisen sotilasstrategian avulla myös rauhan aikana. Näin epäsuorat toimet hävittävät

⁴³⁸ Первов, А.В. Опыт использования дальней авиацией стратегии «непрямых» действий и рефлексивных технологий. *Вестник академии военных наук*, № 3(24) 2008, s. 51–55.

⁴³⁹ Ks. esim kohta Sun-Tzu. *The Art of Warfare*. The First English Translation Incorporating the Recently Discovered Yin-ch'üeh-shan Texts. Translated by Ames, Roger. Ballantine Books, New York, 2010, s.104–105.

⁴⁴⁰ Liddell-Hart, B. H. *Strategy*. BN Publishing, Hawthorne, CA, 2009, s.130–131.

⁴⁴¹ Микрюков (2021), s. 163–164; Микрюков, В. Ю. *Война: наука и искусство*. В 4 кн. Книга 3. *Военное искусство: монография*. РУСАЙНС, Москва, 2021, s. 98–99.

⁴⁴² Свечин, А. *Стратегия*. Военный вестник, Москва, 1927, s.186, s. 203–204.

Neuvostoliiton aikaisen (teoreettisen ja ideologisen) erottelun poliitikkojen ja asevoimien toimintakentän välillä.

Garejevia noudatellen venäläisten sotilasakateemikkojen kirjoituksissa epäsuoruus tarkoittaa eri asioita rauhan ja sodan aikana. Rauhan ajan epäsuoruus on lähellä tai yhtä kuin ei-sotilaallisuus. Epäsuoria toimia voidaan käyttää poliittisten tavoitteiden saavuttamiseen ilman sodankäyntiä eli ilman peittelemätöntä, laajamittaista väkivaltaa mm. informaatiovaikuttamisen tai taloussaarron kautta. Tällöin horjutetaan kohteen poliittista päätöksentekoa, taloudellista potentiaalia tai yhteiskunnan yhtenäisyyttä. Sodan aikana epäsuoruus muuttuu lähtökohtaisesti väkivaltaiseksi toiminnaksi sisältäen partisaanien ja erikoisjoukkojen toiminnan, sabotaasit, kumouksellisen toiminnan, iskemisen haavoittuvuuksiin sekä syvyyteen ja sivustaan. Tällä ajattelulla on enemmän kuin satunnaisia yhteyksiä 1920–1930-lukujen neuvostoliittolaiseen poliittiseen ja sotilaalliseen ajatteluun. Tuolloin rauhanomainen kamppailu oli jatkuvaa ja sitä käytiin mm. aktiivisin toimenpitein. Sodan alkuvaiheessa korostui yllätys ja aktiivisuus ja sodan aikana kapitalistien rintaman taakse olisi ajan opin mukaan pitänyt syntyä uusi kommunistista maailmanvallankumousta kannattanut rintama.⁴⁴³

Kaikki venäläiset sotilasakateemikot eivät kuitenkaan ole jakaneet näkemystä epäsuoruden luonteen muutoksesta konfliktin vaiheiden mukana. Eräiden mielestä epäsuoruus on aina ei-sotilaallista ja sodan aikana epäsuorilla toimilla tuetaan sotilaallisia toimia. Tulkintaerot ovat todennäköisesti sidoksissa tarkastelutasoon, jolloin strategisella tasolla epäsuoruus voidaan tulkita ei-sotilaallisina toimenpiteinä mutta operatiivisella ja taktisella tasolla sotilaallisina toimina. Venäläiset sotilasakateemikot ovat olleet yhtä mieltä siitä, että epäsuoruus ei ole sodan vaan sodankäynnin piirre.

Šalamberidzen esittämät jaottelut valtiosuhteiden ja eri menetelmien jatkumosta ovat tähän päivään mennessä hienostunein yritys lähestyä systemaattisesti epäsuoruden ja ei-sotilaallisuuden, rauhan ja sodan sekä poliittisen ja sotilasstrategisen suhteen problematiikkaa. Epäsuoruden systemaattista käsittelyä hankaloittaa kuitenkin se, että sodan ja sodankäynnin lait eivät kykene täysin sisällyttämään itseensä epäsuorien toimien vaikutusta. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi epäsuorat toimet kiehtovat venäläisiä sotilasakateemikkoja. Epäsuoria toimia on myöskin vaikea purkaa muotoihin, tapoihin, joukkoihin ja välineisiin, jotka käsitteinä perustuvat vakinaisten asevoimien rakenteisiin ja toiminnan tapoihin. Garejev pyrki tähän listaamalla epäsuoria toimia taloussanktioista erikoisjoukko-operaatioihin. Toisenlainen yritys ovat olleet esimerkiksi Vorobevin kehittäneet uudet sotatoimien muodot, kuten elso- ja informaatioiskuoperaatiot. Erilaisten muotojen, tapojen tai menetelmien luettelointi ei kuitenkaan vastaa siihen, mitä epäsuoruudella tarkoitetaan tai miten epäsuoruus pitäisi liittää sotataidon aikaisempaan teoriakenttään.

Koska epäsuorat toimet ovat vahvasti tilannesidonnaisia ja niiden tehokkuus perustuu subjektin tulkintaan ja toimintaan, niillä on erittäin vahva yhteys sotataidon periaatteisiin. Yhteys on vahvin yllätyksen periaatteeseen ja sen osatekijöihin oveluuteen, luovuuteen, odottamattomuuteen, uusien keinojen käyttöön, salaamiseen, maskirovkaan, hämäämiseen ja harhauttamiseen. Epäsuoruden tapauksessa yllätys on jotain laadullista ja sellaista, mitä ei pysty mittaamaan. Se viittaa johonkin sellaiseen, mitä materialistinen dialektiikka ei pysty selittämään, koska yllätyksellä ei ole objektiivista, lainalai-

⁴⁴³ Harrison (2001), s. 134–135.

suuksien hallitsemaa perustaa. Epäsuoria toimia voidaankin pitää sotataidon yllätyksen periaatteen ilmentymänä, subjektin luovana toimintana, jossa korostuu oveluus. Uudet tavat toimia, sääntöjen rikkominen, odotuksista poikkeaminen tai kohteen itselleen asettamien rajoitusten hyväksikäyttäminen ovat oveluuden ja epäsuorien toimien ytimessä.

Käytännössä epäsuorissa toimissa on strategisella tasolla kysymys itselle epäedullisen sodan välttämisestä ja poliittisten tavoitteiden saavuttamisesta muin keinoin tai sellaiseen sotaan pyrkimisestä, joka suosii itseä tai tasoittaa voimaerot. Operatiivisella ja taktisella tasolla epäsuoruuteen kuuluvat uuden teknologian käyttö, harhauttaminen ja manööveri eli liike vihollisen voiman kiertävällä ja sitä uhkaavalla tavalla. Monille venäläisille sotilasakateemikoille epäsuoruus on myös vastustajan horjuttamista, heikkouksiin vaikuttamista, salassa toimimista ja suoran taistelun välttämistä. Epäsuoruus yhdistyy historialliseen oveluuden ihannointiin, mikä osittain selittää sen suosiota venäläisessä sotatieteellisessä kentässä.

Oveluuden lisäksi epäsuoruuteen kuuluu pyrkimys mataliin kuluihin, mikä on yksi asymmetrian peruspäätteistä. Näin ollen ainakin sotilasstrategisella tasolla epäsuoruus ja asymmetria ovat lähellä toisiaan. Monet kirjoittajat käyttävätkin epäsuoria ja asymmetrisiä toimia käsitteparina tekemättä eroa niiden välille. Epäsuoruuteen liittyy kuitenkin selkeä salaamisen ja yllätyksen elementti, mikä taas asymmetriassa on heikommien läsnä. Epäsuoruus liittyy myös suuremmin toiminnan laatuun, siinä missä asymmetria on suhteen tilan piirre, seuraus tai toiminnan tulos. Yksi tapa jäsentää epäsuoruuden ja asymmetria suhdetta on ajatella, että strategisen tason asymmetrinen vaste sisällyttää itseensä epäsuorat toimet sisältävän epäsuorien toimien strategian vastustajan voimaedun tasoittamiseksi (нивелировать).

Systeemiteoria on ei-sotilaallisten toimenpiteiden lisäksi vaikuttanut myös epäsuoruuden tulkintaan. Systeeminäkökulmaan on sisään rakennettu epäsuoruuden ajatus eli vastustajan järjestelmän manipulaatio ja heikentäminen tämän puolustukset kiertäen ja harhauttaen syöttämällä järjestelmään räätälöityä informaatiota (tai muuta ei-sotilaallista vaikutusta). Systeemiteoriat täydentävät mekanistisia voimasuhdelaskelmia, joiden on vaikea mallintaa laadullisia, epälineaarisia ja emergenttejä ilmiöitä. Järjestelmäteoreettiset mallit tarjoavat kolme selitystä epäsuoruudelle: Vastustajan järjestelmän muokkaaminen manipulaation kautta, sosiaalisen systeemin tai niiden vuorovaikutuksen eli sodan ohjaaminen määrättyllä tavalla tai erillinen muuttuja laskelmissa, jolla on suhteeton ja ortogonaalinen vaikutus. Systeemiteoria ohjanee venäläistä ajattelua tarkastelemaan vaikutuksia tapojen, menetelmien tai toimintatapojen sijaan. Toisaalta yksi venäläisen sotatieteellisen keskustelun peruspäätteistä on myös keskittyminen uusiin, yksittäisiin teknologisiin ratkaisuihin ja järjestelmiin.

Refleksiivisen kontrollin myöhemmissä sovelluksissa (2010-luku) näkyy selvästi yleisen sotatieteellisen keskustelun vaikutus. Refleksiivinen kontrolli liitetään yleensä strategisen tason epäsuoruuteen ja potentiaalisen vastustajan manipulointiin. Sillä joko ehkäistään sodan syttyminen saamalla kohde toimimaan halutulla tavalla tai harhautetaan vastustajaa toimimaan tavalla, joka mahdollistaa yllätyksen sodan alkuvaiheessa. Vaikka refleksiivisellä kontrollilla on selvä liittymäpinta systeemiteoriaan, se yhdistetään usein matemaattisen tai muodollisen lähestymistavan sijaan luovuuden käyttämiseen alivoimaisen hyväksi. On huomattava, että luovuus ja systeemiteoreettinen lähestymistapa eivät ole venäläisissä kirjoituksissa toisiaan poissulkevia keinoja, vaikka määrättyä jännitystä niiden välillä onkin.

Toinen epäsuoruuden käsitteeseen liittyvä jännite on teknologisen ylivoiman ja luovuuden välillä. Venäläiset sotilasakateemikot ovat yhtäältä esittäneet, että teknologiset ratkaisut voivat toimia yllätyksen ja täten epäsuoruuden välineinä. Toisaalta esim. Seržantov on väittänyt, että epäsuoruuteen kuuluu teknologisen ylivoiman tasoittaminen luovuuden avulla.⁴⁴⁴ Kyse ei ole varsinaisesti ristiriidasta vaan osittain venäläisessä keskustelussa tapahtuneesta näkökulman muutoksesta. 1990–2000-luvun alun heikko Venäjä etsi ratkaisuja luovuudesta teknologisesti vahvemman suurvallan haastamiseksi. 2010–2020-lukujen vahvempi Venäjä voi itse realistisesti etsiä ratkaisuja myös teknologiasta. Epäsuorat toimet ovat siis osittain riippuvaisia niistä voimasuhteista, joiden kehyksessä toimia tarkastellaan.

Edellä mainitusta huolimatta epäsuorat toimet eivät ole perimmäisin voiton tekijä. Valtaosalle venäläisistä kirjoittajista epäsuoruus on välttämätön muttei riittävä menestyksekkään strategian peruste. Epäsuorien toimien taustalla vaikuttavat edelleen taloudelliset ja sotilaalliset voimasuhteet ja potentiaalit, kansakunnan moraalinen ja psykologinen voima sekä eheys. Epäsuorat toimet voivat muuttaa epäsuhteisesti näitä tekijöitä, mutta ne toimivat vain kertoimina. Nollaa kertomalla saa aikaan vain nollan.

7.3 Käsitteellinen kameleontti: Asymmetria

Asymmetrialla ei ole venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa vain yhtä ainuttakaan käyttötappaa tai merkitystä. Itse asiassa Venäjän asevoimien johdon tai sotilasakateemikkojen asymmetriakäsitteiden käyttöä ei voi missään nimessä pitää johdon- tai säännönmukaisena. Venäläisessä keskustelussa asymmetriaa on kuvattu konfliktin tyyppinä, konfliktin luonteenpiirteinä, periaatteena, strategiana, vasteena, sotilaallisena toimena, toimenpiteenä, lähestymistapana, taistelun lajina, aseellisen taistelun tapana, välineenä sekä asejärjestelmänä. Vastavuoroisesti asymmetriaa ei ole kuvattu sotana, sodan lakina tai säännönmukaisuutena, muotona, joukkona, määrättyinä taktiikkana tai operaatiotaidon elementtinä. Kaikkeen asymmetria ei siis taivu. Alla asymmetriakäsitteen eri ilmenemismuotoja on käsitelty yksi kerrallaan alkaen sodan laeista ja lainmukaisuuksista.

Epäsuorien toimien tavoin asymmetriakaan ei sovi sodan lakien tai lainmukaisuuksien materialistisen dialektiikan filosofiaan. Asymmetria on sodan lakeja subjektiivisesti tulkiten saavutettavissa oleva etu, joten se on itse asiassa lähempänä sodankäynnin periaatteita kuin lakeja. Samaan aikaan se kieltäytyy noudattamasta säännönmukaisuuksia, joten subjektiivinen luovuus, jolla asymmetria saavutetaan, on aina kontekstisidonnaista.

Venäläiseen asymmetriatulkintaan liittyy teknologioihin ja asejärjestelmiin sidoksissa oleva ajattelu aseiden ja vasta-aseiden suhteesta. Määrätyissä tapauksissa laatu voi muuttua määräksi. Toisaalta uuden teknologian massamainen käyttö esimerkiksi lennokkien tapauksessa voi tuottaa määrällistä ylivoimaa. Asymmetrian hetki on teesin ja antiteesin kohdatessa. Tämä logiikka on materialistisen dialektiikan mukaista. Ainakin osa venäläisestä ajattelusta siis perustuu marxilaisen ajattelun siirtämiseen asymmetria käsitteen piiriin. Toisaalta pääosassa asymmetrian käyttötapauksia se on yhtäältä laadullinen, ortogonaalinen ja epäjatkuva, ja toisaalta esimerkiksi kulujen ja voimavarojen

⁴⁴⁴ Сержантов (2013).

suhteen suhteellinen käsite. Näiden piirteiden ristiriitaisuus tekee asymmetriasta vaikeasti lakien tai sääntöjen piiriin asetettavan ja rikkoo suoran yhteyden marxilaiseen ajatteluun.

Vahvan ja heikon asymmetria on omaperäinen venäläinen ratkaisu edellä mainittujen ristiriitojen ratkaisemiseksi. Vahvan asymmetriassa jonkin muun tyyppinen voima muutetaan sotilaalliseksi ylivoimaksi jopa herruudeksi. Tästä esimerkkinä ovat talouden tai teknologian mahdollistamat sotilaalliset edut. Vahvat valtiot kykenevät ”pakkotamaan” vastustajilleen haluamansa tavan sotia. Esimerkiksi Serebrjannikovin mukaan käyttämällä ei-sotilaallisia välineitä Länsi tekee tyhjäksi heikonkin vastustajan mahdollisuudet löytää tapoja Lännen sotilaalliseen ylivoimaan vastaamiseksi.⁴⁴⁵

Heikon asymmetriaan liitetään usein tasoittamisen (нивелировать) käsite. Se tarkoittaa voiman ja voimapotentiaalin tasoittamista suhteessa toiseen osapuoleen. Se on voimasuhdeanalyysin muuttuja, jolla on suhteeton (kuluihin verrattuna) laadullinen vaikutus. Sen vaikutus voi perustua ei-sotilaalliseen menetelmään tai välineisiin tai epäsuoruuteen. Tasaamisen pohjana on luovuus ja toisaalta konkreettisella tasolla yksinkertaistettuna teknologia, informaation käyttö, erikoisjoukot ja kumouksellisuus. Asymmetria on eräänlainen antidoktriini, antiteknologia tai antiorganisaatio. Se on jostain sellaista, mikä nolaa voimasuhdelaskelmissa vihollisen potentiaalin, mutta tarvitsee silti tuekseen voimaa.

Sodan lakeihin ja säännönmukaisuuksiin asymmetria siis liittyy strategisen tasapainon laadullisena tekijänä tai muuttujana, uhkana tai mahdollisuutena. Se ei kuitenkaan ole itsessään laki tai säännönmukaisuus ja siksi myös haaste venäläiselle sotatieteelle.

Mikäli venäläinen ajattelu asymmetriasta ja epäsuoruudesta heijastaa neuvostoliitolaista tieteenfilosofiaa, se korostaa muutosta kohti tavoiteltavaa tilaa dialektiikan kautta.⁴⁴⁶ Tällaisen logiikan mukaan asymmetria on antiteesi, joka haastaa (väki)valtaan perustuvan, historian kulkua vastustavan ja moraalisesti väärän järjestyksen tekemällä siitä heikon. Läntistä maailmanjärjestystä voitaneen venäläisestä näkökulmasta pitää tällaisena järjestyksenä. Toisaalta läntinen maailmankuva perustui viimeistään 1990-luvulta puolivälistä saavutetun liberaalidemokraattisen ja kapitalistisen järjestyksen ja universaalien arvojen ylläpitämiseen. Läntisessä ajattelussa asymmetria on jostain, mikä tekee oikeudella saavutetusta, kehityksen luonnetta edustavasta ja moraalisesti oikeutetusta heikon. Näin ollen venäläisen ja läntisen asymmetrianäkemyksen lähtökohdat ovat jo filosofiselta tasolta varsin erilaiset, mutta dialektiikan näkökulmasta yhtenevät.

Venäjän asevoimien Yleisesikunta ei ole perinteisesti halunnut tyyppitellä sotia symmetrisiin tai asymmetrisiin, traditionaalsiin tai ei-traditionaalsiin, klassisiin tai ei-klassisiin, kuten venäläisen tulkinnan mukaan ”Lännessä” on haluttu tehdä. Sen sijaan jaottelu on tehty toimien, muotojen ja tapojen sekä välineiden tasolla, jolloin asymmetria on ymmärretty klassisten tai perinteisten toimien vastakohtana. Kiinnostus asymmetrisiä konflikteja kohtaan on kuitenkin kasvanut 2010–2020-luvuilla Venäjän osallistuttua Syyrian, Libyan ja Sudanin konflikteihin.

⁴⁴⁵ Серебрянников (2004).

⁴⁴⁶ Maailmanjärjestyksen aktiivisen muuttamisen ideasta ks. esim. Andrew & Mitrokhin (2005 & 2019).

Kun venäläiset sotilasakateemikot liittävät asymmetrian konfliktin käsitteeseen, heidän tulkintansa muistuttavat läntisiä näkemyksiä. Asymmetrinen konflikti liittyy vahvan ja heikon suhteeseen tai sotilaallisten välineiden ja keinojen tyyppiin. Heikompi osapuoli yrittää etsiä uusia keinoja ja pitkittää sotaa. Se pyrkii epätavanomaisin keinoin tasoittamaan voimaeron. Lähtökohtaisesti osapuolten sotimisen tavat eroavat toisistaan. Asymmetrisen konfliktin luonne on siis sidottu osapuolten suhteeseen, jota määrittelee niiden voimaero.

Venäläisissä asymmetristen konfliktien tulkinnoissa on kuitenkin omat ominaispiirteensä. Useat kirjoittajat ovat esittäneet Yhdysvaltojen 1990–2000-luvuilla käymät sodat asymmetrisinä, sillä perusteella, että niissä ylivoimainen suurvalta on hyökännyt heikompa vastustajaa vastaan ja pakottanut sen taistelemaan haluamallaan tavalla.⁴⁴⁷ Tämän tyyppinen konflikti liitetään venäläisessä keskustelussa globalisaatioon, joka nähdään vahvasti Yhdysvaltojen voima-asemaan liittyvänä kehityskulkuna. Asymmetria voi siis toimia vahvemman hyväksi.

Teoreettisimmissa tarkasteluissa asymmetria on esitetty kaikkien konfliktien potentiaalisena luonteenpiirteenä. Esimerkiksi Derbin asetti asymmetrian yhdeksi kaikkien konfliktin luonteenpiirteeksi suoruuuden ja epäsuoruuuden välille.⁴⁴⁸ Jaottelu ei kuitenkaan ole täysin looginen ja osoittaa asymmetrian ja epäsuoruuuden toisistaan erottamisen vaikeuden. Krinitskin mukaan taas kaikki sodat ovat alkuvaiheessa määrällisesti tai laadullisesti asymmetrisiä, koska hyökkääjä pyrkii aina määrän, teknologian tai organisoitumisen kautta ylivoimaan.⁴⁴⁹ Näin ollen asymmetria on strategisella tasolla sidoksissa taloudelliseen vahvuuteen ja voimasuhteisiin.

Asymmetrinen vaste on politiikan ja sotilasstrategian väliin sijoittuva venäläinen käsite. Asymmetrinen vaste voidaan määritellä vastustajan hyökkäyksellisten ja puolustuksellisten järjestelmien päihittämiseksi omia järjestelmiä samaan aikaan suojehtaessa. Se sisältää niin sotilaallisia kuin ei-sotilaallisia, kuten diplomaattisia, toimenpiteitä. Se on ennen kaikkea kustannustehokas ratkaisu, johon voi lisäksi kuulua innovatiivinen uusien teknologioiden käyttö ase-vasta-ase dialektiikan hengessä. Asymmetrisellä vasteella voidaan pyrkiä harhauttamaan tai manipuloimaan vastustaja kalliisiin ja kuluttaviin vastatoimiin.

Kokošinin mukaan asymmetristä vastetta ei tuoteta hetkellisellä luovuudella ja oveluudella vaan se on pitkäaikaisen poliittistaloudellisen sotilasstrategian tulos.⁴⁵⁰ Hänen tulkitsee vasteen strategisena eskalaatiodominaation välineenä. Sillä saavutetaan etulyöntiasema aikaisemmin ylivoimaiselta vaikuttaneesta potentiaalisesta vastustajasta. Asymmetrisen vasteen on tarkoitus muuttaa voimatasapainoa tavalla, joka ei perustu symmetriaan. Symmetriaa tulee kaikin keinoin välttää. Samalla kuitenkin tarvitaan teollisteknologista itsenäisyyttä ja määrättyä vahvuutta. Kokošinille asymmetrinen vaste on vahvasti pidäkkeellinen, koska se perustuu kosto- tai vastaiskukykyyn varmistamiseen. Se on myös puolustuksellinen sisältäessään omia suorituskykyjä suojelevan elementin.

⁴⁴⁷ Чекинов & Богданов (2011); Герасимов (2016).

⁴⁴⁸ Дербин (2017).

⁴⁴⁹ Криницкий (2010).

⁴⁵⁰ Косошин (2009).

Kaikki sotilasakateemikot eivät täysin jaa Kokošinin näkemystä ja ovat esittäneet asymmetrisinä vasteina teknologisia ratkaisuja tai toimintatapoja: Informaation käyttöä, elektronista sodankäyntiä, teknologisia järjestelmiä, maavoimien taistelutapojen ja organisaation kehittämistä, vetäytymistä sopimuksista ja ydinaseiden tai eksoottisten asejärjestelmien kehittämistä. Näitä voidaan pitää asymmetrisinä vasteina lähinnä siksi, että kirjoittajat käyttivät niistä tätä käsitettä. Käytännössä ne olivat esimerkkejä venäläisessä sotataidollisessa keskustelussa esiintyvistä ”wunderwaffe” -ajattelusta. Luonteeltaan ne ovat selvästi hyökkäyksellisempiä kuin Kokošinin asymmetrinen vaste.

Asymmetrisessä vasteessa onkin sisään rakennettu ristiriita. Yhtäältä se on oveluuden ja viekkauksen eli yllätyksen periaatteen poliittisen-sotilasstrategisen tason sovellus, mutta toisaalta se on huolellisen suunnittelun, systemaattisen tutkimuksen ja pitkäaikaisen resurssoinnin ja vaikuttamisen tulos.

Asymmetristen toimien strategian käsite muistuttaa asymmetristä vastetta, mutta on lähempänä sotilasstrategian tasoa. Sitä on käytetty epäsuorien toimien strategian rinnakkaiskäsitteenä. Vorobev ja Kiselev määrittivät sen vastustajan hyökkäysten torjunnaksi ja neutraloinniksi ja vastahyökkäykseksi, joka kohdistui vastustajan kriittisiin heikkouksiin.⁴⁵¹ Selivanovin ja Tšvarkovin mukaan niin vahvat kuin heikot saattoivat toteuttaa asymmetristä strategiaa pyrkiessään maksimaaliseen menestykseen minimaalisin kuluin.⁴⁵² Voidaan myös väittää, että Venäjän voimassa olevan doktriinin mukainen aktiivisen puolustuksen strategia on perustaltaan asymmetrinen korostaessaan strategian periaatteina yllätyksellisyyttä ja haavoittuviin kohteisiin vaikuttamista. Asymmetrian tulkinta strategiana korostaa sitä, että Neuvostoliiton romahdettua asevoimien absoluuttinen alisteisuus politiikalle hylättiin ja sodan ja rauhan kategorisesta erottelusta luovuttiin. Asymmetrian ja epäsuoruuden tavoittelu laventavat asevoimien roolia.

Strategisella tasolla käytetty asymmetristen toimenpiteiden käsite on merkitykseltään hyvin lähellä epäsuoria ja ei-sotilaallisia toimia. Käsitettä käytetään tosin harvakseltaan ja toimenpiteet liitetään usein miten ei-sotilaalliseen toimintaan. Esimerkiksi Tšekinovin ja Bogdanovin mukaan asymmetristen toimenpiteiden ydin on siinä, että ne mahdollistava poliittisten päämäärien saavuttamisen ilman sotilaallisen, väkivaltaisen voiman kohdistamista voimaa vastaan eli epäsuorien ja ei-sotilaallisten toimien kautta ilman avointa sotaa.⁴⁵³ Kohde saadaan vakuuttuneeksi siitä, että mikäli se ei toimi halutulla tavalla, se kärsii ei-hyväksyttävistä tappioista. Garejevin mukaan asymmetriset toimenpiteet ehkäisivät uhkia eli Venäjää kohtaa suoraan suuntautuvia sotilaallisia toimia.⁴⁵⁴ Asymmetriset toimenpiteet olivat siis jotain sellaista, jonka lopputuloksena vastustaja luopuu sotilaallisista aikomuksista tai vastarinnasta ennen kuin joutuu suoran, väkivaltaisen voimankäytön kohteeksi.

Asymmetrian määrittely periaatteena tai joukkona periaatteita esiintyy useassa eri lähteessä. Kenties merkittävin on Yleisesikunnan kenraali Kartapalovin esitys vuodelta 2015, jossa hän esitti asymmetrian uutena aseellisen taistelun periaatteena. Periaatteen piirteinä olivat salainen toiminta, heikkouksien etsiminen, kiellettyjen välineiden käyttö, vastustajan pakottaminen oman tahdon mukaiseen kamppailuun, voimien kes-

⁴⁵¹ Воробьев & Киселев (2014).

⁴⁵² Селиванов & Чварков (2020a).

⁴⁵³ Чекинов & Богданов (2010).

⁴⁵⁴ Гареев (2009).

kittäminen heikkouksia vastaan ja resurssien vähäinen kuluminen suhteessa vastustajan kuluihin.⁴⁵⁵ Piirteisiin kuului niin perinteisiä kuin uusiakin venäläisiä sotataidon periaatteita.⁴⁵⁶ Huomattavaa on myös, että Yleisesikunnan asymmetrian periaate muistuttaa huomattavasti asymmetristä vastetta.

Muutkin sotilasakateemikot ovat esittäneet asymmetrian periaatteen piirteiden listoja. Vorobevin ja Kiselevin listauksessa korostuvat informaatioajan verkostokeskeisen sodankäynnin vaikutus ja vaatimukset.⁴⁵⁷ Selivanov ja Tšvarkov ovat esittäneet kaksi asymmetrisen sodan periaatteiden listaa. Heidän esittämällään Yleisesikunnan näemyksen mukaisella listalla on vähintään kosketuspintaa läntisiin vaikutusperusteisen sodankäynnin periaatteisiin. Siinä esiintyvällä disorganisaation käsitteellä vaikuttaa olevan yhteys yllätyksen ja aloitteen tempaamisen periaatteen edellytyksiin. Disorganisaation käsite ei ole uusi. Se esiintyy jo neuvostoliittolaisessa sotataidollisessa keskustelussa. Selivanovin ja Tšvarkovin oma lista vaikuttaisi olevan synteesi Yleisesikunnan periaatteista, Liddell Hartin epäsuorasta strategiasta, verkostokeskeisen sodankäynnin periaatteista ja muutamista Selivanovin ja Tšvarkovin omista lisäyksistä, kuten korkea valmius, materiaalireservin varaaminen, mustamaalaaminen ja halpojen kopioiden luominen teknisistä asejärjestelmistä.⁴⁵⁸ Viimeisenä asymmetrian periaatteen piirrelistauksena mainittakoon Brytškovin, Dorohovin ja Nikonorovin tulkinta. Heidän listansa muistuttaa jossain määrin asymmetristä vastetta, mutta sisältää mielenkiintoisena lisäyksenä maantieteellisen tekijän.⁴⁵⁹

Venäläisissä asymmetrian periaatteen piirteiden listauksissa toistuvat salaaminen ja harhauttaminen, mikä yhdistää ne oveluuden ja viekkauden sekä näin ollen yllätyksen periaatteeseen. Asymmetrian periaatteessa ei kuitenkaan ole kysymys pelkästään vanhan periaatteen uudelleen nimeämisestä vaan siihen liittyy paljon muutakin vanhaa sekä uutta. Olennaista on huomata, miten periaatelistauksiin on päätynyt nimenomaisesti venäläistä sotataitoa koskettavia tekijöitä kuten mobilisaatio, maantiede ja moraaliset tekijät. Asymmetrian periaatteilla on siis omat kansalliset erityispiirteensä.

Vietäessä periaatteita käytäntöön on venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa käytetty varsin laajasti asymmetristen toimien⁴⁶⁰ käsitettä. Useissa kirjoituksissa sen merkitys on hyvin lähellä epäsuorien toimien tai epäsuoran strategian käsitettä. Tällöin voidaan puhua rinnakkaiskäsitteestä tai jopa synonyymistä. Asymmetrisille toimille on kuitenkin löydettävissä itsenäinenkin merkitys. Yhtäältä asymmetrisiä toimia määrittelevät, kuten sotatoimia, muodot ja tavat sekä välineet ja joukot, ja toisaalta niiden kohteet tai vaikutus. Tällaiset tulkinnat ovat jossain määrin johdonmukaisia venäläisen sotatieteellisen käsitteistön kanssa. Asymmetriset toimet voidaan näin ollen tulkita strategisten päämäärien saavuttamiseen tähtääväksi toiminnaksi, joita voidaan suunnitella, valmistella ja toimeenpanna jo rauhan aikana ja mahdollisesti ei-sotilaallisinkin

⁴⁵⁵ Картаполов (2015).

⁴⁵⁶ Lalu (2014).

⁴⁵⁷ Воробьев & Киселев (2011).

⁴⁵⁸ Селиванов & Чварков (2020).

⁴⁵⁹ Брычков, Дорохов & Никоноров (2019).

⁴⁶⁰ Thomasin "operations" käänös on kyseenalainen (Thomas (2019), s. 5-3-5-5). Venäläisessä keskustelussa asymmetriset toimet eivät viittaa operaatioihin niin kuin ne länsimaisessa sotataidossa ymmärretään. Operaatiot ovat osa sotatoimia ja niihin ei missään lähteissä viitata asymmetrisinä. Thomasin tulkinta asymmetrisistä operaatioista johtaa toiseen virhetulkintaan. Toisin kuin hän väittää, ei ole olemassa asymmetrisiä muotoja, tapoja tai organisaatioita. Asymmetria ei myöskään ole lähtökohtaisesti sidottu "kiellettyyn välineeseen" tai refleksiiviseen kontrolliin. Thomas mahdollisesti yrittää systematisoida asymmetrian venäläisen käsittehierarkia mukaan, kun tosiasiallisesti sellaiselle hierarkialle ei käsitteen epämääräisyyden johdosta ole.

toimin tai niiden tukemana. Jossain tulkinnoissa asymmetriset toimet rinnastuvat puolustushaarojen toimintaan muodostaen oman sodankäynnin muotonsa.

Operatiivistaktisella tasolla asymmetriset toimet mahdollistavat merkittävän edun saavuttamisen esimerkiksi uusien tapojen, organisaation ja uusien aseiden sekä ei-traditionaalisten toimien tuloksena. Ei-traditionalisuus viittaa muun muassa sabotaasi-, erikoisjoukko-, partisaani- ja terrorimenetelmien käyttöön. Näillä menetelmillä on yhteys toimintaan, joka rikkoo vakiintuneen sodankäynnin menetelmiä ja sääntöjä.⁴⁶¹ Ei-traditionaalisten lisäksi ei-sotilaallisilla toimenpiteillä ja etenkin informaation käytöllä on korostunut rooli asymmetristen toimien osana.

Operatiivistaktisella tasolla asymmetriset toimet määrittyvät osittain niiden kohteen mukaan. Tällaisia kohteita ovat mm. siviiliyhteiskunnan kohteet, kriittinen infrastruktuuri ja johtamisjärjestelmät.⁴⁶² Asymmetriset toimet pyrkivät hyödyntämään vihollisen haavoittuvuuksia sen ylivoiman tasaamiseksi minimaalisin kustannuksin. Asymmetriset toimet muistuttavatkin huomattavasti epäsuoria toimia ja monet sotilasakteemikot ovat päätyneet yhdistämään ne toisiinsa.⁴⁶³

Viimeaikaisissa asymmetristen toimien käsitteen tulkinnoissa esiintyy sama kahtiajakaisuus kuin muissakin venäläisissä asymmetrian tulkinnoissa. Ne voivat olla sekä vahvan että heikon toimia.⁴⁶⁴ Heikon asymmetriset toimet pyrkivät vahvan ylivoiman tasaamiseen ja vahvan asymmetriset toimet pyrkivät ylivoiman hyödyntämiseen tavalla, joka kiistää heikolta minkäänlaisen kyvyn vastustaa vahvan päämäärien saavuttamista mieluiten ilman suoran, väkivaltaisen ja kalliin sotilaallisen voiman käyttöä.

Asymmetrisia toimia on varsin vaikea erottaa epäsuorista toimista. Kenraali Gerasimov käyttikin termiä menetelmät esittäessään, että epäsuorat ja rinnasteisesti asymmetriset menetelmät eivät noudattaneet sotataidon sääntöjä tai olleet ennustettavissa.⁴⁶⁵ Todennäköisesti Yleisesikunnassakin tiedostettiin, että asymmetria ei täysin suostunut noudattamaan aikaisempaa neuvostoliittolaista käsitejärjestelmää.

Venäläisessä sotatieteellisessä käsitteistössä muodot ja tavat liittyvät oleellisesti sota-toimiin. Näistä osatekijöistä muotoja ei venäläisessä keskustelussa liitetä asymmetriaan. Sen sijaan tavat liitetään varsin usein, mutta jätetään määrittelemättä. Asymmetriset tavat liittyvät voimasuhteen tasoittamiseen, hyväksikäyttöön tai kiertämiseen, luovuuteen ja periaatteisiin. Vastustajan pakottaminen määrättyyn sodankäynnin muotoon ja vastaaminen siihen asymmetrisillä tavoilla liittyy sodankäynnin ehtojen ja sääntöjen uudelleen määrittelyyn. Asymmetriset tavat liittyvät siis siihen, miten joukkoja ja välineitä käytetään käsketyt tehtävän toteuttamiseen ajassa ja tilassa. Usein nämä tavat kuvataan ei-traditionaalisiksi, sääntöjä noudattamattomiksi ja ei-sotilaallisiksi. Asymmetriset tavat ovat siis jotain muuta kuin ohjesääntöjen kuvaamat tavat käyttää tavanomaista voimaa. Koska valmiita sääntöjä ei ole, luovuus ja oveluus korostuvat.

Tavat eivät itsessään ole asymmetrisia, mutta niiden summana voi syntyä asymmetrinen suhde tai ainakin siihen pyrkivä asymmetristen toimien strategia. Esimerkiksi Vorobev ja Kiselev ovat esittäneet asymmetristen toimien strategian tapoihin kuuluvan

⁴⁶¹ Дульнев & Кораблин (2010).

⁴⁶² Брычков, Дорохов & Никоноров (2019).

⁴⁶³ Чекинов & Богданов (2010 & 2011); Шаламберидзе (2011a & 2011b).

⁴⁶⁴ Селиванов & Чварков (2020a).

⁴⁶⁵ Герасимов (2017a).

moniulotteisuuden, kaavamaisuuden hylkäämisen, joustavuuden, vaikutusten keskittäminen, asymmetrian käytön symmetriaa vastaan ja toisin päin, vaihtoehtoisuuden, ennaltaehkäisyyn, modulaarisuuden, moninapaisuuden ja moninaisuuden.⁴⁶⁶ Vorobevin ja Kiselevin lista osoittaa, kuinka vaikeaa tapoja on erottaa periaatteista, etenkin jos tavoilla ei voida kuvata selkeää prosessia tai mallia joukkojen ja voimien käyttämiseksi.⁴⁶⁷

Välineet ja joukot ovat toinen sotatoimiin oleellisesti liittyvä käsite. Asymmetriset välineet esiintyvätkin usein venäläisissä teksteissä mutta ilman tarkkaa määrittelyä. Tämä on linjassa venäläisen sotatieteen kanssa, joka ei varsinaisesti tunnusta jonkin järjestelmän absoluuttista, itsenäistä erilaisuutta tai poikkeavuutta. Epäsuhta syntyy dialektisen ase-vasta-ase suhteen kautta. Tässä arvioinnissa voivat vaikuttaa erilaiset tekijät, kuten aika, kulut tai tehokkuus.⁴⁶⁸ Viitteellisesti asymmetriset välineet ovat kuitenkin läsnä asymmetrisessä vasteessa, jonka yksi tyyppi perustuu ns. ”ihmeaseisiin,” joilla on suhteeton vaikutus voimatasapainoon.

Asymmetrian moninaisuus ei ole pelkästään käsitteellistä vaan myös ajallista. Sen merkitys on muuttunut voimakkaasti Neuvostoliiton ja Venäjän sotatieteellisen keskustelun edetessä. Asymmetrinen vaste oli asymmetriaan liittyvä ensimmäinen laajempaa julkisuutta saanut käsite. Asymmetrisen vasteen sotatieteellistä ja -taidollista merkitystä heikentää se, että se oli viikunanlehti Neuvostoliiton heikkoudelle tilanteessa, jossa materialistisen dialektiikan lait näyttivät kääntyneen sitä vastaan. Myöhemmin, 2000-luvun alussa, käsitteen ympärille on yritetty rakentaa hyveellinen, venäläinen myytti.

1980–1990-luvuilla asymmetria liitettiin pääasiassa epäsuhtaiseen, heikkouksia hyväksikäyttävään ja halpaan poliittisstrategiseen vasteeseen sekä sotilaallisten voimasuhteiden muuttamiseen suurvaltojen välillä. Asymmetriatulkinnat olivat hyvin vahvasti sidoksissa Venäjän ja Yhdysvaltojen epäedulliseen voimasuhteeseen. Ne sisällyttivät itseensä ajatuksen oveluudesta ja luovuudesta ja niiden voidaan nähdä heijastavan materialistisen dialektiikan jatkuvuutta, pyrkimystä löytää negaation negaatio tai kenties keino muuttaa, nurinkurisesti, laatu määräksi.

Asymmetrinen vaste ja toimet ovat alusta asti olleet sidoksissa teknologian kehitykseen perustuvaan sodan luonteen muutokseen. Ajatus teknologian avulla saavutettava positiivisesta, epäsuhtaisesta ja hyväksikäytettävästä edusta syntyi jo 1970–1980-luvuilla. Sliptšenkon kontaktiton sota oli 2000-luvun alun näkemys sotilasteknologisesta vallankumouksesta, jonka harjalle nousevat valtiot voisivat sanella sodan ehdot muille.⁴⁶⁹ Toisaalta neuvostoliittolaistenkin omaksuma johtamisjärjestelmäsodankäynnin teoria oli luonteeltaan symmetrinen ja siinä esim. elektroninen sodankäynti näyttyi symmetrisenä välineenä. Teknologiset läpimurrot saattoivat kuitenkin tuottaa

⁴⁶⁶ Воробьев & Киселев (2014a & 2014b).

⁴⁶⁷ Samaa asiaan on kiinnittänyt huomiota Jaakko Tuomi yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään, jos hän totesi, että venäläisessä sotatieteessä asymmetrian (epäsymmetrian) suhde periaatteisiin ja muotoihin ja tapoihin (keinoihin) on varsin epäselvä. Tuomi esittää Venäjän viime sodissa käyttämiksi asymmetriaan kuuluviksi epätavanomaisiksi muodoiksi ja tavoiksi asevoimien käytön valmistelujen salaamisen ja peittämisen ja tuli-iskut siviilikohteisiin osan informaatiotosodankäyntiä (Tuomi, J. *Venäläisen operaatiotaidon kehittyminen 2000-luvulla*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2021).

⁴⁶⁸ Ks. esim. Селиванов & Ильин (2020).

⁴⁶⁹ Слишченко (2002).

asymmetrisen edun määrääjäksi ja kylmän sodan ajatusmallit korostivat tällaisen hetken suomia ratkaisevia mahdollisuuksia ja vaaroja.

Vuosituhanen taitteessa verkostokeskeinen sodankäynti ja Yhdysvaltojen sotilasteknologinen ylivoima tai jopa herruus tulkittiin asymmetriseksi. Nämä saivat kuitenkin pian rinnalleen käytännön operatiivisen ja taktisen tason pohdinnoissa asymmetrian, joka perustui vastaverkostokeskeiseen sodankäyntiin, uusiin teknologioihin ja sotilallisen voiman käytön uusiin muotoihin ja tapoihin. Asymmetriaan vastattiin siis asymmetrialla. Asymmetria muuttui negatiivisesta positiiviseksi. Positiivinen tulkinta mahdollisti asymmetrian elementtien etsimisen venäläisen sotataidon historiasta, jolloin esimerkeiksi kelpasivat partisaanisodankäynti ja Messnerin kapinasota. Myös rehabilitoidut Issersson, Snegarev ja Svetšin saivat huomata olleensa venäläisen asymmetrisen ja epäsuoran toiminnan ja strategian edustajia.

Yleisesikunnan virallisesti hyväksyttyä asymmetrian käsitteen vuosina 2013–2015 siitä tuli legitiimi sotatieteellisen keskustelun aihe. Toki keskustelua oli käyty sotilasakateemikkojen parissa jo useita vuosia ja kenraali Gerasimovkin vain summasi aikaisempia ajatuksia vallitsevaa läntistä sodan kuvaa vasten. Jo armeijakenraali Makarovin esitykset vuosilta 2010–2012 osoittivat, kuinka venäläinen sotilasajattelu alkoi nähdä asymmetrian etenkin suurvaltavastustajan voimanlähteen kiistämisenä tai heikentämisen mahdollisuutena sen sijaan, että tulkitsisi Yhdysvaltojen toimet tai voimat asymmetrisinä. Uhasta oli muotoutumassa mahdollisuus.

Informaation käytöstä menetelmänä tai välineenä tuli yksi merkittävimmistä asymmetrian tekijöistä 2000-luvun sotatieteellisessä keskustelussa. Kyber- ja informaatiotoimet alettiin nähdä sotilasjohdossakin mahdollisuutena iskeä kehittyneen vastustajan heikkouksiin etäältä suhteellisesti matalin kustannuksin. Yhtäältä tämä teki niistä strategisen tason uhan Venäjälle, mutta toisaalta kyber- ja informaatiotoimien halpuus ja potentiaalisten vastustajien heikkous, usein itse julistettu sellainen, teki informaatiotoimista varmasti houkuttelevan voimatasapainon muuttamisen keinon.

Merkille pantavaa on se, että kumoukselliset sodat eivät kelvanneet positiivisiksi esimerkeiksi asymmetriasta, sillä ne nähtiin ulkopuolisten voimien aikaansaannoksina. Venäjän omien vallankumousten lisäksi tämä koski Afganistanin ja Tšetšenia sotia. Vain hyvin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta sodat liitettiin asymmetriaan.⁴⁷⁰ Näiden sotien ympärille kehittyi oma käsitteistönsä, joiden luonne oli pääsääntöisesti Venäjän asevoimien sotataidollisesta näkökulmasta katsottuna viholliseen liittyvää ja haitallista. Tšetšenian sotia pyrittiin rinnastamaan Lännen terrorismin vastaiseen sotaan, mutta silloin kyse oli lähinnä yhteisen vihollisen rakentamisesta, ei yleismaailmallisen sotataidon teorian kehittämisestä.

Läntisien näkemysten mukaisia tulkintojakin esiintyi. Tällöin asymmetria liittyi konfliktin luonteeseen eli vahvan ja heikon, tavanomaisen ja kumouksellisen asevoiman vastakkainasetteluun. Näissä konflikteissa heikko pyrki tasoittamaan vahvemman voiman. Konfliktin luonteeseen liittyviä tulkintoja alkoi esiintyä Syyrian sodan kokemusten seurauksena enemmän kuin aikaisemmin. Sotakokemukset muuttivat suhtautumista ”asymmetrisiin sotiin”, joiden olemassaolo oli aikaisemmin kielletty. Asymmetrisistä konflikteista tuli uudenlainen tarkastelun kohde, koska katsottiin, että Venäjä

⁴⁷⁰ Маначинский, А. Когда слабый побеждает сильного. *Независимое Военное Обозрение*, № 47/2006.

voi olla niissä osallisena olematta ”heikko osapuoli” – toisin kuin aikaisemmissa teknologiapainotteisissa tulkinnoissa.

Järjestelmäteoriat ovat kaikkien muiden tekijöiden ohella vaikuttaneet venäläiseen asymmetria-ajatteluun. Ensinnäkin pehmeämmät systeemiteoriat tarjoavat toimivamman kehyksen asymmetrian ja epäsuoruuden vaikutusten tarkasteluun kuin muodolliset matemaattiset mallit. Toiseksi informaatio, jota monet sotatieteilijät ovat esittäneet asymmetrian ja epäsuoruuden tekijäksi tai jopa olemukseksi, on systeemiteorioiden keskiössä. Kolmanneksi, mikäli venäläinen sotilassystemologia vastaa läntistä operatiivisen suunnittelun taustalla vaikuttavaa vaikutusperustaista systeemiteoriaa, se on voinut hyvinkin tukea asymmetristen ja epäsuorien keinojen käsitteiden kehittymistä. Vastustaja pyritään hahmottamaan päämäärätietoisena kokonaisuutena, jonka alasysteemeistä ja suhteista pyritään etsimään kriittisiä heikkouksia.

Kun asymmetria ymmärretään strategisella tasolla vastustajan heikkouksien käyttämiseksi ja omien heikkouksien suojaamiseksi halvalla, se voidaan tulkita sotilassystemologiassa kahden kilpailevan systeemin vuorovaikutuksen osana, joka on paikannettavissa ja hyväksikäytettävissä. Asymmetriasta tulee helposti suunnittelua ohjaava periaate tai jopa itse tarkoitus, kuten uhkalähtöisyydestä, kustannustietoisuudesta tai suorituskykyperustaisuudesta, kun tämä ajatusmalli yhdistyy kansalliseen strategiseen suunnitteluun. Haasteena systemologisessa lähestymistavassa asymmetrian löytämiseksi onkin luovuuden ja oveluuden säilyttäminen osana analyysiä. Asymmetristen vasteiden järjestelmällinen etsiminen voi johtaa ajattelun kangistumiseen.

Venäläinen asymmetrinen vaste ja asymmetriset toimet ovatkin osittain kulttuurinen ja poliittinen konstruktio. Niistä on vuoden 2014 jälkeen yritetty rakentaa kansallista doktriinia tai konseptia. Analyysiin ja käsitelmäritelmiin on sisällytetty poliittisia näkemyksiä ja käsitteiden esiintyminen valtionhallinnon julkilausumissa osoittaa, että ne on omaksuttu osaksi virallista turvallisuuspoliittista kielenkäyttöä. Sotilasakateemisia tekstejä analysoitaessa onkin pohdittava, missä määrin ne edustavat aitoa sotatieteellistä mentaliteettia vai ovatko ne lähtökohtaisesti strategista viestintää – ja kenelle tämä viestintä on suunnattu.

Lisäksi on huomioitava, että huolimatta asymmetriakäsitteen helposta käännettävyydestä venäjältä suomeen tai englanttiin, ja sotatieteellisten ideoiden välittymisestä kulttuurien yli, termien samankaltaisuus ei välttämättä tarkoitan merkitysten samankaltaisuutta. Venäläinen sotatiede pyrkinee rakentamaan käsitystä asymmetriasta sen omiin haasteisiin vastaamiseksi. Esimerkiksi maantieteellä ja Venäjän epävirallisella ”imperiumilla” tai etupiirillä on todennäköisesti vaikutuksensa sotataidollisen ajattelun perusteisiin. Asymmetrian määrittelyyn voivat tällöin vaikuttaa maantieteellisen tilan hallinnan tärkeys tai vahvan ja heikkojen sekä keskuksen ja periferian suhteeseen liittyvät tekijät. Asymmetriaa voisi siis venäläisittäin tarkastella tilan ja ajan eli syvyyden funktion muuttujana. Lisäksi maantieteen rinnalle on perusteltua venäläisen nykykeskustelun perustalta lisätä informaatiotoimintaympäristö.

Käsitteellisestä moninaisuudesta huolimatta voidaan todeta, että asymmetrialla on venäläisessä sotatieteellisessä keskustelussa kaksi olemusta: Se on yhtäältä kahden toimijan välisten voimasuhteiden erosta syntyvä potentiaali (ei objektiivinen olosuhde), joka määrittelee niiden toimijoiden suhdetta ja toiminnan edellytyksiä, ja toisaalta määrättyjen toimien tuloksen luonne. Edellinen olemus on selvä, jälkimmäinen monimutkaisempi. On olemassa toimia, jotka synnyttävä tai tuottavat ratkaisevaa etua, jota muuten ei olisi ollut – asymmetriset toimet ja epäsuorat toimet. Toimien vaikutus selittyy

sillä, että sodan lakeihin ei sisälly asymmetriaa vaan voimasuhteita sekä potentiaaleja eri tavoilla mitattuina. Näillä voimasuhteilla on useita ulottuvuuksia ja tekijöitä. Asymmetriset toimet muuttavat voimasuhteita suhteettomasti, ortogonaalisesti ja epäjatkuvasti. Ne eivät ole ilmiö itsessään, ne saavat arvonsa vaikutusten kautta.

Näin ollen ei ole olemassa asymmetristä sotaa tai asymmetristä sodankäyntiä vain toimia. Näiden toimien ”toimivuus” perustuu ”asymmetristen toimien periaatteeseen”, joka sisältää eri välineiden, joukkojen, tapojen ja muotojen luovan käytön voimasuhteiden määrälliseksi ja laadulliseksi muuttamiseksi. Tämä periaate on lähes yhtenevä taktisella tasolla historiallisen yllätyksen periaatteen kanssa. Operatiivisella ja etenkin strategisella tasolla siihen liittyvät sodankäynnin luonteen muutoksesta johtuen mm. ”epäsuorat toimet” ja näin yllätyksen periaate saa uutta sisältöä historialliseen yllätyksen käsitteeseen verrattuna. Koska vahvuus ja heikkous eivät ole yhdestä suorituskyvystä, toimintaympäristöstä tai piirteestä riippuvaisia, asymmetriset toimet voivat olla niin suhteellisesti heikkojen kuin vahvojenkin keinovalikoimassa. Niillä ei tavoitella *pelkästään* yllätystä – niihin liittyy voimasuhdelaskelmien muuttaminen operatiivisella ja strategisella tasolla luovuuden kautta niin, että määrällisten tekijöiden suhteet muuttuvat tai laadullisista tekijöistä tulee laskelmien epäsuhtaisia muuttujia. Muutos voi mahdollistaa päämäärän saavuttamisen ilman aseellisen voiman käyttöä. Asymmetria on kuitenkin tapaus- ja tilannesidonnaista, eikä sitä voi esittää sääntöinä, koska se on antisääntö.

Jos asymmetria sitoutetaan sotataidon tasoihin, voidaan väittää, että venäläisessä ajattelussa menestyksenkäs strategia pyrkii aina asymmetriaan, operaatiotaito yhdistää symmetriaa ja asymmetriaa tilanteen, tehtävän ja resurssien mukaan ja taktiikka luo perustan asymmetrialle esimerkiksi teknologian ja asejärjestelmien käytöllä. Asymmetria sulauttaa itseensä epäsuoruuden ja ei-sotilaalliset toimenpiteet. Se eroaa niistä siinä, että se voi olla yhtäältä olosuhde ja toisaalta vaikutus, siinä missä ei-sotilaalliset toimenpiteet ovat piirre tai väline ja epäsuoruus toiminnan luonne. Niitä kaikkia yhdistää luovuus, oveluus ja yllätys.

Lopuksi on todettava, että venäläiset näkemykset asymmetriasta eivät ole kopio läntisestä ajattelusta. Ne ovat kriittinen peili, jota vasten Länsi voi tarkastella omia näkemyksiään hyväksytystä käsityksestään sodasta. Venäjän tulkinnat eivät välttämättä ole kaikilta osiltaan moraalisesti oikein, mutta ne saattavat suunnata valoa sinne, mihin Länsi ei näe tai josta Länsi haluaa vaieta, unohtaa tai olla muistamatta. Nimenomaisesti siihen seikkaan, että oikeassa sodassa kaikki on, loppujen lopuksi, sallittua ja välttämätöntä.

OVELUUDEN ÄÄRELLÄ

Asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet ovat venäläisessä sotateellisessä keskustelussa sisarkäsitteitä, vaikka niiden suhde toisiinsa on varsin epämääräinen. Kaikilla niistä on useita eri merkityksiä. Ei-sotilaallisuus voi viitata inhimillisen toiminnan aloihin, vaikutusmekanismiin tai valtiosuhteiden jatkumon vaiheissa muuttuvaan luonnettaan muuttavaan ei-väkivaltaiseen voimankäyttöön. Epäsuoruus voi puolestaan viitata historiallisiin auktoriteetteihin perustuvaan taistelutapaan tai strategiaan, rauhan ja sodan kulkuun tai sodankäynnin tasoihin sidoksissa olevaan voimankäyttöön, yllätyksen periaatteen uuteen ilmentymään tai järjestelmäteoreettisiin vaikuttamisen selityksiin. Asymmetria on kameleontti. Se voi tarpeen vaatiessa viitata konfliktin tyyppiin, kansalliseen strategiaan tai sotilasstrategiaan, periaatteeseen, sotatoimiin, ei-sotilaalliseen tai epäsuoraan vaikuttamiseen, tapoihin ja välineisiin. Se rikkoo säättöjä ja voi pukea ylleen jopa eräänlaisen filosofisen viitan. Kolmen käsitteen kootut merkitykset on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1: Ei-sotilaallisten toimenpiteiden, epäsuoruuden ja asymmetrian piirteet.

Ei-sotilaalliset toimenpiteet	Epäsuoruus	Asymmetria
Joukko inhimillisen toiminnan aloilla tapahtuvaa toimintaa.	Historiallisten auktoriteettien ilmaisema taistelutapa tai strategia.	Poliittisstrategisen tason suunnitelma ja toimintaa (vaste) tai ”ihmease.”
Vaikutusmekanismi tai keino, joka ei sisällä laajamittaista, organisoitua väkivaltaa.	Sodankäynnin tasojen määrittelemää toimintaa ei-sotilaallisesta ja sotaa välttävistä sotilaalliseen.	Strategisten päämäärien saavuttamiseen tähtäävä ei-traditionaalinen, kustannustehokas ”sotatoimi”, jolla on ortogonaalinen vaikutus voimasuhteeseen.
Strateginen vaikutus ilman väkivaltaa - horjuttaminen ja manipulointi.	Yllätyksen periaatteen ilmentymä (oveluus, odottamattomuus, vahvuuden kiertäminen, resurssien taloudellinen käyttö ja disorganisaatio).	Yllätyksen periaatteen ilmentymä (manipulointi, heikkouksien käyttö, vastustajaa matalammat kulut ja disorganisaatio).
Valtiosuhteiden jatkumoon sidottu muuttuva ei-väkivaltaisen voimankäyttö.	Tilanteeseen ja tasoon sidottu ei-sotilaallinen, yllätyksellinen tai väkivaltaisen toiminta.	Tapauskohtainen ja tilansidonainen, ei toistettavissa.
Tilanteesta riippuen itsenäinen vaikutus tai sotilaallisen voimaa tukeva.	Vastustajan järjestelmän muokkaaminen tai ohjaaminen manipulaation kautta.	Dialektisen ase-vasta-ase suhteen epäsuhtaisuus ajassa, kuluissa ja tehokkuudessa.

Valtion toimintaympäristön aktiivinen muokkaaminen ennaltaehkäisevästi.	Muuttuja voimasuhdelaskelmissa, jolla on suhteeton ja ortogonaalinen vaikutus.	Toimenpide sotilaallisen vastarinnan ehkäisemiseksi tai tapa, jolla tasoitetaan voimasuhde tai määritellään sodankäynnin ehdot uudelleen.
Voimakkaalle paremmin tarjolla oleva keino.	Toimijan luonteesta tai voimavaroista riippumaton.	Heikon (tasaaminen) ja vahvan (kiistäminen) asymmetria. Positiivinen (mahdollistava) ja negatiivinen (uhkaava) asymmetria.
Korostaa keskinäisriippuvuuksia ja suunnitelmallista pitkäaikaista vaikutusta.	Ei-säännönmukainen subjektia korostava ja luovuuteen sidottu.	Anti-sääntö, subjektiivinen ja luovuuteen sidottu.

Käsitteiden suhdetta voidaan kuvata seuraavasti. Ei-sotilaallisuus voi olla osa sekä epäsuoruutta että asymmetriaa toimena, toiminnan laatuna tai vaikutuksena. Sotilasstrategisella tasolla epäsuoruus ja asymmetria ovat lähellä toisiaan, koska epäsuoruuteen kuuluu pyrkimys mataliin kuluihin. Epäsuoruus liittyy suuremmin toiminnan laatuun, siinä missä asymmetria on suhteen tilan piirre tai seuraus tai toiminnan tulos. Asymmetria sulauttaa itseensä epäsuoruuden ja ei-sotilaalliset toimenpiteet. Se on yhtäältä olosuhde ja toisaalta vaikutus, siinä missä ei-sotilaalliset toimenpiteet ovat piirre tai keino ja epäsuoruus toiminnan luonne. Niitä kaikkia yhdistää luovuus, oveluus ja yllätys.

Edellä esitetystä taulukosta voidaan helposti päätellä, että asymmetria ja epäsuoruus istuvat huonosti sääntöjä- ja säännönmukaisuuksia etsivään perinteiseen venäläiseen sotatieteeseen. Ne ovat määritelmänomaisesti ei-säännöllisiä, tilannesidonnaisia ja subjektin tulkintaan sekä toimintaan liittyviä ilmiöitä. Symmetrisiin ominaisuuksiin perustuvat perinteiset voimasuhdelaskelmat eivät toimi asymmetrian vaikutusten ennustamisessa.⁴⁷¹ Ei-sotilaalliset toimenpiteet sopeutuvat paremmin sotatieteen käsitteentään edustaessaan sotilaallisen toiminnan vastinparia. Niiden vaikutukset eivät ole suhteettomia tai ortogonaalisia. Ei-sotilaallisten toimenpiteiden esittämä haaste on siinä, että ne ovat hämärtäneet asevoimien ja muiden toimijoiden roolit ja tehtävät.

Huolimatta samankaltaisuuksista asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet eivät ole pelkästään yllätyksen periaatteen ja sen lähteiden oveluuden ja luovuuden modernisoitu muoto. Ne ensinnäkin vaikuttavat taktisen tason yläpuolella ja toiseksi sisältävät disorganisaation ja lamauttamisen lisäksi manipulaation elementin. Tämä manipulaatio liittyy vastakkainasettelun päämäärään, ei vastustajan harhauttamiseen kuten maskirovassa. Lisäksi yllätykseen liittyy olennaisesti sitä seuraava voimankäyttö. Sen sijaan epäsuorat ja asymmetriset toimet voivat tavoitella tilannetta, jossa suoraa ja avointa väkivaltaa ei tarvita. Ei-sotilaalliset toimenpiteet, etenkin informaati-

⁴⁷¹ Tämä voi olla peruste sille, miksi asymmetria kiehtoo venäläisiä sotilasakateemikkoja. Asymmetria tarjoaa mahdollisuuden irrottautua doktrinaalisista voimasuhdelaskelmista, joiden vaikutus operaatiotaitoon koetaan mahdollisesti liialliseksi, ja korostaa komentajan subjektiivisuutta ja luovuutta.

tioteknologiset ja -psykologiset, osana epäsuoruutta ja asymmetriaa irrottavatkin sotilaallisen yllätyksen vastustajan joukkojen tuhoamisesta ja siirtävät huomion sen toimintakyvyn lamauttamiseen. Toki ei-sotilaallinen yllätys luo mahdollisuuden tuhoavalle yllätykselle.

Venäläiseen ajatteluun asymmetrista liittyy vahvasti omaan tahtoon pakottaminen tai vastustajalle epäsuotuisaan ja itselle edulliseen sodan muotoon pakottaminen. Vastustaja pyritään taivuttamaan omaan tahtoon ilman avointa voimankäyttöä, sotilaalliset toimet yhteensovitetaan muiden toimien kanssa, vastustajan liittolaissuhteet ja päätöksenteko ovat rapauttamisen kohde, operatiivinen ennakkovaroitus pyritään estämään, sotatoimissa käytetään uusia välineitä ja tapoja ja vastustajan kaavamaisuutta ja arvo- tai kulttuuripohjaisia toimintamalleja käytetään hyväksi. Mikään ei ole lähtökohteisesti laitonta tai moraalisesti väärin. Sota suunnitellaan sellaiseksi, jota vastustaja ei oleta sen olevan. Näin ainakin heikomman vastustajan tapauksessa, joka voidaan pakottaa sotimaan vahvemman haluamaa sotaa.

Tällainen sota edellyttää taistelutilan ja vastustajan ajatusmaailman pitkäjänteistä muokkaamista tai pitkää sotaa. Edellinen on resurssien näkökulmasta tehokkaampaa. Omaan tahtoon pakottamisessa olennaista on, että vastustaja ei ajan, resurssien tai muista, esimerkiksi kulttuurisyyistä, kykene kääntämään sodan tai uhkaavan sodan luonnetta itselleen edulliseksi. Aloitteellisuus ja yllätys ovat olennaisia tekijöitä tässä tilanteessa. Strategisoperatiivisen pelilaudan voi rakentaa hitaasti, kuten hämähäkki verkkooan kutoen, tai sitten sodan luonne voidaan pakottaa vastustajalle yllätyksellisesti uuden teknologian ja tapojen kautta. Yhtä kaikki vastustaja joutuu sotimaan sotaa, johon se ei ole valmistautunut.

Asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden käsitteestä etenkin epäsuoruus korostaa venäläisessä ajattelussa tapahtunutta muutosta sotilaallisen voimankäytön osalta. Joukkojen tuhoamisen sijaan pyritään avainkohteiden tuhoamiseen, mukaan lukien yhteiskunnalliset ja sotilaalliset. Tuhoamisesta toiminnan tavoitteena on siirrytty neutralointiin ja itse tuhoaminen pyritään korvaamaan sodan välttämällä kokonaan kohde oman tahdon alle kaikin muin keinoin pakottaen. Tällainen ajattelu perustuu kuitenkin siihen olettamukseen, että Venäjällä on käytössään riittävästi aikaa ja riittäviä sekä riittävän paljon suorituskykyjä kriittisiin kohteisiin vaikuttamiseksi eskalaatiokynnyksen alapuolella, jotta vastapuoli on pakotettu tekemään itselleen kielteisiä päätöksiä. Näin ei välttämättä tällä hetkellä ole huolimatta Venäjän valtiojohtoon pyrkimyksestä osoittaa toisin.⁴⁷² Lamauttaminen riittävän pitkäksi aikaa voi olla vaikeampaa kuin tuhoaminen. Tavanomainen, suora ja väkivaltainen voimankäyttö voi sittenkin olla houkuttelevampaa niin poliittisesti kuin sotilaallisestikin.

Venäläiset kuitenkin tiedostavat etenkin taktisten ydinaseiden, mutta myös cyberhyökkäysten eskaloivan potentiaalin. Ei-traditionaalisten ja ”kiellettyjen” asejärjestelmien käyttö ei voi pitää sisällään mitä tahansa välineitä ja toimia – oveluudella on moraaliset rajansa, vaikka ne eivät välttämättä noudattakaan läntisiä näkemyksiä kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta. Oveluus palvelee vastustajan neutralointia, ei välttämättä jokin asian tekemistä tehokkaasti, sääntöjen mukaan tai oikein.

⁴⁷² Путин, В. *Расширенное заседание коллегии Минобороны*. Kremlin.ru, 21.12.2021. [[http://krem-
lin.ru/events/president/news/67402](http://krem-
lin.ru/events/president/news/67402)], luettu 24.6.2022.

Asymmetriaa, epäsuoruutta ja ei-sotilaallisia toimenpiteitä ei voi erottaa siitä ajasta ja paikasta, jossa ne ovat muodostuneet ja jossa niitä on käytetty. Suurvaltavastakkainasettelun kiristyminen on mahdollistanut ja pakottanut tarkastelemaan vihamielisen kilpailun muotoja uudelleen. Voimasuhteiden muuttuessa, kilpailun kiristyessä ja teknologian kehittyessä uudet tavat, menetelmät ja välineet koetaan epäsuoriksi tai asymmetrisiksi, joko etunsa tai uhkansa puolesta. Näin ollen asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset keinot heijastavatkin venäläisen sodankuvan muutosta. Totaalisen ydinso- dan ja laajamittaisen tavallisen sodan uhan muuttuessa epätodennäköisemmäksi nämä käsitteet ovat tarjonneet mahdollisuuden jäsentää sotilaallisten (laajasti ymmärrettynä) uhkien kenttää. Samalla ne ovat tarjonneet keinon ymmärtää globalisaation sotilaallisia ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia. Asymmetriset ja epäsuorat toimet sekä ei-sotilaalliset toimenpiteet vaikuttavat tarjoavan mahdollisuuden kiistää globalisaation suomat edut ja jopa riistä aloite itsensä haavoittuvaisiksi jättäneiltä potentiaalisilta vastustajilta. Ne auttavat käsitteellistämään ja ohjaamaan voiman käyttöä uudella aikakaudella.

Venäjän vahvistuminen 2000-luvulla ja sen mukanaan tuoma poliittinen ideologia on tukenut sotatieteitä uuden perustan löytämisessä. Suurvaltojen välisen jatkuvan kamppailun vahvistunut idea edellyttää keinoja haastaa vahvemmat kilpailijat. Väkivaltaisten, sotilaallisten toimien rinnalle on informaatiovallankumouksen johdosta syntynyt uusia keinoja vastustajiin vaikuttamiseksi. Venäjän historian onnistumiset ja epäonnistumiset on pitänyt tulkita uudelleen vastaamaan uuden tilanteen vaatimuksia. Uuden ja vanhan synteesisistä nousee uusia teorioita ja käsitteitä ohjaamaan strategiaa, operatiiv- taitoa ja taktiikkaa. Muutos ei kuitenkaan ole tapahtunut ilman kitkaa neuvostoliit- tolaisen ja materialistisen perinnön omaavan sotatieteellisen teoriakentän kanssa. So- tilassanakirjojen määritelmät ja edesmenneiden kenraalien kirjoitukset asettavat vah- voja raameja venäläiselle sotatieteelliselle keskustelulle.

Sodan luonteen muutos on kuitenkin yleisesti hyväksytty seikka. Sen merkittävimmät taustatekijät ovat kansainvälisen tilanteen kiristyminen, globalisaatio, teknologian ke- hittyminen ja informatisaatio. Strategisten ydinaseiden tasapainon on katsottu pakot- taneen suurvallat paikallisiin konflikteihin. Kaukovaikutteisten täsmäaseiden ja ilma- avaruuspuolustuksen kasvava tasapaino ehkäisee ilma-avaruuskujen asymmetriaa. Venäläisessä sotataidollisessa ajattelussa entistä matalamman intensiteetin keinot ja ei- sotilaalliset toimenpiteet kasvattavat merkitystään. Kun ei voi uhata tai tuhota, voi murentaa ja heikentää. Tämä pitää vastavuoroisesti estää kiistämällä ei-sotilaalliset toi- menpiteet ja sotilaalliset ei-väkivaltaiset ja erikoistoimet. Tätä sodan luonteen muu- tosta asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden käsitteet yrittävät omalta osaltaan jäsentää. Operatiivisella tasolla ilmiötä voi verrata 1920–1930-lukujen sodankäynnin vallankumoukseen. Ensimmäinen maailmansota oli osoittanut vanhat sodankäynnin tavat tuhoisiksi. Tarvittiin uudenlainen tapa sotia hyökkäyssodankäyn- nin ja voiton mahdollistamiseksi. Tuolloin venäläinen ratkaisu oli syvien operaatioiden oppi.⁴⁷³

Vuoden 2022 puolivälissä on vielä vaikea nähdä, onko venäläisessä sotataidossa käyn- nissä vastaavanlainen murros. Venäjän asevoimien Ukrainan sodasta tekemät päätel- mät odottavat vielä itseään. Joka tapauksessa sodan luonteen muutos on asettanut paineita asevoimien roolin laajentamiselle valtiosuhteiden eri vaiheissa. Strateginen suunnittelu nivoo yhteen valtion pakkokoneiston ja talouden voimavarat tavalla, jossa

⁴⁷³ Harrison (2001), s.194–195.

kiistatta on yhtäläisyyksiä Svetšinin ja Snesevin ajatteluun. Molemmat näkivät valtion valmistautumisen sotaan sen keskeisenä funktiona.⁴⁷⁴ Strategisen deterrenssein malli laajentaa sotilaiden oikeutta toimeenpanna ei-sotilaallisia toimenpiteitä. On toki huomattava, että sotilasakateemikkojen toteuttaessa tärkeintä tehtäväänsä eli tulevan sodan luonteen ennustamista, he helposti ennustavan sodan tavalla, joka tukee heidän edustamansa instituution etuja.

Asymmetrian, epäsuoruuden ja ei-sotilaallisten toimenpiteiden käsitteiden kehitys ei ole pelkästään venäläisen strategisen kulttuurin tai teknologian kehityksen ohjaamaa. Se on tapahtunut tiiviissä vuorovaikutuksessa ”todennäköisen vihollisen” eli Yhdysvaltojen sotataidon ja -tieteiden kanssa. Hyvänä esimerkkinä toimii edellä käsitelty positiivinen ja negatiivinen sekä vahvan ja heikon osapuolen asymmetriakäsitys. Venäläisessä keskustelussa asymmetria on määrittynyt Yhdysvaltojen vahvuuksien ja heikkouksien kautta. Lisäksi Yhdysvalloissa 1990-luvulta käyty keskustelu positiivisesta ja negatiivisesta asymmetriasta on todennäköisesti vaikuttanut venäläisiin näkemyksiin. Yhdysvaltalaiset tulkinnat sotilaallisen asymmetrian luonteesta ovat vaihdelleet maan voima-aseman ja vastustajien luonteen mukaan.⁴⁷⁵ Vaikutusta on ollut toiseenkin suuntaan. Yhdysvaltalainen doktriini on viime aikoina omaksunut näkemyksen ”kilpailujatkumosta” (competition continuum), joka muistuttaa varsin voimakkaasti mm. Šalamberidzen näkemyksiä valtioiden välisten suhteiden jatkumosta.⁴⁷⁶

Koska sodilla on sosiaalipoliittinen ja sotilasstrateginen puolensa, epäsuoruus ja asymmetria toimivat kansainvälispoliittisella areenalla niin tappiollisen sodan estämiseksi kuin voitokkaan sodan mahdollistamiseksi. Epäsuoruus ja asymmetria voivat olla niin heikon kuin voimakkaan välineitä ja venäläinen ajattelu mahdollistaa Venäjälle konfliktin osapuolien suhteesta riippuen joko vahvan tai heikon osapuolen asymmetrisen strategian tai toimien toteuttamisen. Tämä ajattelu tukee usean eri strategian ja doktriinin muodostamista ja kehittämistä sekä joustavaa räätälöintiä suhteessa kohdevaltioon tai ei-valtiolliseen vastustajaan. Strategioiden ja doktriinien valmistelua ja toimeenpanoa tosin haittaa se, että niin asymmetrian kuin epäsuoruuden luonteesta on venäläisten sotilasakateemikoiden keskuudessa kamppailtu vuosikymmeniä. Yhden asymmetria on toiselta pois asevoimien kehittämisohjelmien ja valtion resurssien jakamisen kehityksessä.

Olisi kuitenkin liioiteltua väittää, että Venäjän asevoimien doktriini olisi muuttumassa pelkästään ei-sotilaalliseksi ja strategisella tasolla epäsuoraksi. Rauhan aikana, sotaa edeltävässä vaiheessa ja sodan alkuvaiheessa ei-sotilaallisilla toimenpiteillä on kiistämättä tärkeä rooli, mutta Venäjän asevoimien kehitysohjelma, vuosittaiset strategis-operatiiviset harjoitukset ja joukkojen ryhmittäminen Ukrainan vastaiselle rajalle talvella 2022 ja lopulta niiden käyttö osoittavat, että massamaisella väkivallalla uhkaaminen ja tavanomaisilla joukoilla sodittava paikalliset sodat ovat edelleen osa venäläistä doktriinia. Puhtaasti ei-sotilaallisiin ja ei-tavanomaisiin toimiin perustuvan doktriinin

⁴⁷⁴ Persson (2021).

⁴⁷⁵ Ks. esimerkiksi Metz & Johnson (2001), s. 6.

⁴⁷⁶ Mulgund, S.S. & Kelly, M.D. Command and Control of Operations in the Information Environment. Leading with Information in Operational Planning, Execution, and Assessment. *Air & Space Power Journal*, Vol. 34, No. 4 (Winter 2020), s. 15–26.

kehittäminen tuskin olisi Venäjän asevoimien intresseissä. On muistettava, että sisäisen turvallisuuden tehtävät on osoitettu pääosiltaan vuonna 2016 perustetulle Kansalliskaartille ja turvallisuuspalveluille.⁴⁷⁷

Venäjän vuonna 2019 virallisesti omaksumaa aktiivisen puolustuksen strategiaa voidaan pitää Venäjän asevoimia askarruttaneen hyökkäyksellisen ja puolustuksellisen doktriinin ristiriidan eräänlaisena kompromissiratkaisuna.⁴⁷⁸ Strategian olennaisena osana ovat ennaltaehkäisevät toimet ja potentiaalisen vastustajan asettaminen tilanteeseen, jossa se on pakotettu luopumaan aikeistaan, ja sodan käyminen tavoilla, jotka poikkeavat oletetusta ja takaavat yllätyksen. Asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaallisuus ovat kiinteästi sidoksissa aktiivisen puolustuksen strategiaan. Mikäli julistuksellisella strategialla on aito yhteys Venäjän toimintaan, on todennäköistä, että Venäjän avoin sotilaallinen voimannäyttö on aina osa laajempaa toimien kokonaisuutta.

On varsin epätodennäköistä, että Venäjä omaksuisi puhtaasti epäsuoruuden tai asymmetrian doktriinin. Huolimatta näiden käsitteiden ylentämisestä strategiaksi sotilasakateemikkojen teksteissä, ne kantavat reaali maailmassa merkittävää taakkaa. Asevoimien pitkäjänteisen kehittämisen suunnittelun kannalta oveluus, tilannesidonnaisuus ja sääntöjenvastaisuus eivät anna riittäviä perusteita pitkäjänteiselle kehitystyölle. Voimaa, edes ortogonaalista, ei voi rakentaa ilman potentiaalia. Jotta epäsuoria tai asymmetrisia toimia voidaan toimeenpanna, tarvitaan välineitä, joukkoja ja harjoiteltuja toimintatapoja. Nämä syntyvät pitkäjänteisen strategisen suunnitteluprosessin ja toimeenpanon kautta. Lisäksi vastassa ovat puhtaasti sosiologiset ja psykologiset syyt. Asymmetria ja epäsuoruus edellyttävät jatkuvaa kykyä sietää epävarmuutta, mukautuvuutta, uuden oppimista ja vanhan unohtamista, kulttuuristen rajojen ja ennako-ole-tusten rikkomista ja aktiivista kekseliäisyyttä. Ne korostavat tilanteenmukaisuutta, soveltamista ja luovuutta. Nämä ovat komentajaan keskittyviä vaatimuksia ja korostavat hänen, subjektin, kykyä tulkita ja vaikuttaa tilanteeseen päämäärän saavuttamiseksi. Johtamiskulttuurin on tuettava tällaisten ominaisuuksien kehittymistä.⁴⁷⁹

Yhdenkään maan asevoimat eivät kuitenkaan kykene rekrytoimaan superlahjakkaita ihmisiä riittävällä volyyymillä lukuun ottamatta ehkä historialliset, vallankumoukselliset hetket, muuttaakseen koko organisaatiokulttuurinsa muutamassa vuodessa. On syytä epäillä, ettei Venäjä ole tällä hetkellä tuollaisessa hetkessä. Ihmismieli muuttuu hitaasti ja vanhempana vielä hitaammin ja venäläinen kenraalikunta on pääosiltaan 1960–1970-luvulla syntynyttä.⁴⁸⁰ Vaikka Venäjän asevoimat ovat osoittaneet yllättävää joustavuutta ja soveltamiskykyä Syyrian operaatiossa, siitä ei pitäisi vetää liian äkkiäisiä johtopäätöksiä Syyrian operaation ollessa muodoltaan enintään paikallinen konflikti.

⁴⁷⁷ Meister, M. The Domestic and Foreign Policy Nexus: Politics, Threat Perception and Russian Security Strategy. Teoksessa *Routledge Handbook of Russian Security*. Kanet, R. E. (ed.) Routledge, London & New York, 2019, s. 75–85.

⁴⁷⁸ Käsitteestä ks. Kofman, M., Fink, A., Gorenburg, D., Chesnut, M., Edmonds, J. & Waller, J. *Russian Military Strategy: Operational Concepts*. CNA Research Memorandum, 2021. [https://www.cna.org/CNA_files/pdf/Russian-Military-Strategy-Core-Tenets-and-Operational-Concepts.pdf], luettu 24.6.2022. Aktiivisen puolustuksen strategia on myös mahdollisesti terminologinen laina Kiinan tasavallan jo vuonna 1935 käyttöönottamasta aktiivisen puolustuksen strategiasta (Fravel, T. M. *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*. Oxford University Press, Oxford, 2019, s. 61–63.).

⁴⁷⁹ Dmitri Adamsky onkin esittänyt, että oveluuden korostaminen voi olla keino Venäjän asevoimien johtamiskulttuurin muuttamiseksi (Adamsky (2020), s. 115).

⁴⁸⁰ Venäjän kenraalikunnan ikärakenteesta ks. Russian Defense Policy -blogi (<https://russiandefpolicy.com/about/>).

On kuitenkin mahdollista, että Venäjän osallistuminen Lähi-idän ja Afrikan konfliktihin tuottaa eräänlaisen asymmetristen konfliktien doktriinin. Tämä doktriini voi olla yhdistelmä yhdysvaltalaisesta terrorisminvastaisen sodan doktriinista ja venäläistä sodan realiteetit tunnustavaa tuhoamiseen tähtäävää vastakumouksellista doktriinia. Tätä sotataidollista kehitystä on syytä pitää silmällä. Venäjällä on pitkäaikainen kokemus mantereisen imperiumin ylläpitämisestä ja vähemmistöjen assimiloimisesta tarvittaessa väkivaltaisilla toimin. Epäsuorien toimien doktriinista on jo nähtävissä merkkejä palkkasotilaiden, erikoisjoukkojen, kyber- ja informaatio-operaatioiden sekä rikollisten käytössä konflikteissa, joihin Venäjä on osallistunut. Tällainen doktriini ei korvaa yleisiä kenttäohjesääntöjä, mutta sillä on paikkansa sodan uhan ja sen välittömän alun hetkinä. Sen rinnalle kehittyi luonnollisesti myös epäsuorien toimien vastadoktriini, jonka tehtävänä on estää sotilaallisin väkivallattomin ja väkivaltaisilla keinoilla Venäjän sisäisten valtarakenteiden horjuttaminen.

Venäjän asevoimien roolista ei-sotilaallisten tai epäsuorien toimenpiteiden toimeenpanijana tai tukijana on olemassa vain rajoitetusti tietoa lukuun ottamatta GRU:n roolia kyberoperaatioissa, Itä-Ukrainan kapinallisten tukemista ja palkkasotilaiden kouluttamista ja lähettämistä Syyriaan, Maliin ja Sudaniin.⁴⁸¹ Nämäkin toimet kuitenkin osoittavat, että Venäjän asevoimat ottavat osaa aktiivisesti Venäjän turvallisuusympäristön muokkaamiseen. Ne eivät ole enää poliitikkojen hihnoista piteleitä ”sodan koiria” vaan jatkuvan valtioiden välisen kamppailun toimijoita. Niiden tehtäväkenttä on laajentunut samalla, kun valtiota ja yhteiskuntaa on ohjattu tukemaan yhä enemmän asevoimien toimintaa. Onkin erittäin mielenkiintoista nähdä, miten ei-väkivaltaiset epäsuorat toimet vaikuttavat Venäjän asevoimien luonteeseen ja tehtäviin tulevaisuudessa.

Vaikka sota tullee säilyttämään venäläisessä ajattelussa väkivaltaisen, jopa totaalisen luonteensa, vaikuttaa kuitenkin siltä, että läntinen näkemys ”harmaasta vaiheesta” on löytänyt kaikupohjaa venäläisessä ajattelussa. Ainakin käsitettä on alettu käyttää viimeaikaisissa teksteissä. On mahdollista, että ”harmaat vaiheet” muotoutuvat venäläiseksi asymmetrian ja epäsuoruuden tulkinnaksi, samalla tavalla kuin strategisen deterrenssin käsite on uudelleen tulkinta läntisestä deterrenssin käsitteestä.

Kiinnostus ”harmaaseen vaiheeseen” liittyy siihen, että ydinaseet rajoittavat voimakkaasti suurvaltojen välisen kilpailun sotilaallisia muotoja. Sotilaallisesta voimasta tulee tällaisessa kehityksessä manipulaation väline. Sillä voidaan uhata ja välittää viestejä, mutta sitä ei voida käyttää kuin tilanteissa, joissa eskalaation mahdollisuus on pieni tai helposti hallittavissa. Tällöin on olennaista tunnistaa ne hetket ja alueet, joissa kilpailuilla suurvalloilla ei ole elintärkeitä intressejä valvottavinaan tai ne eivät tunnista niitä. Epäsuoruuden eli luovuuden, oveluuden ja sääntöjen rikkomisen toimintakenttä on paikallisissa konflikteissa ja sellaisissa toimintaympäristöissä, joissa on liikkumatilaa. Ydinaseiden maailmassa symmetria hallitsee suurvaltojen suhteita ja toisen suur-

⁴⁸¹ Marten, K. *The GRU, Yevgeny Prigozhin, and Russia's Wagner Group: Malign Russian Actors and Possible U.S. Responses*. Testimony before the Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Europe, Eurasia, Energy, and the Environment United States House of Representatives, July 7, 2020 [<https://www.congress.gov/116/meeting/house/110854/witnesses/HHRG-116-FA14-Wstate-MartenK-20200707.pdf>], luettu 3.8.2022; United States Department of Defense. *Russian GRU Conducting Global Brute Force Campaign to Compromise Enterprise and Cloud Environments*, July 2021 [https://media.defense.gov/2021/Jul/01/2002753896/-1/-1/1/CSA_GRU_GLOBAL_BRUTE_FORCE_CAMPAGN_UOO158036-21.PDF], luettu 3.8.2022.

vallan osoittaminen haavoittuvaiseksi voi olla vakava virhe. Näin ollen kamppailu pitää siirtää toimintaympäristöihin, joissa ei ole selkeitä rajoja tai paikkoihin, joissa intressit ovat epäselviä tai ne ovat manipuloitavissa sellaisiksi.

Epäsuoran ajattelun esiintyminen sotilasakateemikoiden teksteissä ei pidä hämärtää sitä seikkaa, että Venäjän suorituskyvyt rakennetaan edelleen suursotaa varten. Se valmistautuu taistelemaan tulevaa sotaa armeijojen johtoon kuuluvilla divisioonilla ja prikaateilla.⁴⁸² Huolimatta informaation ja laaja-alaisten uhkien painotuksista Venäjän asevoimia on kehitetty vuonna 2008 käynnistyneen asevoimien kehitysohjelman haapuilevien alkuaskelten jälkeen paikallisten sotien voittamisen ja suursodan torjumisen välineeksi. Sodan ja rauhan rajan hämärtyminen ja valtioiden välisen kamppailun keinojen laajentuminen ei ole johtanut asevoimien tuhoavien suorituskykyjen vähättelyyn tai heikentämiseen. Sotilaallinen voima, väkivalta ja tuhoaminen ovat edelleen suurvallan politiikan välineitä.

Venäläisten sotatieteiden ja sotataidon osalta etenkin asymmetrian tarkastelu tuottaa mielenkiintoisen havainnon. Koska asymmetria on aina kontekstisidonnaista ja tilapäistä, asejärjestelmien ja toimintatapojen kehittäminen ei voi ikinä pysähtyä. On aina pyrittävä näkemään askel pidemmälle kuin potentiaalinen vastustaja. Sen uudet asejärjestelmät on tehtävä haavoittuvaisiksi seuraavan sukupolven omilla järjestelmillä. Kysymys ei siis ole lisääntyvästä tehokkuudesta vaan nollasummapelistä. Asekehityksen epäonnistuminen tarkoittaa perikatoa. Tämä näkemys ruokkinee turvattomuuden tunnetta ja tämä turvattomuus voi olla yksi syy Venäjän nykyiseen aggressiiviseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Asymmetria, epäsuoruus ja ei-sotilaalliset toimenpiteet tuovat esiin venäläisessä ajattelussa esiintyvän lavean, kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen ja luovuuteen perustuvan ja toisaalta teknologisiin ratkaisun ja menetelmiin keskittyvän ajattelun välisen jännitteen. Tämän ajattelumallin vaikutuksia on vaikea todentaa tai ennustaa. Eräät tässä tekstissä analysoidut sotilasakateemikot ovat tuottaneet varsin omaperäisiä teorioita sodan luonteesta, mutta vähän operatiivisesti käyttökelpoisia ideoita. Toiset ovat keskittyneet kapean alan, kuten elektronisen sodankäynnin, mahdollisuuksiin nousematta kuitenkaan yhteisjoukkojen doktriinin kehittäjiksi. Voitaneen kuitenkin sanoa, että venäläiset sotilasakateemikot pyrkivät yhdistämään konkreettiset välineet luoviin toimintatapoihin, kehittämään tilanteenmukaisia ja soveltavia ratkaisuja määrätyn edun, jopa epäsuhtaisen sellaisen, saavuttamiseksi. Näiden ratkaisujen toimivuuden äärimmäinen testi on sota.

Venäjän Ukrainaa vastaan helmikuussa 2022 aloittamaa ”sotilaallista erikoisoperaatiota” voidaan pitää tällaisena testinä. Toki on huomattava, että sota Ukrainassa on edelleen kesken ja tietoa tapahtumista on ollut rajallisesti saatavilla. Edelleen on otettava huomioon se, että Venäjän ja Ukrainan välinen sota alkoi tosi asiassa jo vuonna 2014, joten Venäjän strategiaa tarkasteltaessa aikajänne pitää ulottaa paljon kauemmas kuin nykyisten taistelutoimien valmisteluun.

Energiapolitiikkaan liittyneet painostustoimet, vastasanktiot, Lännän yhtenäisyyteen kohdistuneet diplomaattiset toimenpiteet, sekä kyber- ja informaatio-operaatiot EU:n

⁴⁸² Pesonen, P. *Venäjän moottoroitujen jalkaväki- ja panssariyhtymien nykytila ja arvio niiden kehittämisestä vuoteen 2040 saakka*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2021, s. 127–128.

ja Yhdysvaltojen horjuttamiseksi ovat kaikki tulkittavissa osaksi garejevilaista epäsuorien toimien strategiaa uhkien vähentämiseksi tai epäsuotuisten tulosten estämiseksi. Samoin vuonna 2021 toteutetut strategiset joukkojen uudelleen ryhmitykset ja niihin liittynyt sotilaallinen painostus kuuluvat epäsuoran strategian toimenpidevalikoimaan. Paljon aikaisemmin alkanee hypersoonisten ja laseraseiden, avaruussuorituskykyjen sekä kansallisen internetsegmentin rakentaminen ovat osa ”ihmeaseisiin perustuva” asymmetristä vastetta. Erikoisjoukkoja ja korkean valmiuden taisteluosastoja kehittämällä on pyritty luomaan kykyä yllätykselliseen ja epätavanomaiseen voimankäyttöön.

Ukrainan sotatoimen valmisteluista huolimatta voidaan todeta, että itse hyökkäys helmi-maaliskuussa epäonnistui noudattamaan asymmetrian tai epäsuoruuden periaatteita. Sotaa edeltävässä vaiheessa ei saatu luotua perusteita kansannousulle, maanpuolustustahdon romahtamiselle tai valtiojohdon halvaantumiselle. Venäjä epäonnistui luomaan hallitun kaaoksen skenaariota, jossa se olisi voinut oikeuttaa operaationsa kriisinhallintana tai ”ukrainalaisten” pelastamisena tyrannimaiselta hallinnolta. Kyberoperaatioilla pyrittiin kyllä aikaansaamaan kaaosta ja ilmeisemmin valtionhallintoon ja asevoimiin oli solutettu venäjämielisiä henkilöitä, joiden tehtävänä oli heikentää Ukrainan vastarintaa. Todennäköisesti osa oligarkeista ja poliitikoistakin oli luonnostaan taipuvaisia tukemaan Venäjää tai heitä oli lahjottu tai kiristetty.⁴⁸³ Ilmeisemmin osa valtiojohdosta ei edes uskonut Venäjän lopulta hyökkäävän.⁴⁸⁴ Näistä tekijöistä huolimatta Ukrainan asevoimat kykenivät nostamaan puolustusvalmiuttaan ja alkuvaikeuksien jälkeen torjumaan Venäjän hyökkäyksen.

Venäjä epäonnistui myös sodan alkuvaiheen voittamisessa. Kaappaushyökkäys Kiovaan epäonnistui ja Hersonin valtaamisen jälkeen hyökkäys etelässäkin tyrehtyi. Venäjä ei onnistunut saavuttamaan tavoitteitaan vähimmällä määrällä joukkoja ja välineitä. Ukraina joutui luonnollisesti käyttämään maksimaalisesti kansakunnan resursseja hyökkäyksen torjumiseen, mutta Venäjä joutui sitomaan Ukrainan operaation pääosan maavoimiensa suorituskyvyistä. Erikoisjoukoilla ei kyetty tai haluttu iskeä riittävän kriittisiin kohteisiin ja elektronisen sodankäynnin joukot eivät onnistuneet disorganisoimaan Ukrainan rintamajoukkojen johtamista. Venäjä käytti merkittävän määrän kaukovaikutteisia täsmäaseita, muttei joko iskenyt tai onnistunut iskemään sellaisiin kriittisiin kohteisiin, jolla olisi ollut lamauttavaa vaikutusta. Ilmaherruuden saavuttamisen epäonnistumisella on ollut merkittävä vaikutus koko sotatoimen epäonnistumisen kannalta. Huomion arvoista on se, että Venäjä ei käyttänyt radikaalilla tai sodan tavoitteiden saavuttamisen kannalta merkittäväällä tavalla sodan lakien vastaisia keinoja tai asejärjestelmiä, vaikka tähän olisikin ollut mahdollisuus.

⁴⁸³ Miller, C. Zelensky wants to replace Ukraine’s top spy after security failures. *Politico*, 23.6.2022. [https://www.politico.com/news/2022/06/23/zelensky-top-spy-security-failures-00041794], luettu 25.6.2022; Bostock, B. Zelensky said he fired a top security official for ‘thinking only of himself’ instead of defending his city as Russia invaded. *Insider*, 30.5.2022. [https://www.businessinsider.com/zelensky-fires-top-spy-kharkiv-thinking-only-himself-russia-2022-5?r=US&IR=T], luettu 25.6.2022; Wall, R. Zelensky Fires Two Generals for Being ‘Traitors’. *The Wall Street Journal*, 1.4.2022. [https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-04-01/card/president-zelensky-fires-two-generals-cASwBg7pfy4FKlh2f25t], luettu 25.6.2022; Mirovalev, M. Will the war with Russia rein in Ukraine’s oligarchs? *Al Jazeera*, 22.6.2022. [https://www.aljazeera.com/news/2022/6/22/will-the-war-with-russia-rein-in-ukraines-oligarchs], luettu 25.6.2022.

⁴⁸⁴ Francis, E., Bisset, V. & Bella, T. Biden says Zelensky ‘didn’t want to hear’ U.S. warnings of invasion. *The Washington Post*, 11.6.2022. [https://www.washingtonpost.com/politics/2022/06/11/biden-zelensky-russia-invasion-warnings-putin/], luettu 25.6.2022.

Ukrainan sotilasvoiman neutralointi ei siis onnistunut vaan Venäjä päätyi lopulta symmetriseen kulutusotaan, joka vastasi enemmänkin vastustajan haluamaa sotaa kuin sen omia toiveita. Asymmetrian tai epäsuoruuden periaatteet eivät toteutuneet. Toki on mahdollista, että Venäjä saa käännettyä sodan itselleen voitolliseksi pelkästään voimasuhteiden ja ajan funktiona.

Venäjä on jatkanut sotatoimen suorien sotilaallisten toimien rinnalla myös ei-sotilaallisten toimenpiteiden käyttämistä. Diplomatiolla on ollut merkittävä rooli mm. Kiinan, Turkin ja Euroopan, esimerkiksi Unkarin, suuntaan. Sen avulla on rajoitettu ulkopuolista tukea Ukrainalle, estetty Venäjän eristäminen ja sodan eskaloituminen alueelliseksi. Vaikka Venäjä epäonnistui sodan oikeuttamisessa, se on onnistunut sen jatkamisen edellytysten ylläpitämisessä.

Diplomatiaan liittyvä ja sotilasakateemikkojen strategisesti tärkeänä pitämä informaatiosodankäynti on yhtäältä onnistunut ja toisaalta epäonnistunut. Venäjän valtiojohto on pystynyt säilyttämään kansan tuen sodalle ja estänyt Lännen vaikutusyritykset. Sen kyky hallita omaa informaatiotilaansa on asymmetrinen suhteessa avoimiin yhteiskuntiin. Lisäksi se on kyennyt ylläpitämään mm. Kiinan tuen ja kykenee edelleen vaikuttamaan kansainväliseen mielipiteeseen. Oman informaatiotilan hallinta yhdistettynä kyber- ja ydinasepelotteeseen on mahdollistanut konfliktin rajaamisen Ukrainaan - Venäjään ovat strategista vaikutusta tuottaneet enintään Lännen sanktiot.

Toisaalta Ukrainaan kohdistunut informatiovaikuttaminen on epäonnistunut ja Lännen yhtenäisyys, vaikkakaan ei täydellistä ole koskaan ollutkaan, ei ole osoittanut murenemisen merkkejä. Informaatiotekninen eli kybersodankäyntikään ei ole tuottanut strategista yllätysvaikutusta, vaan näyttää pidemmällä tähtäimellä muuttuvan kulutusodankäynnin välineeksi. Visiot informaatioyhteiskunnan katastrofaalisesta romahtamisesta eivät ole toteutuneet, mutta toisaalta tällaiset näyt ovat aina olleet enemmän läntistä kuin venäläistä alkuperää.

Sodan jatkuessa on mahdollista, että ns. vahvemman asymmetria alkaa vaikuttaa Venäjän hyväksi. Sen taloudelliset ja sotilaalliset resurssit ovat monta kertaa suuremmat kuin Ukrainan, vaikka Nato ja EU-maat tukisivatkin Ukrainaa vielä pitkän aikaa. Venäjän taloudellisesta resilienssistä on muodostumassa asymmetrian lähde, kun Lännen sanktioilla ei näytä olevan haluttua vaikutusta samaan aikaan, kun Länsi itse (Ukrainasta puhumattakaan) alkaa kärsiä sodan taloudellisista vaikutuksista. Venäjä onkin käyttänyt kaasun ja viljan toimituksia ei-sotilaallisina toimenpiteinä vastustajiinsa ja kansainväliseen mielipiteeseen vaikuttamiseksi. Informaation lisäksi myös energia- ja ruokahuollosta on siis tullut osa sodan keinovalikoimaa.

Venäjän touko-kesäkuussa toteuttama siirtyminen massamaiseen tulenkäyttöön ja matalin tavoittein toteutettaviin hyökkäyksiin vaikeuttaa Ukrainan puolustustaistelua. Kiineettinen kulutusota yhdistettynä muihin vaikuttamisen keinoihin voi romahduttaa Ukrainan puolustuksen ja hallinnon kestäessään tarpeeksi pitkään. Systemiteoreettisesti kysymys on määrätyn romahduspisteen saavuttamisesta. Tällaisella sodalla on päälle päin vähän tekemistä asymmetrian ja epäsuoruuden kanssa. Niiden aika ja paikka oli selvästikin ennen avoimia sotatoimia ja niiden alkuvaiheessa. Toisaalta, koska käsitteet on venäläisittäin niin epämääräisesti määritelty, ei olisi lainkaan yllättävää, jos joku sotilasakateemikko vuosien kuluttua väittäisi Venäjän toteuttaneen Ukrainan sodassa epäsuoraa strategiaa. Itse asiassa Selivanov ja Tšvarkov kuvasivat jo

vuonna 2020 kaukonäköisesti Venäjän toimet Ukrainaa vastaan tarkastellessaan vahvemman asymmetrian soveltamista heikompaa vastaan.⁴⁸⁵

Venäläinen ei-traditionaalinen sodankäynti ei ole siis toteutunut tai onnistunut Ukrainan sodassa teoreetikkojen esittämällä tavalla. Vastustajaa ei yllätetty salaamalla, uusilla tavoilla tai välineillä. Vaikuttaisi siltä, että operaation opit haettiin Neuvostoliiton onnistumisista, mutta niitä sovellettiin väärään tilanneymmärrykseen perustuen.⁴⁸⁶ Ukraina, Nato tai EU eivät reagoineet Venäjän olettamalla tavalla, jolloin valitulta strategialta katosi pohja. Sotatoimi aloitettiin, vaikka sitä edeltäneet ei-sotilaalliset toimenpiteet ja ei-väkivaltaiset sekä väkivaltaiset mutta salatut epäsuorat toimet olivat epäonnistuneet. Tämä oli vastoin venäläisten sotilasteoreetikkojen ajatuksia, joiden mukaan informaatioherruus (psykologinen ja teknologinen) ja sodan alkuvaiheen yllätys olivat perusta sotatoimien voitokkaalle toteutukselle. Niinpä alkuperäisestä suunnitelmasta kiinnipitäminen johti epäonnistumiseen.

Venäjän selvä onnistuminen tilanneymmärryksen rakentamisessa Syyrian ja Kazakstanin kriisinhallintaoperaatioissa asettuu mielenkiintoiseen kontrastiin Ukrainan operaation kanssa. Miten Venäjän asevoimat ovat muutaman vuoden sisällä kyenneet toteuttamaan menestyksekkään vastakumouksellisen operaation Syyriassa, edistäneet kansannousun tukahduttamista Kazakstanissa mutta epäonnistuneet kaappaushyökkäyksessä slaavilaiseen, lähes venäläiseen Ukrainaan? Vastauksia on vähintään kolme: Joko tiedustelupalvelut epäonnistuivat ja antoivat väärää tietoa Ukrainan vastarinnan tasosta, asevoimien kädet oli sidottu poliittisen johdon taholta tai Venäjän asevoimien suorituskyvyssä oli vakavia puutteita. On mahdollista, että vallitseva tilannekuva ei antanut perusteita suunnitella ”paraatimarssia” monimutkaisempaa operaatiota. Tämä on kuitenkin epätodennäköistä ottaen huomioon Venäjän tiedustelupalveluiden kyvyn ja käytössä olleen ajan Ukrainan seuraamiseen. Toki historia tuntee useita tapauksia, joissa strateginen tiedustelu on epäonnistunut vihollisen suorituskyvyn arvioinnissa tai neuvon antamisessa poliittisille päätöksentekijöille.⁴⁸⁷

Jos taas todellinen vastarinta oli nähtävissä ja venäläisten sotilasteoreetikkojen kirjoitukset ovat millään tavalla ilmentäneet sotilasjohdon ajattelua, eli pyrkimystä epäsuoraan ja asymmetriseen toimintaan, Venäjän asevoimien olisi luulleen rakentavan hyökkäyksensä varsin eri tavalla kuin nyt nähtiin. Näin ollen todennäköisin vastaus on, että asevoimien toiminnan vapaus oli poliittisten tekijöiden rajoittama. Venäjän asevoimien ainut mahdollisuus oli toteuttaa painopisteetön, yllätyksetön hyökkäys asemista, joihin ne oli ryhmitetty uhkaamistarkoituksessa. Strategista, useassa toimintaympäristössä tehtyä lamauttavaa iskua ei voitu tai saatu toteuttaa. Ei-sotilaalliset toimenpiteet oli integroitu hyvin Venäjän strategiaan, mutta väkivaltaiset, epäsuorat ja asymmetriset toimet jäivät puuttumaan tai epäonnistuivat toimeenpanossa (esim. Hostomelin maa-hanlasku). Niitä ei valmisteltu kunnolla ja käytettävissä olevia välineitä, joukkoja ja tapoja todennäköisesti rajoitettiin poliitikkojen toimesta. Salaaminen ja harhauttaminen epäonnistui jopa strategisella tasolla.

Kolmas selitys Venäjän asevoimien epäonnistumiselle on niiden yllättävän heikko suorituskyky, jonka syitä läntiset analyytikot ovat vasta alkaneet selvittämään. Syitä on

⁴⁸⁵ Селиванов & Чварков (2020a).

⁴⁸⁶ Jones, S. G. Russia's Ill-Fated Invasion of Ukraine: Lessons in Modern Warfare. *CSIS Report*, June 1, 2022. [<https://www.csis.org/analysis/russias-ill-fated-invasion-ukraine-lessons-modern-warfare>], luettu 24.6.2022

⁴⁸⁷ Bar-Joseph & McDermott (2017).

löydetty niin huollon epäonnistumisesta, suunnitelmien salaamisesta, huonosta koulutustasosta, alivahvuisista ja panssaripainotteisista yksiköistä kuin moraalistakin.⁴⁸⁸ Asymmetria ja epäsuoruus asettavat korkean vaatimustason upseeristolle ammattitaidolle ja edellyttävät määrättyä laatua käytössä olevilta joukoilta ja välineiltä. Nämä seikat on läpi vuosikymmenien huomioitu venäläisten sotilasakateemikoiden kirjoituksissa, mutta suorituskyvyn rakentamiseen ja taistelukentälle asti heidän oppinsa eivät ole Ukrainan sodan perusteella kantaneet. Oveluus on lopulta pelkkä tyhjä lupaus, jos sen takana ei ole syvällistä osaamista, riittäviä resursseja, kurinalaisuutta ja korkeaa moraalialia.

Lopuksi todettakoon, että läntiset tulkinnat venäläisestä sotataidosta eivät ole useinkaan käsitelleet Neuvostoliiton asevoimien kylmän sodan aikaisten operaatioiden, Afganistanin tai Tšetšenian sotien tai Neuvostoliiton hajoamiseen liittyvien ”kriisinhallintaoperaatioiden” kokemusten vaikutuksia venäläiseen sotataitoon.⁴⁸⁹ Syynä voi olla se, että venäläiset sotilaat tai siviilit ovat julkisesti kirjoittaneet niistä varsin vähän. Tämä ei poista sitä tosiasiaa, että Venäjän asevoimilla on pitkä ja perusteellinen kokemus vastakumouksellisesta ja epätavanomaisesta sodankäynnistä. Tämä unohtuu aika ajoin keskusteltaessa venäläisestä sotataidosta. Pelkästään Georgian, Ukrainan ja Syyrian sotien tarkastelu ei riitä, vaan aikaperspektiivi on ulotettava kauemmas ja laajemmalle, mikäli halutaan ymmärtää Venäjän asevoimin nykyisen johdon ajatuksia asymmetriaan, epäsuoruuteen ja ei-sotilaallisiin toimiin liittyen. Sotatieteellisellä ja -taidollisella ajattelulla on pitkät juuret, ja keskittyminen Venäjän viimeisimmän operaation tarkasteluun estää ymmärtämästä sitä tosiasiaa, että Ukrainan operaation suunnittelijoiden ajatusmaailma pohjaa oman maansa satoja vuosia pitkään historiaan.

⁴⁸⁸ Dougherty, C. Strange Debacle: Misadventures In Assessing Russian Military Power. *War on the Rocks*, June 16, 2022. [<https://warontherocks.com/2022/06/strange-debacle-misadventures-in-assessing-russian-military-power/>], luettu 24.6.2022; Dougherty, C. Gentile, G., Kofman, M., Massicot, D. & Evans, R. What The Experts Got Wrong (And Right) About Russian Military Power. *War on the Rocks*, May 30, 2022. [<https://warontherocks.com/2022/05/what-the-experts-got-wrong-and-right-about-russian-military-power/>], luettu 24.6.2022.

⁴⁸⁹ Poikkeuksena ja toivoittavana todisteena jatkuvasta trendistä ovat: DeBenedictis, K. *Russian 'Hybrid Warfare' and the Annexation of Crimea*. Bloomsbury Publishing, New York, 2021; Fridman, O. *Strategiya: The Foundations of the Russian Art of Strategy*. Oxford University Press, New York, 2021.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Suomen- ja englanninkielinen kirjallisuus

Adamsky, D. Through the Looking Glass: The Soviet Military-Technical Revolution and the American Revolution in Military Affairs. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 31, No. 2 (2008), s. 257–294.

Adamsky, D. *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the USA, and Israel*. Stanford University Press, Stanford, 2010.

Adamsky, D. Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. *Proliferation Papers*, No. 54, November 2015.

Adamsky, D. From Moscow with Coercion: Russian Deterrence Theory and Strategic Culture. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 41, No. 1-2 (2018), s. 33–60.

Adamsky, D. The Art of Net Assessment and Uncovering Foreign Military Innovations: Learning from Andrew W. Marshall's Legacy. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 43, No. 5 (2020), s. 611–644.

Adamsky, D. Russian campaign in Syria – change and continuity in strategic culture. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 43, No. 1, s. 104–125.

Andrew, C. & Mitrokhin, V. *The Word Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World*. Basic Books, New York, 2005.

Andrew, C. & Mitrokhin, V. *The Mitrokhin Archive: The KGB in Europe and the West*. Penguin Books, London, 2019.

Bar-Joseph, U. & McDermott, R. *Intelligence Success & Failure. The Human Factor*. Oxford University Press, New York, 2017.

Bartles, C. K. Russia's Indirect and Asymmetric Methods as a Response to the New Western Way of War. *Special Operations Journal*, Vol. 2, No. 1 (2016), s. 1–11.

Bartles, C. K. Getting Gerasimov Right. *Military Review*, January-February 2016, s. 30–38.

Beaumont, R. Maskirovka: *Soviet Camouflage, Concealment and Deception*. Center for Strategic Technology, The Texas Engineering Experiment Station of the Texas A&M University System, College Station, Texas, 1982.

Bellamy, C. D. *The Russian and Soviet View of The Military-Technical Character of Future War, 1877-2017, Volume 1*. Thesis (Ph.D.), University of Edinburgh, 1991a.

Bellamy, C. D. *The Russian and Soviet View of The Military-Technical Character of Future War, 1877-2017, Volume 2*. Thesis (Ph.D.), University of Edinburgh, 1991b.

Bendett, S., Boulègue, M., Connolly, R., Konaev, M., Podvig, P. & Zysk, K. *Advanced military technology in Russia Capabilities and implications*. Research Paper, Russia and Eurasia Programme, September 2021. Chatham House, London, 2021.

Bērziņš, J. The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine and Syria. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 33, No. 3 (2020), s. 355–380.

Blank, Stephen J. and Weitz, Richard (Eds.) *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. Army War College Strategic Studies Institute (SSI), 2010.

- Blank, S. J. (ed.) *The Russian Military in Contemporary Perspective*. U.S. Army Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, U.S. Army War College, Carlisle, PA, 2019.
- Bostock, B. Zelenskyy said he fired a top security official for 'thinking only of himself' instead of defending his city as Russia invaded. *Insider*, 30.5.2022. [<https://www.businessinsider.com/zelenskyy-fires-top-spy-kharkiv-thinking-only-himself-russia-2022-5?r=US&IR=T>], luettu 25.6.2022.
- Brown, A. The Soviet Union: Reform of the System or Systemic Transformation? *Slavic Review* Vol. 63, No. 3 (Autumn, 2004), s. 459–488.
- Bruusgaard Ven, K. Russian Strategic Deterrence. *Survival*, Vol. 58, No.4 (2016), s. 7–26.
- Bruusgaard Ven, K. Russian nuclear strategy and conventional inferiority. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 44, No. 1 (2021), s. 3–35.
- Bukkvoll, T. Iron Cannot Fight – The Role of Technology in Current Russian Military Theory. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 34, No. 5 (2011), s. 681–706.
- Bukkvoll, T. Why Putin Went to War: Ideology, Interests and Decision-making in the Russian Use of Force in Crimea and Donbas. *Contemporary Politics*, Vol. 22 No. 3 (2016), s. 267–282.
- Cheravitch, J. *The Role of Russia's Military in Information Confrontation*. CNA Occasional Paper, June 2021. [https://www.cna.org/CNA_files/PDF/The-Role-of-Russias-Military-in-Information-Confrontation.pdf], luettu 17.6.2022.
- Chotikul, D. *Soviet Theory of Reflexive Control in Historical and Psychocultural Perspective: A Preliminary Study*. Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1986.
- Chekov, A. D., Makarycheva, A. V. Solomentseva, A. M., Suchkov, M. A. & Sushentsov, A. A. War of the Future: A View from Russia. *Survival*, Vol. 61, No. 6 (2019), s. 25-48.
- Cimbala, S. J. The Cold War and Soviet Military Strategy. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 10, No. 3 (1997), s. 25–55.
- Clausewitz, C. *On War*. (trans. Howard, M. & Paret, P.) Princeton University Press, New Jersey, 1976.
- DeBenedictis, K. *Russian 'Hybrid Warfare' and the Annexation of Crimea*. Bloomsbury Publishing, New York, 2021.
- Donnelly, C. *Red Banner. The Soviet Military System in Peace and War*. Jane's Information Group, Coulsdon, 1988.
- Dougherty, C. Strange Debacle: Misadventures In Assessing Russian Military Power. *War on the Rocks*, June 16, 2022. [<https://warontherocks.com/2022/06/strange-debacle-misadventures-in-assessing-russian-military-power/>], luettu 24.6.2022.
- Dougherty, C. Gentile, G., Kofman, M., Massicot, D. & Evans, R. What The Experts Got Wrong (And Right) About Russian Military Power. *War on the Rocks*, May 30, 2022. [<https://warontherocks.com/2022/05/what-the-experts-got-wrong-and-right-about-russian-military-power/>], luettu 24.6.2022.
- Dunlap, C. J. *Preliminary Observations: Asymmetrical Warfare and The Western Mindset*. Presented originally on November 20, 1997, in Cambridge, MA, to “The Role of Naval Forces in 21st Century Operations” Conference.

- Ellis, G. *Russia's military campaign in Syria, September 2015 to December 2017 – new warfare and lessons identified?* Changing Character of War Centre, Pembroke College, University of Oxford, 2018.
- Evans, R. What The Experts Got Wrong (And Right) About Russian Military Power (podcast). *War on the Rocks*, May 30, 2022. [<https://warontherocks.com/2022/05/what-the-experts-got-wrong-and-right-about-russian-military-power/>], luettu 7.6.2022.
- Fink, A. The Evolving Russian Concept of Strategic Deterrence: Risks and Responses. *Arms Control Today*, Vol. 47, No. 6 (Jul/Aug 2017), s. 14–20.
- Fitzgerald, M. C. *Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs*. CNA, Alexandria, Virginia, 1987a.
- Fitzgerald, M. C. *Marshal Ogarkov on Modern War: 1977-1985*. Alexandria, Virginia: CNA, 1987b.
- Forsström, P. *Venäjän sotilasdoktriinien kehittyminen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, julkaisusarja 3: työpapereita nro 3. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2016.
- Forsström, P. *Venäjän sotilasstrategia muutoksessa: tulkintoja Venäjän sotilasstrategian perusteiden kehityksestä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen*. Akateeminen väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1 Nro 32, Helsinki, 2019, s. 138–139.
- Forsström, P. (ed.) *Russian Concept of Deterrence in Contemporary and Classic Perspective*. National Defence University, Department of Warfare Series 2: Research Reports No. 11. PunaMusta Oy, Joensuu, 2021.
- Francis, E., Bisset, V. & Bella, T. Biden says Zelensky 'didn't want to hear' U.S. warnings of invasion. *The Washington Post*, 11.6.2022. [<https://www.washingtonpost.com/politics/2022/06/11/biden-zelensky-russia-invasion-warnings-putin/>], luettu 25.6.2022.
- Frank, W. C. & Gillette, P. S. (eds.) *Soviet Military Doctrine from Lenin to Gorbachev, 1915-1991*. Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1992.
- Fravel, T. M. *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*. Oxford University Press, Oxford, 2019.
- Fredrichs, B. E. Information Warfare at the Crossroads. *Joint Forces Quarterly*, Summer 1997, s. 97–103.
- Fridman, O. The Russian Perspective on Information Warfare: Conceptual Roots and Politicisation in Russian Academic, Political, and Public Discourse. *Defence Strategic Communications*, Vol. 2 (2017), s. 61–86.
- Fridman, O. *Strategiya: The Foundations of the Russian Art of Strategy*. Oxford University Press, New York, 2021.
- Galeotti, M. Active Measures: Russia's Covert Geopolitical Operations. *The Marshall Center Security Insights*, June 2019, Nro. 031. [<https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/active-measures-russias-covert-geopolitical-operations-0/>], luettu 8.6.2022.
- Gareev, M. *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*. Routledge, London & New York, 1998 (org. 1995).
- Garthoff, R. L. *Deterrence and the Revolution in Soviet Military Doctrine*. The Brookings Institution, Washington D.C., 1990.

- Garthoff, R. L. New Thinking and Soviet Military Doctrine. Teoksessa *Soviet Military Doctrine from Lenin to Gorbachev, 1915-1991*. Frank, W. C. & Gillette, P. S. (eds.) Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1992, s. 195–209.
- Geist, E. M. *Armageddon Insurance. Civil Defense in the United States and Soviet Union, 1945-1991*. University of Northern Carolina Press, Chapel Hill, 2019.
- Gerasimov, V. The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations. Originally published in *Military-Industrial Kurier*, 27 February 2013.¹ Translated from Russian 21 June 2014 by Robert Coalson, editor, Central News, Radio Free Europe/Radio Liberty. *Military review*, January-February 2016, s. 23–29.
- Gessen, M. *The Future is History. How Totalitarianism Reclaimed Russia*. Granta Publications, London, 2017.
- Giles, K. *Moskovan opit. Mikä saa Venäjän vastustamaan Länttä*. Docendo Oy, Jyväskylä, 2020.
- Glantz, D. M. The Red Mask: The Nature and Legacy of Soviet Military Deception. Teoksessa *Strategic and Operational Deception in World War Two*. Handel, M. (ed.) Frank Cass & Co., London, 1987, s. 234–239.
- Glantz, D. *Soviet Military Deception in the Second World War*. Frank Cass, London, 1989.
- Glantz, D. M. *The Soviet Conduct of Tactical Maneuver: Spearhead of the Offensive*. Frank Cass, New York, 1991.
- Glantz, D. M. *The Military Strategy of the Soviet Union: A History*. Frank Cass, Abingdon, Oxon, 1992.
- Glantz, D. M. *Soviet Military Operational Art: In Pursuit of Deep Battle*. Frank Cass, New York, 2005.
- Grau, L. W. Soviet Nonlinear Combat in Future Conflict. *Military Review*, December 1990, s. 16–28.
- Grau, L.W. *The Bear Went over the Mountain: Soviet Combat Tactics in Afghanistan*. National Defense University Press, Washington, D.C., 1996.
- Handel, M. (ed.) *Strategic and Operational Deception in World War Two*. Frank Cass & Co., London, 1987.
- Harrison, R.W. *The Russian Way of War. Operational Art, 1904–1940*. University Press of Kansas, Kansas, 2001.
- Herspring, D. R. *The Kremlin and the High Command: Presidential Impact on the Russian Military from Gorbachev to Putin*. University Press of Kansas, Lawrence, KS, 2006.
- Higham, R. & Kagan W. F. (eds.) *The Military History of the Soviet Union*. Palgrave, New York.
- Hines, J. G. & Mahoney, D. *Defense and Counteroffensive Under the New Soviet Military Doctrine*. RAND Corporation, Santa Monica, 1991.
- Hodgson, Q. Is the Russian Bear Learning? An Operational and Tactical Analysis of The Second Chechen War, 1999–2002. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 26, No. 2 (2003), s. 64–91.
- Hoffman, D. E. *The Dead Hand. The Untold Story of the Cold War Arms Race and Its Dangerous Legacy*. Anchor Books, New York, 2009.
- Ivanov, S. P. (ed.) *The Initial Period of War* (Translated, org. 1974). U.S. Air Force. Soviet Military Thought Series, no. 20. 1986.

- Jackson, R. Constructing Enemies: 'Islamic Terrorism' in Political and Academic Discourse. *Government and Opposition* Vol. 42, No. 3 (2007), s. 394–426.
- Jensen, B. M. The Role of Ideas in Defense Planning: Revisiting The Revolution in Military Affairs. *Defence Studies*, Vol. 18, No. 3 (2018), s. 302–31.
- Johnson, R. Hybrid War and Its Countermeasures: A Critique of the Literature. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 29, No. 1 (2018), s. 141–163.
- Jones, C. D. Soviet Military Doctrine as Strategic Deception: An Offensive Military Strategy for Defense of the Socialist Fatherland. *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 16, No. 3 (2003), s. 24–65.
- Jones, S. G. Russia's Ill-Fated Invasion of Ukraine: Lessons in Modern Warfare. *CSIS Report*, June 1, 2022. [<https://www.csis.org/analysis/russias-ill-fated-invasion-ukraine-lessons-modern-warfare>], luettu 24.6.2022.
- Jonsson, O. *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines between War and Peace*. Georgetown University Press, Washington, DC, 2019.
- Kanet, R. E. (ed.) *Routledge Handbook of Russian Security*. Routledge, London & New York, 2019.
- Kari, M. J. *Russian Strategic Culture in Cyberspace Theory of Strategic Culture – a tool to Explain Russia's Cyber Threat Perception and Response to Cyber Threats*. JYU Dissertations 122. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2019.
- Kasapoglu, C. *Russia's Renewed Military Thinking: Non-Linear Warfare and Reflexive Control*. NATO Defence College, Rome, 2015.
- Kipp, J. W. *The Methodology of Foresight and Forecasting in Soviet Military Affairs*. Fort Leavenworth, SASO, Kansas, 1987.
- Kipp, J. W. Confronting the RMA in Russia. *Military Review* Vol. LXXVII, No. 3 (May-June 1997), s. 49–55.
- Kipp, J. W. Forecasting Future War: Andrei Kokoshin and the Military-Political Debate in Contemporary Russia Andrei Kokoshin: Scholar and Bureaucrat. *Foreign Military Studies Office*, January 1999 [<https://fas.org/nuke/guide/russia/agency/990100-kokoshin.htm>], luettu 13.6.2022.
- Kipp, J. W. Operational Art and the Curious Narrative on the Russian Contribution: Presence and Absence over the Last 2 Decades. Teoksessa *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary FitzGerald*. Blank, Stephen J. and Weitz, Richard (Eds.) Army War College Strategic Studies Institute (SSI), 2010, 193-263.
- Klus, A. Myatezh Voina: The Russian Grandfather of Western Hybrid Warfare. *Small Wars Journal*, 7.10.2016. [<https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/myatezh-voina-the-russian-grandfather-of-western-hybrid-warfare>], luettu 17.1.2022.
- Kofman, M. Drivers of Russian Grand Strategy. *Frivärld Briefing*, Nr. 6 (2019). [<https://fri-varld.se/wp-content/uploads/2019/04/Drivers-of-Russian-Grand-Strategy.pdf>], luettu 6.6.2022.
- Kofman, M., Fink, A., Gorenburg, D., Chesnut, M., Edmonds, J. & Waller, J. *Russian Military Strategy: Operational Concepts*. CNA Research Memorandum, 2021. [https://www.cna.org/CNA_files/pdf/Russian-Military-Strategy-Core-Tenets-and-Operational-Concepts.pdf], luettu 24.6.2022.

- Kokoshin, A. A. *Soviet Strategic Thought, 1917–91*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1998.
- Kukkola, J. *Digital Soviet Union. The Russian national segment of Internet as a closed national network shaped by strategic cultural ideas*. Doctoral Dissertation. National Defence University Series 1: Research Publications No. 40. National Defence University, Helsinki, 2020.
- Kytöneva, S. *Voimankäytön oikentuksen lähtökohdat: Venäjän hengellinen ja kansallinen turvallisuus Garejevin mukaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 24, Helsinki, 2021.
- Lalu, P. *Syvää vai pelkästään tibeää: neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit*. Akateeminen väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 Nro 3/2014, Helsinki, 2014.
- Lalu, P. & Puustola, J. *On the Concept of Hybrid Warfare*. Finnish Defence Research Agency, Research Bulletin 01 – 2015.
- Lalu, P. Vähällä verelläkö? Näkikö puna-armeija ja sen kehittäjät tulevan sodan kuvan ”oikein”? Teoksessa *Tuleva sota - Ennustamisen sietämätön vaikeus*. Tynkkynen, V. (toim.) Edita, Helsinki 2017, s. 119–147.
- Latimer, J. *Deception in War*. John Murray, London, 2015.
- Lawson, S. Cold War Military Systems Science and the Emergence of a Nonlinear View of War in the US military. *Cold War History*, Vol. 11, No. 3 (August 2011), s. 421–440.
- Leites, N. *Soviet Style in War* (revised edition). RAND, Santa Monica, CA, 1982.
- Liddell-Hart, B. H. *Strategy*. BN Publishing, Hawthorne, CA, 2009.
- Lider, J. The Correlation of World Forces: The Soviet Concept. *Journal of Peace Research*, Vol. 17, No. 2 (1980), s. 151–171.
- Maier, M. *A Little Masquerade: Russia's Evolving Employment of Maskirovka*. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2016. [<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1022096.pdf>], luettu 8.6.2022.
- Malek, M. Russia's Asymmetric Wars in Chechnya since 1994. *Connections*, Vol. 8, No. 4 (Fall 2009), s. 81–98.
- Marten, K. *The GRU, Yevgeny Prigozhin, and Russia's Wagner Group: Malign Russian Actors and Possible U.S. Responses*. Testimony before the Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Europe, Eurasia, Energy, and the Environment United States House of Representatives, July 7, 2020 [<https://www.congress.gov/116/meeting/house/110854/witnesses/HHRG-116-FA14-Wstate-MartenK-20200707.pdf>], luettu 3.8.2022.
- McDermott, R. N. Does Russia Have a Gerasimov Doctrine? *Parameters*, No 46(1) Spring 2016, s. 97–105.
- Mearsheimer, J. J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. *Foreign Affairs*, September / October 2014, s. 77–89.
- Meister, M. The Domestic and Foreign Policy Nexus: Politics, Threat Perception and Russian Security Strategy. Teoksessa *Routledge Handbook of Russian Security*. Kanet, R. E. (ed.) Routledge, London & New York, 2019, s. 75–85.

- Metz, S. & Johnson, D. I. *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts*. U. S. Army Strategic Studies Institute: Carlisle, 2001.
[<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA387381.pdf>], luettu 20.8.2017.
- Miller, C. Zelenskyy wants to replace Ukraine's top spy after security failures. *Politico*, 23.6.2022. [<https://www.politico.com/news/2022/06/23/zelenskyy-top-spy-security-failures-00041794>], luettu 25.6.2022.
- Mirovalev, M. Will the war with Russia rein in Ukraine's oligarchs? *Al Jazeera*, 22.6.2022. [<https://www.aljazeera.com/news/2022/6/22/will-the-war-with-russia-rein-in-ukraines-oligarchs>], luettu 25.6.2022.
- Monaghan, A. *How Moscow Understands War and Military Strategy*. CNA, Arlington VA, 2020.
- Morozov, V. & Rumelili, B. The External Constitution of European Identity: Russia and Turkey as Europe-Makers. *Cooperation and Conflict*, Vol. 47, No. 1 (March 2012), s. 28–48.
- Mulgund, S.S. & Kelly, M.D. Command and Control of Operations in the Information Environment. Leading with Information in Operational Planning, Execution, and Assessment. *Air & Space Power Journal*, Vol. 34, No. 4 (Winter 2020), s. 15–26.
- O'Rourke, L. A. *Covert Regime Change: America's Secret Cold War*. Cornell University Press, Ithica and London, 2018.
- Odom, W. E. *The Collapse of the Soviet Military*. Yale University Press, New Haven & London, 1998.
- Ogarkov, N. V. *Always in Readiness to Defend the Homeland* (English translation). FBIS JPRS L/10412 (Released 2007), original 1982.
- Ohra-aho, H. Venäjän maavoimien operaatiotaidon kehitysnäkymät. *Tiede ja ase*, Vol. 52 (1994), s. 58–90.
- Ohra-aho, H. Venäläinen näkemys sodan kuvasta. Teoksessa *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. Saarelainen, Jorma (et al.) Taktiikan laitoksen Venäjä seminaari 15.–17.12.1999. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiantietoa n:o 1/1999. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1999, s. 37–47.
- Oliker, O. *Russia's Chechen Wars 1994–2000: Lessons from Urban Combat*. RAND, Santa Monica, 2001.
- Ostflaten, A. Russian Strategic Culture after the Cold War the Primacy of Conventional Force. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 20, No. 2, (2021), s. 110–132.
- Palmer, D. A. R. The NATO-Warsaw Pact competition in the 1970s and 1980s: a revolution in military affairs in the making or the end of a strategic age? *Cold War History*, Vol. 14, No.4 (2014), s. 533–573.
- Persson, G. *Russian thoughts on hybrid war and colour revolutions*. Russian Studies Series 1/20. NATO Defence College, Rome, 2020.
- Persson, G. Russian Views On Future War – The Legacy Of A. E. Snesev. Teoksessa *Russian Concept of Deterrence in Contemporary and Classic Perspective*. Pentti Forsström (ed.) National Defence University, Department of Warfare Series 2: Research Reports No. 11. PunaMusta Oy, Joensuu, 2021, s. 37–44.
- Pesonen, P. *Venäjän moottoroitujen jalkaväki- ja panssariyhtymien nykytila ja arvio niiden kehittämisestä vuoteen 2040 saakka*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2021.

- Pipes, R. E. *Correlation of Forces in Soviet Usage – Its Meaning and Implications*. Final report SSC-TN-4383 2. SRI International, Arlington, Virginia, 1978.
- Pomerantsev, P. & Weiss, M. *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. The Institute of Modern Russia, Inc., New York, 2014.
- Puolustusministeriö: *Voiman Venäjä*. Puolustusministeriö, Helsinki, 2019.
- Puurunen, M. *Sotatieteiden akatemian roolista sotilasdoktriinien valmistelussa: Uhkien perusteet*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon Laitos, Julkaisusarja 3: Työpapereita Nro 23, Helsinki, 2021.
- Pynnöniemi, K. The Asymmetric Approach in Russian Security Strategy: Implications for the Nordic Countries. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 31, No. 1 (2019), s. 154–167.
- Pynnöniemi, K. & Jokela, M. Perceptions of Hybrid War in Russia: Means, Targets and Objectives Identified in the Russian Debate. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 33, No. 6 (2020), s. 828–845.
- Pynnöniemi, K. (ed.) *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion*. Helsinki University Press, Helsinki, 2021.
- Reach, C. Russian Views on COFM (Assessed Correlation of Forces and Means). Teoksessa *Russian Concept of Deterrence in Contemporary and Classic Perspective*. Forsström, P. (ed.) National Defence University, Department of Warfare Series 2: Research Reports No. 11. PunaMusta Oy, Joensuu, 2021.
- Reach, C., Kilambi, V. & Cozad, M. *Russian Assessments and Applications of the Correlation of Forces and Means*. RAND, Santa Monica, 2020.
- Reese, R. R. *The Soviet Military Experience*. Routledge, London, 2000.
- Rein, C. M. (ed.) *Weaving the Tangled Web: Military Deception in Large Scale Combat Operations*. Army University Press, Fort Leavenworth, Kansas, 2018.
- Renz, B. Russia and ‘Hybrid Warfare’. *Contemporary Politics*, 2016 Vol. 22, No. 3, s. 283–300.
- Renz, B. *Russia’s Military Revival*. Polity Press, Polity Press, 2018.
- Rid, T. *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2020.
- Ristolainen, M. & Kukkola, J. Western World Order in the Crosshairs? A Theoretical Review and Application of the Russian ‘Information Weapon’. *Proceedings of the 18th European Conference on Cyber Warfare and Security, University of Coimbra, Portugal, 4-5 July 2019*, Edited by Cruz, T. & Simoes, P. ACPI, 2019, s. 412–419.
- Rothstein, H. & Whaley, B. (Eds.) *The Art and Science of Military Deception*. Artech House, Norwood, 2013.
- Saarelainen, J. (et al.) *Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa*. Taktiikan laitoksen Venäjä seminaari 15.–17.12.1999. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa n:o 1/1999. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 1999, s. 37–47.
- Scott, H. F. & Scott, W. F. *Soviet Military Doctrine. Continuity, Formulation, and Dissemination*. Routledge, New York, 2019 (orig. 1988).
- Sharafutdinova, G. Was There a “Simple Soviet” Person? Debating the Politics and Sociology of “Homo Sovieticus”. *Slavic Review*, Vol. 78, No. 1, s. 173–195.

- Soboleva, O. & Wrenn, A. *From Orientalism to Cultural Capital: The Myth of Russia in British Literature of the 1920s*. Peter Lang, Bern, 2017.
- Stein, H. F. The Indispensable Enemy and American-Soviet Relations. *Ethos*, Vol. 17, No. 4 (1989), s. 480–503.
- Suchkov, M. A. Whose hybrid warfare? How ‘the hybrid warfare’ concept shapes Russian discourse, military, and political practice. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 32, No. 3 (2021), s. 415–440.
- Sun-Tzu. *The Art of Warfare*. The First English Translation Incorporating the Recently Discovered Yin-ch’üeh-shan Texts. Translated by Ames, Roger. Ballantine Books, New York, 2010.
- Svechin, A. A. *Strategy*. East View Information Services, Minneapolis, Minnesota, 1992.
- Thomas, T. Russian Tactical Lessons Learned Fighting Chechen Separatists. *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 18, No. 4 (2005), s. 731–766.
- Thomas, T. The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia. *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 22 (2009), s. 31–67.
- Thomas, T. *Thinking Like a Russian Officer: Basic Factors and Contemporary Thinking on the Nature of War*. FMSO, Fort Leavenworth, KS., 2016.
- Thomas, T. *Russian Military Thought: Concepts and Elements*. MITRE Corporation, McLean VA, 2019.
- Thomas, T. *Russian Military Art and Advanced Weaponry*. MITRE Corporation, McLean VA, 2020.
- Tsygankov, A. P. The dark double: The American Media Perception of Russia as a Neo-Soviet Autocracy, 2008–2014. *Politics*, Vol. 37(1) (2017), s. 19–35.
- Tsygankov, A. P. & Tsygankov, P. Constructing National Values: The Nationally Distinctive Turn in Russian IR Theory and Foreign Policy. *Foreign Policy Analysis*, No. 17(4) 2021.
- Tuomi, J. *Venääläisen operaatiotaidon kehittyminen 2000-luvulla*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2021.
- Tynkkynen, V. (toim.) *Tuleva sota - Ennustamisen sietämätön vaikeus*. Edita, Helsinki 2017.
- United States Department of Defense. *Russian GRU Conducting Global Brute Force Campaign to Compromise Enterprise and Cloud Environments*, July 2021 [https://media.defense.gov/2021/Jul/01/2002753896/-1/-1/1/CSA_GRU_GLOBAL_BRUTE_FORCE_CAMPAIGN_UOO158036-21.PDF], luettu 3.8.2022.
- Vasara, A. Refleksiivisen kontrollin mallit ja vastustajan päätöksentekoon vaikuttaminen Venäjän sotabarjotuksissa 2010-luvulla. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2019.
- Vasara, A. *Theory of Reflexive Control: Origins, Evolution and Application in the Framework of Contemporary Russian Military Strategy*. Finnish Defence Studies 22. Finnish National Defence University, Helsinki, 2020.
- Wall, R. Zelensky Fires Two Generals for Being ‘Traitors’. *The Wall Street Journal*, 1.4.2022. [<https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-04-01/card/president-zelensky-fires-two-generals-cASwBg7pfy4FKlh2f25t>], luettu 25.6.2022.

Wardak, G. D., Turbiville, G. H. & Garthoff, R. L. *The Voroshilov Lectures. Materials from the Soviet General Staff Academy. Volume I: Issues of Soviet Military Strategy*. National Defense University Press, Washington, DC, 1989.

Weiner, T. *The Folly and the Glory: America, Russia, and Political Warfare 1945–2020*. Henry Holt and Co., New York, 2020.

Whaley, B. *Stratagem: Deception and Surprise in War*. Artech House, Boston, 2007.

Yaffa, J. *Between Two Fires: Truth, Ambition, and Compromise in Putin's Russia*. Tim Duggan Books, New York, 2020.

Venäjänkieliset monografiat

Бартош, А. А. *Гибридная война*. КноРус, Москва, 2021.

Бобков, Ю. Я. & Тютюнников, Н. Н. *Концептуальные основы построения АСУ Сухопутными войсками ВС РФ*. Палеотип, Москва, 2014.

Бухарин, С. Н. & Цыганов, В.В. *Методы и технологии информационных войн*. Академический проект, Москва, 2007.

Вепринцев, В. Б., Манойло, А.В., Петренко, А.И. & Фролов, Д.Б. *Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник*. Горячая линия – Телеком, Москва, 2011.

Воробьев, И. Н. *Тактика – искусство боя: Учебник*. Общевоинская академия ВС РФ, Москва, 2002.

Гареев, М. А. *Если завтра война?* ВладДар, Москва, 1995.

Гриняев, С. Н. *Пале битвы - киберпространство: Теория, приемы, средства, методы и системы ведения информационной войны*. Харвест, Москва, 2004.

Золотарев, В. А. (Под ред.) *История военной стратегии России*. Кучково поле, Полиграфресурсы, Москва, 2000.

Комов, С. А. (под общ. редакцией). *Международная информационная безопасность: дипломатия мира*. Сборник статей. Военинформ, Москва, 2009.

Лобов, В. *Военная хитрость*. Голос, Москва, 2001.

Манойло, А. В. *Государственная информационная политика в особых условиях*. МИФИ, Москва, 2003.

Манойло А. В., Петренко А. И. & Фролов Д. Б. *Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны*. 3-е изд., стереотип. Горячая линия – Телеком, Москва, 2012.

Микрюков, В. Ю. *Война: наука и искусство*. В 4 кн. Книга 2. *Военная наука: монография*. РУСАЙНС, Москва, 2021а.

Микрюков, В. Ю. *Война: наука и искусство*. В 4 кн. Книга 3. *Военное искусство: монография*. РУСАЙНС, Москва, 2021б.

Огарков, Н. В. *История учит бдительность*. Воениздат, Москва, 1985.

Ознобищев, С. К., Потапов, В. Я. & Скоков, В. В. *Как готовился «асимметричный ответ» на «стратегическую оборонную инициативу» Р. Рейгана. Велихов, Кокошин и другие*. Институт стратегических оценок, изд. ЛЕНАНД, Москва, 2008.

- Панарин, И. Н. & Панарина, Л.Г. *Информационная война и мир*. ОЛМА-ПРЕСС, Москва, 2003.
- Попов И. М. & Хамзатов М. М. *Война будущего: концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли*. Кучково поле, Москва, 2016.
- Расторгуев С. П. *Информационная война*. 2-е изд. Радио и связь, Москва, 1999.
- Расторгуев С. П. *Математические модели в информационном противоборстве*. ЦСОиП, Москва, 2014.
- Резниченко, В. Г. (Под ред.) *Тактика (2-е изд., перераб. и доп.)* Воениздат, Москва, 1987.
- Резниченко, В. Г., Воробьев, И. Н. & Мирошниченко, Н. Ф. (и др.) *Тактика*. Воениздат, Москва, 1984.
- Савкин, В. Е. *Основные принципы оперативного искусства и тактики*. Воениздат, Москва, 1972.
- Свечин, А. *Стратегия*. Военный вестник, Москва, 1927.
- Слипченко, В. И. *Войны шестого поколения. Оружие и военное искусство будущего*. Вече, Москва, 2002.
- Соколовский, В. Д. (под ред.) *Военная стратегия*. Военное издательство министерство обороны СССР, Москва, 1963.
- Соловьев В. Р. *Войны XXI века. Теоретический труд*. ВАГШ, Москва, 2007.
- Тютюнников, Н. Н. *Военная мысль в терминах и определениях. В трех томах, Том 1*. Издательство Перо, Москва, 2018а.
- Тютюнников, Н. Н. *Военная мысль в терминах и определениях. В трех томах, Том 3*. Издательство Перо, Москва, 2018б.
- Тюшкевич, С. А. *О законах войны вопросы военной теории и методологии*. Проспект, Москва, 2017.
- Федорова, А. В. & Цигичко, В.Н. (общ. ред.) *Информационные вызовы национальной и международной безопасности*. ПИР-Центр, Москва, 2001.
- Шаклеина, Т. А. (Сост.) *Внешняя политика и безопасность современной России. 1991–2002: Хрестоматия в 4-х т. Т.IV: Документы*. АНО “ИНО-Центр”, Москва, 2002.

Venäjänkieliset sotilasaikakausi- ja muut lehdet

- Александров, М. Сетевые войны будущего и подготовка государства к их отражению. *Обозреватель—Observer*, № 11 (322) 2016, s. 109–118.
- Андреев, В. В. Внезапность как аспект достижения целей в вооруженном противоборстве. *Вестник академии военных наук*, № 2 (63) 2018, s. 58–60.
- Арбатов, А. Стратегические асимметрии и системы ПРО. *Независимое Военное Обозрение*, № 1/2012.
- Бабич, В. В. О вооружённой борьбе, боевых действиях, военных действиях, их месте в системе категорий и понятий военной науки. *Вестник академии военных наук*, № 4 (29) 2009, s. 35–41.

- Балуевский, Ю. Генерал армии Юрий Балуевский: Генеральный штаб и задачи военного строительства. *Красная звезда*, 25.01.2006.
- Балуевский, Ю. Н. Теоретические и методологические основы формирования военной доктрины Российской Федерации. *Военная мысль*, № 3/2007, s. 14–21.
- Барвиненко, В. В. Еще раз о методах определения форм военных действий. *Военная мысль* № 8/2012, s. 61–69.
- Бартош, А. А. Модель гибридной войны. *Военная мысль*, № 5/2019, s. 6–23.
- Бартош, А. А. «Серые зоны» как ключевой элемент современного операционного пространства гибридной войны. *Военная мысль*, № 3/2021, s. 25–37.
- Бачкало, Б. И. & Иванов, П.И. К вопросу обоснования оптимального состава сухопутной группировки войск. *Военная мысль*, № 12/1993, s. 39–53.
- Бельков, О. А. Философия Войны: Слова И Смыслы. *Власть*, №2 (2019), s. 119–127.
- Богданов, С. А. Вероятный облик вооруженной борьбы будущего. *Военная мысль*, № 12/2003, s. 2–7.
- Бочаров, И. Парадоксы ядерного сдерживания. *Независимое военное обозрение*, № 15 (424) 2005.
- Буренок, В. За рамками здравого смысла: Облик грядущих войн и новых систем вооружения определит только наука. *Военно-промышленный курьер*, № 10 (478) 2013.
- Буренок, В. О некоторых видах межгосударственного противоборства. *Вестник Академии военных наук*, № 2(43) 2013, s. 15–19.
- Брычков, А. С., Дорохов, В. А. & Никоноров, Г. А. О гибридном характере войн и вооруженных конфликтов будущего. *Военная мысль*, № 2/2019, s. 15–28.
- Валеев, М. Г. & Ромась, Н. А. Методические основы определения способов военных (боевых) действий. *Военная мысль* № 6/2010, s. 3–10.
- Воробьев, И. Н. Какие войны грозят нам в будущем веке. *Военная мысль* № 2/1997, s. 18–24.
- Воробьев, И. Н. О тактике. Основные принципы боя. *Военная мысль* № 4/2002, s. 2–12.
- Воробьев, И. Н. Прогноз характера и содержания операций (боевых действий) в войнах будущего. *Военная Мысль*, № 3/2005, s. 2–12.
- Воробьев, И. Н. Информационно-ударная операция. *Военная мысль* № 6/2007, s. 14–21.
- Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. К вопросу об организации противоповстанческой борьбы. *Военная мысль*, № 3/2000.
- Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Стратегия непрямых действий в новом облике. *Военная мысль* № 9/2006, s. 2–10.
- Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Эволюция принципов военного искусства. *Военная мысль* № 8/2008, s. 2–8.
- Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Борьба с повстанческим движением в системе военных действий. *Военная мысль*, № 5/2009, s. 22–28.

Воробьев, И. Н., Киселев, В. А. От современной тактики к тактике сетецентрических действий. *Военная Мысль*, № 8/2011, s. 19–27.

Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. От современной тактики к тактике сетецентрических действий. *Военная Мысль*, № 8/2011, s. 19–27.

Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Стратегии сокрушения и измора в новом облике. *Военная Мысль*, № 3/2014а, s. 45–57.

Воробьев, И. Н. & Киселев, В. А. Киберпространство как сфера непрямого вооруженного противоборства. *Военная мысль*, № 12/2014b, s. 21–28.

Гареев, М. А. Война и современное международное противоборство. *Независимое военное обозрение*, № 1/1998.

Гареев, М. Какие вооруженные силы нужны России? *Отечественные записки*, № 8(9) 2002.

Гареев, М. А. Уроки и выводы из войны в Ираке. *Военная мысль*, № 8/2003а, s. 68–76.

Гареев, М. А. Доклад президента Академии военных наук генерала армии М.А.Гареева. *Вестник Академии военных наук*, №2(3), 2003b, s. 9–17.

Гареев, М. А. О некоторых характерных чертах войн будущего. *Военная мысль* № 6/2003с, s. 52–59.

Гареев, М. А. О характере вооруженной борьбы будущего. *Вестник Академии военных наук*, № 2, 2005а, s. 11–14.

Гареев, М. А. Отстаивая национальные интересы. *Военно-промышленный курьер*, № 48 (115) 2005b.

Гареев, М. А. Структура и основное содержание новой военной доктрины. *Военно-промышленный курьер*, № 3 (169) 2007.

Гареев, М. А. Национальные интересы и национальная безопасность России на современном этапе. *Вестник Академии военных наук*, №1 (22) 2008а, s. 8–22.

Гареев, М. А. Стратегическое сдерживание: проблемы и решения. *Красная Звезда*, № 183/2008b.

Гареев, М. А. Проблемы стратегического сдерживания в современных условиях. *Военная мысль*, № 4/2009, s. 2–9.

Гареев, М. А. Уроки и выводы из опыта Великой Отечественной войны, локальных войн для строительства и подготовки Вооруженных Сил РФ. *Вестник Академии военных наук*, № 2(31) 2010, s. 7–17.

Гареев, М. А. Итоги деятельности Академии военных наук за 2011 год и задачи академии на 2012 год. *Вестник Академии военных наук*, № 2(39) 2012, s. 7–17.

Гареев, М. А. Доклад президента Академии военных наук генерала армии. Система знаний о войне и обороне страны на современном этапе. *Вестник академии военных наук*, № 2(43) 2013а, s. 7–14

Гареев, М. А. Характер современных военных и невоенных угроз безопасности России и организация обороны страны. *Вестник Академии военных наук*, № 4(45) 2013b, s. 4–9.

Гареев, М. А. В интересах обороноспособности страны. *Вестник Академии военных наук*, № 1(50) 2015, s. 4–9.

- Гареев, М. А. & Турко, Н. И. Война: современное толкование теории и реалии практики. *Вестник Академии военных наук*, № 1(58) 2017, s. 4–10.
- Гареев, М. А., Дербин, Е. А. & Турко, Н. И. Дискурс: методология и практика совершенствования стратегического руководства обороной страны с учетом характера будущих войн и вооруженных конфликтов. *Вестник Академии военных наук*, № 1(66) 2019, s. 4–13.
- Герасимов, В. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер*, № 8 (476) 2013а, s. 1–3.
- Герасимов, В. В. Основные тенденции развития форм и способов применения Вооруженных Сил, актуальные задачи военной науки по их совершенствованию. *Вестник академии военных наук*, № 1(42) 2013б, s. 24–29.
- Герасимов, В. В. Будущее закладывается сегодня. *Военно-промышленный курьер*, № 10 (478) 2013с, s. 4–5.
- Герасимов, В. В. Роль Генерального штаба в организации обороны страны в соответствии с новым положением о генеральном штабе, утвержденным президентом Российской Федерации. *Вестник академии военных наук*, № 1 (46) 2014, s. 14–22.
- Герасимов, В. В. Организация обороны Российской Федерации в условиях применения противником «традиционных» и «гибридных» методов ведения войны. *Вестник Академии военных наук*, № 2 (55) 2016, s. 19–23.
- Герасимов, В. В. Современные войны и актуальные вопросы обороны страны. *Вестник Академии военных наук*, № 2(59) 2017а, s. 9–13.
- Герасимов, В. Мир на гранях войны. Мало учитывать сегодняшние вызовы, надо прогнозировать будущее. *Военно-промышленный курьер*, № 10 (674) 2017б.
- Герасимов, В. В. Влияние современного характера вооруженной борьбы на направленность строительства и развития Вооруженных Сил Российской Федерации. Приоритетные задачи военной науки в обеспечении обороны страны. *Вестник Академии военных наук*, № 2(63) 2018, s. 16–22.
- Герасимов, В. В. Развитие военной стратегии в современных условиях. Задачи военной науки. *Вестник академии военных наук*, № 2 (67) 2019а, s. 6–11.
- Герасимов, В. В. Генштаб планирует удары. По центрам принятия решений, пусковым установкам и «пятой колонне». *Независимое военное обозрение*, № 9 (772) 2019б.
- Герасимов, В. В. Векторы развития военной стратегии. *Красная звезда*, 2019с. [<http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>], luettu 17.6.2022.
- Гладышев, Ю. П. & Иванов, Г. В. Военная наука и военная системология. *Военная мысль* № 911/2005, s. 61–64.
- Голубев, Ю. Н. & Каргин, В.Н. Военная системология и военная информатизация: единство концептуальных подходов. *Военная мысль* № 11/2006, s. 75–80.
- Горбачев, Ю. РЭБ в операциях XX и XXI века. *Военно-промышленный курьер*, № 44 (61) 2004.
- Горбачев, Ю. Е. Сетевая война: миф или реальность? *Военная мысль*, № 1/2006, s. 66–76.

- Горбунов, В. Н. & Богданов, С. А. Военно-стратегическое противоборство: формы и способы воздействия на экономический потенциал противника. *Военная мысль*, № 12/2003, с. 50–59.
- Горбунов, В. Н. & Богданов, С. А. О характере вооруженной борьбы в XXI веке. *Военная мысль* № 3/2009, с. 2–15.
- Горшечников, О. М., Малышев, А. И. & Пивоваров, Ю. Ф. Проблемы типологии современных войн и вооруженных конфликтов. *Вестник академии военных наук*, № 1 (58) 2017, с. 48–53.
- Гулин, В. П. О новой концепции войны. *Военная мысль*, № 2/1997, с. 13–17.
- Дворкин, В. СНВ на весах стратегической стабильности. *Независимое военное обозрение*, № 14 2010.
- Дербин, Е. А. Методологические аспекты анализа сущности современных войн. *Вестник академии военных наук*, № 1(58) 2017, с. 11–18.
- Долгополов, А. В. & Богданов, С. А. Эволюция форм и способов ведения вооруженной борьбы в сетцентрических условиях. *Военная мысль*, № 2/2011, с. 49–58.
- Долгополов, А. В. Современное понимание сущности и содержания войны. *Вестник академии военных наук*, № 1(58) 2017, с. 41–47.
- Домин, И. & Савинкин, А. Асимметричное воевание. *Отечественные записки*, № 5(26) 2005.
- Донсков, Ю. Е. & Никитин, О. Г. Место и роль специальных информационных операций при разрешении военных конфликтов. *Военная Мысль*, № 6/2005, с. 30–34.
- Донсков, Ю. Е., & Фомин, В. В. Информационное превосходство: пути реализации в операциях. *Военная мысль*, № 11/2003, с. 57–61.
- Дульнев, П. А. & Кораблин, В. В. Взгляды на боевые действия XXI века и вытекающие. *Вестник Академии военных наук*, № 2(31) 2010, с. 76–80.
- Дульнев, П. А., Ковалев, В. Т. & Ильин, Л. Н. Асимметричное противодействие в сетцентрической войне. *Военная Мысль*, № 10/2011, с. 3–8.
- Дылевский И. Н., Комов С. А., Коротков С. В., Родионов С. Н. & Федоров А. В. Военная политика Российской Федерации в области обеспечения международной информационной безопасности. *Военная мысль*, № 4/2006, с. 2–7.
- Евсюков, А. В. & Хряпин, А. Л. Роль новых систем стратегических вооружений в обеспечении стратегического сдерживания. *Военная мысль*, № 12/2020, с. 26–30.
- Зарицкий, В. Н. & Чварков, С. В. Некоторые аспекты подготовки и ведения «новых» войн. *Вестник академии военных наук*, № 2(71) 2020, с. 53–59.
- Зарудницкий, В. Б. Характер и содержание военных конфликтов в современных условиях и обозримой перспективе. *Военная мысль*, № 1/2021, с. 34–44.
- Иванько, А. Эшелонированная брешь Мысль всегда будет эффективнее самого высокоточного боеприпаса. *Военно-промышленный курьер*, № 12 (627) 2016.
- Ивашов, Л. Удар Валдая. Выступление президента России на собрании дискуссионного клуба в Сочи стало главной мировой новостью. *Военно-промышленный курьер*, № 41 (705) 2017.

- Казеннов, С. & Кумачев, В. Хочешь мира - готовься... к чему? *Независимое Военное Обозрение*, № 19/2015.
- Карякин В. В. Стратегии непрямых действий, «мягкой силы» и технологии «управляемого хаоса» как инструменты переформатирования политических пространств. *Информационные войны*, № 3(31) 2014, с. 29–38.
- Картаполов, А. В. Уроки военных конфликтов, перспективы развития средств и способов их ведения. Прямые и непрямые действия в современных международных конфликтах. *Вестник Академии военных наук*, № 2 (51) 2015, с. 26–36, с. 29.
- Киршина, Ю. Я. Сущность и содержание современных войн. *Вестник академии военных наук*, № 2(43) 2013, с. 29–35.
- Киселев, В. А. К каким войнам необходимо готовить Вооруженные Силы России. *Военная Мысль*, № 3/2017, с. 37–46.
- Копылов, А. В. О слабых сторонах американской концепции "сетевых войн (операций)". *Военная Мысль*, № 7/2011, с. 53–62.
- Клименко, А. Ф. Принцип стратегической мобильности. *Военная мысль*, № 3/1999, с. 54–55.
- Кокошин, А. О революции в военном деле в прошлом и настоящем. *Отечественные записки*, № 5(26) 2005.
- Кокошин, А. "Асимметричный ответ" vs. "Стратегической оборонной инициативы". *Международная жизнь*, № 7–8, 2007.
- Кокошин, А. А. Революция в военном деле и проблемы создания современных вооруженных сил России. *Вестник Московского университета. Серия 25. Международные отношения и мировая политика*, № 1/2009, с. 46–62.
- Кольванов, Г. Непонятная асимметрия. Генштаб попытался сказать новое слово в военной науке. *Независимое Военное Обозрение*, № 4/2006.
- Кондаков, Е. Е. Невоенные меры обеспечения военной безопасности Российской Федерации и основные проблемы их реализации. *Mil.press flot*. [<https://flot.com/publications/books/shelf/safety/11.htm>], luettu 9.1.2021.
- Копытко, В. К. К вопросу о сущности войны. *Вестник академии военных наук*, № 1(58) 2017, с. 19–21.
- Корабельников, А. П. & Попов, Н. А. Применение метода семантического анализа понятийного аппарата в предметной области «способы боевых действий». *Военная мысль* № 10/2019.
- Коробушин, В. Метаморфозы стратегического сдерживания. *Независимое военное обозрение*, № 14 (423) 2005.
- Коротченко, Е. Г. Об эволюции принципов военного искусства. *Военная мысль* № 9/1988, с. 22–30.
- Коротченко, Е. Г. Тенденции развития современного оперативного искусства. *Военная мысль*, № 1/1999, с. 11–16.
- Красная звезда. Актуальные задачи развития Вооруженных Сил Российской Федерации. *Красная звезда*, 11.10.2003. [http://old.redstar.ru/2003/10/11_10/3_01.html], luettu 20.6.2022.

- Криницкий, Ю. В. Асимметричные средства и способы ведения войны. *Военная Мысль*, № 11/2010, s. 25–30.
- Круглов, В. Фундаментальные законы мироздания - основа новой теории войны. *Обозреватель*, №8 (187) 2005.
- Круглов, В. В. Новый подход к анализу современного противоборства. *Военная Мысль*, № 12/2006, s. 50–61.
- Круглов, В. & Дымов, С. Военная системология как научный метод. *Обозреватель* №01/2002.
- Кулаков, А. Асимметричный ответ не спасет. *Независимое Военное Обозрение*, № 25/2008.
- Куликов, В. Г. Контуры вооруженной борьбы будущего. *Военная мысль*, № 6/1996, s. 74–77.
- Кураленко, С. В. Тенденции изменения характера вооруженной борьбы в военных конфликтах первой половины XXI века. *Военная мысль*, № 11/2012, s.40–46.
- Ларионов, В. В. Триумф преднамеренной обороны. *Военная мысль*, № 7/1988, s. 12–21.
- Липаткин, А. В. Принципы тактики: необходимость уточнения формулировок. *Военная мысль*, № 6/2010, s. 16–23.
- Лобов, В. Н. Роль и место военной хитрости в военном искусстве. *Военная мысль*, № 9/1985, s. 29–39.
- Ляпин, В. Р. & Барвиненко, В. В. О формировании способов военных действий. *Военная мысль* № 10/2010, s. 3–12.
- Макарова, Н. Е. Вступительное слово начальника Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации. *Вестник Академии военных наук*, № 2(31) 2010, s. 6.
- Макарова, Н. Е. Выступление начальника Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации. *Вестник Академии военных наук*, № 2(39) 2012, s. 20–26.
- Маначинский, А. Когда слабый побеждает сильного. *Независимое Военное Обозрение*, № 47/2006.
- Мельков, С. Туманная сущность войны. *Независимое военное обозрение*, № 13/2010.
- Микрюков, В. Ю. Сущность и содержание войны. *Армейский сборник*, No.11/2010, s. 30–39.
- Михайлов, Н. Россия может сохранить статус великой державы. *Независимое военное обозрение* № 36/1998.
- Михайлов, Н. Весомые ответы на военные вызовы. *Независимое военное обозрение* № 16/1999.
- Мухин, В. Россия и НАТО вышли на дистанцию танковой атаки. *Независимая газета*, № 65 (6679) 2016.
- Новиков, В. К. & Голубчиков, С. В. Современные сценарии ведения информационных войн и их итоги. *Вестник академии военных наук*, № 2(59) 2017, s. 64–70.
- Новиков, В. К. & Голубчиков, С. В. Анализ информационных войн за последние четверть века. *Вестник академии военных наук*, № 3(60), s. 10–16.

- Новиков, В. К. & Голубчиков, С. В. & Захаров, В. В. Основные причины и условия возникновения и ведения информационных войн. *Вестник академии военных наук*, № 4(61), s. 28–32.
- Ноговицын, А. А. & Барвиненко, В. В. Развитие способов и форм военных действий: информационный аспект. *Военная мысль*, № 2/2004, s. 2–7.
- Орленко, Л. Быстрый глобальный удар США по России – миф или реальность? *Независимое Военное Обозрение*, № 22 (953) 2017.
- Орлянский, В. И. & Кузнецов, Н. Ф. О проблемах организации оперативной маскировки. *Военная мысль* № 1/2013, s. 17–23.
- Останков, В. И. Характер современных военных конфликтов и его влияние на военную стратегию. *Вестник Академии военных наук*, № 2(67), s. 30–34.
- Отюцкий, Г. П. К вопросу о сущности военно-технической революции. *Военная мысль*, № 2/1998, s. 52–59.
- Первов, А. В. Опыт использования дальней авиацией стратегии «непрямых» действий и рефлексивных технологий. *Вестник академии военных наук*, № 3(24) 2008, s. 51–55.
- Печуров, С. А. Революция в военном деле взгляд с Запада. *Военная мысль* № 4/1997, s. 73–80.
- Пирумов В. С., Родионов М. А. Некоторые аспекты информационной борьбы в военных конфликтах. *Военная мысль*, № 5/1997, s. 44–47.
- Попов, Н. А. От способов боевых действий войск к закону вооруженной борьбы. *Военная мысль* № 9/2012.
- Раскин, А. В. & Пеляк, В. С. К вопросу о сетевой войне. *Военная мысль*, № 3/2005, s. 21–27.
- Растопшин, М. В лабиринте асимметричных ответов. *Независимое Военное Обозрение*, № 17/2007.
- Ремарчук, В. Н. Разрушение современной государственности посредством «социальных технологий». *Вестник академии военных наук*, № 2(59) 2017, s. 46–51.
- Ромась, Н. А. & Валеево, М. Г. Решении проблем в понимании категории "форма военных (боевых) действий". *Военная мысль*, № 10/2019, s. 141–156.
- Рыбкин, Е. И. & Круглов, В. В. К вопросу о системе законов вооруженной борьбы. *Военная мысль*, № 2/1993, s. 48–52.
- Сапожинский, В. А. Взгляды на характер операций (боевых действий) в войнах будущего. *Вестник академии военных наук*, № 2(3) 2003, s. 53–57.
- Селиванов, В. В. & Ильин, Ю. Д. Методические основы формирования асимметричных ответов в военно-техническом противоборстве с высокотехнологичным противником. *Военная Мысль*, № 2/2019, s. 5–14.
- Селиванов, В. В. & Ильин, Ю. Д. О комплексировании средств и способов подготовки асимметричных ответов при обеспечении военной безопасности. *Военная Мысль*, № 1/2020а, s. 48–60.
- Селиванов, В. В. & Ильин, Ю. Д. Методика комплексной подготовки асимметричных ответов при программно-целевом планировании развития вооружения. *Военная Мысль*, № 2/2020, s. 53–58.

- Селиванов, А. А. & Чварков, С. В. О стратегии и концепции асимметричных действий. *Вестник академии военных наук*, № 3 (72) 2020а, s. 57–63.
- Селиванов, А. А. & Чварков, С. В. Война супердержавы против заведомо слабого противника. *Независимое военное обозрение*, № 9/2020b.
- Селиванов, А. А. & Чварков, С. В. Методологический подход к определению асимметричного конфликта. *Независимое военное обозрение*, № 11/2020с.
- Серебрянников, В. В. Диалектика политических и военных средств в защите социализма. *Военная мысль*, № 10/1988, s. 3–11.
- Серебрянников, В. В. О понятии "война". *Военная мысль*, № 10/2004, s. 61–65.
- Серебрянников, В. В. Предотвращение войн: теория и практика. *Военная мысль*, № 12/2008, s. 2–13.
- Сергеев, И. Д. Основы военно-технической политики России в начале XXI Века. *На Боевом Посту* № 99/1998.
- Сержантов, А. В. Современное понимание сущности и содержания войны. *Вестник академии военных наук*, № 2 (43) 2013, s. 20–23.
- Сержантов, А. В. & Мартофляк, А. П. Анализ особенностей современных военных конфликтов. *Военная мысль* № 5/2011, s. 39–40.
- Сержантов, А. В., Смоловый, А. В. & Долгополов, А. В. Трансформация содержания войны: от прошлого к настоящему — технологии «гибридных» войн. *Военная мысль*, № 2/2021, s. 20–27.
- Сержантов, А.В., Смоловый, А.В. & Терентьев, И. А. Трансформация содержания войны: контуры военных конфликтов будущего. *Военная мысль*, № 6/2022, s. 19–30.
- Сивков, К. Глобальный контрудар Способы нейтрализации национальной ПРО США могут быть асимметричными и весьма неординарными. *Военно-промышленный курьер*, № 21 (587) 2015.
- Сивков, К. Асимметричный калибр. *Военно-промышленный курьер*, № 28 (741) 2018.
- Сивков, К. Асимметричный «Сармат» Ракеты средней дальности – оружие малой ценности. *Военно-промышленный курьер*, № 45 (709) 2017.
- Сизов, В. Ю. О системе законов вооруженной борьбы. *Вестник академии военных наук*, № 1 (42) 2013, s. 85–90.
- Скворцов, А. С. Горизонты военной науки. *Военная мысль*, № 3/1999, s. 8–11.
- Суровцева, Е. Запад переходит в информационное наступление. *Красная звезда* № 109/1997.
- Турко, Н. И., Гареев, М. А. Война: современное толкование теории и реалии практики. *Вестник Академии военных наук*, № 1(58) 2017, s. 4–10.
- Фадеев, А. С. & Ничипор, В. И. Военные конфликты современности, перспективы развития способов их ведения. Прямые и не прямые действия в вооруженных конфликтах XXI века. *Военная мысль*, № 9/2019, s. 33–41.
- Цырендоржиев, С.Р. К вопросу о сущности военных угроз и невоенных мер их парирования. *Вестник МГИМО-Университета*, № 2(41) 2015, s. 140–149.

- Чварков, С. В. & Лихонос, А. Г. Новый многовекторный характер угроз безопасности России, возросший удельный вес «мягкой силы» и невоенных способов противоборства на международной арене. *Вестник академии военных наук*, № 2(59), s. 27–30.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Эволюция сущности и содержания понятия "война" в XXI столетии. *Военная мысль*, № 1/2007, s. 30–43.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности России. *Военная Мысль*, № 3/2010, s. 13–22.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Влияние непрямых действий на характер современной войны. *Военная мысль*, № 6/2011, s. 3–13.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Начальные периоды войн и их влияние на подготовку страны к войне будущего. *Военная мысль*, № 11/2012, s. 14–27.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Начальные периоды войн и их влияние на подготовку страны к войне будущего. *Военная Мысль*, № 12/2012, s. 14–27.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. О характере и содержании войны нового поколения. *Военная мысль*, № 10/2013, s. 13–24.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С.А. Военное искусство на начальном этапе XXI столетия: проблемы и суждения. *Военная мысль*, № 1/2015, s.32–43.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С.А. Прогнозирование характера и содержания войн будущего: проблемы и суждения. *Военная Мысль*, № 10/2015, s. 41–49.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С.А. Развитие современного военного искусства с точки зрения военной системологии. *Военная мысль*, № 11/2015, s. 23–33.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Военная стратегия: взгляд в будущее. *Военная Мысль*, № 11/2016, s. 3–15.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А. Эволюция сущности и содержания понятия "война" в XXI столетии. *Военная Мысль*, № 1/2017, s. 30–43.
- Чекинов, С. Г., Богданов, С. А. & Попова, О. Б. Проблема современной военной безопасности России в условиях глобализации. *Вестник академии военных наук*, № 4(53) 2015, s. 172–181.
- Чижевский, Я. А. Основные тенденции трансформации природы и характера современных военно-политических конфликтов. *Военная мысль*, № 6/2020, s. 6–23.
- Шаламберидзе Е. Г. Непрямое противоборство в сфере военной безопасности в условиях мирного времени. *Вестник Академии военных наук*, № 1 (34) 2011а, s. 20–30.
- Шаламберидзе, Е. Г. Теоретические вопросы развития политики национальной обороны России в условиях мирного времени с использованием системы мер невоенного и военного характера. *Вестник академии военных наук*, № 4 (37) 2011б, 35–43.
- Шаламберидзе Е. Г. Национальная оборона Российской Федерации: стратегические задачи и возможные перспективы. *Вестник Академии военных наук*, № 4 (41) 2012а, s. 30–37.
- Шаламберидзе Е. Г. Национальная оборона и информационная борьба государства в современных условиях мирного времени. *Информационные войны*, № 3(23) 2012б, s. 11–19.

Шамин, И. В. Базовые составляющие американской технологии осуществления «непрямого» геополитического противоборства «умная сила». *Вестник академии военных наук*, № 2(71), s. 36–44.

Шигин, А. & Литвиненко, В. Сущность войны и современность. *Армейский сборник*, No.7/2021, s. 11–15.

Шойгу, С. Глава российского военного ведомства поставил задачу обновить теорию ведения войн. *Минобороны России*, 18.6.2019.

[https://function.mil.ru/news_page/world/more.htm?id=12237313@egNews], luettu 23.6.2022.

Venäläiset sanakirjat

Ахромеев, С. Ф. (Ред.) *Военный энциклопедический словарь (ВЭС)*. Военное издательство, Москва, 1986.

Горкин, А. П., Золотарев, В. А. & Карев, В. М. (Редкол.) *Военный энциклопедический словарь в двух томах*. Издательство Большая Российская энциклопедия, Рипол Классик, 2001.

Министерство обороны Российской Федерации. *Военный энциклопедический словарь 2007* (Verkkoversio).

[<https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=14206@morfDictionary>], luettu 7.6.2022.

Огарков, Н. В. (председ. Гл. ред. комиссии) *Советская военная энциклопедия 6*. Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1978.

Огарков, Н. В. (председ. Гл. ред. комиссии) *Советская военная энциклопедия 3*. Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1979.

Огарков, Н. В. (председ. Гл. ред. комиссии) *Советская военная энциклопедия 7*. Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1980.

Ожегов, С. И. & Шведова, Н. Ю. *Толковый словарь русского языка (1-е издание 4-е)*. ИТИ Технологии, Москва, 2006.

Прохоров, А. М. (Гл. ред.) *Большая советская энциклопедия*. Сов. энцикл., Москва, 1969–1978.

Рогозин, Д. (Под. общ. ред.) *Война и мир в терминах и определениях*. Военно-технический словарь. Вече, Москва, 2016.

Сердюков, А. Э. (Ред.) *Военный энциклопедический словарь (ВЭС)*. Военное издательство, Москва, 2007.

Venäjänsuomalaiset asiakirjat

Указ-146. Указ Президента РФ от 05.02.2010 N 146 *О Военной доктрине Российской Федерации*. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_97325/], luettu 6.6.2022.

Указ-400. Указ Президента РФ 2 июля 2021 г., № 400. *О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_389271/], luettu 6.6.2022.

Указ-537. Указ Президента РФ от 12 мая 2009 года N 537. *О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года* [http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102129631], luettu 19.6.2022.

Указ-683. Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 *О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/], luettu 23.6.2022.

Указ-706. Указ Президента РФ от 21 апреля 2000 г. N 706 *Об утверждении Военной доктрины Российской Федерации* [https://base.garant.ru/181993/], luettu 13.6.2022.

Указ-2976. Указ Президента РФ 25 декабря 2014 г., № Пр-2976. *Военная доктрина Российской Федерации*. [http://base.garant.ru/70830556/], luettu 21.3.2019.

Muut venäjänkieliset lähteet

Гапотченко, Д. Десятилетие ИИ: Владимир Путин предлагает трансформировать страну с помощью искусственного интеллекта. *CNEWS*, 29 июня 2021. [https://www.cnews.ru/reviews/i_i_2021/articles/desyatiletie_i_i_vladimir_putin_predlagaet], luettu 17.6.2022.

Интерфакс. Шойгу поручил разработать наземный вариант "Калибра" в 2019-2020 годах. *Интерфакс*, 5.2.2019. [https://www.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=501141&lang=RU], luettu 23.6.2022.

Лысова, Т., Стеркин, Ф. & Харатьян, К. Есть вещи пострашнее ограничения поставок. *Ведомости*, 8.9.2014 [https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2014/09/08/est-veschi-postrashnee-ogranicheniya-postavok-dmitrij#ixzz3Ci26r445], luettu 23.6.2022.

Perestrojka.su. *Выступление генерального секретаря ЦК КПСС М. С. Горбачёва на пресс-конференции в Рейкьявике, 12 октября 1986 года*. [http://perestrojka.su/documents/1986/Reykjavik.htm], luettu 8.6.2022.

Путин, В. *Стенографический отчет о пресс-конференции для российских и иностранных журналистов, 1 февраля 2007 года*. Kremlin.ru. [http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24026], luettu 20.6.2022.

Путин, В. *Послание Президента РФ Федеральному Собранию от 10.05.2006*. Consultant.ru. [http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_60109/#dst0], luettu 20.6.2022.

Путин, В. *Послание Президента Федеральному Собранию, 21 апреля 2021 года*. Kremlin.ru. [http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/65418], luettu 22.6.2022.

Путин, В. *Расширенное заседание коллегии Минобороны*. Kremlin.ru, 21.12.2021. [http://kremlin.ru/events/president/news/67402], luettu 24.6.2022.

РИА Новости. Россия будет зеркально отвечать на санкции США, заявил Путин. *РИА Новости*, 19.12.2019. [https://ria.ru/20191219/1562582382.html], luettu 23.6.2022.

ТАСС. Шойгу предупредил НАТО об асимметричных мерах в ответ на действия альянса у границ РФ. *ТАСС*, 24.4.2019. [https://tass.ru/armiya-i-opk/6369278], luettu 22.6.2022.

ТАСС. Путин заявил, что Россия будет зеркально отвечать на санкции США. *ТАСС*, 19.12.2019 [https://tass.ru/politika/7379899], luettu 23.6.2022.

Oveluuden lupaus

Juha Kukkola

Neuvostoliiton romahdettua venäläinen sotatiede joutui syvän murroksen kohteeksi. 2000-luvulla sotatieteiden perustaa on rakennettu uudelleen tulkitsemalla Venäjän sotahistoriaa ja neuvostosotatieteitä vastaamaan asevoimien kehittämisen ja osittain poliittisen johdonkin tarpeita.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan asymmetrian, epäsuoruu- den ja ei-sotilaallisuuden sotataidollista kehitystä venäläisistä lähteistä käsin ja venäläisiin käsitteisiin sidottuna. Nämä kolme käsitettä ovat yhteydessä perinteisiin venäläisiin sodankäynnin periaatteisiin: luovuuteen, oveluuteen ja yllätykseen.

Vaikka onkin epätodennäköistä, että Venäjä omaksuisi puhtaasti epäsuoruu- den tai asymmetrian doktriinin, on mahdollista, että oveluuden lupaus on liian houkutteleva ollakseen vaikuttamatta siihen, miten Venäjä pyrkii käyttämään sotilaallista voimaansa nyt ja tulevaisuudessa.

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3301-5 (nid.)

ISBN 978-951-25-3302-2 (PDF)

ISSN 2343-5275 (painettu)

ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

SOTATAIDON YTIMESSÄ

Puolustusvoimat

The Finnish Defence Forces